National Library
of Sweden

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1927:11
FINANSDEPARTEMENTET

1924 ÅRS BANKKOMMITTÉ

BETÄNKANDE

MED

FÖRSLAG TILL LAG

OM ÄNDRING I VISSA DELAR AV LAGEN DEN 22 JUNI 1911 (NR 74) OM BANKRÖRELSE M. M.

STOCKHOLM
1927

Statens offentliga utredningar 1927

Kronologisk förteckning

1. Betänkande angående åtgärder för tryggande av skogsvårdsstyrelsernas ekonomi m. m. Marcus. 109 s. **Jo.**
2. Utredning med förslag till ändrade bestämmelser rörande allmänna handlingars offentlighet. Av N. Herlitz. Norstedt. 201 s. **Ju.**
3. Betänkande med förslag till lag om vissa av landsting eller kommuner drivna sjukhus m. m. Norstedt. 89 s. **S.**
4. Utredningar till belysande av arbetsfredsfrågan. Norstedt. 387 s. **S.**
5. Betänkande och förslag rörande den andliga vården vid armén. Norstedt. 51 s. **Fö.**
6. Supplement nr 3 till Sverges familjenamn 1920. Stat. repr.-anst. 31 s. **Ju.**
7. Betänkande angående sjöfartsavgifter. Idun. 376 s. **H.**
8. 1926 års pensionsutredning. Betänkande med förslag till ny civil pensionslag m. m. Marcus. 165 s. **Fi.**
9. Hussvampen och konservering av trä mot röta. Kungl. Byggnadsstyrelsens meddelande nr 2. Tullberg. 68 s. 16 s. planscher. **K.**
10. Betänkande med förslag till lag om sinnessjuka och om undersökning angående sinnesbeskaffenhet m. m. 1926 års sinnessjuksakkunnigas betänkande I. Norstedt. 128 s. **S.**
11. 1924 års bankkommitté. Betänkande med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 22 juni 1911 (nr 74) om bankrörelse m. m. Marcus. 228 s. **Fi.**

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1927:11
FINANSDEPARTEMENTET

1924 ÅRS BANKKOMMITTÉ

BETÄNKANDE

MED

FÖRSLAG TILL LAG

OM ÄNDRING I VISSA DELAR AV LAGEN DEN 22 JUNI 1911 (NR 74) OM BANKRÖRELSE M. M.

STOCKHOLM 1927
ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG

Till KONUNGEN.

Genom beslut den 21 augusti 1924 uppdrog Eders Kungl. Maj:t åt en kommitté att i huvudsaklig överensstämmelse med av dåvarande chefen för finansdepartementet angivna synpunkter verkställa utredning

och avgiva förslag rörande vissa med det svenska bankväsendet sammanhängande spörsmål.

Till ledamöter i kommittén förordnades riksgäldsfullmäktiges dåvarande ordförande, vice häradshövdingen Emil Kinander, tillika ordförande i kommittén, revisionssekreteraren, numera riksdagens militieombudsman Gunnar Bendz, bankinspektören Folke von Krusenstjerna, förste deputeraden i riksbanken, bankofullmäktigen Victor Moll, professorn Emil Sommarin, disponenten Ivar Swartling och bankdirektören, vice häradshövdingen Marcus Wallenberg.

På därom gjorda framställningar entledigade Eders Kungl. Maj:t den 6 mars 1925 vice häradshövdingen Kinander och bankofullmäktigen Moll från de dem meddelade uppdragen, i samband varmed till ledamöter förordnades ledamoten av riksdagens första kammare, numera generalpostdirektören Anders Örne, vilken tillika skulle vara ordförande i kommittén, samt bankofullmäktigen Erik Agabus Nilson.

Bankofullmäktigen Nilson och disponenten Swartling hava sedermera avlidit, Nilson den 17 september 1925 och Swartling den 27 juni 1926, utan att andra personer förordnats att i deras ställe vara ledamöter i kommittén. Före Swartlings frånfälle hade kommittén emellertid preliminärt behandlat bland annat den del av kommitténs betänkande, som avser förhållandet mellan industrien och bankerna.

Under den tidigare delen av kommitténs verksamhet var kommitténs ledamot Bendz jämväl sekreterare. Sedan Bendz blivit utsedd att vara riksdagens militieombudsman, förordnade Eders Kungl. Maj:t den 26 mars 1926 assessorn i Svea hovrätt Per Vilhelm Santesson till sekreterare hos kommittén. Efter det Santesson, som förordnats att från och med den 1 juli 1926 uppehålla befattningen såsom byråchef för lagärenden i socialdepartementet, anhållit att bliva entledigad från sekreterareuppdraget, förordnade Eders Kungl. Maj:t slutligen den 22 oktober 1926 byråchefen i bank- och fondinspektionen Albert Tondén att vara sekreterare hos kommittén.

Sedan kommittén numera fullgjort sitt uppdrag, får kommittén i underdånighet överlämna förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 22 juni 1911 (nr 74) om bankrörelse samt förslag till lag om upphävande av lagen den 5 juni 1909 (nr 64) angående emissionsbanker med tillhörande motiv jämte uttalanden i vissa särskilda frågor, vilka varit föremål för behandling inom kommittén.

För att tagas i övervägande vid fullgörande av det åt kommittén lämnade uppdraget hava överlämnats

dels med remiss den 8 september 1924 en av medelklassens riksförbund gjord framställning, att Eders Kungl. Maj:t måtte låta utarbeta "sådana lagar, som på ett klart och tydligt sätt bestämma den högsta vinstmarginal bankerna skola äga rättighet att betinga sig å in- och

utlåningsräntorna" samt att Eders Kungl. Maj:t "i framtiden må bevilja oktroj åt banker endast under villkor, att de icke få tillhöra några som helst trustorganisationer", jämte bank- och fondinspektionens den 23 oktober 1923 över nämnda framställning avgivna utlåtande;

dels med remiss den 21 november 1924 framställningar av bankkamreraren G. Hedman att i vårt land måtte "realiseras tanken om edsvurna offentliga revisorer" samt av revisorerna Seth Svensson och Herman Egnell om utfärdande av föreskrift, att auktoriserade revisorer i regel skola anlitas vid revision i banker och vissa aktiebolag;

dels ock med remiss sistnämnda dag riksdagens skrivelse den 8 juni 1921, nr 290, däri ifrågasatts verkställande av en undersökning, huruvida och i vad mån uppgifter, belysande förhållandet mellan näringslivet och de större bankerna inom landet, i vidare mån än tillförene måtte kunna offentliggöras.

De spörsmål, vilka beröras i de sålunda överlämnade handlingarna, torde, i den mån de äga samband med det åt kommittén lämnade uppdraget, få anses besvarade med vad kommittén i sitt betänkande anfört. De särskilt överlämnade handlingarna återställas härjämte.

Stockholm den 17 juni 1927.

Underdånigst

ANDERS ÖRNE

GUNNAR BENDZ

F. v. KRUSENSTJERNA

EMIL SOMMARIN

MARC. WALLENBERG

Albert Tondén

LAGTEXT

Förslag
till
Lag
om ändring i vissa delar av lagen den 22 juni 1911 (nr 74) om bankrörelse.

Härigenom förordnas, dels att i lagen den 22 juni 1911 (nr 74) om bankrörelse skola införas åtta nya paragrafer med beteckning 39 a, 39 b, 86 a, 86 b, 154 a, 155 a, 202 a och 230 a av den lydelse nedan sägs, dels att 48 a och 164 a §§, sådana dessa lagrum lyda enligt lag den 16 maj 1919 (nr 241), skola ur förstnämnda lag utgå, dels ock att övriga här nedan införda paragrafer i samma lag, av vilka lagrum 1, 2, 233 och 234 §§ senast ändrats genom lag den 26 juni 1918 (nr 413), 235 § genom lag den 21 mars 1919 (nr 106), 239 § genom lag den 28 januari 1921 (nr 12), 48, 164 och 254 §§ genom lag den 22 juni 1921 (nr 413) samt 52, 168 och 252 §§ genom lag den 1 september 1923 (nr 350), skola — 1, 4, 20, 21, 24, 25, 29, 38, 40, 43, 52, 74, 75, 92, 94, 118, 131, 132, 139, 140, 156, 159, 168, 190, 209, 230, 234, 235, 238, 239, 243, 244, 251, 252, 254 och 260 §§ i nedan intagna delar — jämte överskrifterna till 24—39 §§ och 139—155 §§ hava den ändrade lydelse, som av det följande framgår:

1 §.

Förutom — — — — bankrörelse.

Med — — — — begagnas.

Angående postsparbanken, sparbank, centralkassa för jordbrukskredit och järnkontoret, så ock angående aktiebolag, som uteslutande har till ändamål att idka fastighetsbelåning eller pantlånerörelse, samt den av postverket bedrivna postgirorörelsen är särskilt stadgat.

2 §.

Ej må annan än Sveriges riksbank, bankaktiebolag, solidariskt bankbolag, postsparbanken, sparbank, järnkontoret och Sveriges allmänna hypoteksbank i sin firma eller eljest vid beteckning av affärsrörelsen använda ordet bank. Beträffande användning av ordet bank i registrerad understödsförenings firma är särskilt stadgat.

4 §.

Bolagsordning för bankaktiebolag skall angiva

1) bolagets firma;

2) de — — — — utöva;

3) den — — — — säte;
4) antalet — — — — beslutförhet;
5) huruvida — — — — behandling;
6) det — — — — vidtagna;
7) grunderna för utövande av rösträtt och för fattande av beslut å bolagsstämma, såvitt de skola avvika från vad härom finnes föreskrivet i 74, 86 och 86 b §§.
8) grundfonden — — — — maximikapitalet;
9) det — — — — lyda;
10) antalet — — — — befattningar.

Där ej alla aktier skola medföra samma rätt, skall i bolagsordningen angivas det belopp, vartill aktier med företrädesrätt må kunna utgivas, och det företräde, de skola medföra, ävensom, såframt grundfonden skall kunna, utan ändring av bolagsordningen, bestämmas till lägre eller högre belopp, den rätt till teckning eller erhållande av nya aktier, som vid grundfondens ökning må tillkomma varje särskilt slag av aktier.

Skall förbehåll träffas enligt 39 a § om grundfondens nedsättning genom inlösen av aktier, varde bestämmelse härom intagen i bolagsordningen.

18 §.

Sedan bolaget bildats samt styrelse och revisorer blivit valda, så ock inför bankinspektionen styrkts, att av det tecknade beloppet, efter avdrag ej mindre i anledning av överteckning, där sådan ägt rum, än även för aktierätt, som av aktietecknare må hava enligt 25 § förverkats och ej av annan övertagits, minst tjugu procent blivit behörigen inbetalda och att för inbetalning av återstoden avlämnats pant eller annan säkerhet, som bankinspektionen prövat fullgod, må bolaget enligt föreskrifterna i denna lag registreras; dock får registrering ej ske, där det tecknade beloppet efter ovannämnda avdrag understiger det belopp, som enligt teckningslistan minst skall tecknas.

20 §.

Ansökning — — — — styrelse.
I — — — — tillkommer.
Skall — — — — hemvist.
Vid ansökningen skola fogas
1) Konungens — — — — avskrifter;
2) av — — — — protokollet;
3) en — — — — styrkta;
4) bevis från bankinspektionen, utvisande, dels huru mycket av det belopp, vartill grundfonden jämlikt bestämmelsen under 3) uppgivits, blivit behörigen inbetalt, dels ock att för inbetalning av återstoden avlämnats förbindelse med pant eller annan säkerhet, som bankinspektionen prövat fullgod;
5) teckningslistorna — — — — desamma.

21 §.

Å — — — — styrelseledamöter.

Har förbehåll träffats enligt 39 a § om grundfondens nedsättning genom inlösen av aktier, varde ock det förbehåll angivet i aktiebrevet.

Om inbetalning, ökning och nedsättning av grundfonden.

24 §.

Av — — — — rörelse.

Aktietecknare, som ej vid bolagets bildande erlagt full betalning, vare skyldig avlämna av fullgod pant eller annan säkerhet åtföljd förbindelse att inbetala oguldna beloppet i den ordning, teckningslistan angiver.

Ej — — — — bolaget.

25 §.

Uraktlåter — — — — förfallodagen.

Varder, innan pant eller annan säkerhet enligt 24 § blivit avlämnad, inbetalning ej verkställd i rätt tid, eller försummar någon att avlämna sådan pant eller säkerhet, äge styrelsen, där ej rättelse sker inom en månad efter anmaning, förklara aktierätten förverkad. Samma lag vare, där senare inbetalning ej fullgöres i rätt tid och avlämnad pant eller säkerhet ej förslår till inbetalningens gäldande.

Underrättelse — — — — brev.

Då aktierätt förverkats, kan vad å aktien redan inbetalts eller vad genom realisering av avlämnad pant eller annan säkerhet influtit ej återfordras.

29 §.

Beslutet — — — — tecknarna;

5) där ej de nya aktierna skola vara likställda med de förutvarande, den olikhet, som mellan dem skall förefinnas.

31 §.

Där alla förutvarande aktier äga lika rätt, vare varje aktieägare berättigad att, i den mån sådant kan ske, av de nya aktierna efter teckning erhålla det antal, som svarar mot hans andel i den förutvarande grundfonden.

Det åligger styrelsen att genom kungörelse i allmänna tidningarna och i tidning inom den ort, där styrelsen har sitt säte, ävensom, i den mån så ske kan, genom rekommenderade brev om bolagsstämmans beslut om grundfondens ökning underrätta aktieägarna. Där ej alla aktier skola medföra samma rätt, skola bolagsordningens bestämmelser om aktier av olika slag angivas i kungörelsen och breven till aktieägarna.

38 §.

Grundfonden — — — — tillämpning.

Bolagsstämmans beslut om ökningen skall, där ej de nya aktierna skola vara likställda med de förutvarande, angiva den olikhet, som dem emellan skall förefinnas.

Där alla förutvarande aktier äga lika rätt, vare varje aktieägare berättigad att av de nya aktierna erhålla det antal, som svarar mot hans andel i den förutvarande grundfonden.

Beslutet — — — — vunnits.

Innefattar — — — — ärendet.

Grundfonden — — — — överföras.

Ej — — — — utlämnats.

39 a §.

Innehåller bolagsordningen bestämmelse om minimi- och maximikapital, må grundfonden, såframt förbehåll därom gjorts i bolagsordningen, sådan denna i samband med bankaktiebolagets bildande blivit av Konungen stadfäst, kunna genom inlösen av därvid utgivna aktier med företrädesrätt enligt bestämda grunder nedsättas, dock ej under minimikapitalet.

Dylik nedsättning av grundfonden må kunna ske jämväl genom inlösen av aktier med företrädesrätt, som senare utgivits, såframt förbehåll därom gjorts, efter ty ovan sägs, eller ock träffats i beslutet om aktiernas utgivande och intagits i bolagsordningen.

Förbehåll, varom nu är sagt, må ej bringas till verkställighet, förrän detsamma blivit registrerat. Då nedsättning verkställts, skall styrelsen ofördröjligen göra anmälan därom för registrering.

Har aktie, enligt vad ovan sägs, blivit inlöst, bör aktiebrevet genom styrelsens försorg förses med påskrift om inlösandet.

39 b §.

Beslut om nedsättning av grundfonden i annat fall än i 39 a § sägs kan fattas endast av bolagsstämma. Beslutet skall angiva det belopp, varmed grundfonden skall nedsättas, ändamålet med nedsättningen samt det sätt, varpå nedsättningen skall genomföras. Kan nedsättningen ej ske utan ändring av bolagsordningen, skall vid ansökningen om Konungens stadfästelse å sådan ändring fogas, i två exemplar, av notarius publicus eller med styrelseledamöternas egenhändiga bevittnade namnunderskrifter styrkt avskrift av protokoll, som förts i ärendet, varefter skall iakttagas vad i 87 § är stadgat. Erfordras ej ändring av bolagsordningen, skall styrelsen ofördröjligen, med bifogande av protokollsavskrifter som nyss sagts, anmäla beslutet om nedsättning för registrering.

Beslut om sådan nedsättning må, där det ej tillika innefattar föreskrift, att ett nedsättningen motsvarande belopp skall avsättas till reservfonden, ej bringas till verkställlighet utan rättens tillstånd. Ansökan om rättens tillstånd skall vara åtföljd av bevis, att beslutet blivit registrerat.

Rätten utfärde kallelse å bolagets borgenärer, med föreläggande för den, som vill bestrida ansökningen, att sist före klockan tolv å viss dag näst efter ett år skriftligen hos rätten göra anmälan därom vid äventyr, att han eljest anses hava medgivit ansökningen. Har bolagets styrelse sitt säte å landet och äskas ej urtima ting, då må inställelsen utsättas till det lagtima ting, som infaller näst efter ett år. Kallelsen varde å rättens dörr anslagen ett år före inställelsedagen samt kungjord i allmänna tidningarna och minst en tidning i orten tre gånger, första gången tio och tredje gången sist fyra månader, innan den dag inträffar. Styrkes inför rätten, att de borgenärer, vilka hos rätten bestritt ansökningen, blivit till fullo förnöjda för sina fordringar eller medgivit grundfondens nedsättning, eller att säkerhet, som av rätten godkännes, ställts för deras fordringar, varde ansökningen bifallen.

Innefattar beslut om grundfondens nedsättning tillika föreskrift om motsvarande belopps avsättning till reservfonden, skall grundfonden anses nedsatt, då beslutet om nedsättningen blivit registrerat; dock må, där ej grundfonden enligt verkställd registrering ökats med ett mot nedsättningen svarande belopp, vinstutdelning icke äga rum, förrän rättens tillstånd därtill erhållits. Ansökan om rättens tillstånd till vinstutdelning skall vara åtföljd av bevis, att beslutet om nedsättningen blivit registrerat. Rätten utfärde kallelse å bolagets borgenärer, med föreläggande för den, som vill bestrida ansökningen, att sist före klockan tolv å viss dag näst efter tre månader skriftligen hos rätten göra anmälan därom vid äventyr, att han eljest anses hava medgivit ansökningen. Har bolagets styrelse sitt säte å landet, och äskas ej urtima ting, då må inställelsen utsättas till det lagtima ting, som infaller näst efter tre månader. Kallelsen varde å rättens dörr anslagen tre månader före inställelsedagen samt kungjord i allmänna tidningarna och minst en tidning i orten tre gånger, första gången två månader och tredje gången sist en månad, innan den dag inträffar. Styrkes inför rätten, att de borgenärer, vilka hos rätten bestritt ansökningen, blivit till fullo förnöjda för sina fordringar eller medgivit vinstutdelning eller att säkerhet, som av rätten godkännes, ställts för deras fordringar, varde ansökningen bifallen.

Rättens beslut, varigenom tillstånd till nedsättning eller vinstutdelning meddelas, skall i huvudskrift eller styrkt avskrift genom styrelsens försorg insändas för registrering. Likaledes åligger det styrelsen att, då nedsättning, som ej är förenad med motsvarande belopps avsättning till reservfonden, verkställts, därom göra anmälan för registrering.

Nedsättning av grundfonden, som ej är förenad med motsvarande belopps avsättning till reservfonden, vare, där bolagets egendom avträdes till konkurs, som börjar inom ett år från det rättens beslut efter verkställd registrering kungjordes i allmänna tidningarna, utan verkan mot borgenär, som ej till nedsättningen samtyckt eller vid fordringens tillkomst hade kännedom om rättens beslut, varigenom nedsättning medgivits.

Har till fullgörande av beslutet om nedsättning av grundfonden aktie blivit inlöst eller dess belopp minskat, bör aktiebrevet genom styrelsens försorg förses med påskrift därom.

40 §.

Av — — — — vidtaga.

Till reservfonden skall alltid läggas vad vid aktieteckning må hava för aktierna erhållits utöver det belopp, varå de lyda, så ock, där aktierätt förverkats, vad som blivit inbetalt å aktien eller influtit genom realisering av avlämnad pant eller utnyttjande av annan ställd säkerhet.

Nedsättning — — — — medel.

41 §.

Ej må till aktieägarna annorledes än i följd av grundfondens nedsättning, efter ty i 39 a och 39 b §§ sägs, utbetalas annat än den vinst, som förefinnes enligt fastställd balansräkning för sista året, i den mån vinsten ej skall avsättas till reservfonden. Angående förbud mot vinstutdelning för visst fall är i 39 b § 3 mom. särskilt stadgat.

Varder vinstutdelning beslutad och verkställd i strid med vad i 1 punkten här ovan eller i 39 b § 3 mom. stadgats eller med bestämmelse i bolagsordningen, vare de, som uppburit sådan utdelning, skyldiga att återbära densamma; och ansvare därjämte de, som deltagit i beslutet, en för alla och alla för en, för den brist, som vid återbäringen kan uppkomma.

43 §.

Jämte — — — — balansräkning:

1) Bolagets — — — — anskaffande.

2) Andra — — — — avlämna.

3) Osäkra — — — — avskrivas.

4) Fast — — — — balansräkning.

5) De belopp, vartill grund- och reservfonder samt andra fonder uppgå, skola var för sig i balansräkningen uppföras bland skulderna.

6) Kostnader — — — — tillgång.

44 §.

Med den inskränkning, som här nedan sägs, må bankaktiebolag, jämte in- och utlåning av penningar, idka annan verksamhet, som därmed står i samband.

Om bankaktiebolags rätt att yrkesmässigt i kommission köpa och sälja aktier, banklotter och andra delaktighetsbevis i bolag samt obligationer är särskilt stadgat.

45 §.

Ej må bankaktiebolag för egen räkning driva handel med annat än guld samt in- och utländskt mynt, växlar, checker, invisningar, även-

som obligationer och andra för den allmänna rörelsen avsedda förskrivningar. Egendom, varmed bankaktiebolag ej må driva handel för egen räkning, äger bankaktiebolag ej heller förvärva, där ej nedan i denna paragraf annorlunda stadgas.

Bankaktiebolag må förvärva:

dels fastighet, avsedd för bankens inrymmande, samt aktie i bolag, som uteslutande har till ändamål att förvalta dylik fastighet och vars aktiekapital uppgår till minst en tredjedel av fastighetens bokförda värde;

dels inventarier, vilka anskaffas för rörelsen eller till fastighet, som bankaktiebolaget äger;

dels ock, därest Konungen därtill meddelar tillstånd, aktie i annat svenskt bankaktiebolag, i utländskt bankföretag eller i svenskt aktiebolag, vars ändamål kan anses gagneligt för bankväsendet eller det allmänna.

Bankaktiebolag må till skyddande av fordran å offentlig auktion eller fondbörs inköpa egendom, som är för fordringen utmätt eller pantsatt, så ock såsom betalning för fordran övertaga för fordringen pantsatt eller annan egendom, där uppenbart är, att bolaget eljest skulle lida avsevärd förlust, dock icke i någotdera fallet egen aktie. Om sålunda inköpt eller övertagen egendom utgöres av fastighet, gruva, fabrik eller annan liknande anläggning eller fartyg, må bankaktiebolag i utbyte mot dylik egendom jämte tillhörande lös egendom förvärva aktie i bolag, som bildas för förvaltning av ifrågavarande egendom eller för fortsättande av en därmed bedriven verksamhet. Egendom, vilken bankaktiebolaget till skyddande av fordran inköper eller såsom betalning för fordran övertager, så ock aktie i bolag, bildat för ändamål, som nyss nämnts, skall åter avyttras, så snart det kan ske till belopp, som täcker fordringen.

Om aktiebolag, i vilket bankaktiebolag är delägare, överlåter sina tillgångar å annat aktiebolag, må bankaktiebolaget förvärva aktie i sistnämnda bolag i utbyte mot aktie i det förstnämnda. Har aktien i förstnämnda bolag inköpts till skyddande av fordran eller övertagits såsom betalning för fordran eller gäller densamma i bolag, som bildats för det i 3 mom. omförmälda ändamål, skall den i utbyte förvärvade aktien åter avyttras, så snart det kan ske till belopp, som täcker fordringen.

Om bankaktiebolag övertager egendom såsom betalning för fordran eller enligt bestämmelse i 3 eller 4 mom. förvärvar aktie i utbyte mot annan egendom, skall anmälan därom ofördröjligen göras hos bankinspektionen.

46 §.

Bankaktiebolag må icke bevilja kredit, utan att bolaget har säkerhet, som av detsamma prövas betryggande, antingen i fast eller lös egendom eller ock i fordringsrätt jämväl mot annan än den, till vilken krediten beviljas. Utan hinder av vad sålunda stadgas må dock

1) stat, kommun, eller annan därmed jämförlig samfällighet så ock in- eller utländskt bankföretag kunna erhålla kredit utan särskild säkerhet;

2) kortvarig kredit kunna utan särskild säkerhet beviljas affärsidkare i och för rörelsen, därest med hänsyn till förefintliga omständigheter trygghet för förbindelsens fullgörande ändock kan anses föreligga;

3) av vederhäftig person dragen växel, betalbar å annan ort, kunna diskonteras, ehuru accept å densamma ej erhållits.

I fråga om kredit mot pant av aktier skall dessutom iakttagas:

att vid kreditens meddelande förefinnes en med hänsyn till den eller de pantsatta aktiernas beskaffenhet och omständigheterna i övrigt skälig marginal mellan aktiernas marknadsvärde och kreditbeloppet; samt

att kreditbeloppet såvitt möjligt icke vid någon tidpunkt under kreditens fortbestånd överstiger aktiernas marknadsvärde.

Bankaktiebolag må icke såsom pant mottaga egen aktie eller aktie i bolag, vars verksamhet huvudsakligen består i att förvalta eller driva handel med aktier eller som idkar emissionsrörelse; bankaktiebolag dock obetaget att såsom pant mottaga aktie i bolag, som nyss nämnts, tillika med annan säkerhet, som i ock för sig prövats betryggande.

47 §.

Bankaktiebolag vare pliktigt ägna särskild uppmärksamhet däråt, att åt samme eller med varandra i väsentlig ekonomisk intressegemenskap förbundna kredittagare eller mot säkerhet av aktier i samma eller i dylik gemenskap förbundna aktiebolag icke beviljas kredit i så stor omfattning, att därav kan uppkomma fara för bankbolagets säkerhet.

Såsom kredit skall även anses borgen och annan garantiförpliktelse till bankbolaget ävensom av bankbolaget ingången garantiförpliktelse för kredittagaren.

48 §.

Bankaktiebolag må icke bevilja kredit till direktör eller tjänsteman vid bolagets huvud- eller avdelningskontor, åt vilken uppdragits att ensam eller i förening med annan avgöra på styrelsen ankommande ärenden, till revisor i bankaktiebolaget eller till bolag eller förening, vari sådan befattningshavare eller revisor såsom delägare eller medlem äger ett väsentligt ekonomiskt intresse, utan mot säkerhet av värdehandling, vari omyndigs medel må utan överförmyndares samtycke anbringas.

Bankaktiebolag må ej heller bevilja kredit mot borgen av sådan person, bolag eller förening, som i 1 mom. sägs, eller mot växel, varå dylik person, bolag eller förening är acceptant, trassent eller endossent.

Till person, vilken utan att vara sådan befattningsbehavare, som i 1

mom. sägs, är ledamot av bankaktiebolagets styrelse må kredit icke beviljas utan mot pant, som prövas i och för sig innebära fullgod säkerhet, eller genom diskontering av växlar, vilka äro grundade å verkliga handelsaffärer.

51 §.

Bankaktiebolag må ej utfärda tryckta eller graverade, till innehavaren eller till viss man eller order ställda förbindelser eller ikläda sig ansvarighet för dylika förbindelser.

52 §.

Varda penningar hos bankaktiebolag insatta att där innestå viss tid, mot eller utan ränta, skall bevis, som bolaget därom utfärdar, ställas till viss man och innehålla, att överlåtelse må ske endast till viss man samt att överlåtelsen bör till nye ägarens säkerhet anmälas hos bolaget. Förfallotiden för insatta medel må icke bestämmas annorlunda än till viss dag, högst ett år, efter medlens insättande eller till viss tid, högst ett år, efter uppsägning. Förfallotiden skall angivas i beviset.

En — — — — motboken.

Har — — — — bolaget.

54 §.

Är enligt bolagsordningen styrelsen beslutför, utan att samtliga ledamöter äro tillstädes, må likväl ärende, som ankommer på styrelsen, ej företagas, utan att, såvitt ske kunnat, samtliga erhållit tillfälle att deltaga i ärendets behandling.

55 §.

Såsom styrelsens beslut gälle, där ej annorlunda är bestämt i bolagsordningen, den mening, om vilken vid sammanträde de flesta röstande förena sig, men vid lika röstetal den mening, som biträdes av ordföranden vid sammanträdet.

Ledamot av styrelsen äge ej deltaga i behandling av fråga rörande avtal mellan honom och bolaget. Ej heller må han deltaga i behandling av fråga om avtal mellan bolaget och tredje man, där han i frågan äger ett väsentligt intresse, som kan vara stridande mot bolagets. Vad sålunda är stadgat äge motsvarande tillämpning beträffande gåva från bolagets sida, så ock beträffande rättegång eller annan talan mot styrelseledamoten eller tredje man.

56 §.

Styrelsen må icke åt enskild styrelseledamot eller annan person uppdraga att ensam eller i förening med annan avgöra på styrelsen ankommande ärenden, med mindre föreskrifter blivit av styrelsen meddelade angående den befogenhet i olika avseenden, som uppdraget skall medföra. Dessa föreskrifter skola meddelas i en av styrelsen för högst ett år i sänder fastställd instruktion.

Styrelsen äger när som helst återkalla eller inskränka uppdrag, som ovan nämnts, samt utan hinder därav själv avgöra ärende av varje slag.

Styrelsen må icke åt enskild styrelseledamot eller annan uppdraga att avgöra ärende, som avser:

1) inrättande eller indragning av avdelningskontor eller övertagande av annan bankrörelse;

2) förvärv eller avyttring av fastighet, avsedd för bankens inrymmande eller till- eller ombyggnad av sådan fastighet;

3) beviljande av kredit till person, vilken utan att vara sådan befattningshavare, som i 48 § 1 mom. sägs, är ledamot av bankaktiebolagets styrelse eller av den särskilda styrelse, som kan finnas inrättad vid avdelningskontor, eller till bolag eller förening, vari sådan person är styrelseledamot eller såsom delägare eller medlem äger ett väsentligt ekonomiskt intresse, eller vari befattningshavare, som omförmäles i 48 § 1 mom., är styrelseledamot; styrelsen dock obetaget att för person, bolag eller förening, som nu nämnts, fastställa vissa gränser, inom vilka utan styrelsens beslut i varje särskilt fall kredit må beviljas vederbörande i och för en av honom idkad rörelse;

4) förvärv av aktie i andra fall, än då fråga är om aktie, som är för bankaktiebolagets fordran utmätt eller pantsatt;

5) fastställande av allmänna räntesatser för in- och utlåning, utom då beslut härom påkallas av allmän ränteförändring, i vilket fall dylikt beslut må utan styrelsens hörande meddelas för tiden intill nästkommande styrelsesammanträde;

6) antagande eller entledigande av ordinarie befattningshavare hos bankaktiebolaget.

57 §.

Direktör eller tjänsteman vid bankaktiebolags huvud- eller avdelningskontor, åt vilken uppdragits att ensam eller i förening med annan avgöra på styrelsen ankommande ärenden, må icke vara ledamot av styrelsen i annat bolag, utan att bankaktiebolagets styrelse i fråga om varje sådant uppdrag därtill lämnar tillstånd. För giltighet av styrelsens beslut om dylikt tillstånd erfordras, att beslutet biträdes av minst två tredjedelar av styrelsens samtliga ledamöter. Den, för vilken tillstånd ifrågasättes, må icke deltaga i beslutet. Kallelse till styrelsesammanträde, då prövning av fråga om tillstånd äger rum, skall innehålla uppgift, att sådan fråga förekommer vid sammanträdet.

58 §.

Styrelsen må, där ej annat blivit bestämt i bolagsordningen eller av bolagsstämman, bemyndiga ledamot av styrelsen att teckna bolagets firma. Ej må sådant bemyndigande meddelas av bolagsstämman, med mindre bolagsordningen innehåller stadgande i sådant avseende.

I bolagsordningen må bestämmas, att styrelsen äger bemyndiga annan

än styrelseledamot att teckna bolagets firma; och äge jämväl bolagsstämman tillåta styrelsen att meddela sådant bemyndigande. Styrelsen må dock, utan att sådant är i bolagsordningen eller av bolagsstämman medgivet, bemyndiga annan än styrelseledamot att teckna firman, så framt bemyndigandet avser rätt till firmateckning allenast i förening med styrelseledamot eller med annan, vilken styrelsen enligt bolagsordningen eller bolagsstämmobeslut äger bemyndiga att teckna firman.

Å skriftlig handling, varigenom bolaget iklädes förpliktelse, skall bolagets firma tecknas av minst två personer. Vid meddelande av rätt till firmateckning må jämväl i annat fall kunna föreskrivas, att denna rätt får utövas endast av flere i förening.

59 §.

Sker ändring i styrelsens sammansättning eller i fråga om rätten att teckna bolagets firma eller ändrar styrelseledamot eller eljest någon, som, ensam eller i förening med annan, berättigats teckna firman, sitt hemvist eller ändras bolagets postadress, skall styrelsen därom ofördröjligen göra anmälan för registrering. Vid anmälan om ändring i styrelsens sammansättning skall fogas styrkt avskrift av protokoll eller annan handling, som bestyrker ändringen.

60 §.

I förhållande till bolaget vare styrelsen samt de styrelseledamöter och personer utanför styrelsen, som innehava befogenhet att avgöra på styrelsen ankommande ärenden eller äro berättigade teckna bolagets firma, pliktiga att i sin förvaltning av bolagets angelägenheter ställa sig till efterrättelse de särskilda föreskrifter, som i bolagsordningen eller av bolagsstämman eller, såvitt rörer styrelseledamot eller person utanför styrelsen, av styrelsen meddelas; de må dock ej efterkomma bolagsstämmans föreskrift, där den finnes strida mot denna lag eller bolagsordningen.

61 §.

Styrelsen, så ock den eller de särskilda styrelseledamöter eller personer utanför styrelsen, som bemyndigats teckna bolagets firma, äge att själva eller genom ombud ej mindre i förhållande till tredje man handla å bolagets vägnar än även inför domstolar och andra myndigheter företräda bolaget. Inskränkning i den befogenhet, som sålunda tillkommer styrelsen, viss styrelseledamot eller person utanför styrelsen, vare, i den mån ej annat följer av vad i denna lag stadgas, utan verkan mot tredje man, med mindre han ägt eller bort äga kännedom om inskränkningen. Bestämmelse, innefattande sådan inskränkning, må ej registreras.

74 §.

Jämte — — — — gälle,

1) att rösträtt ej må utövas för aktie, å vilken icke fullgjorts för-

fallen inbetalning eller i fråga om vilken ej, där så skolat ske, avlämnats sådan av pant eller annan säkerhet åtföljd förbindelse, som i 24 § sägs;

2) att — — — — röst;

3) att — — — — ombud;

4) att — — — — grundfonden;

5) att — — — — avgivas;

6) att — — — — ordförande.

I — — — — rätt.

Vad — — — — därom.

75 §.

Bolagsstämma — — — — säte.

Styrelsen har att, på sätt bolagsordningen föreskriver, kalla aktieägarna till bolagsstämma. Föreskrivna kallelseåtgärder skola vara vidtagna senast två veckor före ordinarie stämma och senast en vecka före extra stämma. Där för giltighet av beslut erfordras, att det fattas å två på varandra följande stämmor, må kallelse till andra stämman ej ske, innan den första hållits. Kallelse till andra stämman skall, såframt för beslutets giltighet erfordras, att det å denna stämma biträdes av samtliga röstande eller samtliga i omröstningen deltagande ägare av aktier av visst slag, jämväl, där så ske kan, försändas i rekommenderat brev till, i förra fallet, varje aktieägare och, i senare fallet, varje ägare av aktie av nämnda slag.

86 §.

Beslut, som innefattar sådan ändring av bolagsordningen, att rättsförhållandet mellan redan utgivna aktier rubbas, vare ej giltigt, med mindre samtliga aktieägare förenat sig därom. Försämras genom beslutet allenast vissa aktiers rätt, erfordras dock samtycke endast av ägarna till nämnda aktier, och gälle i övrigt angående giltigheten av beslutet vad här nedan är för varje särskilt fall stadgat.

Beslut avseende ändring av bolagsordningen i fråga om grunderna för utövande av rösträtt och för fattande av beslut å bolagsstämma vare ej giltigt, med mindre samtliga aktieägare förenat sig därom eller beslutet fattats å två på varandra följande bolagsstämmor, därav minst en ordinarie, samt å den stämma, som sist hålles, biträtts av samtliga röstande och dessa tillika företrätt minst tre fjärdedelar av hela grundfonden. Har, i samband med beslut om nedsättning av grundfonden enligt 39 b §, fattats beslut angående ändring av bolagsordningen i fråga om grunderna för utövande av rösträtt, och innefattar sistnämnda beslut ej annan ändring än som erfordras för att förhindra, att förhållandet mellan aktier med olika rätt genom nedsättningen rubbas, gälle med avseende å dylikt beslut om ändring av bolagsordningen vad i 4 mom. stadgas.

Beslut om sådan ändring av bolagsordningen, att grundfonden må ökas, vare, där aktier med olika rätt finnas, ej giltigt, med mindre samtliga aktieägare förenat sig därom eller beslutet fattats å två på

varandra följande bolagsstämmor, därav minst en ordinarie, samt å den stämma, som sist hålles, biträtts av minst tre fjärdedelar av de röstande och dessa tillika företrätt minst tre fjärdedelar av hela grundfonden samt minst tre fjärdedelar av varje särskilt slag av aktier.

Beslut om annan ändring av bolagsordningen eller om bolagets trädande i likvidation i andra fall än i 92 och 93 §§ sägs vare ej giltigt, med mindre samtliga aktieägare förenat sig därom eller beslutet fattats å två på varandra följande bolagsstämmor, därav minst en ordinarie, och å den stämma, som sist hålles, biträtts av minst två tredjedelar av de röstande.

Är för giltighet av beslut, varom nu är sagt, något ytterligare villkor bestämt i bolagsordningen, lände ock det till efterrättelse.

Å beslut om ändring av bolagsordningen skall sökas Konungens stadfästelse.

86 a §.

Beslut, som i 86 § 3 mom. avses, så ock beslut enligt samma paragrafs 4 och 5 mom. om sådan ändring av bolagsordningen, att aktier med företrädesrätt må utfärdas, skall innehålla bestämmelser om det belopp, vartill nya aktier må utgivas, om de rättigheter, som i förhållande till de förutvarande aktierna skola tillkomma de nya, samt om den rätt till teckning eller erhållande av nya aktier, som vid grundfondens ökning må tillkomma varje särskilt slag av aktier.

86 b §.

Beslut om nedsättning av grundfonden enligt 39 b § vare, där ej samtliga aktieägare förenat sig därom, ej giltigt, med mindre beslutet fattats å två på varandra följande bolagsstämmor, därav minst en ordinarie, och å den stämma, som sist hålles, biträtts av minst två tredjedelar av de röstande. Rubbas genom beslutet rättsförhållandet mellan aktierna, erfordras därjämte samtycke av ägarna av de aktier, vilkas rätt genom beslutet försämras. Har i bankaktiebolag, där aktier med olika rätt finnas, fattats beslut, som avser nedsättning med lika belopp av samtliga aktier av visst slag, och innehåller beslutet tillika, att till reservfonden skall avsättas ett mot nedsättningen svarande belopp, vare, änskönt genom beslutet den rätt, som tillkommer dessa aktier, försämras, beslutet giltigt, där de i omröstningen deltagande ägarna av sådana aktier förenat sig om beslutet samt de tillika företrätt tre fjärdedelar av samtliga aktier av sagda slag. Är för giltighet av beslut, varom ovan sägs, något ytterligare villkor bestämt i bolagsordningen, lände det till efterrättelse.

92 §.

Har senast vid den i 91 § omförmälda bolagsstämma av aktieägare tecknats vad som erfordras för att återställa grundfonden till dess behöriga belopp, äge bolaget, därest det sålunda tecknade beloppet omedelbart

inbetalas eller därför ställes pant eller annan säkerhet, som bankinspektionen prövar fullgod, fortsätta rörelsen; men om så icke skett eller om för grundfondens återställande tecknat tillskott icke inbetalts inom tre månader från stämman, skall bolaget träda i likvidation.

De — — — — rum.

Varder, efter det tillskott enligt denna paragraf förekommit, i anledning av uppkommen förlust nytt tillskott gjort, skola de aktieägare, som verkställt senare tillskott, i förhållande till aktieägare, som förut verkställt tillskott, äga sådan företrädesrätt, som omförmäles i 2 mom.

94 §.

Har bolagsstämma i enlighet med 86 § 4 mom. beslutat, att bolaget skall träda i likvidation, eller skall eljest likvidation verkställas, välje bolagsstämman en eller flere likvidatorer att verkställa likvidationen.

96 §.

Har sådant förhållande inträffat, som jämlikt bestämmelse i 92 eller 93 § påkallar likvidation, och varder ej inom en månad därefter till registret, enligt vad nedan sägs, anmält, att bolaget trätt i likvidation, förklare rätten, på ansökan av aktieägare, styrelseledamot eller bankinspektionen och efter bolagets hörande, att bolaget skall träda i likvidation; och förelägge rätten bolaget att inom viss tid, ej understigande en månad, utse en eller flere likvidatorer vid äventyr, att förordnande i sådant hänseende eljest meddelas av rätten.

118 §.

Bolagsordning för solidariskt bankbolag skall angiva

1) bolagets firma;

2) de — — — — utöva;

3) den — — — — säte;

4) antalet — — — — beslutförhet;

5) huruvida — — — — behandling;

6) det — — — — vidtagna;

7) grunderna för utövande av rösträtt och för fattande av beslut å bolagsstämma, såvitt de skola avvika från vad härom finnes föreskrivet i 190, 202 och 202 a §§;

8) grundfonden — — — — maximikapitalet;

9) det — — — — lyda;

10) antalet — — — — befattningar;

11) huruvida — — — — erforderliga.

Skall förbehåll träffas enligt 155 a § om nedsättning, genom inlösen av kommanditlotter, av den genom tillskott av kommanditlottägare bildade särskilda fond (kommanditfond), varde bestämmelse härom intagen i bolagsordningen.

129 §.

Sedan bolaget bildats samt styrelse och revisorer blivit valda, så ock inför bankinspektionen styrkts, *dels* att av det tecknade beloppet, efter avdrag ej mindre i anledning av överteckning, där sådan ägt rum, än även för rätt till delaktighet i bolaget, som av tecknare må hava enligt 140 § förverkats och ej av annan övertagits, minst tjugu procent blivit behörigen inbetalda, *dels* att för inbetalning av återstoden avlämnats pant eller annan säkerhet, som bankinspektionen prövat fullgod, *dels ock* att en var av huvudlottägarna till förvaring hos bolaget överlämnat sådan handling, som i 134 § sägs, må bolaget enligt föreskrifterna i denna lag registreras; dock får registrering ej ske, där det tecknade beloppet efter ovannämnda avdrag understiger det belopp, som enligt teckningslistan minst skall tecknas.

131 §.

Ansökning — — — — styrelse.
I — — — — tillkommer.
Skall — — — — hemvist.
Vid ansökningen skola fogas
1) Konungens — — — — avskrifter;
2) av — — — — protokollet;
3) en — — — — styrkta;
4) bevis från bankinspektionen, utvisande, dels huru mycket av det belopp, vartill grundfonden jämlikt bestämmelsen under 3) uppgivits, blivit behörigen inbetalt, dels att för inbetalning av återstoden avlämnats förbindelse med pant eller annan säkerhet, som bankinspektionen prövat fullgod, dels ock att en var av huvudlottägarna till förvaring hos bolaget överlämnat sådan handling, som i 134 § sägs;
5) teckningslistorna — — — — desamma.

132 §.

Å — — — — styrelseledamöter.
Har förbehåll träffats enligt 155 a § om kommanditfondens nedsättning genom inlösen av kommanditlotter, varde ock det förbehåll angivet i lottbrevet.

Om inbetalning, ökning och nedsättning av grundfonden samt om kommanditfond.

139 §.

Av — — — — rörelse.
Har tecknare av huvudlott ej vid bolagets bildande erlagt full betalning, vare han skyldig avlämna av fullgod pant eller annan säkerhet

åtföljd förbindelse att inbetala oguldna beloppet i den ordning, teckningslistan angiver.

Ej — — — — bolaget.

140 §.

Uraktlåter — — — — förfallodagen.

Varder, innan pant eller annan säkerhet enligt 139 § blivit avlämnad, inbetalning ej verkställd i rätt tid, eller försummar någon att avlämna sådan pant eller säkerhet, äge styrelsen, där ej rättelse sker inom en månad efter anmaning, förklara rätten till delaktighet i bolaget förverkad. Samma lag vare, där senare inbetalning ej fullgöres i rätt tid och avlämnad pant eller säkerhet ej förslår till inbetalningens gäldande.

Underrättelse — — — — brev.

Då rätt till delaktighet i bolaget förverkats, kan vad å huvudlotten redan inbetalts eller vad genom realisering av avlämnad pant eller annan säkerhet influtit ej återfordras.

154 a §.

Beslut om nedsättning av grundfonden kan fattas endast av bolagsstämma. Beslutet skall angiva det belopp, varmed grundfonden skall nedsättas, ändamålet med nedsättningen samt det sätt, varpå nedsättningen skall genomföras. Kan nedsättningen ej ske utan ändring av bolagsordningen, skall vid ansökningen om Konungens stadsfästelse å sådan ändring fogas, i två exemplar, av notarius publicus eller med styrelseledamöternas egenhändiga bevittnade namnunderskrifter styrkt avskrift av protokoll, som förts i ärendet, varefter skall iakttagas vad i 203 § är stadgat. Erfordras ej ändring av bolagsordningen, skall styrelsen ofördröjligen, med bifogande av protokollsavskrifter som nyss sagts, anmäla beslutet om nedsättning för registrering.

Beslut om sådan nedsättning må, där det ej tillika innefattar föreskrift, att ett nedsättningen motsvarande belopp skall avsättas till reservfonden, ej bringas till verkställighet utan rättens tillstånd. Ansökan om rättens tillstånd skall vara åtföljd av bevis, att beslutet blivit registrerat. Rätten utfärde kallelse å bolagets borgenärer, med föreläggande för den, som vill bestrida ansökningen, att sist före klockan tolv å viss dag näst efter ett år skriftligen hos rätten göra anmälan därom vid äventyr, att han eljest anses hava medgivit ansökningen. Har bolagets styrelse sitt säte å landet och äskas ej urtima ting, då må inställelsen utsättas till det lagtima ting, som infaller näst efter ett år. Kallelsen varde å rättens dörr anslagen ett år före inställelsedagen samt kungjord i allmänna tidningarna och minst en tidning i orten tre gånger, första gången tio och tredje gången sist fyra månader, innan den dag inträffar. Styrkes inför rätten, att de borgenärer, vilka hos rätten bestritt ansökningen, blivit till fullo förnöjda för sina fordringar eller medgivit grundfondens

nedsättning, eller att säkerhet, som av rätten godkännes, ställts för deras fordringar, varde ansökningen bifallen.

Innefattar beslut om grundfondens nedsättning tillika föreskrift om motsvarande belopps avsättning till reservfonden, skall grundfonden anses nedsatt, då beslutet om nedsättningen blivit registrerat; dock må, där ej grundfonden enligt verkställd registrering ökats med ett mot nedsättningen svarande belopp, vinstutdelning icke äga rum, förrän rättens tillstånd därtill erhållits. Ansökan om rättens tillstånd till vinstutdelning skall vara åtföljd av bevis, att beslutet om nedsättningen blivit registrerat. Rätten utfärde kallelse å bolagets borgenärer, med föreläggande för den, som vill bestrida ansökningen, att sist före klockan tolv å viss dag näst efter tre månader skriftligen hos rätten göra anmälan därom vid äventyr att han eljest anses hava medgivit ansökningen. Har bolagets styrelse sitt säte å landet, och äskas ej urtima ting, då må inställelsen utsättas till det lagtima ting, som infaller näst efter tre månader. Kallelsen varde å rättens dörr anslagen tre månader före inställelsedagen samt kungjord i allmänna tidningarna och minst en tidning i orten tre gånger, första gången två månader och tredje gången sist en månad, innan den dag inträffar. Styrkes inför rätten, att de borgenärer, vilka hos rätten bestritt ansökningen, blivit till fullo förnöjda för sina fordringar eller medgivit vinstutdelning eller att säkerhet, som av rätten godkännes, ställts för deras fordringar, varde ansökningen bifallen.

Rättens beslut, varigenom tillstånd till nedsättning eller vinstutdelning meddelas, skall i huvudskrift eller styrkt avskrift genom styrelsens försorg insändas för registrering. Likaledes åligger det styrelsen att, då nedsättning, som ej är förenad med motsvarande belopps avsättning till reservfonden, verkställts, därom göra anmälan för registrering.

Nedsättning av grundfonden, som ej är förenad med motsvarande belopps avsättning till reservfonden, vare, där bolagets egendom avträdes till konkurs, som börjar inom ett år från det rättens beslut efter verkställd registrering kungjordes i allmänna tidningarna, utan verkan mot borgenär, som ej till nedsättningen samtyckt eller vid fordringens tillkomst hade kännedom om rättens beslut, varigenom nedsättning medgivits.

Har till fullgörande av beslutet om nedsättning av grundfonden huvudlott blivit inlöst eller dess belopp minskat, bör lottbrevet genom styrelsens försorg förses med påskrift därom.

155 a §.

Kommanditfonden må, såframt förbehåll därom gjorts i bolagsordningen, sådan denna i samband med bankbolagets bildande blivit av Konungen stadfäst, kunna genom inlösen av därvid utgivna kommanditlotter enligt bestämda grunder nedsättas.

Dylik nedsättning av kommanditfonden må kunna ske jämväl genom inlösen av kommanditlotter, som senare utgivits, såframt förbehåll därom gjorts, efter ty ovan sägs, eller ock träffats i beslutet om lotternas utgivande och intagits i bolagsordningen.

Förbehåll, varom nu är sagt, må ej bringas till verkställighet, förrän detsamma blivit registrerat. Då nedsättning verkställts, skall styrelsen ofördröjligen göra anmälan därom för registrering.

Har kommanditlott, enligt vad ovan sägs, blivit inlöst, bör lottbrevet genom styrelsens försorg förses med påskrift om inlösandet.

156 §.

Av — — — — vidtaga.

Till reservfonden skall alltid läggas vad vid teckning må hava för lotterna erhållits utöver det belopp, varå de lyda, så ock, där rätt till delaktighet i bolaget förverkats, vad som blivit inbetalt å lotten eller influtit genom realisering av avlämnad pant eller utnyttjande av annan ställd säkerhet.

Nedsättning — — — — medel.

157 §.

Ej må till lottägarna annorledes än i följd av grundfondens nedsättning enligt 154 a § eller nedsättning av kommanditfond, efter ty i 155 a § sägs, utbetalas annat än den vinst, som förefinnes enligt fastställd balansräkning för sista året, i den mån vinsten ej skall avsättas till reservfonden. Angående förbud mot vinstutdelning för visst fall är i 154 a § 3 mom. särskilt stadgat.

Varder vinstutdelning beslutad och verkställd i strid med vad i 1 punkten här ovan eller i 154 a § 3 mom. stadgas eller med bestämmelse i bolagsordningen, vare de, som uppburit sådan utdelning, skyldiga att återbära densamma; och ansvare därjämte de, som deltagit i beslutet, en för alla och alla för en, för den brist, som vid återbäringen kan uppkomma.

159 §.

Jämte — — — — balansräkning:

1) Bolagets — — — — anskaffande.

2) Andra — — — — avlämna.

3) Osäkra — — — — avskrivas.

4) Fast — — — — balansräkning.

5) De belopp, vartill grund- och reservfonder, kommanditfond samt andra fonder uppgå, skola var för sig i balansräkningen uppföras bland skulderna.

6) Kostnader — — — — tillgång.

160 §.

Med den inskränkning, som här nedan sägs, må solidariskt bankbolag, jämte in- och utlåning av penningar, idka annan verksamhet, som därmed står i samband.

Om solidariskt bankbolags rätt att yrkesmässigt i kommission köpa och sälja aktier, banklotter och andra delaktighetsbevis i bolag samt obligationer är särskilt stadgat.

161 §.

Ej må solidariskt bankbolag för egen räkning driva handel med annat än guld samt in- och utländskt mynt, växlar, checker, invisningar ävensom obligationer och andra för den allmänna rörelsen avsedda förskrivningar. Egendom, varmed solidariskt bankbolag ej må driva handel för egen räkning, äger sådant bolag ej heller förvärva, där ej nedan i denna paragraf annorlunda stadgas.

Solidariskt bankbolag må förvärva:

dels fastighet, avsedd för bankens inrymmande, samt aktie i bolag, som uteslutande har till ändamål att förvalta dylik fastighet och vars aktiekapital uppgår till minst en tredjedel av fastighetens bokförda värde;

dels inventarier, vilka anskaffas för rörelsen eller till fastighet, som bankbolaget äger;

dels ock, därest Konungen därtill meddelar tillstånd, aktie i svenskt bankaktiebolag, i utländskt bankföretag eller i svenskt aktiebolag, vars ändamål kan anses gagneligt för bankväsendet eller det allmänna.

Solidariskt bankbolag må till skyddande av fordran å offentlig auktion eller fondbörs inköpa egendom, som är för fordringen utmätt eller pantsatt, så ock såsom betalning för fordran övertaga för fordringen pantsatt eller annan egendom, där uppenbart är, att bolaget eljest skulle lida avsevärd förlust, dock icke i någotdera fallet egen lott eller annat solidariskt bankbolags huvudlott. Om sålunda inköpt eller övertagen egendom utgöres av fastighet, gruva, fabrik eller annan liknande anläggning eller fartyg, må solidariskt bankbolag i utbyte mot dylik egendom jämte tillhörande lös egendom förvärva aktie i bolag, som bildas för förvaltning av ifrågavarande egendom eller för fortsättande av en därmed bedriven verksamhet. Egendom, vilken bankbolaget till skyddande av fordran inköper eller såsom betalning för fordran övertager, så ock aktie i bolag, bildat för ändamål, som nyss nämnts, skall åter avyttras, så snart det kan ske till belopp, som täcker fordringen.

Om aktiebolag, i vilket solidariskt bankbolag är delägare, överlåter sina tillgångar å annat aktiebolag, må bankbolaget förvärva aktie i sistnämnda bolag i utbyte mot aktie i det förstnämnda. Har aktien i förstnämnda bolag inköpts till skyddande av fordran eller övertagits såsom betalning för fordran eller gäller densamma i bolag, som bildats för det i 3 mom. omförmälda ändamål, skall den i utbyte förvärvade aktien åter avyttras, så snart det kan ske till belopp, som täcker fordringen.

Om solidariskt bankbolag övertager egendom såsom betalning för fordran eller enligt bestämmelse i 3 eller 4 mom. förvärvar aktie i utbyte mot annan egendom, skall anmälan därom ofördröjligen göras hos bankinspektionen.

162 §.

Solidariskt bankbolag må icke bevilja kredit, utan att bolaget har säkerhet, som av detsamma prövas betryggande, antingen i fast eller lös egendom eller ock i fordringsrätt jämväl mot annan än den, till vilken krediten beviljas. Utan hinder av vad sålunda stadgas må dock

1) stat, kommun eller annan därmed jämförlig samfällighet så ock in- eller utländskt bankföretag kunna erhålla kredit utan särskild säkerhet;

2) kortvarig kredit kunna utan särskild säkerhet beviljas affärsidkare i och för rörelsen, därest med hänsyn till förefintliga omständigheter trygghet för förbindelsens fullgörande ändock kan anses föreligga;

3) av vederhäftig person dragen växel, betalbar å annan ort, kunna diskonteras, ehuru accept å densamma ej erhållits.

I fråga om kredit mot pant av aktie skall dessutom iakttagas:

att vid kreditens meddelande förefinnes en med hänsyn till den eller de pantsatta aktiernas beskaffenhet och omständigheterna i övrigt skälig marginal mellan aktiernas marknadsvärde och kreditbeloppet; samt

att kreditbeloppet såvitt möjligt icke vid någon tidpunkt under kreditens fortbestånd överstiger aktiernas marknadsvärde.

Solidariskt bankbolag må icke såsom pant emottaga egen lott, annat solidariskt bankbolags huvudlott eller aktie i bolag, vars verksamhet huvudsakligen består i att förvalta eller driva handel med aktier eller som idkar emissionsrörelse; solidariskt bankbolag dock obetaget att såsom pant mottaga aktie i bolag, som nyss nämnts, tillika med annan säkerhet, som i och för sig prövats betryggande.

163 §.

Solidariskt bankbolag vare pliktigt ägna särskild uppmärksamhet däråt, att åt samme eller med varandra i väsentlig ekonomisk intressegemenskap förbundna kredittagare eller mot säkerhet av aktier i samma eller i dylik gemenskap förbundna aktiebolag icke beviljas kredit i så stor omfattning, att därav kan uppkomma fara för bankbolagets säkerhet.

Såsom kredit skall även anses borgen och annan garantiförpliktelse till bankbolaget ävensom av bankbolaget ingången garantiförpliktelse för kredittagaren.

164 §.

Solidariskt bankbolag må icke bevilja kredit till direktör eller tjänsteman vid bolagets huvud- eller avdelningskontor, åt vilken uppdragits att ensam eller i förening med annan avgöra på styrelsen ankommande ärenden, till revisor i bankbolaget eller till bolag eller förening, vari sådan befattningshavare eller revisor såsom delägare eller medlem äger ett

väsentligt ekonomiskt intresse, utan mot säkerhet av värdehandling, vari omyndigs medel må utan överförmyndares samtycke anbringas.

Solidariskt bankbolag må ej heller bevilja kredit mot borgen av sådan person, bolag eller förening, som i 1 mom. sägs, eller mot växel, varå dylik person, bolag eller förening är acceptant, trassent eller endossent.

Till person, vilken utan att vara sådan befattningshavare, som i 1 mom. sägs, är ledamot av bankbolagets styrelse, må kredit icke beviljas utan mot pant, som prövas i och för sig innebära fullgod säkerhet, eller genom diskontering av växlar, vilka äro grundade å verkliga handelsaffärer.

167 §.

Solidariskt bankbolag må ej utfärda tryckta eller graverade, till innehavaren eller till viss man eller order ställda förbindelser eller ikläda sig ansvarighet för dylika förbindelser.

168 §.

Varda penningar hos solidariskt bankbolag insatta att där innestå viss tid, mot eller utan ränta, skall bevis, som bolaget därom utfärdar, ställas till viss man och innehålla, att överlåtelse må ske endast till viss man samt att överlåtelsen bör till nye ägarens säkerhet anmälas hos bolaget. Förfallotiden för insatta medel må icke bestämmas annorlunda än till viss dag, högst ett år, efter medlens insättande, eller till viss tid, högst ett år, efter uppsägning. Förfallotiden skall angivas i beviset.

En — — — — motboken.

Har — — — — bolaget.

170 §.

Är enligt bolagsordningen styrelsen beslutför, utan att samtliga ledamöter äro tillstädes, må likväl ärende, som ankommer på styrelsen, ej företagas, utan att, såvitt ske kunnat, samtliga erhållit tillfälle att deltaga i ärendets behandling.

171 §.

Såsom styrelsens beslut gälle, där ej annorlunda är bestämt i bolagsordningen, den mening, om vilken vid sammanträde de flesta röstande förenat sig, men vid lika röstetal den mening, som biträdes av ordföranden vid sammanträdet.

Ledamot av styrelsen äge ej deltaga i behandling av fråga rörande avtal mellan honom och bolaget. Ej heller må han deltaga i behandling av fråga om avtal mellan bolaget och tredje man, där han i frågan äger ett väsentligt intresse, som kan vara stridande mot bolagets. Vad sålunda är stadgat äge motsvarande tillämpning beträffande gåva från bolagets sida, så ock beträffande rättegång eller annan talan mot styrelseledamot eller tredje man.

172 §.

Styrelsen må icke åt enskild styrelseledamot eller annan person uppdraga att ensam eller i förening med annan avgöra på styrelsen ankommande ärenden, med mindre föreskrifter blivit av styrelsen meddelade angående den befogenhet i olika avseenden, som uppdraget skall medföra. Dessa föreskrifter skola meddelas i en av styrelsen för högst ett år i sänder fastställd instruktion.

Styrelsen äger när som helst återkalla eller inskränka uppdrag, som ovan nämnts, samt utan hinder därav själv avgöra ärende av varje slag.

Styrelsen må icke åt enskild styrelseledamot eller annan uppdraga att avgöra ärende, som avser:

1) inrättande eller indragning av avdelningskontor eller övertagande av annan bankrörelse;

2) förvärv eller avyttring av fastighet, avsedd för bankens inrymmande, eller till- eller ombyggnad av sådan fastighet;

3) beviljande av kredit till person, vilken utan att vara sådan befattningshavare, som i 164 § 1 mom. sägs, är ledamot av bankbolagets styrelse eller av den särskilda styrelse, som kan finnas inrättad vid avdelningskontor, eller till bolag eller förening, vari sådan person är styrelseledamot eller såsom delägare eller medlem äger ett väsentligt ekonomiskt intresse, eller vari befattningshavare, som omförmäles i 164 § 1 mom., är styrelseledamot; styrelsen dock obetaget att för person, bolag eller förening, som nu nämnts, fastställa vissa gränser, inom vilka utan styrelsens beslut i varje särskilt fall kredit må beviljas vederbörande i och för en av honom idkad rörelse;

4) förvärv av aktie i andra fall, än då fråga är om aktie, som är för bankbolagets fordran utmätt eller pantsatt;

5) fastställande av allmänna räntesatser för in- och utlåning, utom då beslut härom påkallas av allmän ränteförändring, i vilket fall dylikt beslut må utan styrelsens hörande meddelas för tiden intill nästkommande styrelsesammanträde;

6) antagande eller entledigande av ordinarie befattningshavare hos bankbolaget.

173 §.

Direktör eller tjänsteman vid solidariskt bankbolags huvud- eller avdelningskontor, åt vilken uppdragits att ensam eller i förening med annan avgöra på styrelsen ankommande ärenden, må icke vara ledamot av styrelsen i annat bolag, utan att bankbolagets styrelse i fråga om varje sådant uppdrag därtill lämnar tillstånd. För giltighet av styrelsens beslut om dylikt tillstånd erfordras, att beslutet biträdes av minst två tredjedelar av styrelsens samtliga ledamöter. Den, för vilken till-

stånd ifrågasättes, må icke deltaga i beslutet. Kallelse till styrelsesammanträde, då prövning av fråga om tillstånd äger rum, skall innehålla, uppgift, att sådan fråga förekommer vid sammanträdet.

174 §.

Styrelsen må, där ej annat blivit bestämt i bolagsordningen eller av bolagsstämman, bemyndiga ledamot av styrelsen att teckna bolagets firma. Ej må sådant bemyndigande meddelas av bolagsstämman, med mindre bolagsordningen innehåller stadgande i sådant avseende.

I bolagsordningen må bestämmas, att styrelsen äger bemyndiga annan än styrelseledamot att teckna bolagets firma, och äge jämväl bolagsstämman tillåta styrelsen att meddela sådant bemyndigande. Styrelsen må dock, utan att sådant är i bolagsordningen eller av bolagsstämman medgivet, bemyndiga annan än styrelseledamot att teckna firman, såframt bemyndigandet avser rätt till firmateckning allenast i förening med styrelseledamot eller med annan, vilken styrelsen enligt bolagsordningen eller bolagsstämmobeslut äger bemyndiga att teckna firman.

Å skriftlig handling, varigenom bolaget iklädes förpliktelse, skall bolagets firma tecknas av minst två personer. Vid meddelande av rätt till firmateckning må jämväl i annat fall kunna föreskrivas, att denna rätt får utövas endast av flere i förening.

175 §.

Sker ändring i styrelsens sammansättning eller i fråga om rätten att teckna bolagets firma eller ändrar styrelseledamot eller eljest någon, som ensam eller i förening med annan, berättigats teckna firman, sitt hemvist eller ändras bolagets postadress, skall styrelsen därom ofördröjligen göra anmälan för registrering. Vid anmälan om ändring i styrelsens sammansättning skall fogas styrkt avskrift av protokoll eller annan handling, som bestyrker ändringen.

176 §.

I förhållande till bolaget vare styrelsen samt de styrelseledamöter och personer utanför styrelsen, som innehava befogenhet att avgöra på styrelsen ankommande ärenden eller äro berättigade teckna bolagets firma, pliktiga att i sin förvaltning av bolagets angelägenheter ställa sig till efterrättelse de särskilda föreskrifter, som i bolagsordningen eller av bolagsstämman eller, såvitt rörer styrelseledamot eller person utanför styrelsen, av styrelsen meddelas; de må dock ej efterkomma bolagsstämmans föreskrift, där den finnes strida mot denna lag eller bolagsordningen.

177 §.

Styrelsen, så ock den eller de särskilda styrelseledamöter eller personer utanför styrelsen, som bemyndigats teckna bolagets firma, äge att själva eller genom ombud ej mindre i förhållande till tredje man handla å bolagets vägnar än även inför domstolar och andra myndigheter företräda bolaget. Inskränkning i den befogenhet, som sålunda tillkommer styrelsen, viss styrelseledamot eller person utanför styrelsen, vare, i den mån ej annat följer av vad i denna lag stadgas, utan verkan mot tredje man, med mindre han ägt eller bort äga kännedom om inskränkningen. Bestämmelse, innefattande sådan inskränkning, må ej registreras.

190 §.

Jämte — — — — gälle,

1) att rösträtt ej må utövas för lott, å vilken icke fullgjorts förfallen inbetalning eller i fråga om vilken ej, där så skolat ske, avlämnats sådan av pant eller annan säkerhet åtföljd förbindelse, som i 139 § sägs;

2) att — — — — röst;

3) att — — — — ombud;

4) att — — — — grundfonden;

5) att — — — — avgivas;

6) att — — — — ordförande.

I — — — — rätt.

Vad — — — — därom.

202 a §.

Beslut om nedsättning av grundfonden enligt 154 a § vare, där ej samtliga huvudlottägare förenat sig därom, ej giltigt, med mindre beslutet fattats å två på varandra följande bolagsstämmor, därav minst en ordinarie, och å den stämma, som sist hålles, biträtts av minst två tredjedelar av de röstande. Är för giltighet av beslut, varom nu är sagt, något ytterligare villkor bestämt i bolagsordningen, lände det till efterrättelse.

207 §.

Huvudlottägare, som ej vill under förlängd oktroj kvarstå i bolaget, äge, därest han före den bolagsstämma, varom i 206 § förmäles, sådant för styrelsen anmält, att, efter det den löpande oktrojen tilländagått, ur bolaget utträda.

209 §.

Har senast vid den i 208 § omförmälda bolagsstämma av huvudlottägare tecknats vad som erfordras för att återställa grundfonden till dess behöriga belopp, äge bolaget, därest det sålunda tecknade beloppet omedel-

bart inbetalas eller därför ställes pant eller annan säkerhet, som bankinspektionen prövar fullgod, fortsätta rörelsen; men om så icke skett eller om för grundfondens återställande tecknat tillskott icke inbetalts inom tre månader från stämman, skall bolaget träda i likvidation.

De — — — rum.

Varder, efter det tillskott enligt denna paragraf förekommit, i anledning av uppkommen förlust nytt tillskott gjort, skola de huvudlottägare, som verkställt senare tillskott, i förhållande till huvudlottägare, som förut verkställt tillskott, äga sådan företrädesrätt, som omförmäles i 2 mom.

213 §.

Har sådant förhållande inträffat, som jämlikt bestämmelse i 209 eller 210 § påkallar likvidation, och varder ej inom en månad därefter till registret, enligt vad nedan sägs, anmält, att bolaget trätt i likvidation, förklare rätten, på ansökan av lottägare, styrelseledamot eller bankinspektionen och efter bolagets hörande, att bolaget skall träda i likvidation; och förelägge rätten bolaget att inom viss tid, ej understigande en månad, utse en eller flere likvidatorer vid äventyr, att förordnande i sådant hänseende eljest meddelas av rätten.

230 §.

Bankbolag skola, på sätt i denna lag sägs, stå under tillsyn av en för hela riket gemensam bankinspektion.

Ledamot av eller annan befattningshavare hos bankinspektionen må ej deltaga i styrelsen av eller vara anställd vid bankbolag, över vilket bankinspektionen har att utöva tillsyn.

Närmare — — — — Konungen.

230 a §.

Bankinspektionen skall övervaka, att bankbolagen i sin verksamhet ställa sig till efterrättelse dels denna lag och andra författningar, såvitt de hava särskilt avseende å bankbolag, dels de för bankbolagen gällande bolagsordningar, dels ock de föreskrifter, som med stöd av stadgande i lag eller bolagsordning blivit av bolagsstämma eller styrelse meddelade; dock vare bankinspektionen icke pliktig övervaka iakttagandet av sådana bestämmelser, som avse enskild delägares rättigheter eller skyldigheter i förhållande till bankbolaget eller till annan delägare eller som angå bankbolags inre angelägenheter.

Det åligger vidare bankinspektionen att jämväl i övrigt, såvitt angår förhållanden som kunna inverka på bankbolagens säkerhet, med uppmärksamhet följa dessas verksamhet.

Den tillsyn, som sålunda åligger bankinspektionen, utövas med ledning av handlingar, som jämlikt denna lag till bankinspektionen insändas, samt vid bankundersökning eller annorledes inhämtade upplysningar.

Bankundersökning skall anställas, så ofta sådan av bankinspektionen anses erforderlig eller av Kungl. Maj:t anbefalles.

233 §.

Bankinspektionen äge att i bankbolag förorda en revisor att med de av bolaget utsedda revisorer deltaga i granskningen av styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper.

234 §.

Styrelsen åligger:

att för den befattningshavare hos bankinspektionen, vilken enligt de av Konungen meddelade bestämmelser har att i sådant avseende företräda bankinspektionen, samt för den särskilda undersökning, Konungen kan finna för gott att låta anställa, när som helst hålla bolagets kassa och övriga tillgångar ävensom böcker, räkenskaper och andra handlingar tillgängliga för granskning;

att — — — — bolaget;

att jämväl i övrigt meddela bankinspektionen eller sådan befattningshavare därstädes, som ovan sagts, alla de upplysningar rörande bolaget, som av dem äskas;

att — — — — tidningarna; samt

att — — — — detsamma.

235 §.

Har — — — — straff.

Sker — — — — oktrojen.

Bankinspektionen äge jämväl, ändå att avvikelse från lag eller bolagsordning icke ägt rum, meddela de erinringar i fråga om bankbolags verksamhet, som inspektionen kan finna påkallade.

238 §.

Träder bankbolag i likvidation, äge bankinspektionen förordna ombud, som har att närvara vid likvidatorernas sammanträden, med rätt att yttra sig till protokollet, samt att i övrigt övervaka likvidationen.

Likvidatorerna — — — — förvägras.

Bankinspektionen — — — — bolagsstämma.

239 §.

Till — — — — belopp.

Bankbolag åligger jämväl att ersätta av bankinspektionen enligt 233 § förordnad revisor samt ombud, som utses enligt 238 §. På bankinspektionen ankommer att bestämma ersättningsbeloppet.

243 §.

Beviljas — — — — tillkommer.

Innehåller bolagsordningen bestämmelse, varom förmäles i 4 § 1 mom. under 7) eller i 2 mom., eller förbehåll, som i 4 § 3 mom. sägs, varde anmärkning om den bestämmelse eller det förbehåll gjord i registret.

Den — — — — sökanden.

244 §.

Beviljas — — — — fullgöras.

Innehåller bolagsordningen bestämmelse, varom förmäles i 118 § 1 mom. under 7), eller förbehåll, som i 118 § 2 mom. sägs, varde anmärkning om den bestämmelse eller det förbehåll gjord i registret.

Den — — — — sökanden.

251 §.

Med böter från och med femtio till och med två tusen kronor eller fängelse straffes

1) stiftare — — — — uppgift;

2) styrelseledamot — — — — uppgift;

3) styrelseledamot — — — — aktieboken;

4) styrelseledamot eller likvidator, som uppsåtligen i strid med bestämmelser i 39 b § 3 mom., 41 § 1 mom. första punkten, 154 a § 3 mom. eller 157 § 1 mom. första punkten låter verkställa utbetalning till delägare;

5) styrelseledamot — — — — 159 §;

6) styrelseledamot eller befattningshavare hos bankbolag, vilken mot bättre vetande till bankinspektionen eller den befattningshavare hos bankinspektionen, som företräder densamma, avgiver oriktig eller ofullständig uppgift angående omständighet, varom det ålegat honom att till bankinspektionen eller den, som företräder densamma, lämna upplysning;

7) revisor, där han i berättelse eller annan handling, som framlägges å bolagsstämma eller annorledes hålles tillgänglig för delägarna, mot bättre vetande lämnar oriktig uppgift rörande bolagets angelägenheter eller uppsåtligen underlåter att göra anmärkning mot dylik uppgift i handling, som av honom granskats;

8) revisor, som, därest han insett eller bort inse, att skada därav kunnat följa, yppar något av vad vid granskningen av styrelsens förvaltning eller bolagets räkenskaper kommer till hans kännedom, utan att det med nödvändighet erfordras för fullgörande av hans uppdrag;

9) en var, som falskeligen avgiver sådan försäkran, som omförmäles i 71 eller 187 §.

Ej — — — — straff.

252 §.

Bryter — — — — stadgat,
eller — — — — 3 mom.,
eller underlåter styrelseledamot att iakttaga föreskrift, som i 21 §, 23 § sista momentet, 30 §, 32 §, 33 § 4 mom., 36 § 1 mom., 38 § sista momentet, 39 a § 3 mom. andra punkten, 39 b § 1 mom. fjärde punkten eller 4 mom., 59 §, 65 §, 69 § 1 mom., 73 § 1 eller 4 mom., 87 §, 132 §, 137 §, 143 § 1 mom., 146 §, 148 §, 149 § 4 mom., 152 § 1 mom., 154 § sista momentet, 154 a § 1 mom. fjärde punkten eller 4 mom., 155 a § 3 mom. andra punkten, 155 § 1, 2 eller 3 mom., 175 §, 181 §, 185 § 1 mom., 189 § 1 eller 4 mom. eller 203 § är meddelad,
eller — — — — förteckningen,
eller — — — — stadgat,
straffes — — — — kronor.
Samma — — — — åligger.
Förseelse — — — — däri.

254 §.

Bildas — — — — undantag:
1) Vid — — — — penningbelopp.
2) Där — — — — beräkning.
3) Vad — — — — tillämpning.
4) Har — — — — bindande.
5) Talan — — — — förlorad.
6) Tillgång — — — — värde.
7) Har bankbolag övertagit annat bankbolags rörelse och finnes bland sistnämnda bolags tillgångar egendom, varmed bankbolag ej må driva handel för egen räkning, må den egendom, även om sådant fall ej är för handen, som i 45 § 2, 3 eller 4 mom. eller 161 § 2, 3 eller 4 mom. omförmäles, förvärvas av det övertagande bolaget. Egendom, som bankbolag på nämnda sätt förvärvat, skall så snart lämpligen kan ske åter avyttras, i den mån den ej, jämlikt vad i nyssnämnda lagrum stadgas, må av bolaget behållas.

260 §.

Denna — — — — efterrättelse.
I fråga om styrelseledamot eller suppleant, som enligt äldre lag berättigats teckna bankbolags firma, skola bestämmelserna i 60 och 61 §§ eller 176 och 177 §§ lända till efterrättelse; och skall förty inskränkning i befogenheten för den, som äger teckna bolagets firma, att företräda bolaget, ändå att inskränkningen enligt äldre lag registrerats och kungjorts, icke därigenom anses hava kommit till tredje mans kännedom.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1929.

Har bankbolag avsatt reservfond uppgående till mera än femtio procent av bolagets grundfond, må utan hinder av vad i 40 § 3 mom. och 156 § 3 mom. stadgas reservfonden nedsättas intill belopp motsvarande femtio procent av grundfonden för verkställande av avskrivning å osäkra fordringar utöver den avskrivning, som ägt rum enligt 43 § 3) eller 159 § 3); dock må sådant ske allenast om beslut därom fattas sist å den ordinarie bolagsstämma, som hålles näst efter denna lags ikraftträdande, samt i den mån bankinspektionen därtill lämnar tillstånd.

Har bankbolag med stöd av äldre lag förvärvat aktie, som bolaget jämlikt 45 eller 161 § icke må förvärva, vare bankbolaget icke berättigat innehava sådan aktie längre än till den 1 januari 1933; bankbolaget dock obetaget att, om aktien icke före nämnda tidpunkt kunnat utan förlust avyttras, innehava densamma tills så kan ske.

Innehar bankbolag vid tidpunkten för denna lags ikraftträdande såsom pant aktie i bolag, vars verksamhet huvudsakligen består i att förvalta eller driva handel med aktier eller som idkar emissionsrörelse, vare bankbolaget icke berättigat att annorledes än i 46 § 3 mom. eller 162 § 3 mom. sägs såsom pant innehava aktien längre än till den 1 januari 1933.

Om vid tidpunkten för denna lags ikraftträdande direktör eller tjänsteman vid bankbolags huvud- eller avdelningskontor, åt vilken uppdragits att ensam eller i förening med annan avgöra på styrelsen ankommande ärenden, innehar uppdrag att vara ledamot av styrelsen i annat bolag, må uppdraget innehavas intill nästa ordinarie bolagsstämma i sistnämnda bolag, utan att därför kräves sådant tillstånd, som i 57 och 173 §§ föreskrives.

Förslag
till
Lag

om upphävande av lagen den 5 juni 1909 (nr 64) angående emissionsbanker.

Härigenom förordnas, att lagen den 5 juni 1909 (nr 64) angående emissionsbanker skall upphöra att gälla den 1 januari 1929.

MOTIV

Avd. I.

Inledning.

Kommitténs uppdrag.

Kommitténs uppdrag framgår närmast av dåvarande chefens för finansdepartementet yttrande till statsrådsprotokollet över finansärenden den 21 augusti 1924 i samband med kommitténs tillsättande. Efter att hava omnämnt de förslag, som av 1917 års bankkommitté avgivits, samt de åtgärder, vilka föranletts av dessa förslag, ävensom erinrat att nämnda kommitté vid 1919 års utgång blivit upplöst, innan dess arbete blivit slutfört, anförde departementschefen, bland annat, följande:

"Frågan om återupptagandet av arbetet med en revision av banklagstiftningen blev snart aktuell. I anledning av en den 11 mars 1922 utav en ledamot i riksdagens andra kammare framställd interpellation, närmast föranledd av en då kort förut inträffad bankkatastrof, framhöll min företrädare i ämbetet, att de senast timade händelserna inom bankväsendet syntes giva vid handen, att ganska genomgripande förändringar uti åtskilliga avseenden vore nödvändiga i den lagstiftning, som berörde bankerna, samt att det vore hans avsikt att föranstalta om en utredning i ämnet. Tillika betonade han emellertid angelägenheten av att dessa ändringar under då rådande förhållanden icke gjordes brådstörtat. Den avvecklings- och utrensningsprocess, som påginge inom bankväsendet och näringslivet, skulle efter all sannolikhet icke härigenom underlättas. Det vore av vikt, att icke under då rådande stämning lagbestämmelser tillkomme, som under mera normala förhållanden befunnes skadliga eller olämpliga.

Även riksdagen har uttalat sig angående behovet av en förbättrad banklagstiftning. I skrivelse den 27 februari 1923, nr 30, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om ändrade bestämmelser rörande aktiebolaget kreditkassan av år 1922 har riksdagen sålunda anfört följande:

'De särskilda förhållanden, som föranlett dels kreditkassans bildande dels ock fullmäktiges ifrågavarande framställning, syntes påkalla en noggrann undersökning, huruvida vår nuvarande banklagstiftning kunde anses vara tillfyllest för tillvaratagande av de intressen, nämnda lagstiftning hade till uppgift att skydda. Åtskilliga skäl talade för nödvändigheten av att en dylik undersökning verkställdes. Vid denna syntes särskilt böra tagas under övervägande, om icke bestämmelser erfordrades till förebyggande av den risk för bankerna, som kunde ligga i vissa

grenar av deras utlåningsrörelse, bland annat utlåningen till emissions- eller andra dylika bolag samt utlämnande av lån mot säkerhet av aktier. Även syntes undersökningen böra taga sikte på förhållandet mellan affärsbankerna och landets industri och därvid särskilt på frågan om åtgärder till förebyggande av emissionsrörelses förening med bankrörelse. Vidare syntes med skäl kunna ifrågasättas, huruvida icke banksammanslagningar av den art, som under de senaste åren i stor utsträckning ägt rum, vore till skada för näringslivet, då de smärre bankerna hade en särskild uppgift att fylla vid tillgodoseendet av de mindre näringsidkarnas lånebehov. I detta sammanhang syntes jämväl böra utredas frågan om den nuvarande tillsynsmyndighetens ställning till landets bankväsen och särskilt i vad mån denna myndighets befogenhet borde närmare preciceras och måhända utsträckas. Dessa och andra därmed sammanhängande spörsmål vore emellertid av den natur, att de krävde ett synnerligen ingående och omsorgsfullt övervägande, innan de kunde göras till föremål för lagstiftning; och torde med hänsyn till ärendets stora vikt och betydelse Kungl. Maj:t icke underlåta att vidtaga härför erforderliga åtgärder.'"

Därefter anförde departementschefen vidare:

"Såsom en grundsats i den svenska banklagstiftningen har sedan gammalt framstått, att bankerna borde vara allenast förmedlare vid sparkapitalets placering hos företagarna, men icke själva direkt intresserade i företagen. Genom 1911 års nu gällande banklag bröts i viss mån med denna princip, i det bankerna erhöllo rätt att under närmare angivna förutsättningar i begränsad omfattning förvärva och besitta aktier i vanliga aktiebolag. Detta medgivande åt bankerna var ett uttryck för den alltmer utbredda uppfattningen, att det skulle vara till gagn för företagsamheten i landet, enkannerligen på det industriella området, om bankerna — som dittills företrädesvis haft att sörja för kortvarig affärskredit åt näringslivet — erhölle möjlighet att mera direkt deltaga i bildande eller ombildning av företag i aktiebolagsform. Bankernas aktieförvärvsrätt blev emellertid de närmaste åren utan nämnvärd betydelse. Industriens varaktiga kapitalbehov kom nämligen fortfarande att av bankerna tillgodoses huvudsakligen genom direkt kreditgivning till de särskilda företagen eller också indirekt genom aktiebelåning. Under krigsårens inflation, då bankinsättningarna flödade, ökades i synnerhet aktiebelåningen. Världskriget med dess stegrade varubehov gav ett mäktigt uppsving åt ett flertal industrigrenar, den äldre industriens kreditbehov minskades, och jämväl näringslivet i övrigt hade ringa behov av kredit. Bankerna funno därför ingen annan utväg än att i stor utsträckning placera de insatta medlen i lån mot hypotek av börsnoterade aktier i nystartade eller utvidgade företag. Till en början var det allmänheten, som uppträdde som låntagare och upptog det mesta av aktieemissionerna. Efter hand stannade emellertid allt större delar av emissionerna hos de i nära anslutning till bankerna bildade emissions- eller förvaltningsbolagen.

På detta sätt blevo bankerna genom emissionsbolagen redan tidigt i verkligheten ägare av åtskilliga industriföretag. I samband med den vid krigets slut uppkomna minskningen i avsättningsmöjligheterna för industrien och den inträdande deflationen råkade ett betydande antal större nya eller ombildade företag på obestånd, och bankerna blevo även formellt ägare av dessas tillgångar. Men även många äldre företag blevo hänvisade till bankernas kredit och kommo därigenom i beroende av dessa. Då tillika realvärdena på industriens tillgångar i följd av penningvärdets stegring minskades med ungefär hälften samt därigenom marginalen mellan belåningsvärden och saluvärden på de hos bankerna belånade aktierna vanligen försvann eller till och med vändes i sin motsats — underskott i hypoteken — tillskyndades bankerna stora förluster.

Den utveckling, förhållandena sålunda tagit, är såväl ur det allmännas som bankernas och industriens synpunkt ägnad att väcka betänkligheter. Förändringen i bankväsendets allmänna karaktär har medfört en betydande ökning av den risk, som särskilt vid starka konjunkturväxlingar är förbunden med utövandet av bankrörelse. Även om det ur samhällets synpunkt, principiellt sett, kan vara likgiltigt, om ett företag äges av en bank eller av enskilda aktionärer, må dock icke förbises, att den större lättheten för ett till bank anslutet företag att erhålla erforderligt rörelsekapital kan leda till en oekonomisk skötsel av företaget samt medföra, att en icke bärig drift, till skada för andra företag, uppehålles allt för länge. I detta sammanhang må jämväl framhållas den understundom uttalade farhågan, att en bank, som bundit alltför betydande tillgångar i ett företag, skall vägra legitim driftskredit åt andra företag inom samma bransch, liksom det givetvis över huvud taget städse föreligger en viss fara, att bankerna genom att behärska vidsträckta områden av landets industri kunna jämväl i övrigt otillbörligen försvåra konkurrensen för andra liknande företag, vilka för sin del icke äga stöd av bankkapital och bankkredit av motsvarande omfattning.

Den form för näringslivets varaktiga kapitalanskaffning, vartill utvecklingen i huvudsak lett, är ej heller i och för sig lämplig. Genom bankkrediten göres vederbörande företag beroende av risken för plötsliga uppsägningar, i det att förhållandena ofta torde kräva, att den kredit, som under de goda åren beredvilligt ställts till förfogande, i kristider inskränkes eller återfordras. Å ena sidan uppstår därigenom ekonomiska svårigheter för företaget, som i brist på nödigt rörelsekapital ser sin ställning hotad. Å andra sidan bliva bankerna av förhållandenas makt med eller mot sin vilja mången gång tvingade att för tillvaratagande av sina intressen mera än lämpligt är engagera sig i företagen. Och för bankerna själva medföra de långa krediterna till industrien ur såväl soliditets- som särskilt likviditetssynpunkter menliga verkningar.

Om således olägenheterna av det nuvarande tillståndet äro uppenbara,

är det dock icke lika klart, vilka åtgärder lämpligen kunna och böra vidtagas till åstadkommande av en sundare ekonomisk ordning i förevarande hänseenden. Utan en ingående undersökning av alla på frågan inverkande omständigheter, avseende hela vårt penningplaceringssystem, lärer det icke vara möjligt att anvisa några mera bestämda riktlinjer för lösandet av de problem, som härvid inställa sig. Tiden för igångsättandet av en sådan utredning synes mig nu vara inne. Näringslivet har börjat hämta sig, penningvärdet har väsentligen stabiliserats, och över huvud taget hava lugnare förhållanden på det ekonomiska området inträtt. Lika väl som man icke bör skrida till en reform under pågående kris och under intrycket av därav alstrad orostämning, lika visst — synes det mig — bör man icke därmed dröja till en tidpunkt, som ligger allt för långt borta från de händelser, som närmast påkallat ett ingripande. Att göra de erfarenheter, som under de senast förflutna åren vunnits, fruktbärande för en utveckling i rätt riktning av bankväsendet bör bliva utredningens huvudsakliga syfte.

Vid en blivande utredning skola tvivelsutan vissa av de utav mig omnämnda företeelserna visa sig bero mera av tillfälliga förhållanden, vilka stå i samband med kriget och penningvärdets därav föranledda växlingar, än av en medveten utveckling efter nya linjer. Huruvida på alla områden något av större betydelse skall stå att vinna på lagstiftningens väg är kanske icke alldeles säkert. Jämväl andra vägar kunna ifrågakomma och böra undersökas. Möjligt är att det vid en blivande utredning skall befinnas, att de åtgärder, som framför andra kunna finnas påkallade och ändamålsenliga, böra hava till syfte att utöka kreditförmedlingens former och organ samt därigenom fylla dess brister samt motverka och om möjligt avlägsna dess skadliga utväxter. I varje fall lärer en viss renodling av bankernas verksamhet vara önskvärd i syfte att dels minska den nära anknytningen mellan industrien och bankerna, dels undanröja de risker och olägenheter i övrigt, som särskilt visat sig förenade med bankernas liberala finansiering av spekulationsaffärer i värdepapper.

Vad särskilt angår själva banklagstiftningen, böra de förskrifter i 1911 års banklag, som äro upptagna under rubriken "Om rörelsen", i främsta rummet komma under övervägande. Dessa bestämmelser innehålla speciella regler i syfte att bevara och befordra bankväsendets soliditet och likviditet. En undersökning, på sätt 1917 års bankkommitté ansett böra utföras, angående dessa bestämmelsers ändamålsenlighet och lämplighet, bör därför ske. Men därjämte må övervägas, om icke andra bestämmelser i syfte att minska risken i utlåningsverksamheten äro av behovet påkallade. I detta hänseende hava ifrågasatts föreskrifter i syfte att begränsa maximum för placering på en hand av bankens medel. Huruvida det skall visa sig möjligt att meddela dylika lagbestämmelser, på samma gång ändamålsenliga som effektiva, lärer utredningen få visa.

Ett annat förhållande, som ock påkallar uppmärksamhet, gäller kreditgivning — direkt eller indirekt — till ledamöter av bankstyrelser. I detta sammanhang torde jämväl böra undersökas, huruvida vissa i bankernas bolagsordningar intagna bestämmelser angående rörelsen böra i en eller annan form lagfästas.

Icke mindre påkallad är en granskning av de stadganden i banklagen, som gälla tillsynen över bankerna och vad därmed äger sammanhang. Tillsynsmyndighetens ställning till bankväsendet samt innebörden och omfattningen av dess uppgifter har gång efter annan, men särskilt under senaste tid, varit föremål för olika meningar. Å ena sidan har gjorts gällande, att tillsynsmyndigheten med större eller mindre framgång sökt tillvälla sig alltför stor makt gent emot bankerna; å andra sidan förmenas, att inspektionen har för ringa inflytande eller i varje fall i allt för ringa mån gjort bruk av den befogenhet den har. Ett klarläggande av dessa förhållanden är av nöden. Härvid bör tillses, att ansvaret för ledningen av bankerna icke överflyttas från delägarnas ansvariga förtroendemän å tillsynsmyndigheten. Vilken uppfattning man för övrigt än må hysa angående den lämpliga omfattningen av tillsynsmyndighetens befogenhet, ligger det vikt uppå, att gränserna äro fullt klara, på det att allmänheten må kunna bättre än hittills bedöma värdet av den tillsyn, som inspektionens verksamhet kan bereda. Utredningen bör alltså utmynna i ett förslag till instruktion för inspektionen, där såväl dess åligganden som dess befogenhet över huvud i möjligaste mån presiceras. I detta sammanhang bör jämväl ordningen för den genom allmänna ombud anordnade lokala kontrollen göras till föremål för undersökning.

Möjligheterna för ett vidgat samarbete mellan tillsynsmyndigheten och riksbanken i syfte att bereda riksbanken tillfälle att mera ingående än hittills följa de privata bankernas allmänna politik synas ävenledes böra undersökas.

Jag har med det anförda allenast velat framhålla vissa synpunkter, som synts mig böra träda i förgrunden vid en blivande utredning. Andra spörsmål äro utan tvivel även förtjänta av uppmärksamhet. Under utredningsarbetets gång lärer det komma att framgå, huru gränserna för utredningen närmare böra bestämmas."

Utredningsarbetets uppdelning.

Av nämnda departementschefsyttrande framgår, att ett av huvudsyftemålen med kommitténs tillsättande var att söka utröna, huruvida en minskning av den nära anknytningen mellan industrien och bankerna skulle kunna åvägabringas. Kommittén har på grund härav till en början inriktat sitt arbete på att söka klarlägga förhållandet mellan industrien och bankerna, sådant detsamma utvecklat sig, särskilt under det senaste decenniet, och sådant det för närvarande ter sig (Avd. II). I samband därmed har kommittén berört frågan om bankernas roll i det ekonomiska samhällslivet, särskilt för tillgodoseende av industriens kapitalbehov (Avd.

III). Med stöd av den senaste krisperiodens erfarenheter i fråga om bankväsendet har kommittén därefter utarbetat förslag till ändringar i banklagen såvitt angår bankernas verksamhet m. m. (Avd. IV). I en särskild del (Avd. V) har kommittén vidare efter en historisk utredning angående den statliga tillsynens utveckling i vårt land, föreslagit införande i banklagen av vissa klarläggande bestämmelser angående tillsynens innebörd och sättet för tillsynsverksamhetens utövande. I anslutning härtill har kommittén gjort vissa uttalanden angående utvidgat samarbete mellan riksbanken och tillsynsmyndigheten (Avd. VI).

Slutligen har kommittén ansett sig böra beröra frågan, huruvida emissionsverksamheten påkallar någon rättslig reglering (Avd. VII). Denna fråga har emellertid befunnits vara av sådan beskaffenhet, att dess lösande bör bliva föremål för särskild utredning. Kommittén har därför allenast gjort vissa allmänna uttalanden angående de olika tänkbara vägar, på vilka man därvid torde kunna framgå.

Avd. II.

Förhållandet mellan industrien och bankerna.

Såsom redan nämnts, är förhållandet mellan industrien och bankerna ett av de huvudspörsmål, som kommittén haft att utreda. Då det för ett rätt bedömande av denna fråga torde vara nödvändigt att närmare undersöka det nuvarande läget i förevarande hänseende, har kommittén verkställt en utredning angående storleken av eget kapital, obligationsskuld och bankkredit för större företag inom olika industrigrupper.

För att ej utredningen skulle bliva allt för omfattande och dess verkställande medföra för stora svårigheter, har kommittén begränsat densamma till aktiebolag med ett aktiekapital av minst 500 000 kronor. Med den vidsträckta användning aktiebolagsformen erhållit i vårt land torde i detta sammanhang hänsyn knappast behöva tagas till andra företag än aktiebolag, och det finnes icke heller anledning antaga, att uteslutandet av de mindre aktiebolagen medför någon avsevärd inverkan på den totalbild, varje industrigrupp utvisar.

Då det är landets industri, som det här närmast gäller, har undersökningen ej avsett företag, som helt eller huvudsakligen bedriva handelsverksamhet. Däremot har rederirörelse, vilken i viss mån kan anses närstående den industriella verksamheten och vilken erbjuder intresse i föreliggande sammanhang, medtagits. Järnvägsbolag hava uteslutits, enär den av dem bedrivna verksamheten är av annan karaktär och de i detta sammanhang ej äro av intresse. Företag, som avse alstrande och distribution av elektrisk energi, hava även lämnats utanför undersökningen. Detta av flera skäl. Ett stort antal av hithörande företag — därav flera av de största — är, med hänsyn till att vissa städer äro intresserade i dem, närmast att anse såsom kommunala företag. Vidare må nämnas, att det särskilt inom denna grupp finnes ett flertal medelstora företag med ett aktiekapital av 200 000 à 400 000 kronor, vilka på grund av uppställandet av ovannämnda gräns icke skulle hava kommit med. Med hänsyn till de nu anförda omständigheterna skulle en statistik över ifrågavarande grupp giva en i viss mån missvisande bild av densamma.

Kommittén har icke i undersökningen medtagit en del industrigrenar, som huvudsakligen arbeta på hemmamarknaden, såsom byggnadsverksamheten samt vissa livsmedelsindustrier, exempelvis bageri-, kött och konservindustrierna. De allmänna ekonomiska förutsättningarna för dessa industrigrenar äro väsentligt olikartade mot dem, som gälla för övriga

industrigrupper, och deras förhållande till landets banker påkallar ej särskild uppmärksamhet.

Verkställd efter sålunda angivna grunder, har utredningen avsett 840 industriella företag tillhörande följande olika grupper:

1. Gruvor och bergverk.
2. Järn- och stålverk.
3. Verkstads- och maskinindustri.
4. Skeppsvarv.
5. Metallfabriker.
6. Fabriker för elektriska apparater och ledningar.
7. Kol-, tegel- och stenindustri.
8. Cement- och kalkbruk.
9. Glasbruk och porslinsfabriker.
10. Sågverk och cellulosafabriker.
11. Snickeri-, möbel- och pianofabriker.
12. Pappersbruk.
13. Kvarnrörelse.
14. Sockerfabriker.
15. Chokladfabriker.
16. Margarinfabriker.
17. Bryggerier.
18. Textilindustri.
19. Garverier och skofabriker.
20. Gummifabriker.
21. Kemisk-teknisk industri.
22. Rederi- och sjöfartsnäring.

Primäruppgifterna hava erhållits dels från Key-Åberg, Svenska aktiebolag och enskilda banker, dels ock från de till patent- och registreringsverket jämlikt aktiebolagslagen lämnade förvaltningsberättelser, varjämte från bank- och fondinspektionen erhållits vissa uppgifter angående bankkrediter, grundade på därstädes befintliga engagemangsförteckningar. I skulderna ingå egna accepter, men däremot icke av bolagen utställda växlar och ansvarsförbindelser.

För att av utredningen skall framgå, huru förhållandena gestaltat sig såväl omedelbart före världskriget som det sista krigsåret och under perioden efter krigets avslutande, har undersökningen avsett åren 1913, 1918 samt 1920—1924 ävensom, beträffande bankkrediterna, år 1925. I fråga om eget kapital samt obligationsskuld har kommittén ansett sig kunna utgå från, att under år 1925 några för undersökningens resultat betydelsefulla förskjutningar icke ägt rum.

Med ledning av det sålunda samlade primärmaterialet har gjorts den sammanställning, som framgår av den å närmast följande sidor införda tabell (Tabell 1.), i vilken för varje grupp och år angivits det antal företag, som detaljuppgifterna avse.

Framhållas bör, att understundom tvekan rått angående frågan, till vilken grupp ett företag varit att hänföra, särskilt då dettas verksamhet omfattat flera industrigrenar. Företaget har i dylikt fall hänförts till den grupp, inom vilken den gren av dess verksamhet faller, vilken bör betraktas såsom den för företaget väsentligaste. Vidare har kommittén icke velat underlåta att påpeka, att på grund av viss ofullständighet hos primärmaterialet de angivna siffrorna icke kunna betraktas såsom

fullt exakta. Den bild de lämna torde dock vara belysande för läget vid de olika tidpunkterna.

För att emellertid få en uppfattning om olika industrigrenars ställning i förhållande till bankerna, är det uppenbarligen ej tillräckligt att känna totalsumman av bankskulderna och denna summas förhållande till egenkapitalet inom respektive grupper. Även om en dylik jämförelse kan lämna god ledning för bedömande av de olika industrigruppernas ställning i förevarande hänseende, må till en början anmärkas, att en del felkällor i fråga om de till jämförelse upptagna summorna föreligga. Det egna kapitalet måste kanske i realiteten, om tillgångarna nedskreves till värden motsvarande tidsläget, anses uppgå till väsentligt lägre belopp, ja finnes måhända till endast på papperet. I andra företag åter är kanske förhållandet det motsatta, det egna kapitalet är upptaget till lägre belopp än som betingas av tillgångarnas verkliga värden. Vidare är det uppenbart, att en dylik jämförelse mellan å ena sidan egna fonder och å andra sidan bankskulderna icke kan giva mera än en viss allmänbild av förhållandena. För att erhålla en tydligare bild av industriens förhållande till bankerna, har kommittén därför indelat företagen i tre olika kategorier alltefter deras olika ställning till bankerna.

Till *kategori I* hava hänförts företag, som kunna anses vara helt fristående i förhållande till bankerna. Denna kategori omfattar företag, som icke hava någon eller endast ringa bankskuld eller som, oaktat mera avsevärd bankskuld finnes, dock hava en sådan ställning, att de utan svårighet skulle kunna överflytta sin bankkredit till annan bank.

Till *kategori II* hava förts företag, som kunna anses beroende av den kreditgivande banken, utan att denna likväl kan betraktas såsom ägare av företaget. Beträffande hithörande företag kan man utgå från att överflyttning av krediten till annan bank i allmänhet icke kan ske.

Till *kategori III* slutligen hava förts företag med en i förhållande till tillgångarna så omfattande skuldsättning, att den kreditgivande banken kan betraktas såsom den verklige ägaren av företaget. Hithörande företag stå i regel med avseende å skötseln under en mer eller mindre sträng kontroll från den kreditgivande bankens sida.

Det är givet, att det i vissa fall kan vara tvivelaktigt, till vilken kategori ett företag skall föras och att därom olika meningar kunna råda. Kommittén har emellertid sökt att med hänsyn tagen till alla på frågan inverkande omständigheter komma till ett objektivt sett riktigt resultat.

Om företagen inom varje grupp fördelas efter den nu berörda indelningsgrunden, skulle aktiekapital och bankkredit under åren 1913, 1918 och 1924 för de olika kategorierna inom industrigrupperna, på visst sätt sammanförda, te sig såsom efterföljande tabell (Tabell. 2) utvisar. Under år 1925 hava i allmänhet några väsentligare förändringar i dessa förhållanden icke inträtt. Framhållas må dock, att under sistnämnda år

T a-

Grupper	Antal aktiebolag—Eget kapi-											
	1913		1918		1920		1921		1922		1923	
	Antal	Milj. kr.	Antal	Milj. kr.	Antal	Milj. kr.	Antal	Milj. kr.	Antal	Milj. kr.	Antal	Milj. kr.
1. Gruvor och bergverk	32	142	27	198	30	238	30	236	29	236	29	236
2. Järn- och stålverk	42	157	42	320	44	354	44	346	44	325	44	318
3. Verkstads- och maskinindustri	60	138	113	591	114	527	112	516	110	461	106	448
4. Skeppsvarv	5	9	16	38	16	45	14	39	15	39	15	40
5. Metallfabriker	10	22	15	65	15	81	15	79	14	74	14	72
6. Fabriker för elektriska apparater och ledningar	7	20	15	126	15	158	15	156	15	145	15	128
7. Kol-, tegel- och stenindustri	7	22	10	43	14	47	13	48	12	49	12	48
8. Cement- och kalkbruk	10	23	14	40	17	41	17	40	17	40	17	41
9. Glasbruk och porslinsfabriker	8	16	9	22	10	20	11	17	11	18	11	18
10. Sågverk och cellulosafabriker	104	281	119	510	118	608	121	618	120	594	120	574
11. Snickeri-, möbel- och pianofabriker	7	8	13	27	14	26	14	26	14	21	14	22
12. Pappersbruk	23	41	26	136	26	161	26	166	26	140	25	137
13. Kvarnrörelse	15	19	18	28	19	35	18	34	18	34	18	37
14. Sockerfabriker	3	147	2	154	2	155	2	157	2	158	2	158
15. Chokladfabriker	3	3	6	8	8	14	8	15	8	15	8	15
16. Margarinfabriker	1	2	3	9	5	15	5	17	5	16	5	16
17. Bryggerier	9	41	13	55	13	59	15	66	15	69	15	70
18. Textilindustri	57	78	78	139	84	189	85	189	85	185	85	185
19. Garverier och skofabriker	14	11	36	39	39	47	37	43	36	43	35	42
20. Gummifabriker	5	7	6	16	6	21	6	21	6	24	6	25
21. Kemisk-teknisk industri	29	62	41	325	41	323	40	321	40	346	40	328
22. Rederi- och sjöfartsnäring	41	61	82	259	77	301	66	272	65	259	66	253
Summa	492	1 310	704	3 148	727	3 465	714	3 422	707	3 291	702	3 211

inom grupp 10 en avsevärd minskning av bankskuldsättningen ägt rum, något som även torde hava varit fallet under år 1926.

Då den verkställda utredningen ej omfattat samtliga företag inom de undersökta näringsgrenarna, kunna de siffror om bankskuldens belopp för de olika näringsgrenarna, som förekomma i de uppgjorda översikterna, givetvis ej betraktas såsom uttryck för den totala skuldsättningen till banker inom respektive näringsgrenar. Vidare må erinras, att såsom ett företags bankskuld icke upptagits de skuldbelopp, som redan av vederbörande bank avskrivits eller som i samband med rekonstruktion av företaget förvandlats till aktier i detsamma. Frågan, huruvida och i vad

bell 1.

tal		Obligationsskuld							Bankkredit							
1924		1913	1918	1920	1921	1922	1923	1924	1913	1918	1920	1921	1922	1923	1924	1925
Antal	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.
29	235	22	45	43	42	70	68	64	13	20	34	35	38	62	42	34
43	308	48	73	136	148	145	151	147	50	94	130	193	167	132	129	135
106	433	34	60	56	66	62	65	66	31	119	228	247	207	148	158	148
13	40	2	4	4	3	3	6	5	6	19	26	18	15	14	13	17
14	67	2	10	12	12	12	11	11	5	9	26	21	11	9	8	11
14	122	10	8	7	7	7	6	6	4	28	31	30	24	24	21	16
12	48	10	10	9	19	18	18	17	2	5	8	9	12	12	10	10
17	41	9	12	10	10	9	8	8	4	9	15	17	16	16	17	18
10	18	6	4	7	7	7	7	6	5	13	16	15	14	14	16	16
118	563	138	224	259	285	300	339	331	127	314	426	572	531	458	448	422
13	19	2	2	2	2	1	1	1	3	7	15	18	16	15	15	14
25	137	23	36	45	43	41	42	41	18	39	69	98	80	74	73	53
19	38	1	1	1	3	3	3	3	6	5	20	18	16	15	15	15
2	158	24	17	14	52	49	41	38	1	31	61	56	—	—	—	—
8	16	—	—	—	—	—	—	—	2	2	4	3	4	4	4	4
5	17	1	—	—	—	—	—	—	—	6	10	9	8	8	8	9
15	71	7	6	16	15	12	11	11	1	1	1	1	1	—	—	—
84	185	25	25	28	26	32	40	38	29	40	87	104	81	74	78	69
35	44	—	1	1	1	—	—	—	4	12	21	15	13	13	12	11
6	25	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	2	2	2	2	2
39	412	11	16	11	45	43	40	38	15	61	196	188	96	92	76	75
66	251	3	2	15	15	14	31	31	3	20	47	61	62	43	35	39
693	3 248	378	556	676	801	828	888	862	330	855	1 472	1 730	1 414	1 229	1 180	1 118

mån bankerna genom innehav av aktier i industriella företag kunna utöva inflytande i desamma, kommer att beröras i det följande.

Innan kommittén övergår att närmare belysa de senare årens utveckling på ifrågavarande område, har kommittén ansett lämpligt att lämna några statistiska uppgifter rörande den svenska industrien.

Medan år 1870 över 72 procent av rikets befolkning, som då anslogs till 4·2 miljoner, kunde anses hämta sin utkomst av jordbruket och dess binäringar, ansågos vid den tidpunkten icke fullt 15 procent eller omkring 610 000 personer hänförliga till industri och hantverk. Vid 1920

Ta-

Grupper	1913					
	Kategori I		Kategori II		Kategori III	
	Eget kapital	Bankkredit	Eget kapital	Bankkredit	Eget kapital	Bankkredit
	Milj.kr.	Milj.kr.	Milj.kr.	Milj.kr.	Milj.kr.	Milj.kr.
Gruvor och järnverk (Grupp 1—2)	290	56	1	1	8	6
Verkstads- och maskinindustri m. m. (Grupp 3—6)	179	32	9	11	1	3
Stenindustri (Grupp 7—9)	56	6	4	3	1	2
Trä- och pappersindustri (Grupp 10—12)	298	98	22	29	10	21
Livsmedelsindustri (Grupp 13—17)	211	9	—	—	1	1
Textil- och läderindustri m. m. (Grupp 18—20)	90	28	6	6	—	—
Kemisk-teknisk industri (Grupp 21)	61	14	—	—	1	1
Rederi- och sjöfartsnäring (Grupp 22)	61	3	—	—	—	—
Summa	1 246	246	42	50	22	34

års utgång, den sista tidpunkt för vilken statistiska uppgifter på detta område föreligga, hade siffran sjunkit till 44 procent för jordbruket, medan industrien beräknades omfatta 35 procent av rikets folkmängd, som då utgjorde 5·9 miljoner. Över 2 miljoner av rikets inbyggare ha sålunda numera sin försörjning inom den svenska industrien och hantverket. Att märka är, att yrkesklassificeringen därvid till jordbruk hänfört talrika innehavare av jordbruksfastigheter, å vilka skogsbruket varit en viktig binäring, varjämte även andra till jordbruksbefolkningen förda, i synnerhet i de nordliga länen, haft en väsentlig del av sin utkomst från den på skogen grundade industrien. På samma sätt hämtar en icke ringa del av jordbrukarbefolkningen i andra län viktiga biinkomster från industri, t. ex. sockerindustrien.

Antalet industriarbetare, som för år 1870 beräknats till föga över 60 000, utgjorde vid 1924 års utgång enligt den officiella statistiken över 380 000, fördelade, bland annat, på malmbrytning och metallindustri med omkring 106 000, på jord- och stenindustri med omkring 38 000, på trä- och pappersindustri med omkring 105 000, på livsmedelsindustri med omkring 41 000, på textil- och beklädnadsindustri med omkring 50 000, på läder- och gummiindustri med omkring 18 000 samt på kemisk-teknisk industri med omkring 14 000. Omkring 85 procent av arbetarstammen sysselsattes i företag av aktiebolagstyp.

De ifråga om arbetareantalet största företagen, nämligen Svenska Tändsticksaktiebolaget och Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag, sysselsatte år 1924 vartdera omkring 6 000 arbetare, medan 6 bolag sysselsatte vartdera omkring 4 000 arbetare, och, utom dessa 8, ytterligare 36 vartdera mera än 1 000 arbetare. Mera än 10 arbetare sysselsattes, åtminstone

bell 2.

1918						1924					
Kategori I		Kategori II		Kategori III		Kategori I		Kategori II		Kategori III	
Eget kapital	Bank-kredit	Eget kapital	Bank-kredit	Eget kapital	Bank-kredit	Eget kapital	Bank-kredit	Eget kapital	Bank-kredit	Eget kapital	Bank-kredit
Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj.kr.	Milj.kr.	Milj.kr.	Milj.kr.	Milj.kr.
509	101	9	13	—	—	426	35	13	10	104	126
785	133	32	36	3	6	542	56	23	16	97	128
80	10	24	15	1	2	84	13	7	8	16	22
625	263	33	66	15	31	453	131	88	79	178	326
253	40	—	—	1	5	289	7	8	11	3	9
194	53	—	—	—	—	219	46	19	24	16	22
317	52	6	6	2	3	373	26	2	1	37	49
254	13	—	—	5	7	208	14	40	18	3	3
3 017	665	104	136	27	54	2 594	328	200	167	454	685

på något arbetsställe, i beräkningsvis 2 300 företag av bolagsform. En märkbar förskjutning till större arbetareantal per arbetsställe framträder särskilt efter år 1906. Av de för år 1913 förefintliga 360 000 industriarbetarne sysselsattes omkring 270 000 vid arbetsställen med mera än 50 arbetare.

Användningen av mekanisk kraft inom industrien, som redovisas fr. o. m. år 1897, har tilltagit oerhört mycket raskare än användningen av arbetare, vilket vittnar om en allt mera genomförd maskinteknik. Antalet hästkrafter per 1 000 arbetare, som angavs med 1 324 år 1897, utgjorde 3 532 år 1915 och ökningen synes därefter ha fortskridit med påskyndad fart, så att talet numera torde kunna anslås till omkring 5 000.

Tillverkningsvärdet har för den svenska industrien blott sedan sekelskiftet flerdubblats, även om man med hänsyn till siffrorna i den officiella statistiken måste göra tillbörliga avräkningar för ändringarna i penningvärdet och för varjehanda dubbelräkningar. Under 1900-talets första år angavs det till föga över 1 miljard kronor, medan siffran för år 1913 var 2·16 miljarder och för år 1924 något över 4 miljarder kronor. En beräkning för år 1913 av det förädlingsvärde, som den industriella tillverkningen tillfört råmaterialet, stannade under 900 miljoner kronor, i genomsnitt alltså vid omkring 40 procent av tillverkningsvärdet, men har snarast stigit i förhållande till detta under tiden till och med år 1924.

En jämförelse mellan 1913 och 1924 års tillverkningsvärden inom vissa betydande industrigrenar på basis av 1913 års priser har offentliggjorts i början av år 1926 (Svenska industrien vid kvartsekelskiftet 1925, utg. av Sveriges industriförbund, s. 96). Därav framgår, att många industrigrenar under år 1924 icke nått upp till 1913 års produktion,

vilket i särskilt hög grad gäller järnhanteringen. Å andra sidan konstateras ett betydande uppsving inom andra industrigrenar, särskilt pappersmasse- och pappersindustrierna.

Tendensen mot stordrift, som blivit alltmera markerad, har icke blott framträtt i företagsenheternas tillväxt, utan även i sammanslutningar mellan företag, vare sig till en mera eller mindre omfattande samverkan eller under gemensam ledning och då ofta med sammanslagning.

Bankernas förhållande till industrien betecknades under ett par årtionden före världskriget såsom otillfredsställande huvudsakligen ur den synpunkten, att industrien icke tillräckligt försågs med kapital och krediter för sin starka och hastiga expansion. Av det skälet upptogs vid sekelskiftet frågan om särskilda industriförlagsbanker och tillkom 1909 års lag om emissionsbanker. Av samma skäl medgåvos bankerna år 1911 på vissa villkor en begränsad aktieförvärvsrätt. Till koncentrationen inom bankväsendet samt utvidgningen och förgreningen av de större bankernas filialnät har en av de verksammaste anledningarna även befunnits vara de växande industriföretagens tilltagande anspråk på krediter och bankbekvämligheter samt bankernas tävlan om att bättre tillgodose anspråken genom en ökad inlåning. Att bankernas och bankledningarnas åtgärder därigenom tillgodosett tidskrav, som det legat i deras eget intresse att tillmötesgå, torde icke böra förringa värdet av de tjänster, de därvid samtidigt gjort näringslivet och allmänheten, lika litet som det bör undanskymma, att de i långt högre grad betjänat utvecklingen och anpassat sig för den än de behärskat och bestämt densamma.

Det är också först efter världskriget, som anmärkningar försports rörande en alltför nära anknytning mellan landets industri och dess banker, en anknytning som skulle hava urartat till ett starkt och omfattande beroendeförhållande dem emellan. Även om nu föreställningen om bankernas och särskilt storbankernas herravälde över industrien i Sverige är i hög grad överdriven, har dock ovan omförmälda, av kommittén verkställda utredning givit vid handen, att förhållandena på det ifrågavarande området, särskilt vad angår vissa industrigrenar, numera icke äro tillfredsställande. Av utredningen framgår nämligen, att medan år 1913 endast ett fåtal företag stodo i sådant skuldförhållande till bankerna, att företagen kunde anses beroende av dessa, och ännu färre företag kunde betraktas såsom ägda av bankerna, förhållandena i detta hänseende numera väsentligt förändrats. Under det att av de 492 företag, som uppgifterna för år 1913 avse, till de olika kategorierna kunnat hänföras resp. 452, 24 och 16 med eget kapital å sammanlagt resp. 1 246, 42 och 22 milj. kronor, äro motsvarande antal för år 1924 och de 693 företag, varmed därvid räknats, resp. 507, 56 och 130 med eget kapital å sammanlagt resp. 2 594, 200 och 454 milj. kronor.

Rörande huvuddragen i den utveckling, som lett till det nuvarande läget, har kommittén ansett sig böra i korthet framhålla följande.

Efter anpassningssvårigheterna vid världskrigets utbrott inträdde efter hand inom flertalet industrigrupper ett starkt uppsving. Företag, som förut på grund av bristande avsättningsmöjligheter fört en tynande tillvaro, fingo till höjda priser sälja såväl äldre lager som nya produkter och kunde göra sig skuldfria i förhållande till bankerna. På det ena området efter det andra började den goda konjunkturen göra sig gällande. Detta visade sig snart hos bankerna, vilkas inlåning i hög grad ökades.

Under krigets första år iakttog man inom bankledningarna en viss försiktighet, när det gällde nyutlåning. Man föreställde sig, att kriget snart skulle sluta, och man ville hålla sig beredd att finansiera den ännu större rörelse, som enligt den allmänna meningen skulle komma efter fredsslutet.

Kriget blev emellertid långvarigt och därmed började såväl hela näringslivet som bankerna att inrätta sig efter det nya läget. Hand i hand med den starka inflationen gick en tilltagande optimism i fråga om framtidsmöjligheterna inom så gott som alla områden av näringslivet. Nya företag grundades och gamla utvidgades, allt givetvis på grundval av rådande priser å varor och arbetskraft.

En sida av utvecklingen förtjänar i detta sammanhang särskild uppmärksamhet, nämligen de många sammanslutningarna av förut självständiga företag eller ombildningarna av äldre företag. Vid genomförande av dessa förändringar voro som bekant emissionsbolagen särskilt verksamma. Att vid dessa sammanslutningar och ombildningar i många fall, även om man utgår från det vid transaktionernas genomförande gällande penningvärdet, en stark övervärdering av tillgångarna skedde, är säkert.

I fråga om bankernas förhållande till denna på olika sätt framträdande ekonomiska expansion bör märkas, att den återhållsamhet, som till en början gjort sig gällande ifråga om kreditgivningen, efter hand gav vika för en alldeles motsatt tendens. Då så gott som alla företag visade sig ekonomiskt lönande, slappnade i viss mån kritiken mot dem från bankledningarnas sida och kapital ställdes villigt till förfogande för nyanläggningar, utvidgningar och ökad produktion. Till en början skedde detta mest genom utlåning mot aktier i de nybildade eller ombildade bolagen, men sedermera tog den direkta kreditgivningen till företagen allt större omfattning.

Att kreditgivningen på detta sätt ökades berodde å ena sidan på den omständigheten, att till följd av penningvärdets fall industriens behov av medel för förlag m. m. avsevärt steg, och å andra sidan på bankernas naturliga strävan att finna räntebärande placering för sin inlåning. Penningöverflödet under några av krigsåren och även därefter, framför allt 1917—1920, medförde osedvanlig tillgång på insättningar, icke minst avistamedel, och ständigt framkommande upp-

slag till vinstgivande nya företag eller utvidgningar av äldre företag erbjödo lockande placeringar. Att det blev industrien, som direkt eller indirekt fick så stor andel av utlåningen berodde på de lysande konjunkturerna inom denna gren av näringslivet. Till utvecklingen i denna riktning bidrog även det förhållandet, att vissa banker, särskilt genom dem närstående emissionsföretag, blevo intresserade i fusioner samt om- och nybildningar på det industriella området. Emellertid måste erkännas, att i de flesta fall lämnad kredit föreföll naturlig i dåvarande läge. Det nyinvesterade kapitalet förräntade sig i regel på ett utomordentligt sätt och man antog allmänt inom både bank- och industriledningar, att även efter kriget, då alla förstörda värden skulle ersättas, den ekonomiska konjunkturen skulle bliva gynnsam, särskilt för de länder vilka i likhet med Sverige ägde i detta hänseende värdefulla naturtillgångar. Att inflationen, som ej var något för Sverige särskilt utmärkande utan en internationell företeelse, skulle avlösas av en deflation av sådan omfattning och styrka, som den kommande utvecklingen visade, var ej heller något, som kunde förutses, så mycket mindre som en dylik våldsam förändring av penningvärdet även bland nationalekonomer ansågs föga sannolik.

Kommittén har ej anledning att närmare ingå på frågan om inflationens uppkomst och de faktorer, som voro bestämmande för utvecklingen, men vill till belysande av läget erinra, att index för svenska grosshandelspriser redan under år 1918 genomsnittligt uppgick till 339, jämfört med prisläget 1 juli 1913—30 juni 1914 såsom 100.

Krigets avslutande medförde omedelbart för sådana industriföretag, vilkas produktionsförutsättningar uteslutande hänförde sig till den tillverkning och avsättning, som framkallats av krigföringen, eller till den av avspärrningen föranledda bristen på vissa råvaror m. m., givetvis helt ändrade förhållanden. Deras produktion måste upphöra eller omläggas.

Någon allmän nedgång i prisnivån av särskilt anmärkningsvärd art föranledde däremot krigets avslutande icke. Tvärtom började på våren år 1919 en uppåtgående tendens göra sig gällande, vilken kulminerade på försommaren år 1920. I juni 1920 stod sålunda index för svenska grosshandelspriser i 366. För att möta den ökade efterfrågan på varor, som krigets upphörande beräknades skola medföra, och stimulerad av den stigande prisnivån, fortsatte den inhemska produktionen i oförminskad, ja ofta ökad omfattning, varjämte importen tog stark fart. Emellertid kom denna rikliga varutillgång, vilken ökades genom realisation av förefintliga förråd av varor avsedda för krigsförhållandena, i verkligheten icke att motsvaras av en lika stark efterfrågan. Kriget hade väsentligen nedsatt köpkraften i stora delar av den civiliserade världen, vartill kom att genom de politiska omvälvningarna i Öst-Europa och valutakatastroferna i de centraleuropeiska staterna stora avsättningsområden för råvaror och industriprodukter förlorades. Dessa sistnämnda länder blevo dess-

utom genom den hastigt fortgående sänkningen av penningvärdet i stånd att framgångsrikt konkurrera på den svenska marknaden.

På grund av dessa förhållanden och de samtidigt starkt framträdande strävandena att förbättra vårt penningvärde eller i varje fall hämma den fortgående försämringen därav, inträffade på hösten 1920 en omsvängning i konjunkturen och priserna föllo hastigt. Till belysande av det sålunda inträffade omslaget och utvecklingen under tiden därefter må anföras, att indextalet för svenska grosshandelspriser, som ännu i september 1920 stod i 362, under loppet av ett år d. v. s. till oktober 1921 sjönk till 169, vadan under loppet av denna korta tid mer än en fördubbling av penningvärdet inträffade. Under påföljande år föll nämnda index ytterligare.

Under de första månaderna av denna deflationsperiod antogs rätt allmänt, att den inträffade förändringen var av övergående art, varför den industriella produktionen till en början inom flera näringsgrenar uppehölls uti i stort sett oförminskad omfattning. Under deflationens fortgång skedde dock givetvis en allmän nedgång i produktionen.

Att den kraftiga och hastiga förändringen i penningvärdet skulle gå oerhört hårt fram över näringslivet ligger i sakens natur. Företagen fingo se värdena på sina tillgångar, till en början särskilt lager av råvaror och produkter, reducerade med hälften eller mera, vartill kom den stagnation i hela omsättningen, som blev en oundviklig följd av utvecklingen. För ett flertal industriföretag visade det sig, att förutsättningarna för en lönande produktion i avsedd omfattning icke längre förelågo i det förändrade läget. Härtill kom, att tillfredsställande förräntning i det högre penningvärdet av anläggningskostnader, vilka utgått i ett lägre penningvärde, blev praktiskt taget för framtiden utesluten.

Det är uppenbart, att denna förändring även måste inverka på bankerna, som i stor utsträckning finansierat den föregående expansionen. Den inträffade reduktionen av värdena på industriföretagens tillgångar medförde, att företagens egna fonder måste anses helt eller delvis förlorade, vilket i sin ordning inverkade på bankernas fordringar mot säkerhet av aktier. I många fall blevo även bankernas direkta fordringar hos företagen till större eller mindre del värdelösa. Även där någon omedelbar fara för fordringarna ej förelåg, kunde naturligtvis dessa giva anledning till svårigheter för såväl bankerna som företagen beträffande förräntning och amortering. I den mån den nu berörda utvecklingen fortskred, kommo allt flera företag i en sämre ekonomisk ställning och därigenom i allt större beroende av de kreditgivande bankerna.

Kommittén vill särskilt framhålla ett par omständigheter, som bidrogo till att göra de i samband med konjunkturförändringen inträffade förlusterna för industrien och därmed även för bankerna så stora.

Förut har nämnts, att man i början av prisfallet antog, att detta skulle bliva av mera kortvarig natur, och därför fortsatte produktionen.

De varor, som därvid producerades, kunde vanligen på grund av fortgående prisfall ej säljas till pris, som ens täckte produktionskostnaderna. Härtill bidrog särskilt den omständigheten att reduktion av arbetslönerna inträdde först efter prisfallet å produkterna. Vid många företag uppehölls dessutom produktionen, åtminstone i viss utsträckning, även efter det en djupgående förändring av penningevärdet inträtt för att bevara den befintliga arbetarstammen eller till och med endast för att bereda arbetstillfällen åt densamma. Givet är, att detta för förut skuldsatta företag medförde ökad skuldsättning.

Den under åren 1920—1922 inträffade ökade skuldsättningen torde även delvis bero på de skatter, som företagen hade att erlägga för vinsterna under högkonjunkturen. Under inflationsåren användes ofta de stora vinsterna, förutom till utdelningar, till nyanläggningar och nyförvärv. Till skatterna, vilka för övrigt i allmänhet icke kunde på förhand beräknas, avsattes ofta ej något, utan man använde till deras gäldande de inkomster, som inflöto det år, då utskylderna förföllo, under förhoppning att rörelsen även fortsättningsvis skulle lämna medel till likvid av senare förfallande skatter. När så omslaget inträffade, priserna hastigt föllo och försäljningen stagnerade samt rörelsen resulterade i förlust, hade företagen på grund av gällande skattesystem under de närmaste åren efter omslaget att erlägga stora skatter för högkonjunkturåren, och detta i en valuta som hade stigit i värde till ungefär det dubbla. För de flesta större företag, särskilt sådana som hade att erlägga krigskonjunkturskatt, var det omöjligt att på annat sätt än genom ytterligare skuldsättning få medel till skattelikvider.

Såsom nu skildrats har utvecklingen i stort sett gestaltat sig. De olika industrigrenarna förete emellertid, såsom framgår av utredningen, stora skiljaktigheter. Vissa grenar hava icke kommit i något beroende av bankerna och hava haft förmåga att själva övervinna de svårigheter, som konjunkturomslaget medfört. Detta är särskilt fallet med livsmedelsindustrierna, gummiindustrien m. fl. I huvudsak torde detsamma kunna sägas om textil- samt läder- och skoindustrierna, inom vilka endast enstaka företag intaga en annan ställning. Bland de sämst ställda märkas gruvindustrien, järn- och stålindustrien, den mekaniska verkstads- och maskinindustrien samt trävaruindustrien. Att inom den sistnämnda så många företag råkat i beroende av bankerna beror till stor del på förhållandena under åren 1920—1921. Den under början av år 1920 inträffade prisstegringen gav en stark stimulans särskilt åt denna industri, inom vilken, ofta med hjälp av bankkredit, produktionen ökades. På grund av den relativt långa tidrymd, som för denna industris vidkommande regelmässigt förflyter mellan råvaruanskaffning och försäljning av färdig vara, kom prisfallet att mycket hårt drabba de inom densamma arbetande företagen. Då dessutom åtskilliga av dessa företag under år 1920, i förhoppning om högre priser, uppsköto sin ordinarie försäljning

till påföljande år, är det uppenbart, att stora förluster blevo oundvikliga och att företagen skulle komma att häfta i stora skulder till bankerna, vilka finansierat råvaruinköpen.

En ställning för sig intaga de under krigsåren genom sammanslutning av äldre företag nybildade bolagen. Då, såsom redan antytts, i dylika fall vanligen skett en stark övervärdering av tillgångarna, är det naturligt, att efter omslaget aktiekapitalen så gott som undantagslöst gått förlorade och att således dessa bolag vid kommitténs undersökning kommit att hänföras till kategori III. Exempel på dylika nybildade bolag äro en del sammanslutningar inom den mekaniska verkstadsindustrien samt trävaru-, möbel- och glasindustrierna.

Den verkställda utredningen har, som synes, endast tagit sikte på de undersökta bolagens skuldsättning, enkannerligen till bankerna. Det finnes emellertid även andra vägar, på vilka bankerna kunna bliva ägare av företagen eller få inflytande över desamma.

I främsta rummet märkas här de olika sätt, på vilka bankerna kunna bliva ägare av aktier i industriella företag. Ett sätt härför är den direkta kapitalinvesteringen antingen av banken själv eller, något som i förevarande hänseende är av samma verkan, av dess dotterbolag. Då dotterbolag för aktieförvärv använt medel, som av banken-moderbolaget för ändamålet ställts till förfogande på kreditgivningens väg, kan äganderätten till aktierna vidare övergå till banken därigenom att denna, efter det de hypotiserade aktiernas värde sjunkit, nödgats själv övertaga aktierna. Samma följd kan inträda efter kreditgivning mot aktiesäkerhet direkt till allmänheten. Slutligen äger bank såsom betalning för fordran övertaga aktier, vilka icke varit för fordringen pantsatta, där uppenbart är, att banken eljest skulle lida avsevärd förlust. Givet är, att bankerna dessutom i många fall, oaktat ett formligt övertagande av pantsatta aktier icke skett, kunna på grund av låntagarnas insolvens betraktas såsom de verkliga ägarna av dessa aktier, ävensom att bankerna vid kreditgivning mot säkerhet av aktier, där kredittagarens ekonomiska ställning är svag, kunna tänkas förskaffa sig inflytande i det företag, vars aktier äro hypotiserade.

Kommittén har sökt utröna, huruvida banker på grund av direkt eller indirekt aktieinnehav eller belåning av större poster aktier kunna antagas äga ett dominerande inflytande över industriella aktiebolag. Undersökningen har avsett de bolag, vilka ingå i kommitténs förutnämnda utredning angående industriens skuldsättning. Därvid har emellertid bortsetts från sådana bolag, vilka redan på grund av kreditgivning kontrolleras av bankerna och vilka sålunda i berörda utredning hänförts till kategori III. I detta hänseende är att märka, att i sådana fall, då bank såsom likvid för fordran emottagit aktier i ett företag — vilket då skett i samband med rekonstruktion av företaget och varvid de nya aktierna i

regel övertagits av endast en bank — detta gällt företag, vilka på grund av kreditgivning hänförts till nyssnämnda kategori.

Avgörande för det nu förevarande spörsmålet är, över huru stor del av aktiekapitalet i ett företag en bank behöver disponera för att kunna öva inflytande över företaget. I företag, där aktieinnehavet är koncentrerat på ett fåtal händer, kan sålunda erfordras mer än hälften av aktiekapitalet, under det att i andra företag, där aktierna äro spridda på många delägare, 15 à 20 procent av aktiekapitalet kunna vara tillräckliga.

Undersökningen har utvisat, att i sådana fall, då bank på grund av direkt eller indirekt aktieinnehav eller belåning av större poster aktier kan antagas äga ett dominerande inflytande över industribolag, det huvudsakligen gäller företag, i vilka bank nödgats efter belåning övertaga aktier på grund av låntagares insolvens, eller vilka kunna betraktas såsom dotterbolag till sådana företag, som kommittén i det föregående i fråga om skuldsättning hänfört till kategori III. Däremot har det visat sig, att bank endast i ett mycket ringa antal fall — och därvid genom dotter- eller sidobolag — i annan ordning förvärvat aktier i sådan omfattning, att vederbörande företag kommit i beroende av banken.

Bankernas återstående direkta eller indirekta aktieinnehav eller aktiebelåning gälla i allmänhet företag, vilkas aktier äro spridda i flera banker och dessutom förekomma på enskilda händer. I varje fall torde aktierna icke hos en och samma bank representera så stora delar av vederbörande företags aktiekapital, att på grund därav något dominerande inflytande kan antagas förefinnas.

De nu angivna förhållandena medföra, att de ifrågavarande formerna för delägareskap i industriföretag eller liknande indirekt inflytande å desamma kunna tillmätas blott en mycket ringa betydelse vid bedömande av frågan om industriens beroende av bankerna.

Såsom sammanfattning av de resultat, vartill kommittén kommit vid närmare undersökning av det nuvarande läget och huru detta uppstått, vill kommittén framhålla, *att* under år 1913 de industriella företagen inom olika näringsgrenar på få undantag när voro självständiga i förhållande till bankerna; *att* för närvarande flertalet industriföretag alltjämt äro helt fristående i nämnda hänseende; *att* emellertid inom många näringsgrenar, särskilt inom gruv-, järn- och stål-, verkstads- och maskinsamt trävaru- och pappersindustrierna, ett mera eller mindre stort antal industriföretag råkat i beroende av bankerna; *samt att* uppkomsten av detta beroende huvudsakligen är att tillskriva den ovan skildrade utvecklingen under de senaste åren med dess hastiga och betydande förändringar av penningvärdet och samtidigt försvårade avsättningsförhållanden. Den verkställda utredningen har däremot icke — om man bortser från något enstaka fall, där bank sökt förskaffa sig inflytande över ett industriellt företag — givit stöd för den uppfattningen, att

bankerna skulle hava medvetet strävat efter att erhålla herravälde över landets industri.

Med det sagda har kommittén ingalunda velat förneka, att bankerna i många fall genom släpphänt kreditgivning bidragit till uppkomsten av det nuvarande läget. Kommittén vill även framhålla, att inom vissa banker bankledningens intresse kommit att alltför mycket inrikta sig på emissionsverksamhet och därmed sammanhängande finansiering av ny- eller ombildade företag. Det är givet, att denna sida av bankernas verksamhet, huvudsakligen bedriven av bankerna närstående emissionsbolag, är ägnad att giva bankerna ett visst inflytande över de finansierade företagen. Emellertid torde det näppeligen vara riktigt att se denna verksamhet såsom uttryck för en medveten strävan från bankernas sida att behärska de industriella företag, det gällt. Rätta förklaringen till det intresse, som från bankernas sida visats denna verksamhetsgren, torde snarare vara att söka i rent ekonomiska förhållanden. Densamma visade sig nämligen under haussen på alla värden såsom utomordentligt lukrativ.

Ett upplösande av det nu rådande inbördes beroendet mellan ett flertal industriföretag och bankerna är ur olika synpunkter önskvärt.

Från nationalekonomisk synpunkt kan det förefalla likgiltigt, om ett företag äges av enskilda aktieägare eller en bank, under förutsättning att det av banken skötes med samma omsikt och skicklighet som av enskilda. Då emellertid denna förutsättning i allmänhet icke lärer föreligga, är frågan ingalunda likgiltig. Även om i många fall banken genom den insikt och erfarenhet på det ekonomiska området, som särskilt i större banker är till finnandes inom bankledningen, kan vara skickad att på ett utmärkt sätt driva ett industriellt företag, må man icke förbise, att denna förmåga icke i allmänhet finnes inom bankernas ledning. Bankmännen äro dock icke industrimän och hava icke utbildats härför, vartill kommer, att deras egentliga arbetsuppgifter givetvis lägga hinder i vägen för dem att ägna sig åt industriella uppgifter. Företaget skötes därför i regel bäst, om dess ledning är självständig och oberoende i förhållande till vederbörande bank. Detta hindrar emellertid icke, att bankmännens ekonomiska kunskaper och erfarenhet ändock kunna komma företaget till godo, i det att industriledaren icke blott då han är i behov av finansiellt stöd utan även eljest rådför sig med sin bank, innan betydelsefullare planer berörande företaget bringas till genomförande.

Man bör vidare icke förbise en annan olägenhet av allmänt ekonomisk natur, som kan följa av en för nära anknytning mellan industri- och bankledning. Genom den lätthet att erhålla för driften erforderliga medel, som förefinnes för ett av bank ägt industriföretag, kan ett sådant företag föranledas att uppehålla en ekonomiskt icke bärig drift. Härigenom kan ett företag komma att grunda sin konkurrenskraft på osund

ekonomisk bas och verka till direkt skada för andra självständiga företag, som kanske i och för sig hava bättre livsbetingelser. Exempel härpå saknas icke.

För de industriella företagens del är ett vidsträckt anlitande av bankkredit olägligt framför allt av den anledningen att bankkrediten enligt sakens natur bör vara och enligt bankernas bolagsordningar även måste vara kortfristig. Även om en beviljad kredit kan bliva föremål för omsättning, är densamma alltid förenad med en viss osäkerhet. Den kan bliva uppsagd, kanske just i en brydsam situation, och möjlighet till kreditens omflyttning föreligger måhända då ej. Vidare må framhållas, vilken betydelsefull roll räntan kan spela för företagets ekonomi. Bankräntan kan växla icke obetydligt. Sistnämnda förhållande kan, i den mån betydande höjningar inträffa — vilket förhållandevis blir fallet, därest diskontot av valutapolitiska skäl anses böra höjas — verka rubbande på gjorda kalkyler och äventyra företagets bärighet.

Vad slutligen angår de stora industrikrediterna, sedda ur bankernas synpunkt, erfordras blott en hänvisning till den verkställda utredningen och de för bankerna uppkomna svårigheterna, för att olägenheterna av den nuvarande ställningen skola klart framstå. Omfattande förluster hava icke kunnat undgås. Där sådana redan uppkommit, är intet vidare att åtgöra. Bortsett från dessa fall tyngas emellertid bankernas portföljer av ett flertal s. k. frusna krediter, för vilkas avveckling svårigheter möta, i det att en realisation av hypoteken i nuvarande situation icke alls eller i allt fall ej utan förlust kan ske. Dessutom finnas krediter, vilka visserligen ej synas komma att föranleda förlust, men som dock genom utvecklingens gång kommit att ändra karaktär och nu ligga bundna hos vederbörande bank. Kommittén åsyftar närmast sådana fall, då en kredit, som från början lämnats såsom driftskredit, kommit att förvandlas till en fast kredit. Att ett lösgörande eller lättande i någon mån av dylika krediter skulle vara ägnat att stärka bankernas soliditet och likviditet samt sätta dem i stånd att bättre fylla sina egentliga uppgifter ligger i sakens natur.

Om således en förändring i de nuvarande förhållandena i fråga om industriens och bankernas beroende av varandra ur alla synpunkter är önskvärd, gäller det att tillse, huru en dylik förändring kan försiggå och om några särskilda åtgärder från det allmännas sida böra ifrågakomma för främjande av en utveckling i angiven riktning.

Härvid måste dock ihågkommas, att det svenska banksystemet, liksom de övriga nordiska ländernas, sådant det i tidernas längd kommit att utbildas, i motsats till det engelska med dess kortfristiga krediter särskilt i varuutbytets tjänst, även omfattar långfristigare krediter. Med ett dylikt system, vilket sammanhänger med vissa viktiga inhemska industriers produktionsförhållanden, följer alltid ett visst inbördes beroende-

förhållande mellan kreditgivare och kredittagare, vilket vanligen lättas under högkonjunktur och skärpes under lågkonjunktur. Beträffande detta industriens beroende av bankerna kan ej vinnas någon ändring, utan att själva systemet ändras. Huruvida detta är eftersträvansvärt, anser kommittén, i allt fall ur det allmännas synpunkt, vara tvivelaktigt. Kommittén håller nämligen före, att de stora framsteg, som den svenska industrien sedan sekelskiftet gjort på skilda områden och i olika riktningar, icke i samma utsträckning skulle hava kommit till stånd, därest icke tillgång till bankkredit funnits, i större omfattning än till och med i mera kapitalstarka länder varit vanligt.

Det är överdriften i beroendet, som påkallar uppmärksamhet och som kommittén närmast har anledning beröra.

Huruvida ett företag, som för närvarande på grund av sin bankskuld får anses stå i beroende av vederbörande bank, skall kunna vinna en friare ställning i förhållande till banken och därmed även lätta bankens portfölj, beror naturligtvis främst av företagets egen ekonomiska ställning och dess möjligheter att göra produktionen lönande. Att ett och annat industriföretag redan visat sig i stånd att frigöra sig från det beroende, vari företaget på grund av sin bankskuld kan hava stått till bank, har den av kommittén verkställda utredningen givit vid handen. Man torde också kunna utgå ifrån att med tiden allt flera företag skola på grund av förbättrade produktionsförhållanden och därigenom åstadkommen förbättrad avkastning bliva i stånd att frigöra sig från förefintligt beroende av bank. Bankerna kunna i allmänhet icke göra mycket för förändring av läget i denna riktning utan hava i regel endast att antingen taga förluster, där dessa äro oundvikliga, eller ock avvakta att industriföretaget självt så småningom frigör sig från sin skuld. Problemet är således i huvudsak ett problem om förutsättningarna för den industriella produktionen överhuvudtaget och för de särskilda industrigrenar, som i detta sammanhang närmast äro av intresse. Att närmare ingå på den mångfald av ekonomiska, politiska och sociala faktorer, som i sistnämnda hänseende äro av betydelse, kan emellertid icke komma ifråga, enär det skulle falla utanför kommitténs uppdrag. Kommittén vill endast framhålla, att man nog måste räkna med, att vissa grenar inom den svenska industrien skola visa sig svåra att uppehålla i nuvarande omfattning och att därför vissa omläggningar i den industriella produktionen kunna bliva nödvändiga.

Då således frågan om möjligheten att upplösa det nuvarande beroendeförhållandet mellan bankerna och vissa industriföretag i främsta rummet är ett industriellt och näringspolitiskt problem, vill kommittén — utan att närmare ingå härpå — endast framlägga några synpunkter, som synts kommittén beaktansvärda,

En utväg till frigörelse från eller nedsättning i bankskulden ligger i nyemission av aktier i företaget. Denna utväg har, bland annat på

grund av den ännu utbredda misstron till aktier, hittills i mycket ringa utsträckning kunnat anlitas. För företag, vilka vid kommitténs utredning hänförts till kategori III, torde denna utväg för närvarande vara stängd, och även för andra företag möta vissa svårigheter att gå denna väg.

Ett annat sätt för lättande av ett företags bankskuld är skuldens förändring till obligationslån. Härigenom vinnes trygghet i fråga om kreditens bestånd, varjämte räntan blir bestämd för längre tid och i allmänhet lägre, vilket givetvis kan vara av stor betydelse för företagets ekonomi. Under förutsättning att goda säkerheter kunna erbjudas och tiderna äro lägliga för obligationernas placering på marknaden, är denna form för avveckling av någon del av bankkrediten särdeles lämplig. Den kan naturligtvis mest komma till användning för sådana företag, vilkas naturtillgångar kunna erbjuda underlag för kredit av ifrågavarande slag. Den verkställda utredningen visar också, att en dylik kreditomläggning i icke obetydlig utsträckning ägt rum, särskilt inom trävaruindustrien.

Med hänsyn till den stora betydelse, som ett vidsträcktare utnyttjande av obligationslåneformen kan hava för lättande av en del företags bankskulder, till fromma såväl för företagen själva som för bankerna, har kommittén haft under övervägande, huruvida möjligen särskilda åtgärder borde vidtagas för befordrande av en utveckling i denna riktning.

Möjligheten för ett företag att på fördelaktiga villkor erhålla obligationslån beror, såsom redan blivit antytt, främst på värdet av de realsäkerheter, som företaget kan erbjuda. Men även om dessa äro goda, kunna andra förhållanden, exempelvis läget på penningmarknaden, bereda svårigheter för uppläggande av obligationslån på tillfredsställande villkor. På ett tidigare stadium av kommitténs arbete har kommittén därför undersökt, huruvida möjligheten att erhålla kredit i form av obligationslån skulle underlättas genom inrättande av ett särskilt för ifrågavarande kreditbehov avsett institut, som efter mönster av allmänna hypoteksbanken och stadshypotekskassan förfogade över en viss statsgaranti till stärkande av säkerheten för utfärdade obligationer. Ett dylikt institut skulle närmast kunna tänkas ifrågakomma för sådana industriföretag, som kunna erbjuda fullt tillfredsställande säkerhet i innehavda naturtillgångar. Sedan ifrågavarande undersökning gjordes, hava emellertid förhållandena väsentligen förändrats, närmast beroende på inträdd lättnad på kapitalmarknaden. Ett flertal företag hava, såsom nyss nämnts, kunnat omlägga bankskulder till obligationslån, och någon svårighet att på fördelaktiga villkor få dessa lån placerade på marknaden hava därvid icke mött. Vid sådant förhållande vill kommittén, som anser inrättandet av ett obligationskreditinstitut av antytt slag icke böra ifrågakomma, utan att ett verkligt behov därav föreligger, icke framlägga något förslag i denna riktning utan endast framhålla, att om i en framtid förhållandena i före-

varande hänseende skulle förändras, frågan om inrättande av ett dylikt institut kan upptagas till prövning.

Det må nämnas, att i Finland finnes en särskild hypoteksbank för industrien med uppgift att tillgodose dess behov av långvarig kredit genom amorteringslån mot säkerhet av inteckning i industriföretagens fastigheter. I fråga om denna banks organisation och verksamhet hänvisas till bilagda redogörelse. (Bilaga A.)

Ett spörsmål, som i detta sammanhang även torde vara av intresse, är i vad mån växande skog må tagas i beräkning vid bedömande av värdet å en fastighet; och får kommittén hänvisa till bilagda redogörelse härför. (Bilaga B.)

Avd. III.

Bankernas roll i det ekonomiska livet samt industriens kapitalbehov och dettas tillgodoseende.

Bankväsendets uppgifter och dessas fördelning på olika slag av kreditanstalter.

I det ekonomiska samhällslivet har bankväsendet två huvuduppgifter att fylla.

Den ena är att tillhandahålla nödiga betalningsmedel. Därvid gäller det icke blott att tillgodose omsättningen med vad den vid skiftande årstider och konjunkturer behöver, utan tillika att tillse, att penningens köpkraft och den allmänna prisnivån hållas möjligast oföränderliga. Denna uppgift påvilar riksbanken.

Bankväsendets andra huvuduppgift är att förmedla kredit. I detta hänseende utöva bankerna en rent affärsmässig verksamhet för tillgodoseende av handelns, industriens och den allmänna rörelsens växlande kreditbehov. Denna uppgift utövas numera så gott som uteslutande av privatbankerna.

Den nu berörda arbetsdelningen mellan riksbanken och privatbankerna lagfästes i 1897 års lag för Sveriges riksbank samt i 1903 års lagar angående bankaktiebolag och angående solidariska bankbolag.

Riksbanken utövar genom sin diskontopolitik givetvis ett inflytande även på kreditgivningen inom landet och på landets betalningsförhållanden till utlandet. Av riksbanken äro privatbankerna beroende icke blott för tillgången på betalningsmedel utan jämväl uti sin räntepolitik, vid vilken de under de senaste decennierna undantagslöst följt diskontoförändringarna. Å andra sidan har riksbanken i privatbankerna sina främsta privata kunder. Den tillföres nämligen genom dem sitt väsentliga diskonteringsmaterial, varigenom dess sedelutgivning i huvudsak förmedlas. Därtill kommer, att privatbankerna, som icke undgå känning med förändringarna på lånemarknaden, kunna bereda riksbanken möjlighet att följa dessa förändringar.

Arbetsdelningen mellan riksbanken och privatbankerna förutsätter mellan dem ett ständigt samarbete.

Ett sådant samarbete är i viss utsträckning nödvändigt även mellan privatbankerna och andra penninginrättningar, bland annat sparbankerna. Sparbanksrörelsens inriktning på uppsamlingen av smärre sparmedel samt dessas förräntning medför visserligen konkurrens om inlåningen med den affärsmässiga bankrörelsen. Sparbankernas förräntning av insättarnas medel

sker dock lämpligast genom möjligast riskfria och jämförelsevis fasta placeringar inom varje sparbanks lokala verksamhetsområde, och deras utlåning kan därföre icke tillgodose handelns och industriens rörliga kreditbehov i större omfattning. Utlåningen sker företrädesvis mot inteckning i fast egendom och i form av borgenslån med jämförelsevis lång amorteringstid. Sina kassareserver placera sparbankerna till ej ringa del å räkning i privatbankerna samt i obligationer. En naturlig arbetsdelning och därav påkallad samverkan äger sålunda rum mellan sparbanker och privatbanker, liksom mellan dessa senare och riksbanken.

Privatbankernas rörelse har med kommunikationernas utveckling och den svenska industriens och handelns expansion allt mera koncentrerats hos relativt färre och större bankenheter. Ekonomiska faktorer hava gjort denna koncentration starkare, än vad man vid sekelskiftet kunde förutse. Då det emellertid torde kunna antagas, att dessa faktorer icke längre skola göra sig gällande med samma styrka som hittills, synes man kunna utgå ifrån, att det svenska privatbanksväsendet i stort sett under den närmast överskådliga framtiden icke blir väsentligen förändrat med hänsyn till omfattning och organisation.

För bankernas kreditgivning disponibla medel.

För tillgodoseende av handelns, industriens och den allmänna rörelsens kreditbehov äro bankerna i främsta rummet hänvisade till, förutom eget kapital, det lediga penningkapital och de sparmedel, som bankerna uppsamla genom inlåning och göra räntebärande genom utlåning.

För sin inlåning och övriga upplåning ansvarar ett bankbolag med hela sitt egna kapital, vartill för solidariska banker kommer lottägarnas ytterligare ansvar. För sin utlåning löper banken risker både med hänsyn till återbetalningens punktlighet och dess möjliga uteblivande. Den måste därför i eget intresse pröva säkerheten och risken vid varje beviljad kredit och övervaka, att kredittagarna ordentligt fullgöra dem åliggande betalningsskyldighet. Tillräckliga egna fonder i förhållande till inlåningen samt en god riskprövning och riskfördelning vid utlåningen äro primära villkor för varje banks soliditet.

Insättarnas säkerhet, som den svenska banklagstiftningen av ålder tagit sikte på, kräver, att en bank har egna fonder och reserver för mötande av de förluster, som alltid måste inträffa i en verksamhet, vilken, såsom ju fallet är med all kreditgivning, väsentligen består i att ikläda sig risker. En viss proportion är även lagfäst mellan en banks egna fonder och främmande medel, i det att i 49 och 165 §§ i banklagen föreskrives, att de egna fonderna i förhållande till inlåningssumman skola utgöra minst $^1/_5$ för bank med egna fonder till belopp av fem miljoner kronor eller därunder och minst $^1/_8$ för bank med större fonder än fem miljoner kronor.

En banks solvens, d. v. s. dess förmåga att vid den tidpunkt och i den omfattning, det påfordras, fullgöra sina betalningar — särskilt av insättarna begärda utbetalningar av insatta medel i enlighet med villkoren för olika bankräkningar — blir, huru god dess fondställning än kan vara,

givetvis beroende av, att banken dels håller tillräcklig kassa och förfogar över kassareserver i tillgångar, som omedelbart kunna förvandlas i kontanta medel, t. ex. statsobligationer, och dels överhuvud anpassar utlåningen efter inlåningens omfattning och karaktär. Insättningar, som insättare göra anspråk på att utfå vid anfordran (avistamedel) eller efter kortare uppsägningstid, böra därför i tillräcklig omfattning motsvaras av likvida medel och växlar med kort löptid, medan fastare placeringar böra undvikas utöver vad insättningar på längre tid och egna fonder medge. Under normala tider bör man till sistnämnda slag av utlåningsmedel kunna till någon del hänföra de relativt stadiga behållningar av insättningar på kort tid, vilka en bank kan räkna mera varaktigt innestående såsom ett residuum på ett större antal avistaräkningar. Banklagen gör i nyssnämnda paragrafer bankbolag "skyldigt att i tillgångar, vilka kunna med lätthet förvandlas i penningar, redovisa kassareserv till belopp, som tillsammans med den inneliggande kassan motsvarar minst tjugufem procent av de förbindelser, som det åligger bolaget att vid anfordran fullgöra". En dylik likviditetsbestämmelse utgör en kraftig erinran om en viktig grundsats i all bankrörelse. Bestämmelsen har visserligen varit föremål för kritik, men denna har mindre gällt bestämmelsen såsom sådan än dess tillämpning, som ansetts vara alltför sträng. Eftersom kraven på betalningsberedskap i kassa och kassareserv nödvändigtvis måste vara mycket skiftande efter den olika läggningen av rörelsen, med större eller mindre övervikt hos enskilda rörelsegrenar och efter växlande lägen på penning- och kapitalmarknaden, torde emellertid lagstiftningen böra begränsas till en dylik allmän regel.

Egna fonder och inlånta medel sätta en naturlig gräns för bankernas hela kreditgivning, och om bankerna skola tillfredsställa alla legitima kreditanspråk av personer och företag, som äro i stånd att ställa nödig säkerhet och betala gällande ränta, kräver en sådan kulans, att jämvikten på penning- och kapitalmarknaden inom landet upprätthålles mellan efterfrågan efter lånemedel och tillgången på sparmedel genom en riktig diskontopolitik. Denna ankommer på riksbanken.

Om kreditgivningens hela omfattning för bankerna i gemen och varje bank för sig bestämmes av resurser, utöver vilka en godtycklig utsträckning i allmänhet icke är möjlig, så beror fördelningen av krediten däremot på bankledningen. Ansvaret för fördelningen är icke endast privatekonomiskt och juridiskt, i vilken mån det ju också kan göras gällande vid bolagsstämma med bankens egna delägare och av andra i enlighet med gällande lag, utan jämväl nationalekonomiskt och moraliskt, eftersom uppsamlingen och den ändamålsenliga placeringen av nationens sparkapital är av största vikt för näringslivet i landet och för det allmänna välståndet. Det torde även hava ingått i det allmänna medvetandet, att ledningen av ett bankinstitut och i synnerhet av större banker är synnerligen maktpåliggande. Ansvaret har icke avlyftats från ledningen

och det kan och bör icke heller avlyftas genom en än så förutseende lagstiftning eller offentlig kontroll.

Det torde näppeligen kunna ifrågasättas, att icke våra privatbanker i fråga om organisation och ledning utvecklats fullt i jämbredd med motsvarande institut i andra jämförliga länder. Detta utesluter icke, att de exceptionella förhållandena under och efter världskriget blottat svagheter och misstag, som icke undgått att medföra de allvarligaste konsekvenser, ehuru dessa lyckligtvis varit mindre ödesdigra och i stort sett lättare och hastigare övervunna än i de flesta andra länder, även sådana som icke varit hårdare utsatta för världskrigets och den därpå följande fredskrisens verkningar.

Industriens kapitalbehov och dettas tillgodoseende.

Industriens behov av kapital tillgodoses dels genom fast investering i vederbörande företag (eget kapital) dels genom upplåning för företagets räkning såväl för mera stadigvarande behov (inteckningskredit, obligationslån) som för driftsändamål (bankkredit).

Eget kapital förskaffa sig industriföretagen, som numera oftast äro organiserade såsom aktiebolag, genom tillskott av aktieägarna samt genom avsättningar ur årsvinsten. Detta nominella egna kapital — aktiekapital och reservfond — motsvaras av företagets reella kapital i dess fasta egendom och anläggningar, till den del dessa icke med större fördel belånas. I den mån inteckningskredit eller obligationslån mot relativt låga räntesatser kan erhållas, frigöras bolagets egna medel för mera räntabel användning, t. ex. i utvidgad drift. Investeringen i industriföretag från aktieägare och obligationslånegivare förmedlas i stor utsträckning av bankerna, vilka därvid tillhandagå såsom kommissionärer.

Anskaffningen av eget kapital för industriella företag kan underlättas genom att bankerna bereda tillfälle till belåning av aktier med tillbörlig marginal. Därigenom möjliggöras omedelbart investeringar, som eljest skulle fått anstå i avvaktan på besparingar, som aktieköpare efter hand beräkna disponibla av framtida inkomster eller i avvaktan på kapitalöverflyttningar, som kräva tid. Principiellt sett är en måttlig aktiebelåning sålunda ägnad att gagna, på samma sätt som krediten till hela sitt väsen främjar produktionen av framtida nyttigheter genom att provisoriskt tillhandahålla resurser, för vilka långivaren för tillfället saknar lika givande användning.

Upplåningen för driftsändamål sker, alltefter arten av de behov som skola tillgodoses, på kortare eller längre tid. När ett industriföretag säljer sina produkter i parti, sker det ju oftast till en återförsäljare, som först när han i sin ordning avyttrat produkterna erhåller penningar till att slutlikvidera sitt inköp. Om återförsäljaren redan vid varornas mottagande accepterar en växel till inköpsprisets hela belopp, blir industriföretaget i tillfälle att omedelbart erhålla betalning genom att diskontera växeln i bank. Banken övertager därmed kreditgivningen till återförsäljaren, som likviderar växeln med de före förfallotiden influtna pen-

garna för de försålda varorna. Som bekant göra växlar, vilka gå i produktionens och handelns riktning, det möjligt för bankerna att bestrida dylik kreditgivning i färre eller flera led och medelst denna slå en brygga över tidsavståndet från de första stadierna i en varas produktion till varans slutliga övergång i konsumenternas händer. Om de tjänster, bankväsendet därvid, även genom remburser vid handel med utlandet, gör produktionen och omsättningen, inbegripet industrien, äro meningarna icke delade. En banks växelportfölj rymmer främst rena handelsväxlar, vilka så att säga betala sig själva, efter hand som varorna nå konsumenterna, och vilka därför med de bakomliggande varorna erbjuda den bästa säkerhet. Dylika växlar äro ställda på kort löptid och draga lägsta räntan (diskontot). Därjämte ingår emellertid i växelportföljen även s. k. gjorda växlar, vid vilka den bakomliggande transaktionen på ett eller annat sätt är fingerad. En sådan växeldiskontering torde delvis förklaras av legitima lånebehov, som bekvämligen tillgodoses i växelform. Förlängd avverkning eller fördröjd avsättning och skeppning kan t. ex. tillfälligtvis föranleda ett sågverksbolag att låta egna förtroendemän utställa en växel, som, försedd med bolagets accept, diskonteras i avvaktan på avyttring av sågade varor, vilka givetvis då giva säkerhet för växellånet. Växelportföljens kvalitet är emellertid icke lika god i alla banker och skiftar givetvis med konjunkturerna. Den är emellertid baserad på den mest likvida grenen av en privatbanks utlåningsrörelse.

Ett industriföretags inneliggande lager av råvaror och hjälpstoffer, dess under arbete befintliga produkter och dess lager av färdiga varor samt eventuellt utestående fordringar utgöra även tillgångar, som lämpligen kunna tjäna till underlag för krediter i annan form än växelkreditens. I många industriföretag växla och förändras dessa tillgångars storlek säsongvis samt med driftens omfattning vid skiftande marknadslägen. Genom krediter med dylika tillgångar såsom underlag erbjuder sig möjlighet att begränsa det egna driftskapitalet till vad rörelsen nödvändigt kräver under alla förhållanden, medan vid ökad belastning detta egna rörelsekapital endast täcker marginalen mellan här avsedda tillgångars belånings- och marknadsvärden. Nationalekonomiskt sett leder ett dylikt arrangemang till viktiga fördelar, i det att samma kapital under olika säsonger kan tillgodogöras inom olika industrier. I ett relativt kapitalfattigt land, som vårt, är ett intensivare utnyttjande av det kapital, som finnes, synnerligen önskvärt. Kapitalomflyttningen sker efter behov med bankerna som förmedlare. Nu ifrågavarande slag av krediter till industrien lämnas av bankerna till stor del i räkning, därvid industriföretagen debiteras uttagningar och krediteras insättningar.

Då till säkerhet för räkningskrediter i regel ligga tillgångar, som vanligen icke utan vidare kunna förvandlas i penningar, knyta givetvis

räkningskrediter banden starkare mellan industriföretag och banker. Men detta ligger i sakens natur och beror icke på långivaren.

Bankkrediter äro nyttiga och nödiga för industrien i alla de former, om vilka här erinrats, men varje missbruk kan givetvis icke blott minska gagnet utan även leda till skada för såväl kredittagare som kreditgivare. Ett missbruk av bankkredit, som ligger nära till hands i industriföretag under stark och hastig expansion, sådan som utmärkt ett flertal svenska industrier under senaste årtionden, föreligger, om beviljad driftskredit användes till utvidgande av företagets fasta anläggningar. Ett industriföretag med exempelvis en miljon kronors bankkredit kan under givna förhållanden med bibehållen utdelning till aktieägarna och utan ökad avsättning till reservfond använda en stor del av denna kredit i stället för till driftsutgifter, vilka inom ett år täckas av inkomsterna på försålda produkter, till att bekosta tillbyggnader, nyanskaffningar av maskiner m. m., vilka utlägg, även om de finnas räntabla, kräva många år för att bliva amorterade. Efter att sålunda hava bundit en del av krediten i fasta anläggningar och genom dem utvidgat driften och omsättningen, behöver företaget ökad bankkredit, och om detsamma befinner sig i en lovande utveckling, höjes krediten kanske till det dubbla eller i här antagna exempel till två miljoner kronor. Utvecklingen påskyndas, men detta påskyndande medför givetvis risker, som skulle undvikits, om bolaget icke utvidgat sig förmedelst bankkredit utan endast i den mån avsättningen till reservfonden medgivit kostnadernas bestridande med egna medel samt med i lämplig proportion till dessas ökning upptagna fasta anläggningskrediter. En sådan sund och försiktig expansionspolitik kunde emellertid hava medfört risken att bliva förekommen i tävlan med konkurrenter, som snabbare tillgodogjort sig tekniska framsteg. Det är därför förklarligt, att driftskrediter till industrien icke sällan efter hand med den långivande bankens tysta överseende eller goda minne omförts till anläggningskrediter. Men därigenom hava också bankens utlånta medel till en del, som icke förut beräknats, kommit att bliva bundna uti fasta anläggningar. I själva verket torde det hava varit på denna väg, som privatbankerna i landet understundom kommit att till industriföretag lämna anläggningskrediter, vilket i allt större omfattning gjort dem till faktiska intressenter i företagen, någon gång långt utöver vad som varit förenligt med skyldig hänsyn till inlåningens omfattning och arter samt en tillräcklig riskfördelning och likviditet.

Kritiken av bankernas kreditgivning under senast förflutna årtionde har också funnit talrika anledningar att påvisa misstag och oarter, särskilt sedan dessa hämnat sig, icke minst på bankerna och bankledningarna själva. Med hänsyn till kreditens fördelning har kritiken, liksom i andra länder, främst gällt bankernas benägenhet att gynna vissa kredittagare och företag, särskilt sådana i vilka bankerna varit direkt eller indirekt intresserade.

Ifrågakommande industriföretags beroende av den långivande banken har i mera extrema och lyckligtvis mycket sällsynta fall av detta slag motsvarats av bankens beroende av låntagarens framgång. Vid hotande svårigheter har i dylika fall frestelsen att ytterligare öka redan alltför stora krediter understundom fört till konsekvenser för banken, som framtvingat dess rekonstruktion eller övertagande av annan större bank. Till vilken grad en felaktig industripolitik eller en felaktig bankpolitik varit ansvarig för dylika förhållanden, har merendels icke kunnat avgöras. I regel har man sökt vältra ansvaret på kontrahenten, industriföretaget sålunda på banken, vilken vid en slutlig begränsning eller åtstramning av krediten formellt varit den, som framkallat en uppgörelse.

En fara vid en samverkande industri- och bankpolitik av dylikt slag har visat sig ligga däri, att två eller flera konkurrerande industriföretag med stöd av var sin bank kunnat kämpa om ledningen, tills de försämrat eller förstört utsikterna på marknaden för varandra. Denna fara torde hava medverkat till bankers benägenhet att göra kreditgivningen beroende av konkurrerande industriföretags inbördes överenskommelser eller sammanslagning. Om industriens uppsving varit en viktigt bidragande orsak till bankkoncentrationen, så torde å andra sidan bankpolitiken hava starkt påverkat koncernbildningen inom de viktigaste exportindustrierna, där tyvärr de olika storföretagen icke lika lätt kunnat enas om gemensamma riktlinjer för arbetet på världsmarknaden, som andra inhemska industrier redan tidigare, ofta med hjälp av tullskydd, kunnat enas om exploateringen av hemmamarknaden.

Liksom industriens hastiga uppsving överhuvud och bankernas växande deltagande i dess finansiering icke förlupit utan missräkningar och tillfälliga bakslag, vilka världskriget och den därpå följande fredskrisen exceptionellt försvårat, har aktiebolagsformens utbildning gjort kapitaltillförseln i uppgångstider vida lättare och utjämningen av kapitalförlusterna i nedgångstider — genom företagsriskens fördelning på många delägare — vida mera omfattande, och därmed också avvecklingen av förlusterna på det hela taget lättare genomförbar för industrien och bankerna.

De missräkningar och svårigheter för industrien och bankväsendet samt de icke önskvärda förhållanden, i vilka talrika industriföretag råkat till bankerna, har kommittén, såsom redan i annat sammanhang framhållits, funnit äga sin förklaring främst i krigs- och efterkrigsårens allmänna rubbningar i vårt ekonomiska liv genom de exceptionellt våldsamma omslagen uti konjunkturerna och i penningvärdet samt i den förskjutning mot mera utsträckt finansiering av industriella aktieföretag, som uppkommit i sammanhang därmed. Huru förklarlig denna förskjutning än varit, torde en viss reaktion mot densamma vara erforderlig för återställandet av normala förhållanden i vårt ekonomiska liv, sedan penningvärdet numera synes stabiliserat. En dylik reaktion har visserligen

redan inträtt under senare år, men erfarenheten synes motivera sådana ändringar i vår banklagstiftning, som kunna vara ägnade att stärka motståndet mot frestelserna att förblanda bankernas egentliga uppgifter inom näringslivet med industriens kommersiella, tekniska och finansiella intressen. Industrien och bankerna, vilkas samarbete givetvis är nödvändigt, synas båda kunna gagnas av, att restriktivare bestämmelser införas beträffande bankers aktieförvärv och kreditgivning.

Avd. IV.

Ändringar i banklagen såvitt angår bankernas verksamhet m. m.

Historik.

Innan kommittén ingår på frågan om de ändringar i banklagstiftningen angående bankernas verksamhet, som kunna anses påkallade, torde det vara lämpligt att i korthet beröra utvecklingen av den svenska lagstiftningen rörande affärsbanker under de senaste årtiondena och de förslag, som därunder framkommit om ändringar i densamma. I fråga om den svenska banklagstiftningens utveckling i äldre tid hänvisar kommittén till den historik, som lämnats av 1881 års bankkommitté i dess den 14 december 1883 avlämnade betänkande. Då enligt de kommittén meddelade direktiven i främsta rummet böra tagas under övervägande de föreskrifter i 1911 års banklag, som under rubriken "Om rörelsen" givits i syfte att bevara och befordra bankväsendets soliditet och likviditet, har återblicken i huvudsak begränsats till detta ämne. Till frågan om utvecklingen av den statliga tillsynen över bankerna återkommer kommittén i annat sammanhang.

1874 års kungörelse angående enskilda banker.

I kungörelsen den 12 juni 1874 (nr 44 s. 1) angående enskilda banker med rätt att utgiva egna banksedlar föreskrevs i fråga om rörelsen, att sådan bank ej finge driva handel med annat än guld och silver, in- och utrikes växlar samt allmänna räntebärande papper och ej heller äga annan fastighet än som för bankens inrymmande vore behövlig. Banken skulle emellertid vara oförhindrad att inropa pantsatt eller utmätt egendom, som utbjödes på auktion, därvid bankens rätt och säkerhet kunde vara beroende, dock med iakttagande därav, att sådan egendom åter skulle försäljas, så snart detta kunde ske utan förlust för banken. I bolagsordningen skulle vidare intagas, att banken ej finge såsom säkerhet för försträckning mottaga egna eller andra enskilda bankers lottbrev. Dessutom gåvos i kungörelsen åtskilliga bestämmelser, vilka ägde samband med sedelutgivningsrätten. Ehuru dessa föreskrifter, som närmast avsågo att bereda säkerhet för utgivna sedlar, voro ägnade att även i i övrigt stärka bankens soliditet och likviditet, kunna de här lämnas å sido.

1886 års lag angående bankaktiebolag.

Lagen den 19 november 1886 (nr 84 s. 1) angående bankaktiebolag innehöll i fråga om rörelsen i huvudsak samma bestämmelser för bankaktiebolag, som enligt nyssnämnda kungörelse gällde för enskild sedelutgivande

bank. Tillika föreskrevs, att bankaktiebolag ej finge förvärva egna aktiebrev eller mottaga sådana såsom säkerhet för försträckning.

1901 års bankkommittés betänkande den 4 februari 1902.

Sedan genom lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 (nr 27 s. 1) bestämts, att de enskilda bankernas sedelutgivningsrätt skulle upphöra med utgången av år 1903, uppdrog Kungl. Maj:t den 18 oktober 1901 åt en kommitté att avgiva yttrande och förslag rörande de ändringar i banklagstiftningen, som betingades av sedelutgivningsrättens avskaffande, ävensom beträffande vissa andra bankväsendet berörande frågor. Nämnda kommitté — 1901 års bankkommitté — avlämnade med skrivelse den 4 februari 1902 förslag till, bland annat, lag angående bankbolag med solidarisk ansvarighet för delägarna, lag angående bankaktiebolag och lag angående industriförlagsbanker, med vilket sistnämnda slag av bank avsågs bank, som skulle hava till ändamål att jämte bankrörelse driva handel med aktier.

Sedan förslagen undergått omarbetning i vissa avseenden, blevo de genom proposition, nr 67 a, framlagda för 1903 års riksdag.

Riksdagen antog med vissa ändringar de framlagda förslagen till lagar angående solidariska bankbolag och angående bankaktiebolag. Förslaget till lag om industriförlagsbanker blev däremot av riksdagen avslaget.

1903 års banklagar.

De av riksdagen antagna förslagen upphöjdes till lag den 18 september 1903 (nr 101 s. 1 och 30). Enligt dessa lagar fick bankbolag ej driva handel med annat än guld, in- och utrikes växlar samt räntebärande papper. För bankbolags fordran pantsatt eller utmätt, fast eller lös egendom, som försåldes å auktion, ägde bankbolag dock inropa till skyddande av sin fordran, med skyldighet att åter avyttra egendomen, så snart det kunde ske utan förlust. Bankbolag ägde förvärva för bankens inrymmande avsedd fastighet. Solidariskt bankbolag fick ej såsom pant mottaga egna lottbrev eller andra bankbolags huvudlottbrev och bankaktiebolag ägde icke belåna egna aktiebrev.

Riksdagens skrivelse den 2 maj 1907.

Frågan om lagstiftning angående rätt för bankföretag att idka aktiehandel återkom inom kort. Med anledning av en inom andra kammaren väckt motion, nr 88, anhöll nämligen riksdagen i skrivelse den 2 maj 1907, nr 103, det Kungl. Maj:t täckets låta utreda, om och under vilka villkor rättighet att driva handel med aktier kunde medgivas bolag, som vore eller bleve underkastade den för enskilda bankinrättningar gällande lagstiftningen, samt till riksdagen avgiva det förslag i ämnet, som en sådan utredning kunde föranleda. Såsom skäl härför anförde riksdagen, bland annat, att vad som föranlett frågans upptagande syntes vara den omfattande och okontrollerade spekulation i industri- och andra aktier, som under de senare åren förekommit. Man hade trott, att genom en lagstiftning av den art, som ifrågasattes, skulle uppkomma penninginstitut, som hade förmåga att leda denna spekulation i en sundare riktning. Allmänt erkänt vore också, att väl ordnade och ledda emissionsanstalter kunde genom att organisera och understödja företagsamheten

vara till gagn för den allmänna ekonomiska utvecklingen. Enligt riksdagens mening vore det en brist i vår lagstiftning, att däri saknades alla bestämmelser till reglerande av handel med aktier, och skulle en aktieemissionsverksamhet med tillräckligt kapital, väl organiserad och ställd under offentlig kontroll, vara till nytta för vår industri och landets ekonomi. Men därav följde icke med nödvändighet, att berörda verksamhet borde utövas av rena emissionsbanker. Det syntes böra komma under övervägande, huruvida icke frågan kunde lösas även på det sätt, att de av våra banker, som ägde mera betydande fonder, kunde erhålla rätt att förvärva aktier, varigenom tillfälle till emissionsverksamhet skulle beredas dem. Men såsom i fråga om den rena emissionsbanken inlåningen från allmänheten måste begränsas, syntes en nödig omtanke för bibehållande av vårt bankväsendes soliditet fordra, att om en vanlig bank med obegränsad inlåningsrätt skulle erhålla rättighet att förvärva aktier, nämnda rätt genom lag erhölle en sträng begränsning.

Slutligen berörde riksdagen de gränser, som borde uppställas för en dylik aktieförvärvsrätt, och de olika former, som kunde tänkas för utövande av densamma.

Bankinspektionens utlåtande den 23 september 1907.

Över riksdagens berörda framställning avgav bankinspektionen utlåtande den 23 september 1907. Däri framhölls, bland annat, att det mer än en gång blivit uttalat, att man icke borde utan vidare upphäva det i den svenska banklagstiftningen inrymda förbudet för bankbolag att driva handel med aktier. Denna bestämmelse syntes också i sin mån hava bidragit att konsolidera våra enskilda bankinrättningar. Men med den livaktighet, som dåmera gjort sig gällande i vårt affärsliv och icke minst i de affärer, som avsåge bildande och utvidgande av bolag samt överflyttande av äganderätten till redan utsläppta aktier och lottbrev, syntes det kunna ifrågasättas, om det vore lämpligt och nyttigt, att våra banker fortfarande hölles helt utom denna affärsverksamhet. Ty den förmedling av aktieaffärer, som åtskilliga banker bedreve, gjorde dem icke till intressenter i dessa affärer. Denna bankernas verksamhet medförde blott för dem själva en liten provisionsvinst och för allmänheten fördelen av en pålitlig förmedlare vid sådana affärer. Det kunde emellertid nog vara gagneligt, att en bank ägde finansiera en affär även på det sätt, att densamma genom bankens ekonomiska medverkan ombildades till aktiebolag eller, om den redan arbetade under denna form, finge sitt aktiekapital ökat. Företaget bleve därigenom ekonomiskt självständigare och banken kunde bliva befriad från papper, som, om de än vore goda, kunde för mycket tynga portföljen. Banks rätt till aktieförvärv syntes även beträffande handel med redan emitterade aktier kunna medföra den fördelen, att banken i fråga om de aktier, den lade sig på, verkade normerande på kurserna genom att hålla tillbaka vid häftiga och opåkallade prisfluktationer.

Emellertid borde, ansåg bankinspektionen, rättigheten att driva handel

med aktier, vilken rörelse i hög grad krävde omdöme och försiktighet för att icke bliva äventyrlig, icke medgivas andra banker än dem, som ägde betydande fonder, och detta icke blott därför att dessa banker lättare kunna bära en eventuell förlust, utan även av det skäl, att de större bankernas ledning i regel uppbures av en större insikt än de mindre bankernas. Att banks grundfond uppginge till minst sex miljoner kronor, syntes lämpligen kunna uppställas såsom ett villkor för rättigheten att utöva ifrågavarande rörelsegren. Men icke ens åt dessa större banker syntes oinskränkt rätt till aktieförvärv böra medgivas. Den syntes böra så begränsas, att en därav vållad förlust icke under några förhållanden kunde nedbringa bankens fonder under den gräns, lagstiftningen fastställt såsom för banken betryggande. Då det i sådant avseende vore stadgat, att sedan bank till reservfond avsatt ett belopp, motsvarande 50 procent av grundfonden, ytterligare avsättning till reservfonden icke erfordrades, syntes det icke kunna anses äventyrligt, att bank, som utöver dessa 50 procent avsatt medel till sin reservfond i stället för att utdela dem till delägarna, erhölle en friare dispositionsrätt, än i lag såsom regel medgåves, över dessa medel. Med hänsyn därtill förordade bankinspektionen, att banks aktieförvärvsrätt begränsades till det belopp, varmed reservfonden överstege halva grundfonden. Mot ett dylikt förslag kunde knappast resas någon betänklighet ur synpunkten av bankens soliditet.

Enligt bankinspektionens mening kunde det emellertid betvivlas, om man enbart genom en anordning som den sålunda föreslagna skulle vinna syftet att främja landets industri genom att bereda ekonomiskt stöd åt *nya* företag. För en vanlig bank med en på förut antydda sätt begränsad aktieförvärvsrätt skulle aktieaffären bliva en ganska obetydlig detalj av bankens rörelse, i det den antagligen komme att inskränkas till redan existerande företag, som banken räknade till sina kunder. Att lämna hjälp till startande av nya företag skulle säkerligen mycket sällan förekomma även av det skäl, att banken i regel saknade organ för en saklig prövning av ett nytt företags bärkraft. Det vore på detta område, emissionsanstalten hade en uppgift att fylla. Efter en utredning rörande den lämpligaste organisationsformen för en dylik anstalt föreslog bankinspektionen inrättande av emissionsbanker samt angav huvudgrunderna för dylika företags organisation och verksamhet.

1907 års bankkommittés betänkande den 13 mars 1908.

Bankinspektionens berörda utlåtande överlämnades till den kommitté, som den 13 september 1907 tillsatts för att, bland annat, utarbeta förslag till de ändringar i gällande lagstiftning angående solidariska bankbolag och bankaktiebolag, som kunde föranledas av då pågående revision av lagen om aktiebolag, ävensom till de ändringar i gällande lagstiftning angående bankbolag eller andra därmed jämförliga penninginrättningar, som på grund av rådande förhållanden kunde finnas erforderliga.

Nämnda kommitté — 1907 års bankkommitté — avgav den 13 mars

1908 betänkande med förslag till lag om bankrörelse, avsedd att träda i stället för 1903 års banklagar. Däri framhöll kommittén, att de föreskrifter, som i då gällande banklagar gåves om rörelsen, vore ganska ofullständiga och delvis mindre lyckligt avfattade. Kommittén hade därför verkställt en omarbetning av desamma och därvid föreslagit en del helt nya bestämmelser.

I fråga om banks rätt att handla med aktier samt beträffande emissionsbank biträdde kommittén den av bankinspektionen uttalade meningen. Enligt bestämmelser i berörda förslag skulle sålunda bankbolag, vars grundfond utgjorde minst sex miljoner kronor, därest bolaget tillika hade en reservfond, som uppginge till mer än 50 procent av grundfonden, äga att för egen räkning driva handel med aktier. Dock finge bankbolaget icke på en gång äga sålunda förvärvade aktier till högre bokfört belopp än det, varmed reservfonden översköte 50 procent av grundfonden. I en särskild huvudavdelning av förslaget gåvos regler rörande emissionsbank. Därmed skulle enligt förslaget förstås aktiebolag, som hade till ändamål att driva bankrörelse utan sådan inskränkning i avseende å handel med aktier, varom stadgades angående annat bankaktiebolag, så ock att medverka vid bildande av aktiebolag för ekonomisk verksamhet samt träffa därmed sammanhängande affärsuppgörelser. Endast bankaktiebolag eller solidariskt bankbolag kunde vara stiftare av emissionsbank eller delägare däri.

Vid kommitténs betänkande var fogad reservation av en ledamot, vilken gjorde gällande, att det av kommittén föreslagna sättet för skapande av en ny banktyp med uppgift att grunda affärsföretag och i övrigt förmedla kapitalets användning i handelns och industriens tjänst i vissa delar vore mindre tillfredsställande. Reservanten ansåg sålunda, att den gräns, som i fråga om aktieförvärvsrätten uppdragits mellan banker av olika storlek, icke kunde anbefallas. Ville man lätta på det förut gällande förbudet för bank att handla med aktier, fordrade rättvisan, att denna lättnad gjordes lika för alla banker. Emellertid hade reservanten icke blivit övertygad om att ett borttagande, helt eller delvis, av nämnda förbud skulle vara nyttigt eller ens tillrådligt. Vad därutinnan hos oss kommit till synes under den korta tid, som förflutit från det närmast föregående bankkommitté enhälligt avstyrkt en sådan åtgärd, hade snarare varit av beskaffenhet att ådagalägga klokheten i den lagstiftning, som hållit bankerna utanför aktiehandeln. Fördelen därav för allmänheten hade bankinspektionen med rätta framhållit. Att det för en eller annan bank kunde vara önskvärt att få medverka vid aktiebolags grundande vore lätt insett, men otvivelaktigt komme, såsom ock av bankinspektionen erinrats, en sådan verksamhet att bliva av ganska ringa betydelse för bankens rörelse i dess helhet. Om sålunda enligt reservantens mening några viktiga skäl icke kunde åberopas för borttagande av förbudet för bank att driva handel med aktier, vore en sådan åtgärd icke heller

nödig för tillgodoseendet av de önskningar, vilka föranlett riksdagens nyss nämnda skrivelse den 2 maj 1907. Målet härvid vore huvudsakligen att åstadkomma av offentlig myndighet kontrollerade aktieanstalter, inom vilka funnes intresse och förmåga att pröva nya industriella eller merkantila företags bärighet och vilka, med hjälp av tillräckliga kapital, kunde föra dessa företag fram i form av aktiebolag. För vinnande av detta mål syntes det vara synnerligen önskvärt, om våra banker, särskilt de större av dem, kunde direkt intresseras i de nya anstalterna. Detta kunde enklast möjliggöras genom ett medgivande av rätt för bank att förvärva aktier i emissionsanstalt. I likhet med kommittén ansåg reservanten, att av bankerna endast sådana, vilka avsatt reservfond, uppgående till mer än 50 procent av grundfonden, borde äga rätt att bliva delägare i sådan anstalt. Däremot kunde reservanten icke dela kommitténs uppfattning, att delägareskapet i emissionsanstalt skulle vara förbehållet banker. Av flera skäl syntes det reservanten nyttigt, att i sådan anstalt även andra kunde ingå som delägare.

Bankinspektionens utlåtande den 11 juni 1908.

Bankinspektionen, som den 11 juni 1908 avgav utlåtande över bankkommitténs förslag, förklarade sig icke hava funnit anledning till anmärkning mot detsamma. Tillika bemötte inspektionen de av reservanten inom kommittén framförda synpunkterna.

Bankernas syndikats yttrande den 27 oktober 1908.

Reservantens åsikter vunno emellertid anslutning bland bankmännen. I skrivelse den 27 oktober 1908 biträdde bankernas syndikat den uppfattning, som kommit till synes vid allmänna bankmötet den 18 september samma år. Därvid hade gjorts gällande, att frågan om lagstiftning rörande emissionsbanker ej borde ses ur synpunkten av bankernas intresse utan ur affärslivets. I detta intresse vore det visserligen behövligt, att det i banklagstiftningen förefintliga hindret för bank att ingå som delägare i eventuella emissionsbanker undanröjdes, men från samma synpunkt vore det icke erforderligt och för bankerna själva syntes det mindre lämpligt, att bankerna såsom kommittén föreslagit jämväl i övrigt skulle få handla med aktier. Därigenom kunde fara uppstå, att bankerna droges från sin egentliga verksamhet och direkt, till skada för sig själva och allmänheten, ägnade sig åt emissionsrörelse.

Bankinspektionens utlåtande den 11 december 1908.

I anledning av vad bankmötet och bankernas syndikat sålunda anfört framhöll bankinspektionen i utlåtande den 11 december 1908, att berörda uttalanden icke övertygat bankinspektionen om reservationens företräde framför kommittéförslaget. Det syntes emellertid bankinspektionen uppenbart, att då man vid bankmötet enhälligt uttalat sig därför, att den ifrågasatta nya aktieförvärvsrätten skulle begränsas till aktier i emissionsbank, de lagstiftande myndigheterna icke borde påtvinga bankerna en rätt att förvärva andra slags aktier.

1909 års lag om emissionsbanker m. m.

Ett förslag till lag angående emissionsbanker blev därefter genom proposition, nr 136, framlagt för 1909 års riksdag, varjämte i särskilda propositioner, nr 137 och 138, framlades förslag till erforderliga ändrin-

gar i 1903 års banklagar. De av Kungl. Maj:t framlagda förslagen antogos av riksdagen, varefter lagar i ämnet utfärdades den 5 juni 1909 (nr 64, s. 1, 3 och 4). Genom de vidtagna ändringarna i banklagarna tillerkändes bankbolag rätt att förvärva och innehava aktier i emissionsbank till högst det belopp, varmed reservfonden översköte 50 procent av grundfonden.

Bankföreningens styrelses skrivelse i januari 1911.

Den sålunda genomförda lagstiftningen ledde emellertid icke till önskat resultat. Någon emissionsbank kom nämligen ej till stånd. Under åberopande av detta förhållande framhöll bankföreningens styrelse uti en i januari 1911 dagtecknad skrivelse till Kungl. Maj:t, att föreningen ansett sig böra till förnyad prövning upptaga frågan om banks rätt till aktieförvärv. Styrelsen hemställde, att bank måtte berättigas att förvärva och besitta aktier och kommanditandelar antingen till beloppet av en för detta ändamål särskilt avsatt fond eller, om sådan fond ej bildats, till högst hälften av det belopp, varmed bankens reservfond överstege halva grundfonden, dock att sammanräknade bokförda värdet av de av banken förvärvade aktierna icke i något fall finge överstiga 10 procent av bankens egna fonder.

Bankinspektionens utlåtande den 24 februari 1911.

Bankinspektionen, som den 24 februari 1911 avgav utlåtande över nyssnämnda framställning, biträdde i princip bankföreningens mening, att en i viss mån utsträckt rätt till aktieförvärv borde medgivas bankerna. Däremot kunde inspektionen icke i allo tillstyrka den lösning av frågan, som föreslagits av föreningen. Inspektionen höll för sin del före, att bankbolag, vars grund- och reservfonder tillhopa uppginge till minst sex miljoner kronor måtte berättigas att förvärva och äga aktier till ett bokfört värde av en för sådant ändamål särskilt avsatt fond, dock icke till högre belopp än 20 procent av reservfonden, samt att, därest rätt till aktieförvärv ansåges böra alternativt grundas på det belopp, varmed reservfonden översköte halva grundfonden, bank, som enligt lag ägde rätt att förvärva aktier i emissionsbank, måtte i den mån berörda rätt icke utnyttjades, förvärva och äga andra aktier, dock icke utöver hälften av det belopp, banken ägde redovisa i emissionsbanksaktier.

Proposition till 1911 års riksdag med förslag till banklag.

Vid företagande till slutlig behandling den 3 mars 1911 av bankföreningens berörda framställning fann Kungl. Maj:t densamma icke föranleda till någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Redan den 20 januari samma år hade nämligen Kungl. Maj:t till riksdagen avlåtit proposition, nr 48, med förslag till, bland annat, lag om bankrörelse. Nämnda förslag byggde i huvudsak på det av 1907 års bankkommitté avgivna förslaget, i vad detta avsåg bankaktiebolag och solidariska banker. Emellertid hade i förslaget vidtagits vissa ändringar. I fråga om banks rätt till aktieförvärv upptogos de i 1909 års lagstiftning givna bestämmelserna.

Riksdagen biföll Kungl. Maj:ts förslag i huvudsak oförändrat. Beträffande aktieförvärvsrätten vidtog emellertid riksdagen i anledning av

förslag av enskilda motionärer i båda kamrarna, en betydelsefull ändring. Sålunda tillades, att bank, som ägde grundfond och reservfond till sammanlagt belopp av sex miljoner kronor, ägde förvärva jämväl andra aktier än aktier i emissionsbank till hälften av det belopp, för vilket rätten att förvärva emissionsbanksaktier icke utnyttjades. Ett inom riksdagen framställt yrkande, att banks rätt till aktieförvärv måtte grundas även å en för detta ändamål avsatt fond, vann icke riksdagens bifall.

1911 års banklag.

I enlighet med det av riksdagen antagna förslaget utfärdades den 22 juni 1911 (nr 74) nu gällande lag om bankrörelse.

Nämnda lag föreskrev, att bankbolag jämte in- och utlåning av penningar finge idka annan verksamhet, som därmed stode i samband. Bankbolag ägde ej för egen räkning driva handel med annat än guld samt in- och utländskt mynt, växlar, checker, invisningar ävensom obligationer och andra för den allmänna rörelsen avsedda förskrivningar. Såsom ett tillägg härtill stadgades, att bankbolag icke vid avtal om kredit eller eljest i sin rörelse finge förbehålla sig andel i vinst på aftär, som banken själv icke ägde avsluta. Egendom, varmed bankbolag ej finge driva handel för egen räkning, ägde bankbolag förvärva endast i det fall, att fråga vore om fastighet, avsedd för bankens inrymmande, eller inventarier, vilka anskaffades för rörelsen eller till fastighet, som banken ägde. Dock vore bankbolag berättigat att till skyddande av fordran å offentlig auktion eller fondbörs inköpa egendom, som vore för fordringen utmätt eller pantsatt, så ock såsom betalning övertaga lös egendom, där uppenbart vore, att bolaget eljest skulle lida avsevärd förlust. Dylik egendom skulle åter avyttras, så snart det kunde ske till belopp, som täckte fordringen. Om bankbolag på sätt nu nämnts övertoge egendom såsom betalning, skulle anmälan därom ofördröjligen göras hos bankinspektionen. Bankbolag finge icke förvärva eller såsom pant mottaga egen aktie eller lott och solidariskt bankbolag vore uteslutet från att förvärva eller på angivet sätt mottaga annat solidariskt bankbolags huvudlott.

Bankbolag, som avsatt reservfond, uppgående till mer än 50 procent av grundfonden, ägde även under andra förhållanden än nu angivits förvärva aktie i emissionsbank. Dock finge bankbolag ej på en gång innehava sålunda förvärvade aktier till högre bokfört belopp än det, varmed reservfonden översköte 50 procent av grundfonden. Ägde bankbolag tillika grundfond och reservfond till sammanlagt belopp av sex miljoner kronor, finge bankbolaget jämväl förvärva andra aktier till hälften av det belopp, för vilket rätten att förvärva aktier i emissionsbank icke utnyttjades. Rätt att förvärva aktier finge ej utövas, med mindre sådant vore i bolagsordningen eller av bolagsstämman medgivet.

Bankbolags inlåning finge ej överstiga fem gånger beloppet av bankens egna fonder. Bankbolag vore skyldigt att i tillgångar, vilka kunde med lätthet förvandlas i penningar, redovisa kassareserv till belopp, som

tillsammans med den inneliggande kassan motsvarade minst 25 procent av de förbindelser, som det åläge banken att fullgöra vid anfordran. Pantsatt tillgång, som nu sagts, finge därvid icke tagas i beräkning; dock att där tillgången utgjorde säkerhet för avtalad kredit, som ej av bankbolaget till fullo begagnats, den finge beräknas till det belopp, som bankbolaget enligt avtalet vore berättigat ytterligare utbekomma. Vore bankbolag ägare av fastighet, avsedd för bankens inrymmande, skulle bankbolaget vara pliktigt att i tillgångar, som nu nämnts, redovisa kassareserv jämväl för det belopp, varmed fastighetens bokförda värde kunde överstiga 10 procent av bankbolagets egna fonder eller, där fråga vore om fastighet, som förvärvats innan lagen trätt i kraft, för det lägre belopp, som Kungl. Maj:t kunde bestämma.

Bankinspektionens skrivelse den 31 mars 1915.

Den bankerna genom 1911 års lag medgivna aktieförvärvsrätten visade sig snart medföra icke önskade verkningar. I skrivelse den 31 mars 1915 framhöll bankinspektionen, att bankerna genom bildande av dotterbolag begagnat berörda rätt på ett sätt, som av lagstiftningen icke varit avsett. Bankerna hade sålunda på denna omväg icke blott högst avsevärt ökat den dem enligt lagen tillerkända aktieförvärvsrätten utan därjämte begagnat dessa dotterbolag såsom mellanhand för fastighetsaffärer. Det enda effektiva medlet mot dylikt missbruk syntes enligt bankinspektionens förmenande vara, att den i banklagen medgivna rätten att förvärva andra aktier än i emissionsbank icke finge användas till förvärv av aktier i bolag, vars verksamhet avsåge förvärv av och handel med värdepapper eller fastigheter.

Med anledning av denna skrivelse tillkallade dåvarande chefen för finansdepartementet, efter därtill erhållet bemyndigande, tre sakkunniga personer att inom departementet biträda med utredning, huruvida ändring av gällande lagstiftning rörande banks rätt att förvärva aktier vore av behovet påkallad, samt avgiva det yttrande och förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

1915 års sakkunnigas betänkande den 8 januari 1916.

Nämnda sakkunniga avgåvo den 8 januari 1916 betänkande i ämnet jämte förslag till vissa ändringar i banklagen. I detta betänkande framhöllo de sakkunniga, bland annat, att ett flertal banker använt sin rätt att förvärva aktier till att bilda aktiebolag, med vilkas hjälp de kunde kringgå lagens bestämmelser rörande den verksamhet, bank finge bedriva. Sålunda kunde de banker, som begagnat den begränsade rätt att förvärva aktier, vilken lagligen tillkomme dem, till att bilda dotterbolag, som hade till ändamål att köpa och sälja aktier, med dessa bolag som mellanhand på ett formellt oantastligt sätt förvärva och driva handel med aktier i obegränsad mängd. Denna möjlighet hade också av åtskilliga banker begagnats till att bedriva aktieaffärer, som rört sig om mycket större belopp än det, för vilket ifrågavarande banker lagligen ägt förvärva aktier. Många banker, som velat köpa fast egendom, hade

begagnat sig av möjligheten att bilda ett dotterbolag för att kringgå det för bankerna i nämnda hänseende gällande förbudet. Beträffande bankernas omförmälta affärsmetoder hade med skäl starka betänkligheter yppats. Även om de läte förena sig med lagens bokstav, stode de under alla förhållanden i uppenbar strid med dess mening. När en bank dreve affärer genom dotterbolag, inskränkte sig dess förlustmöjligheter sällan till det belopp, för vilket banken ägde rätt att förvärva aktier och vilket utgjorde vad lagen ansåge banken högst böra få riskera på aktieförvärv. Banken äventyrade på grund av dotterbolagets affärsverksamhet icke blott det belopp, för vilket den tecknat aktier i dotterbolaget, utan lika mycket, som om den själv köpt den egendom, som utgjort föremål för dotterbolagets förvärv. Det hörde nämligen till regeln, att banken belånade av dotterbolaget inköpta aktier och fastigheter till så höga värden, att kreditgivningen vore likställd med köp. Det betänkliga i systemet med dotterbolag ökades därav, att, när en bank hade ett sådant bolag, bankens balansräkning företedde en vilseledande bild av bankens verkliga ställning. I balansräkningen förekomme nämligen icke de aktier eller fastigheter, banken genom dotterbolaget förvärvat, då dessa formellt tillhörde dotterbolaget. De motsvarades i bankens böcker av de lån, dotterbolaget i och för deras inköpande erhållit av banken. Men dessa lån vore i balansräkningen upptagna bland övriga av banken utlämnade lån, och balansräkningen lämnade icke någon upplysning om de särskilda omständigheter, som vore förknippade med dem. De månatliga översikter, som bankerna vore pliktiga att insända till bankinspektionen, bleve på enahanda sätt vilseledande i fråga om banker, som hade dotterbolag. Visserligen hade de sakkunniga sig ej något bekant, som föranledde till annan uppfattning, än att den politik, bankerna dittills låtit dotterbolagen följa, icke kunde göras till föremål för mera allvarliga anmärkningar. Men systemet med dotterbolag vore jämförelsevis nytt, dotterbolagens affärer hade i allmänhet icke tagit större omfattning och den tidsperiod, som förflutit, sedan de först börjat uppkomma, eller åtminstone denna periods senare del hade icke kännetecknats av någon större livaktighet inom aktie- och fastighetsspekulationen. Finge systemet obehindrat utveckla sig, vore det fara värt, att många banker helt förändrade karaktär och från att vara förmedlare av in- och utlåning och utövare av annan legitim bankverksamhet överginge till att bliva spekulationsanstalter. Att detta förr eller senare komme att leda till katastrofer, kunde näppeligen betvivlas.

Enligt de sakkunnigas förmenande vore det nödvändigt att genom lagstiftningsåtgärder söka undanröja ifrågavarande missförhållanden. Detta syntes icke kunna ske på annat sätt än att bankerna betoges möjlighet att skaffa sig dotterbolag, som kunde användas till aktie- och fastighetsspekulationer. Med anledning därav hade de sakkunniga ansett sig böra föreslå, att i banklagen måtte införas förbud för bank att förvärva aktier i bolag, vars verksamhet huvudsakligen bestode i att förvalta eller

driva handel med aktier eller fast egendom. Om aktierna i sådant bolag allmänt förekomme i handeln, borde dock Kungl. Maj:t, där så funnes lämpligt, äga medgiva, att de finge förvärvas av bank. Därjämte föreslogo de sakkunniga, att den skillnad, som i fråga om begränsningen av banks rätt att förvärva aktier förut bestått mellan aktie i emissionsbank och annan aktie måtte borttagas. Vidare hemställde de sakkunniga, att, till förekommande av att bankerna annorledes begagnade sig av bolag eller enskilda för att indirekt driva rörelse, vartill bankerna icke vore berättigade, i banklagen måtte införas bestämmelse, att bankbolag, där ej fråga vore om utdelning å aktier eller vad banken såsom aktieägare eljest kunde tillkomma, ej finge beredas andel i vinst på verksamhet, som banken själv icke ägde bedriva. Slutligen ifrågasatte de sakkunniga vissa ändringar i lagen om emissionsbanker, avseende att underlätta bildandet av dylika banker. Sålunda skulle även enskilda personer medgivas rätt att vara stiftare och delägare i dylik bank samt bankens grundfond kunna bestämmas till minst fem miljoner kronor.

Bankföreningens styrelses yttrande i januari 1916.

I yttrande över de sakkunnigas framställning, dagtecknat i januari 1916, förklarade bankföreningens styrelse sin anslutning till de sakkunnigas förslag angående ändringar i emissionsbankslagen, varjämte styrelsen biträdde förslaget om sådan ändring i bestämmelserna om banks rätt till aktieförvärv, att ifråga om förutnämnda begränsning emissionsbanksaktier jämställdes med andra aktier. Styrelsen framställde ingen principiell erinran ifråga om behövligheten av ett ingripande i lagstiftningsväg i syfte att hindra bankerna att genom dotterbolag driva rörelse, varmed bank icke ägde taga befattning, men ansåg, att dylika åtgärder borde mera direkt inriktas på kreditgivning till sådant bolag. Med hänsyn därtill borde föreskrivas, att om bank förvärvat aktier i bolag, vars huvudsakliga verksamhet bestode i att förvalta eller driva handel med aktier eller fast egendom, samt beloppet av de utav banken förvärvade aktierna uppginge till mer än hälften av bolagets aktiekapital, banken icke finge bevilja bolaget större kredit än att sammanlagda beloppet av krediten, i den mån för den samma ej lämnats säkerhet av inteckning i fastighet inom hälften av senast fastställda taxeringsvärdet, och bokförda värdet av bankens aktier icke överstege det belopp, intill vilket banken ägde förvärva aktier.

Bankinspektionens utlåtande den 21 februari 1916.

Bankinspektionen, vars yttrande infordrades över de framkomna förslagen, förklarade sig i utlåtande den 21 februari 1916 instämma i de sakkunnigas förslag. Däremot skulle enligt bankinspektionens uppfattning det av bankföreningens styrelse föreslagna stadgandet lätt kunna kringgås. Bankinspektionen kunde därför icke förorda detsamma.

Chefens för finansdepartementet uttalande den 16 februari 1917.

Vid anmälan i statsråd den 16 februari 1917 av omförmälda förslag framhöll dåvarande chefen för finansdepartementet, bland annat, att frågan, vilketdera för det allmänna vore mest gagneligt, att vårt lands banker finge i den utsträckning de själva ansåge lämpligt ägna sig åt emissions-

verksamhet och aktieaffärer eller att deras rätt i nämnda hänseende vore begränsad, hade städse varit omtvistad och komme väl att så förbliva. Däremot syntes väl knappast mer än en mening kunna råda därom, att, så länge vår lagstiftning innehölle bestämmelser, som tilläte bank att förvärva aktier endast i begränsad omfattning, man så vitt möjligt borde söka förhindra, att de givna bestämmelserna kringginges. Att det sistnämnda i stor utsträckning vore fallet, liksom att ett kringgående av förbudet för banker att förvärva fastigheter ägde rum, vore ådagalagt genom den förebragta utredningen. Denna syntes jämväl giva vid handen, att rättelse icke annorledes stode att vinna än därigenom, att man på lagstiftningens väg sökte förhindra bankerna från alltför intim samverkan med aktiebolag, vilkas verksamhet huvudsakligen bestode i att förvalta eller driva handel med aktier eller fast egendom.

Beträffande den lämpligaste formen för detta inskridande anslöt sig departementschefen till de sakkunnigas, av bankinspektionen tillstyrkta förslag. Likaså biträdde departementschefen de sakkunnigas förslag om sådant tillägg till banklagen, att bank icke finge av bolag eller enskild skaffa sig förmåner, som ovan angivits. Departementschefen förordade även vidtagandet av ändringar i lagen om emissionsbanker. Enligt hemställan av departementschefen beslöt Kungl. Maj:t inhämta lagrådets yttrande över upprättade förslag till lag om ändrad lydelse av vissa paragrafer i banklagen och till lag om ändring i vissa delar av emissionsbankslagen, vilka förslag, så vitt nu är i fråga, anslöto sig till de sakkunnigas utkast.

Riksdagens skrivelse den 15 juni 1917.

Dessa förslag blevo emellertid icke framlagda för riksdagen. Vid berörda tid hade nämligen fråga uppkommit om en mera ingående undersökning av bankväsendet och därmed sammanhängande förhållanden. I anslutning till en inom andra kammaren väckt motion, nr 167, anhöll sålunda riksdagen i skrivelse den 15 juni 1917, nr 322, att Kungl. Maj:t ville låta utreda, i vad mån ändringar i eller tillägg till gällande lagar och författningar eller åtgärder annorledes borde vidtagas till förhindrande av bankväsendets utveckling i en för staten och näringslivet skadlig riktning samt därefter till riksdagen inkomma med de framställningar, vartill en sådan utredning kunde föranleda.

Med anledning av denna skrivelse tillsatte Kungl. Maj:t den 22 september 1917 en kommitté med uppdrag att i enlighet med vissa samtidigt lämnade anvisningar verkställa utredning angående en del frågor, berörande bankverksamheten och det ekonomiska livet i övrigt. Bland de spörsmål, som av kommittén borde undersökas, nämndes särskilt frågorna om emissionsverksamhetens ordnande och om bankkoncentrationen.

1917 års bankkommittés betänkande den 29 november 1918.

Nämnda kommitté — 1917 års bankkommitté — avlämnade den 29 november 1918 betänkande, nr 3, med förslag till åtgärder i anledning av de tendenser till koncentration, vilka kommit till uttryck i banksammanslagningarna. Däri förordade kommittén införande av bestämmelse,

att bankbolag icke finge övertaga annan banks rörelse med mindre Kungl. Maj:t lämnade tillstånd därtill. Då emellertid en dylik föreskrift kunde kringgås därigenom, att en bank förvärvade aktiemajoriteten i annan bank, hemställde kommittén om sådant tillägg till banklagen, att bank ej finge utan Kungl. Maj:ts medgivande förvärva eller besitta lotter eller aktier i annan inhemsk bank.

Proposition till 1919 års riksdag med förslag till ändringar i banklagen.

Med anledning av detta förslag framlade Kungl. Maj:t genom proposition, nr 73, för 1919 års riksdag förslag till ändring i vissa delar av banklagen. Riksdagen biföll förslaget, så vitt nu är i fråga.

Lagen den 1 april 1919.

I enlighet med riksdagens beslut utfärdades lag i ämnet den 1 april 1919 (nr 124). Genom denna lag infördes i banklagen en bestämmelse, att bankbolag ej må övertaga annat bankbolags rörelse med mindre Konungen, där övertagandet icke finnes vara till skada för det allmänna, därtill lämnar tillstånd. Vidare tillades i banklagen stadganden, att aktier i inländskt bankaktiebolag, som icke är emissionsbank, ävensom aktier i utländskt bankföretag ej få förvärvas av bank, utan att Konungen prövat skäligt lämna tillstånd därtill.

1917 års bankkommittés betänkande den 30 november 1918.

Till fullgörande av sitt uppdrag avgav 1917 års bankkommitté vidare den 30 november 1918 betänkande, nr 4, angående emissionsväsendets ordnande. I nämnda betänkande berörde kommittén även frågan om banks rätt till aktieförvärv. Härvid anslöt sig kommittén principiellt till det av 1915 års sakkunniga framlagda förslaget angående förbud för bank att förvärva aktier i bolag, vars huvudsakliga verksamhet bestode i att förvalta eller driva handel med aktier, varvid kommittén dock särskilt ville framhålla, att berörda förbud ej finge utgöra hinder för bank att besitta och förvärva aktier i emissionsbolag, som bildats i enlighet med vissa av kommittén framlagda grunder.

1917 års bankkommittés betänkande den 25 januari 1919.

Spörsmålet om banks rätt till aktieförvärv upptogs av 1917 års bankkommitté till särskild behandling i betänkande, nr 5, dagtecknat den 25 januari 1919. Däri förklarade kommittén — under erinran om sitt tidigare gjorda uttalande om förbud för banker att äga aktier i bolag, som hade till huvudsaklig uppgift att förvalta och driva handel med aktier — att kommittén biträdde 1915 års sakkunnigas mening, såväl att bank icke borde äga aktier i bolag, vars huvudsakliga verksamhet bestode i att förvalta eller driva handel med fastigheter, som att bank icke genom bolag eller enskilda finge beredas andel i vinst av verksamhet, som bank icke själv ägde bedriva. Ej heller hade kommittén något att erinra mot de sakkunnigas förslag, att åt Kungl. Maj:t tillerkändes rätt att meddela dispens från förbudet att förvärva aktier i bolag, som ovan nämnts, för den händelse aktierna allmänt förekomme i handeln och ett dylikt förvärv i övrigt kunde befinnas lämpligt.

Under utredningen hade det spörsmålet blivit framställt, huruvida icke bankernas rätt till aktieförvärv kunde helt och hållet upphöra. Härom

yttrade kommittén i huvudsak: Kommittén medgåve visserligen, att en väsentlig del av de affärer, för vilka bankernas aktieförvärvsrätt varit avsedd att användas, kunde övertagas av emissionsbolagen. Men många affärer återstode dock, som av ett eller annat skäl icke kunde påräkna dessa bolags stöd och medverkan och för vilkas genomförande ett direkt ingripande av bankerna kunde vara synnerligen önskvärt. Kommittén ansåge vidare, att den bankerna medgivna aktieförvärvsrätten icke medfört någon fara för bankernas soliditet. Redan år 1911 hade framhållits såsom ett motiv för införande av aktieförvärvsrätt för bankerna, att det med hänsyn till den dåtida aktiehandelns omfattning och betydelse icke vore varken riktigt eller lämpligt att fullständigt hindra banker med solid ställning att för egen räkning deltaga i berörda handel. Sedan dess hade aktiemarknaden vunnit en oerhört mycket större utbredning och blivit en väsentligt mera betydelsefull faktor för användningen och placeringen av nationens sparkapital. Att förmena bankerna att vid tillfällen, då dessa kunde anse det lämpligt, utöva inflytande på aktiemarknaden, syntes ej vara välbetänkt, i synnerhet som bankerna enligt dittills gjorda erfarenheter i berörda avseende icke missbrukat den dem tillkommande aktieförvärvsrätten. Värdet av en bankerna tillkommande aktieförvärvsrätt hade i vissa fall kommit till synes och kunde även framdeles bliva av betydelse. Enär slutligen samtliga banker, som ägde aktieförvärvsrätt, begagnat sig därav och nära hälften av dessa banker i regel fullt utnyttjat densamma, måste mera vägande skäl anföras för att fråntaga dem en rättighet, som genom tidigare lagstiftning blivit dem tillerkänd. Då sådana skäl, såvitt kommittén kunnat finna, icke förelåge, ansåge kommittén, att bankerna fortfarande borde i viss begränsad omfattning hava rätt att förvärva och besitta aktier samt driva handel därmed.

I de regler, som gällde beträffande banks aktieförvärvsrätt, ansåg kommittén emellertid vissa ändringar behövliga. Vad beträffade storleken av det kapital, som borde utgöra förutsättning för banks rätt att förvärva aktier, ansåg sig kommittén med hänsyn till penningvärdets fall böra föreslå, att minimum bestämdes till 10 miljoner kronor. Därvid borde dock, förutom grund- och reservfond, även kommanditfond tagas i beräkning. Vidare borde bankernas rätt att förvärva aktier enligt kommitténs mening göras beroende av, att banken till motsvarande belopp från den av rörelsen uppkomna vinsten reserverat medel, vilka stode till bankens fria förfogande och ej vore avsedda för något särskilt ändamål. En dylik grund för banks aktieförvärvsrätt syntes kommittén vara att föredraga framför de dåvarande bestämmelserna såsom mera rationell. Men därjämte syntes som norm för aktieförvärvsrättens beräkning böra föreskrivas ett visst belopp, som denna icke finge överskrida. Som maximibelopp för aktieförvärvsrätten syntes lämpligen kunna fastställas 10 procent av bankens sammanlagda grund-, kommandit- och reservfonder.

Vid kommitténs betänkande voro fogade fem särskilda yttranden.

En ledamot uttalade som sin mening, att de föreslagna lagändringarna i fråga om bankernas aktieförvärvsrätt — liksom kommitténs i samband därmed stående förslag om lag angående emissionsbolag — icke borde komma till genomförande, förrän konjunkturerna efter världsfreden läte sig säkrare bedömas och lämpliga åtgärder hunnit vidtagas för att möjliggöra en kraftigare reglerande verksamhet från riksbankens sida på den inhemska penningmarknaden.

Åtta ledamöter yrkade, att bank måtte tillerkännas rätt att äga aktier i bolag, vars ändamål uteslutande vore att äga och förvalta viss i bolagsordningen angiven fast egendom, för såvitt aktiekapitalet uppginge till minst en tredjedel av egendomens bokförda värde.

Två ledamöter kunde icke dela majoritetens åsikt om aktieförvärvsrättens inskränkande till större banker utan hemställde, att viss begränsad rätt att förvärva aktier måtte tillerkännas alla banker.

Kommitténs ordförande utvecklade i en reservation de skäl, som talade för aktieförvärvsrättens avskaffande, samt anförde till sammanfattande av sin mening, att, då han för sin del blivit övertygad, *att* det måste anses gagneligt för utvecklingen av vårt ekonomiska liv, att man även för framtiden sökte upprätthålla den grundsats, som dittills visat sig vara nyttig för landet, att bankerna och deras ledare borde i så stor utsträckning som möjligt fullfölja sina för samhällslivet betydelsefulla uppgifter från ett över spekulationen och företagsamheten liggande plan, varifrån de i egenskap av kreditgivare med uppmärksamhet kunde följa företeelserna på förenämnda områden, utan att som delägare eller på annat sätt direkt intressera sig i de företag, som de tillhandahölle kredit; *att* de avvikelser från berörda grundsats, som funnit sitt uttryck i 1909 och 1911 års lagstiftning, kunde, även med de föreslagna ytterligare begränsningarna, medföra fara för, att vår bankverksamhet utvecklades i annan riktning; *samt att* de fördelar, som dessa bestämmelser kunde medföra för bankverksamheten och näringslivet, icke vore av den betydelse, att de utgjorde tillräckligt motiv för bibehållande av en sådan undantagslagstiftning, så borde man icke stanna vid att söka hjälpligt lappa upp nämnda lagbestämmelser utan måste man taga steget fullt ut och söka finna vägar, som ledde till upphävandet av ifrågavarande avvikelser från depositionsbanksprincipen. Vidare framhöll reservanten, att betänkligheterna mot ett sådant förslag borde avsevärt kunna minskas genom det förhållandet, att man under en annan form syntes kunna tillgodose det enligt hans mening mest vägande skäl, som från bankernas sida anförts för bibehållandet ov deras aktieförvärvsrätt. Det hade nämligen påvisats, att tillfällen kunde inträffa, då det ur det allmännas eller ur bankverksamhetens synpunkter kunde anses önskvärt, att bankerna bereddes tillfälle att — ofta genom inbördes samverkan, men i vissa fall även på egen hand — påtaga sig vissa viktiga upp-

gifter, för vilkas genomförande ett aktieförvärv kunde vara behövligt. Då emellertid dylika behov icke så ofta komme att göra sig gällande, syntes desamma kunna tillgodoses genom att Kungl. Maj:t tilldelades rätt att efter prövning i de särskilda fall, där sådant vare sig från det allmännas eller bankverksamhetens synpunkter kunde anses påkallat, medgiva bank rätt att förvärva och besitta vissa aktier. Mot en aktieförvärvsrätt, som skulle falla inom ett dylikt stadgande, borde icke några betänkligheter kunna anföras, då prövning i varje särskilt fall komme att ske såväl beträffande dess användning som dess omfattning. På grund av det anförda ansåg reservanten påkallat att söka genomföra en återgång till de förhållanden i vår lagstiftning på berörda område, som rådde före år 1909.

Jämväl två andra ledamöter av kommittén yrkade sådan ändring i förslaget, att bank icke finge utan Kungl. Maj:ts tillstånd i varje särskilt fall förvärva eller besitta andra aktier än sådana i under allmän kontroll stående emissionsbolag.

Bankföreningens styrelses yttrande den 19 mars 1919.

Över kommitténs betänkande avgavs den 19 mars 1919 yttrande av bankföreningens styrelse, som därvid framhöll, att starka betänkligheter visserligen uttalats mot införande av aktieförvärvsrätt för bankerna, men att denna rätt dock visat sig vara till nytta ej blott för bankerna utan även och kanske i högre grad för det allmänna. Beträffande det ifrågasatta förbudet för bank att förvärva aktier i bolag, vilkas huvudsakliga verksamhet bestode i att förvalta eller driva handel med aktier eller fast egendom, vidhöll styrelsen sitt i januari 1916 gjorda uttalande, att en eventuell lagstiftning på detta område borde mera direkt inriktas på att förhindra obehörig kreditgivning till dotterbolag. Därjämte anslöt sig styrelsen helt till den av åtta medlemmar av kommittén avgivna reservationen beträffande banks rätt att innehava aktier i vissa fastighetsbolag. I fråga om grunderna för beräknande av den bank tillkommande aktieförvärvsrätten hade styrelsen intet att erinra mot kommitténs förslag men hemställde tillika, att banker, som med tillämpande av då gällande regler ägde rätt att förvärva aktier, måtte oberoende av vad som kunde komma att stadgas bibehållas vid nämnda rätt.

Riksbanksfullmäktiges utlåtande den 30 maj 1919.

Fullmäktige i Sveriges riksbank, vilka den 30 maj 1919 avgåvo utlåtande över kommitténs förslag, framhöllo därvid, att tungt vägande skäl talade till förmån för den inom kommittén uttalade uppfattningen, att bankernas aktieförvärvsrätt borde helt och hållet upphävas. Då det emellertid i och för sig måste möta starka betänkligheter att fråntaga bankerna en rätt, vilken efter grundligt övervägande blivit dem genom lagstiftningen tillagd så nyligen som år 1911, och vilken rätt flertalet syntes önska bibehålla, ansåge sig fullmäktige icke kunna förorda det av kommitténs ordförande framlagda förslaget. Fullmäktige kunde emellertid ej heller helt ansluta sig till kommitténs förslag. Däremot syntes det fullmäktige böra tagas under övervägande, huruvida icke en medel-

väg mellan dessa båda linjer borde sökas genom att rätten för bank att äga aktier gjordes fakultativ. En anledning därtill utgjorde enligt fullmäktiges förmenande redan den omständigheten, att bland bankerna från början rått och fortfarande rådde stridiga meningar angående nyttan av aktieförvärvsrätten. Fullmäktige, som i övrigt anslöto sig till kommitténs förslag, förordade alltså att detta kompletterades med bestämmelse, att bank, som vore berättigad att förvärva aktier, skulle hava att till bankinspektionen anmäla, huruvida banken önskade begagna denna rätt. Därigenom skulle bankerna komma att uppdelas i depositionsbanker och emissionsbanker.

Bankinspektionens utlåtande den 27 juni 1919.

I utlåtande den 27 juni 1919 över kommitténs förslag framhöll bankinspektionen, bland annat, att de anförda skälen för aktieförvärvsrättens avskaffande förtjänade all uppmärksamhet. Bankinspektionen måste vitsorda, att denna rätt dittills icke i mera avsevärd omfattning kommit att tjäna de syften, som i huvudsak föranlett dess tillkomst. Därvid måste dock beaktas, att under största delen av den korta tid, den ifrågavarande rätten varit bankerna medgiven, de ekonomiska förhållandena till följd av världskriget varit av en alldeles säregen beskaffenhet. Därest andra konjunkturer med åtföljande depression inom näringslivet skulle komma att under någon period göra sig gällande, kunde aktieförvärvsrätten mera komma till användning för därmed avsett ändamål. I varje fall hade enligt inspektionens åsikt bankerna under en alltför kort och därtill säregen tid varit i besittning av aktieförvärvsrätten för att man skulle kunna bilda sig ett definitivt omdöme om dess allmänna gagneligheet och betydelse. Av bankföreningens styrelses yttrande framginge, att bankerna med något undantag icke önskade ett upphävande av aktieförvärvsrätten. På grund av det sagda ansåge sig bankinspektionen sakna skäl att för det dåvarande ifrågasätta en dylik åtgärd.

I fråga om de föreslagna gränserna för bankernas aktieförvärvsrätt biträdde bankinspektionen i huvudsak kommitténs förslag. Beträffande det redan av 1915 års sakkunniga ifrågasatta förbudet för banker att förvärva aktier i bolag, vars huvudsakliga verksamhet bestode i att förvalta eller driva handel med aktier eller fast egendom, hade bankinspektionen intet att tillägga till det av inspektionen den 21 februari 1916 avgivna utlåtandet i denna del, varjämte inspektionen av principiella skäl ställde sig avvisande till den i förut nämnda reservation framförda tanken om undantag från berörda förbud, i vad detta avsåge aktier i bolag med ändamål att förvärva viss fastighet. Likaså tillstyrkte bankinspektionen kommitténs förslag såväl att aktieförvärvsrätten skulle tillkomma allenast bank, vars grund-, reserv- och kommanditfonder uppginge till sammanlagt minst 10 miljoner kronor, som att aktieförvärvsrätten skulle göras beroende av att banken till motsvarande belopp från den av rörelsen uppkomna vinsten avsatte medel, därvid dock rätten till dylikt förvärv icke finge överstiga 10 procent av bankens nämnda fonder. Emellertid

kunde bankinspektionen ej annat än ansluta sig till den av bankföreningens styrelse uttalade meningen, att bank, som enligt förut gällande grunder ägde rätt till aktieförvärv, borde bibehållas vid denna rätt. Dock ansåge bankinspektionen, att dylik rätt borde begränsas, och inspektionen hade intet att erinra mot att begränsningen skedde till 10 procent av bankens omförmälda fonder.

Proposition till 1921 års riksdag med förslag till ändringar i banklagen.

Vid anmälan i statsråd den 23 januari 1920 av de framlagda förslagen anförde dåvarande chefen för finansdepartementet i huvudsak, att han anslöte sig till den uppfattningen, att bankernas aktieförvärvsrätt icke borde, åtminstone för det dåvarande, upphävas. Departementschefen underskattade visserligen icke betydelsen av de skäl, som anförts till stöd för en dylik åtgärd, men ansåge sig icke kunna förorda, att en rätt, som endast några få år tidigare blivit given och som, om man bortsåge från dotterbolagsinstitutionen, icke kunde sägas hava blivit missbrukad, utan tvingande skäl redan toges tillbaka. Följaktligen funne departementschefen icke heller skäl föreligga att betaga bankerna rätt att, annorledes än efter Kungl. Maj:ts särskilda tillstånd, förvärva andra aktier än sådana i emissionsbolag, som stode under allmän kontroll. Ej heller kunde departementschefen biträda fullmäktiges i riksbanken förslag om införande av en fakultativ aktieförvärvsrätt.

Beträffande reglering av aktieförvärvsrätten anslöt sig departementschefen i huvudsak till kommitténs förslag. Departementschefen tillstyrkte sålunda, att såsom villkor för banks rätt att förvärva aktier skulle fordras, att, oberoende av förhållandet mellan reservfonden och grundfonden, banken skulle hava avsatt medel till dispositions- eller därmed likartad fond. Emellertid ansåge departementschefen billigheten kräva, att de banker, som med tanke på aktieförvärvsrätten avsatt sina vinstmedel till reservfond, icke utan vidare berövades frukterna av dessa sina dispositioner, och att sålunda aktieförvärvsrätt även kunde grundas därå, att bank före den dag, då lagen trädde i kraft, avsatt reservfond, uppgående till mera än 50 procent av grundfonden. I likhet med kommittén förordade departementschefen vidare, att aktieförvärvsrätt skulle tillkomma endast bank, vars grund-, reserv- och kommanditfonder uppginge till sammanlagt minst 10 miljoner kronor samt att i banklagen skulle införas förbud för bank såväl att förvärva aktier i bolag, vilka huvudsakligen hade till verksamhet att förvalta eller driva handel med aktier eller fast egendom, som att av bolag eller enskilda skaffa sig förmåner på verksamhet, som banken själv icke ägde bedriva.

Ett i enlighet med nu anförda grundtankar utarbetat förslag till lag om ändring i vissa delar av banklagen blev därefter genom proposition, nr 182, framlagt för 1921 års riksdag.

Riksdagen biföll med vissa ändringar Kungl. Maj:ts förslag. Den viktigaste ändringen bestod däri, att enligt det av riksdagen antagna förslaget bank skulle äga att förvärva aktie i bolag, som uteslutande

hade till ändamål att förvalta fast egendom, avsedd för bankens inrymmande, därest bolagets aktiekapital uppginge till minst en tredjedel av nämnda egendoms bokförda värde.

Lagen den 22 juni 1921.

Det av riksdagen antagna förslaget upphöjdes till lag den 22 juni 1921 (nr 413). Enligt berörda lag, vilken nu är gällande, äger bankbolag, vars grund- och reservfond samt, i fråga om solidariskt bankbolag, kommanditfond sammanlagt utgöra minst 10 miljoner kronor, förvärva och innehava aktier till ett bokfört värde motsvarande det belopp, som avsatts till dispositionsfond eller därmed likartad fond, eller, därest bankbolaget före den 1 januari 1922 avsatt reservfond, uppgående till mera än 50 procent av grundfonden, hälften av det belopp, varmed reservfonden nämnda dag översteg halva grundfonden eller om reservfonden sedermera nedgått, hälften av det belopp, varmed reservfonden då översteg halva grundfonden. För aktieförvärvsrätten gälla emellertid — utöver det genom 1919 års lag införda förbudet att utan Kungl. Maj:ts tillstånd förvärva aktier i inländskt bankaktiebolag eller i utländskt bankföretag — vissa inskränkningar. Aktie i bolag, vars verksamhet huvudsakligen består i att förvalta eller driva handel med aktier eller fast egendom, må icke förvärvas, så framt ej antingen bolaget uteslutande har till ändamål att förvalta fast egendom, avsedd för bankens inrymmande, samt bolagets aktiekapital uppgår till minst en tredjedel av nämnda egendoms bokförda värde, eller ock, då fråga är om i handeln allmänt förekommande aktie, Kungl. Maj:t meddelat tillstånd till aktiens förvärvande. Bankbolag må icke på en gång innehava aktier till bokfört värde överstigande 10 procent av bankens grund-, reserv- och kommanditfonder. Oberoende av dessa bestämmelser äger bankbolag förvärva aktier i emissionsbank till ett bokfört värde motsvarande det belopp, varmed reservfonden överskjuter 50 procent av grundfonden. Liksom enligt 1911 års lag må bankbolags rätt att förvärva aktier ej användas med mindre sådant är i bolagsordningen eller av bolagsstämman medgivet.

Utöver vad i den sålunda lämnade redogörelsen upptagits, har kommittén ansett sig böra omnämna några ytterligare ändringar, som vidtagits i 1911 års banklag.

Förbud för enskild man och handelsbolag att driva bankrörelse samt för bankbolag att utan tillstånd driva bankrörelse vid avdelningskontor.

Enligt bestämmelse i berörda lag ägde, förutom Sveriges riksbank samt bankaktiebolag och solidariskt bankbolag, även enskild man och handelsbolag, i vars firma inginge personnamn, rätt att här i riket driva bankrörelse. 1917 års bankkommitté föreslog i sitt den 12 mars 1918 avgivna betänkande, nr 1, på anförda skäl, att rätten för enskild man och handelsbolag att driva bankrörelse skulle upphävas.

Vidare föreslog kommittén i samma betänkande vissa lagstiftningsåtgärder för hämmande av den pågående starka tillväxten av bankernas avdelningskontor.

Med anledning av kommitténs framställning avgav Kungl. Maj:t med

proposition, nr 434, till 1918 års riksdag förslag till ändring i vissa delar av banklagen, vilket förslag med en formell ändring godkändes av riksdagen och därefter den 26 juni 1918, nr 413, upphöjdes till lag. Genom denna lag föreskrevs, att förutom Sveriges riksbank allenast bankaktiebolag, och solidariskt bankbolag skulle äga här i riket bedriva bankrörelse. Vidare infördes i banklagen stadganden, att bankbolag icke utan Konungens tillstånd skulle äga rätt att utöva verksamhet vid avdelningskontor å annan ort än där huvudkontoret vore beläget, och att dylikt tillstånd kunde meddelas, när verksamheten funnes kunna vara till nytta för det allmänna. Därjämte stadgades, att bankbolag icke skulle äga att å ort, där bankbolaget icke vore berättigat att utöva verksamhet vid kontor, idka in- eller utlåning genom ombud eller eljest hava ombud för främjande av sin in- eller utlåning.

Ändrade bestämmelser om inlåningsbegränsning.

Slutligen har 1911 års banklags bestämmelser, att bankbolags inlåning ej må överstiga fem gånger beloppet av bolagets egna fonder, undergått ändring.

På grund av den starka ökningen i bankernas inlåning, som inträdde under krigsåren, och för att befria bankerna från nödvändigheten att till följd av denna inlåningsökning, som antogs komma att bliva av tillfällig natur, öka sina fonder, blevo banklagens ifrågavarande bestämmelser genom en provisorisk, tid efter annan förnyad lagstiftning delvis satta ur tillämpning. I anledning av förslag av bankinspektionen, över vilket bland annat 1917 års bankkommitté avgav utlåtande, överlämnade Kungl. Maj:t med proposition, nr 242, till 1920 års riksdag förslag till ändrade bestämmelser i banklagen angående bankernas inlåningsbegränsning, avsedda att träda i tillämpning i stället för berörda provisoriska lagstiftning. Detta förslag godkändes av riksdagen, varefter lag i ämnet utfärdades den 21 maj 1920 (nr 211).

Enligt nämnda lag må bankbolags inlåning, där bolagets egna fonder uppgå till högst fem miljoner kronor, allenast med det belopp, som motsvarar vad för bolagets räkning innestår hos annat inländskt bankbolag, överstiga fem gånger beloppet av bolagets egna fonder. Uppgå bankbolags egna fonder till mera än fem miljoner kronor, må inlåning äga rum högst till belopp av 25 miljoner kronor ökat med nio gånger skillnaden mellan beloppet av bolagets egna fonder och fem miljoner kronor, dock att inlåningssumman icke må överstiga åtta gånger beloppet av bolagets egna fonder.

Allmän motivering.

Innan kommittén övergår till sitt förslag till ändringar i banklagen såvitt angår bankernas verksamhet, anser sig kommittén böra i korthet beröra utvecklingen på bankväsendets område under de senaste årtiondena. Till belysande av denna utveckling torde till en början den å efterföljande sidor införda tabellen (Tabell 3) kunna tjäna. Tabellen, som omfattar dels en period före världskrigets utbrott (1903—1913) och dels tiden därefter, utgör en sammanställning av bankinspektionens månadssammandrag för december månad varje år.

De svenska affärsbankerna hava ursprungligen varit att hänföra till s. k. depositionsbanker (Depositenbanken). Det utmärkande för dessa är, att verksamheten är begränsad till bankverksamhet i egentlig mening d. v. s. in- och utlåningsrörelse och i samband därmed stående verksamhet. Såsom motsats till denna typ av banker plägar man uppställa industri- eller spekulationsbanker (Effektenbanken). Banker av denna typ driva — förutom vanlig bankrörelse — även emissionsverksamhet och därmed sammanhängande rörelse. De taga sålunda initiativ till åvägabringande av nya och ombildning av gamla företag, medverka vid den därvid erforderliga finansieringen samt vid aktiernas utsläppande å marknaden. Dessa banker äro därför vanligen såsom delägare direkt intresserade i en mängd industriföretag — ett förhållande, som torde återverka på hela sättet för bankverksamhetens bedrivande.

Det industriella uppsving, som vid 1900-talets början gjorde sig gällande inom det svenska näringslivet, föranledde, att de svenska bankerna i allt större utsträckning kommo att ägna sig åt finansiering av den uppblomstrande industrien. Samtidigt gjorde sig såväl inom näringslivet som inom den nationalekonomiska litteraturen den meningen starkt gällande, att de svenska bankerna borde på ett mera verksamt sätt, än som genom vanlig depositionsbanksrörelse kunde ske, främja företagsamheten på de industriella och kommersiella områdena. Såsom ett uttryck för uppfattningen i detta hänsende torde, såsom förut framhållits, 1909 års lag om emissionsbanker få betraktas.

Av den förut lämnade historiska redogörelsen för den svenska banklagstiftningens utveckling framgår, att 1911 års banklag, såvitt angår de rent bankrättsliga bestämmelserna, i huvudsak bygger på förut gällande banklagar. I fråga om bankernas rätt till aktieförvärv infördes emellertid en ny princip. Under det att bank, frånsett aktier i emissionsbank, förut icke ägt att annorledes än till skyddande av fordran förvärva aktier, medgavs genom 1911 års banklag en viss begränsad rätt härutinnan.

Denna rätt ansågs önsklig för att sätta bankerna i tillfälle att verkställa och deltaga i aktieemissioner och således på detta mera direkta sätt stödja företagsamheten inom landet. Till införande av aktieförvärvsrätten torde även hava bidragit, att man ville göra det möjligt för bankerna att deltaga i bildande av bankföretag, som kunde vara ägnade att främja svenska intressen på utländska marknader.

Nu berörda i banklagstiftningen vidtagna ändring kom att i verkligheten mera än som åsyftats bidraga till en förändring av karaktären av bankernas verksamhet. Med stöd av sin aktieförvärvsrätt bildade bankerna särskilda dotterbolag, vilka hade till huvudsaklig uppgift att förvärva och förvalta aktier. Dylika finansbolag med uppgift att driva emissionsverksamhet och aktiehandel bildades även mången gång i form av sidobolag till vederbörande bank, d. v. s. utan något delägarskap från bankens sida men med direktörer och styrelseledamöter i banken såsom intressenter i och ledare för även finansbolaget. Hela denna utveckling befordrades i hög grad av det allmänna ekonomiska läget under krigsåren, ty då rådande högkonjunktur jämte den fortgående inflationen voro särskilt gynnsamma för all slags finansierings- och emissionsverksamhet.

Om således införandet av aktieförvärvsrätt för bankerna och framför allt det sätt, på vilket denna rätt begagnades, kom att i viss mån bidraga till en förändring av de svenska bankernas karaktär, främjades denna utveckling i ännu högre grad av den vidsträckta industriella finansiering, som bankerna bedrevo under krigsåren och därefter. Huru utvecklingen i detta hänseende gestaltade sig, har redan i annat sammanhang blivit berört. Här må endast erinras därom, att det var bankerna, som i främsta rummet kommo att tillgodose uppkommande kapitalbehov för finansiering av den väldiga industriella expansion, som under nämnda år gjorde sig gällande. Detta tog sig, särskilt till en början, framförallt uttryck därutinnan, att bankerna i stor utsträckning belånade nyemitterade aktier. Efter hand tilltog även den direkta kreditgivningen till de olika företagen, vilka använde erhållet kapital till nyanläggningar, råvaruinköp m. m. I vissa banker förekom kreditgivning i stor utsträckning till dotter- eller sidobolag, vilka därvid såsom säkerhet lämnade sina aktier i de företag, vari bolagen voro intresserade.

När, på sätt förut utvecklats, ett omslag i konjunkturerna inträffade och värdena på bankernas belåningsobjekt med den 1920 inträdande deflationen under dennas fortgång allt mer sjönko eller rent av försvunno, blevo förlusterna oundvikliga. Omfattningen av dessa förluster blev dock väsentligt olika för olika banker, beroende på det sätt, varpå deras verksamhet skötts.

För att få en mera konkret bild av förlusternas fördelning på olika slags engagemang har verkställts en utredning angående de avskrivningar, som under de senaste åren i samband med banks rekonstruktion, uppgående i annan bank eller eljest blivit verkställda.

Ta-

	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911
Tillgångar.	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.
Kassa	42	45	49	52	56	51	49	48	50
Invisningar m. m.	11	11	15	14	13	15	14	15	15
Fastigheter	22	25	29	35	40	45	49	57	59
Inventarier	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Obligationer	151	145	158	158	156	146	152	157	160
Aktier	3	2	2	2	2	4	8	7	3
Fordringar hos inhemska banker och sparbanker	40	37	36	30	22	36	35	36	31
Fordringar hos utländska banker och bankirer	29	38	29	31	31	28	26	30	37
Växlar: inrikes	350	397	440	529	583	553	566	572	568
utrikes	26	22	25	25	21	17	23	22	29
Utestående lån	608	674	731	830	882	940	979	1,020	1,061
Utestående å kreditiv- och löpande räkning	243	262	287	339	439	472	461	470	460
Diverse räkningar	51	44	49	57	87	92	91	91	108
Summa	1,577	1,703	1,851	2,103	2,333	2,400	2,454	2,526	2,582
Fördelning av utestående lån och allmänheten beviljade räkningskrediter efter säkerhetens beskaffenhet:[1]									
mot fastighetsinteckning	—	—	—	—	—	—	—	—	—
» aktier	—	—	—	—	—	—	—	—	—
» obligationer m. m.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
» namnsäkerhet	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Skulder:									
Postremissväxlar	38	36	43	39	40	40	40	40	46
Giro- och löpande räkning	137	128	150	144	152	170	187	202	202
Sparkasseräkning	141	167	187	210	235	251	262	279	305
Depositions- och kapitalräkning	636	663	705	820	926	974	966	984	1,010
Skulder till inhemska banker och sparbanker	52	58	53	47	40	55	48	56	62
Skulder till utländska banker och bankirer	45	69	91	102	103	98	123	113	79
Lån hos andra än banker och sparbanker	134	138	129	140	156	137	148	148	144
Diverse räkningar	89	93	106	108	147	121	119	119	129
Fonder: Grundfond	201	225	240	302	325	342	343	350	364
Kommanditfond	—	5	5	5	5	5	5	5	9
Reserv- o. dispositionsfonder	104	121	142	186	204	207	213	230	232
Summa	1,577	1,703	1,851	2,103	2,333	2,400	2,454	2,526	2,582
Rediskonterade växlar	65	72	95	117	168	148	145	116	103

[1] Uppgifter härom saknas för tiden före år 1912.

bell 3.

1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926
Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.
56	56	63	72	93	122	135	144	145	117	107	107	96	86	86
15	19	20	33	51	72	92	104	72	51	51	46	36	40	36
63	65	65	66	64	69	76	78	82	85	89	91	91	85	84
1	1	1	1	1	1	2	3	2	2	1	1	1	1	1
176	181	223	249	303	375	343	270	267	279	274	248	225	222	251
11	11	17	18	20	29	37	38	53	72	95	99	117	126	129
43	43	43	51	81	83	118	102	103	98	140	168	151	137	112
44	53	118	182	361	414	541	467	293	274	188	142	138	135	125
544	531	564	658	796	1,054	1,436	1,618	1,950	1,350	984	853	861	854	919
32	41	24	27	57	56	56	77	38	87	22	31	56	49	39
1,155	1,242	1,279	1,343	1,502	1,908	2,209	2,502	2,591	2,848	2,988	2,753	2,622	2,584	2,544
465	514	526	516	611	814	1,542	1,628	1,671	1,458	1,012	860	833	762	767
112	91	92	156	173	346	343	524	395	513	422	357	369	349	289
2,717	2,848	3,035	3,372	4,113	5,343	6,930	7,555	7,662	7,234	6,373	5,756	5,596	5,430	5,382
749	767	783	801	800	813	859	1,132	1,300	1,528	1,558	1,484	1,492	1,520	1,542
627	710	740	808	990	1,440	1,811	1,914	1,855	1,746	1,519	1,343	1,217	1,128	1,074
145	158	173	211	221	311	787	678	602	563	467	403	387	390	421
341	352	336	370	444	579	781	968	1,052	966	815	681	624	575	558
47	55	55	82	119	145	166	181	163	127	103	91	89	87	84
221	227	282	368	634	844	1,229	1,391	1,282	1,115	1,062	979	872	700	682
330	349	372	425	513	660	887	961	960	911	816	765	787	780	754
1,051	1,115	1,141	1,205	1,350	1,717	2,386	2,666	2,854	2,828	2,447	2,125	2,016	2,014	2,017
94	93	144	176	244	277	416	306	430	361	232	243	219	211	217
72	63	81	99	98	224	131	156	142	98	101	105	152	120	132
131	137	134	130	134	135	131	134	127	126	128	177	182	296	289
141	156	169	215	304	405	493	646	590	567	501	424	430	403	394
379	385	370	376	406	510	609	599	601	582	551	549	546	515	509
9	9	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10
242	259	277	286	301	416	472	505	503	509	422	288	293	294	294
2,717	2,848	3,035	3,372	4,113	5,343	6,930	7,555	7,662	7,234	6,373	5,756	5,596	5,430	5,382
146	155	161	99	94	117	199	412	451	466	332	350	368	281	188

För de banker, som under åren 1922—1926 blevo rekonstruerade, utvisar nämnda utredning följande.

De vid *Sydsvenska kreditaktiebolagets* rekonstruktion år 1922 konstaterade förlusterna fördelade sig sålunda:

1) å engagemang med industriella handelsföretag m. m.	36	procent
2) å engagemang med finansbolag och mäklare	42	„
3) å övriga aktielån	21	„
4) å ägda aktier	1	„
	100	procent.

Nära $^3/_4$ av de under 2) upptagna förlusterna, vilka voro anmärkningsvärt stora för denna bank, gällde engagemang med sidobolag till banken, som bedrevo emissionsverksamhet och handel med aktier.

Av de under 3) upptagna förlusterna inträffade ett flertal på engagemang med direktörer och styrelseledamöter i banken eller närstående företag.

De förlustbringande krediterna hade nästan helt tillkommit efter år 1916.

De vid *Smålands enskilda banks* under år 1922 verkställda rekonstruktion konstaterade förlusterna fördelade sig sålunda:

1) å engagemang med industri- och handelsföretag	78	procent
2) å engagemang med finansbolag och mäklare	6	„
3) å övriga aktielån	16	„
	100	procent.

Största delen av förlusterna inom grupp 1) inträffade på engagemang med företag inom trävaruindustrien och trävaruhandeln.

De vid *Värmlands enskilda banks* rekonstruktion år 1922 konstaterade förlusterna fördelade sig sålunda:

1) å engagemang med industri- och handelsföretag	35	procent
2) å engagemang med finansbolag och mäklare	40	„
3) å övriga aktiekrediter	20	„
4) å ägda aktier m. m.	5	„
	100	procent.

Största delen av den anmärkningsvärt stora förlusten å engagemang hörande till grupp 2) berodde på bankens förbindelser med ett emissions- och finansbolag samt en bankirfirma, båda i Stockholm.

Det bör tilläggas, att Aktiebolaget kreditkassan av år 1922 vid bankens rekonstruktion övertog vissa engagemang, varå förluster senare uppkommit.

I *Aktiebolaget Mälareprovinsernas bank*, som rekonstruerades år 1922, fördelade sig konstaterade förluster på olika slag av engagemang sålunda:

1) å engagemang med industri- och handelsföretag	60	procent
2) å engagemang med finansbolag och mäklare	13	„
3) å övriga aktiekrediter	6	„
4) å diverse krediter	13	„
5) å ägda fastigheter, aktier och obligationer m. m.	8	„
	100	procent.

Förlusterna inom grupp 1) uppkommo huvudsakligen å ett fåtal stora engagemang.

De under åren 1920—1923 verkställda avskrivningarna i *Aktiebolaget Svenska lantmännens bank* fördelade sig på följande olika slag av engagemang:

1) å engagemang med banken och Svenska lantmännens riksbund närstående företag	35	procent
2) å engagemang med andra industri- och handelsföretag	46	„
3) å aktiekrediter	12	„
4) å fastighetskrediter	5	„
5) å egna fastigheter	2	„
	100	procent

Vid *Kopparbergs enskilda banks* sammanslagning med aktiebolaget Göteborgs bank år 1922 verkställdes avskrivningar, som fördelade sig sålunda:

1) å engagemang med diverse industriföretag	4	procent
2) å engagemang med emissionsbolag och dessa närstående personer och industriföretag	86	„
3) å övriga aktiekrediter	10	„
	100	procent

Så gott som hela förlusten inom grupp 2) uppkom å engagemang med två emissionsbolag i Stockholm samt dessa närstående personer och industriföretag. Dessa engagemang uppkommo därigenom, att huvudintressenterna i nyssnämnda bolag och företag genom förvärv av lotter i banken skaffat sig inflytande i denna.

De vid *Aktiebolaget Nordiska handelsbankens* rekonstruktion år 1925 verkställda avskrivningarna fördelade sig på olika slags engagemang sålunda:

1) å engagemang med industri- och handelsföretag	57	procent
2) å engagemang med finansbolag och mäklare	6	„
3) å övriga aktiekrediter	29	„
4) å ägda aktier och obligationer	1	„
5) å ägda fastigheter och inventarier	4	„
6) å diverse krediter m. m.	3	„
	100	procent

Största delen av förlusterna under grupp 1) hänförde sig till ett fåtal stora engagemang. Att märka är, att banken redan år 1923 avskrivit ett mycket betydande belopp huvudsakligen å aktiekrediter.

Jämväl vid rekonstruktionen av denna bank överflyttades vissa engagemang å Aktiebolaget kreditkassan av år 1922.

I *Aktiebolaget Jämtlands folkbank,* som rekonstruerades år 1926, fördelade sig de sedan år 1920 verkställda avskrivningarna på följande slag av engagemang:

1) å engagemang med industri- och handelsföretag	58	procent
2) å engagemang med finansbolag och mäklare	2	„
3) å övriga aktiekrediter	14	„
4) å ägda obligationer	1	„
5) å ägda fastigheter och inventarier	1	„
6) å diverse krediter m. m.	24	„
	100	procent

Större delen av de i grupp 1) upptagna förlusterna hänförde sig till engagemang inom trävarubranschen, och så gott som hela förlusten å diverse krediter m. m. föranleddes av inom banken gjord förskingring.

Vad därefter angår *övriga banker* fördela sig de avskrivningar, som verkställts i dessas bokslut för åren 1920—1925, på följande sätt å olika slag av engagemang:

1) å engagemang med industri- och handelsföretag	46	procent
2) å engagemang med finansbolag och mäklare	17	„
3) å övriga aktiekrediter	26	„
4) å ägda aktier och obligationer	7	„
5) å ägda fastigheter och inventarier	2	„
6) å diverse krediter m. m.	2	„
	100	procent

Det må nämnas, att i samtliga ovan intagna sammanställningar de avskrivningar, som bank verkställt å bankens aktier i dotterbolag eller annat finansbolag, blivit, såsom närmast sammanhängande med avskrivningarna å engagemang med dylika bolag, upptagna bland sistnämnda avskrivningar och icke bland förlusterna å ägda aktier.

Av vad kommittén i annat sammanhang anfört torde framgå, att de inträffade förlusterna i främsta rummet äro att tillskriva de allmänna ekonomiska förhållandena under ifrågavarande tidsperiod. Att så måste vara fallet, ligger för övrigt i sakens natur, då bankverksamheten endast är ett led i den ekonomiska process, varigenom landets sparkapital kommer dess näringsliv och övriga produktiva verksamhet till godo.

Emellertid vore det alldeles oberättigat, om man betraktade den verksamhet, som bankerna bedriva, såsom blott en reflex av de allmänna

ekonomiska förhållandena. Detta är så långt ifrån fallet, att tvärtom de privata bankernas politik — här bortses alldeles från de uppgifter, som tillkomma ett lands centralbank — i hög grad inverka på det ekonomiska livets gestaltning. Det är således av stor vikt, att bankernas politik föres så, att den främjar näringslivets utveckling i sund riktning. Huruvida detta blir fallet beror naturligtvis i hög grad på i vad mån bankernas ledning är vuxen sina uppgifter. Men banklagstiftningens roll i detta hänseende får ej heller underskattas. Den nuvarande banklagstiftningen grundar sig i vad den avser rörelsen, på vunnen erfarenhet om de regler, som böra följas för att icke bankväsendet skall utvecklas i skadlig riktning; och när det nu gäller att överse denna lagstiftning, bör det vara angeläget att tillgodogöra sig den erfarenhet, som utvecklingen efter tillkomsten av 1911 års banklag kan erbjuda. Härvid bör emellertid hållas i minnet, att en stor del av de under de senare åren inom bankväsendet uppkomna svårigheterna hava sin grund i omständigheter, som icke kunna regleras genom lagstiftning.

Bankernas rätt att förvärva aktier.

Vid granskning av gällande banklag faller till en början i ögonen, att den 1911 införda aktieförvärvsrätten haft mindre goda verkningar. De banker, som enligt bestämmelserna i lagen ägt rätt att förvärva aktier, hava visserligen i allmänhet icke begagnat sin rätt härutinnan i full utsträckning till direkt aktieförvärv. Men genom dotterbolag och även sidobolag, vilka senares uppkomst, såsom förut nämnts, främjades genom aktieförvärvsrätten, hava dock bankernas medel kommit att i stor utsträckning tagas i anspråk för aktieförvärv, varigenom stora förluster uppkommit. Genom 1921 års lagändring har visserligen förbud meddelats för bankbolag att förvärva aktier i bolag, vars verksamhet huvudsakligen består i att förvalta eller driva handel med aktier eller fast egendom, och bankbolagens tidigare innehav av dylika aktier hava även, enligt vad kommittén inhämtat, numera helt avförts från bankbolagens aktieportföljer. Men jämväl då aktieförvärvsrätten inriktats på andra slag av aktier, hava bankbolagen under den senaste krisperioden lidit avsevärda förluster på aktieinnehav. Särskilt de stora krediterna till dotter- och sidobolag, vilka krediter i allmänhet använts just för aktieförvärv, ådagalägga, att aktieförvärvsrätten i bankverksamheten infört ett spekulationsmoment, som i viss mån torde hava påverkat bankverksamheten i dess helhet. Att förekomsten av ett dylikt spekulationsmoment kan bliva till skada för bankernas soliditet, är uppenbart och har även av erfarenheten bekräftats. Kommittén är därför av den uppfattningen, att det ur bankverksamhetens egen synpunkt vore lyckligast, om aktieförvärvsrätten försvunne och förhållandena i detta hänseende således återfördes till vad som gällde före 1911.

Till samma uppfattning kommer kommittén, om denna fråga skär-

skådas ur näringslivets synpunkt. Såsom förut nämnts, var det förnämsta skälet för aktieförvärvsrättens införande, att man ansåg bankerna därigenom bättre skola bliva i stånd att främja den ekonomiska utvecklingen, särskilt genom sin medverkan vid ny- och ombildning av företag. Emellertid tog utvecklingen i detta hänseende delvis en annan riktning. Vid sidan av de bankerna närstående finansbolagen uppstodo nämligen självständiga emissionsföretag. I den mån en yrkesmässigt driven emissionsrörelse ur det allmännas synpunkt kan vara önskvärd, är det enligt kommitténs mening bättre, att densamma bedrives helt skild från bankerna av självständiga, för ändamålet särskilt bildade bolag. För närvarande är som bekant denna fråga föga aktuell, då de förut existerande emissionsbolagen med allenast ett undantag på grund av lidna förluster och bristande arbetsuppgifter måst likvidera eller rekonstrueras och någon emissionsverksamhet i egentlig mening icke numera förekommer. Det stöd i finansiellt hänseende, som företagsamheten inom näringslivet i övrigt kan behöva, lämnas enligt kommitténs mening bättre i form av kredit från bankernas sida. Bankledningarna komme säkerligen också att på ett mera objektivt sätt pröva förekommande kreditfrågor, om de stode helt fria i förhållande till de kreditbehövande företagen — något som måste vara till gagn ej blott för bankerna utan även för företagen i fråga. I annat sammanhang har kommittén utvecklat en del nu ej berörda olägenheter, som måste anses följa av en nära anknytning mellan banker och industriföretag.

Från den allmänna grundsatsen att bankerna icke böra äga förvärva aktier lära vissa undantag få göras. Denna fråga liksom spörsmålet om erforderliga övergångsbestämmelser för reglering av bankernas nuvarande aktieinnehav skall kommittén närmare beröra i den speciella motiveringen.

Bankernas kreditgivning.

Då, såsom framgår av utredningen angående bankförlusterna, dessa i huvudsak uppkommit å krediter av olika slag, uppstår givetvis fråga, huruvida bestämmelser i lag böra meddelas, som på något sätt reglera bankernas kreditgivning.

Till en början må därvid förutskickas, att då de kreditinstitut, varom här är fråga, de s. k. affärsbankerna, hava till huvuduppgift att tillhandahålla erforderlig kredit åt näringslivet, det ligger i sakens natur, att dessa banker måste vara i hög grad beroende av de förändringar, som inträffa i det allmänna affärsläget. Det är därför otänkbart, att man skulle kunna genom lagstiftning förebygga, att förluster uppkomma å dessa bankers verksamhet. Kommittén anser det för övrigt icke vara lämpligt att — även i den mån sådant verkligen kunde praktiskt genomföras — binda bankernas verksamhet genom alltför många i detalj gående föreskrifter om kreditgivningen. Kommittén utgår därvid från den grundsatsen, att all lagstiftning på det ekonomiska området bör ske med varsamhet. Detta gäller även ifråga om bankverksamheten, en av livs-

nerverna för hela det ekonomiska livet. Om lagstiftningen på detta område skulle binda bankerna i deras verksamhet med en mängd reglerande föreskrifter, riskerade man att allvarligt skada näringslivet. Det är vidare att märka, att huvudsyftet med en rättslig reglering av bankernas verksamhet, enkannerligen deras kreditgivning, nämligen att bevara bankernas soliditet och således skydda bankerna och i följd härav i främsta rummet insättarna mot förluster, i allmänhet måste antagas sammanfalla med det mål, som bankledningarna själva sätta sig före. Lagstiftningen på detta område bör därför huvudsakligen inskränka sig till att uppställa sådana allmänna grundsatser för bankverksamheten, som böra vara vägledande för en sund bankpolitik samt endast lagfästa de restriktioner för denna, som kunna anses berättigade på grund av vunnen erfarenhet.

Bakom de grundsatser för bankverksamheten, som sålunda utbildat sig, har helt naturligt alltid legat en strävan att bevara bankernas soliditet. Att denna bevaras är ett allmänt intresse av synnerlig vikt. Om bankväsendets soliditet rubbas, lider hela samhället därav på mångfaldigt sätt, framförallt genom de rubbningar, som därigenom kunna förorsakas näringslivet, särskilt av bankerna finansierade företag och alla däri sysselsatta. Om lagstiftningen, följande de grundsatser som främst varit vägledande för bankverksamheten själv, närmast inriktar sig på ett tryggande av bankväsendets soliditet, tillgodoser den således därmed samhälleliga intressen av högsta vikt.

Säkerhetens beskaffenhet. 46 och 162 §§.

En av huvudgrundsatserna för bankverksamheten i Sverige har alltid varit, att kredit icke beviljas, utan att banken får säkerhet för krediten, vilken säkerhet kan vara antingen realsäkerhet eller namnsäkerhet. Denna grundsats har för närvarande på det sätt kommit till uttryck, att i de för bankerna fastställda bolagsordningarna stadgas, att bankens medel icke må, annat än i vissa undantagsfall, utlämnas på endast ett namn. Denna princip att säkerhet för kredit skall finnas bör enligt kommitténs mening lagfästas. Mot anförda, i bolagsordningarna nu förekommande bestämmelse kan emellertid anmärkas, att densamma såtillvida kräver för litet, att ingen som helst fordran uppställes på beskaffenheten av den säkerhet, som skall finnas. Att meddela några i detalj gående stadganden om säkerhetens beskaffenhet och om dess förhållande, i värde räknat, till kreditbeloppet bör dock av förut angivna allmänna skäl icke komma i fråga. Detta förhållande utesluter emellertid icke, att varje särskild bank i den instruktion för bankledningen, som enligt kommitténs förslag skall utfärdas — varom mera längre fram — giver de allmänna regler härutinnan, som banken kan finna lämpliga. Kommittén, som upptagit vissa bestämmelser angående säkerhetens beskaffenhet såsom 46 och 162 §§ i förslaget, har ansett det vara tillräckligt, att i lagen såsom huvudregel stadgas, att säkerhet skall finnas,

antingen realsäkerhet eller namnsäkerhet, samt att säkerheten skall av banken "prövas betryggande". Prövningen av säkerhetens beskaffenhet skall sålunda ligga i bankledningens egen hand. Skulle denna emellertid hava saknat objektiva skäl för sin prövning av säkerhetens värde, kan en verklig prövning icke anses hava förekommit — något som kan berättiga bankinspektionen att ingripa enligt 235 §. Under bestämmelsen faller givetvis kredit i alla former, således även diskontering av växlar.

Från den angivna huvudregeln hava i lagförslaget upptagits vissa undantag, vilka delvis överensstämma med i nuvarande bolagsordningar förekommande föreskrifter och i andra hänseenden innebära nyheter i förhållande till stadgandena i allmänhet i bolagsordningarna.

Utlämnande av medel från en bank till en annan förekommer i den dagliga rörelsen och är ofta nödvändig för dennas jämna gång. Likaså kan en svensk banks mellanhavande med ett utländskt bankinstitut understundom komma att gestalta sig så, att den utländska banken häftar i skuld till den svenska. Detta utlämnande av medel från en bank till en annan torde i allmänhet betraktas såsom en insättning i den mottagande banken. Då emellertid detta betraktelsesätt, med hänsyn till transaktionens syfte, i regel knappast torde vara riktigt, har kommittén, som givetvis icke har något att erinra mot att dylikt utlämnande av medel sker bankerna emellan utan att säkerhet ställes av den mottagande banken, ansett att, för att någon tvekan ej må uppstå, en uttrycklig bestämmelse av denna innebörd bör inflyta såsom ett undantag från huvudregeln om säkerhet vid kredit. Under samma undantagsbestämmelse har hänförts kredit till stat, kommun eller annan därmed jämförlig samfällighet.

Det har förut nämnts, att den i nuvarande bolagsordningar förekommande bestämmelsen, att bankens medel icke må utlämnas på endast ett namn, icke innebär någon fordran i fråga om säkerhetens beskaffenhet. Ett namn, vilket som helst, utöver gäldenärens, uppfyller ifrågavarande krav. Detta förhållande gör, att det mycket ofta förekommer, att där en bank lämnar ett företag kort förlagskredit, banken dessutom kräver och godtager borgen eller, där växelform användes, växelförpliktelse av personer, som icke i minsta mån kunna anses öka värdet av bankens fordran. Med tanke närmast på dylika fall, där fordringens säkerhet uteslutande bedömes efter säkerheten i den affärsrörelse eller den särskilda affärstransaktion, för vilken krediten användes, har kommittén upptagit en undantagsbestämmelse, varigenom det medgives bank att under vissa villkor bevilja kredit, utan att särskild säkerhet ställes. Att dylik kredit endast bör få förekomma såsom kredit åt affärsidkare i och för rörelsen ligger i sakens natur. Vidare är det uppenbart, att fordran på särskild säkerhet endast bör eftergivas i sådana fall, då det är fråga om ren förlagskredit av kortvarig natur. Vad härmed bör

förstås beror av förhållandena inom den ifrågavarande näringsgrenen. Den omständigheten att kravet på särskilt ställd säkerhet uppgives, innebär icke ett uppgivande av det vid krediter av ifrågavarande slag i och för sig självklara kravet, att kredittagarens tillgångar skola innebära en fullgod säkerhet för fordringen. För denna skola således, låt vara indirekt, finnas reella värden såsom säkerhet, i allmänhet inköpta eller producerade för just de medel, som banken tillhandahållit. För att banken skall kunna anses hava fullgod säkerhet för den lämnade krediten måste banken i regel på något sätt kunna följa företagets ställning under den tid krediten äger bestånd, t. ex. genom periodiska rapporter eller annan liknande anordning.

Då det givetvis är av synnerlig vikt, att bankerna ej missbruka de medgivna undantagen från huvudregeln om särskild säkerhet för meddelade krediter, bör det vara en uppgift för bankinspektionen att tillse, att bankerna utöva sin rätt härutinnan på ett sätt, som kan anses stå i överensstämmelse med en sund bankpolitik.

Kredit mot säkerhet av aktier.

46 och 162 §§.

Kommittén skall därefter övergå till frågan, huruvida några särskilda lagbestämmelser må erfordras angående kreditgivningen mot säkerhet av aktier.

Av den förut omnämnda tabellen över bankrörelsens utveckling under de senaste årtiondena framgår, att bankernas utlåning mot säkerhet av aktier särskilt under krigsåren men även dessförinnan ökades i mycket hög grad. Under det att beviljade krediter mot sådan säkerhet för samtliga banker den 31 december 1913 uppgingo till 710 miljoner kronor, uppgingo samma slags krediter den 31 december 1919 till 1 913 miljoner kronor, innebärande en ökning av 170 procent. Denna ökning är i och för sig ej anmärkningsvärd, ty den motsvaras redan av en ungefär lika stor procentuell ökning i bankernas inlåning på fasta räkningar. Denna inlåning uppgick nämligen den 31 december 1913 till sammanlagt 1 488 miljoner kronor och den 31 december 1919 till sammanlagt 3 700 miljoner kronor. Aktiekrediternas totalsumma motsvarade således den 31 december 1913 47·7 procent av den fasta inlåningen och den 31 december 1919 51·7 procent därav. Det må anmärkas, att, då inlåningen å giroräkning ökades proportionsvis i högre grad än på de fasta räkningarna, en beräkning av aktiekreditens förhållande till inlåningen i dess helhet skulle göra den under krigsåren inträdda ökningen i aktiekrediten än mindre anmärkningsvärd. Vidare bör framhållas, att bankerna genom fondökningar fingo ytterligare medel disponibla för utlåningsändamål.

Går man därefter till de inträffade bankförlusterna för att efterse, i vad mån dessa förorsakats av aktiekrediterna, faller det genast i ögonen, att förhållandena i detta hänseende ställa sig väsentligt olika för olika banker. För t. ex. Sydsvenska kreditaktiebolaget och Värmlands en-

skilda bank uppgingo de vid dessa bankers rekonstruktion beräknade förlusterna å aktielån ända till 63 resp. 60 procent av de beräknade totalförlusterna, under det att de vid rekonstruktionerna beräknade förlusterna för t. ex. Aktiebolaget Mälareprovinsernas bank och Aktiebolaget Svenska lantmännens bank endast uppgingo till 19 resp. 12 procent av samtliga beräknade förluster.

Att bankernas förluster å aktielån icke blevo än högre beror givetvis därpå, att låntagarna i främsta rummet fått bära följderna av aktievärdenas fall.

Den inträffade oerhörda nedgången i aktievärdena, vilken i många fall resulterade i total värdelöshet, beror naturligtvis främst på det förut berörda omslaget i konjunkturen och den starka deflationen. Emellertid vore det enligt kommitténs uppfattning oriktigt, om man i fråga om de för bankerna inträffade förlusterna på aktiekrediter endast hänvisade till det förändrade konjunkturläget och deflationen och således ansåge, att nämnda förluster icke under några förhållanden kunnat undvikas eller begränsas. Flera omständigheter bidrogo till att förhållandena utvecklade sig såsom skedde, och bankledningarna — åtminstone i vissa banker — torde icke kunna fritagas från del i ansvaret för utvecklingens gång.

Redan före världskriget hade man inom Svenska bankföreningen haft sin uppmärksamhet fäst på risken av en relativt hög belåning av aktier och särskilt på den tendens till höjning av belåningskurserna, som föranleddes av konkurrensen mellan bankerna. Redan i mars 1912 tillsattes därför av bankföreningens styrelse ett särskilt förtroenderåd med uppdrag att beträffande de värdepapper, som av styrelsen särskilt ansågos vara föremål för spekulation, angiva maximibelåningskurser att tjäna till ledning för bankerna. Sedermera blevo tid efter annan dylika maximibelåningskurser fastställda för allt större antal aktier. Kommittén har för att få en bild av de sålunda fastställda belåningskursernas förhållande till marknadsvärdet å aktierna gjort en undersökning härom. Såsom föremål för denna undersökning har kommittén valt samtliga de börsnoterade aktier, för vilka bankföreningens styrelse senast, nämligen i februari 1919, fastställt belåningskurser, representerande 68 av de 93 industri-, trafik- och rederiaktiebolag, vilkas aktier då voro inregistrerade å fondbörsen. Vid den tidpunkt, då de avsedda belåningskurserna sattes, hade ifrågavarande aktier, vilka representerade ett nominellt kapitalbelopp av 1 490 miljoner kronor, ett börsvärde av omkring 3 240 miljoner kronor, och utgjorde aktiernas belåningsvärde enligt de då fastställda belåningskurserna 2 060 miljoner kronor. Belåningsvärdet utgjorde således 63·6 procent av börsvärdet, vadan en genomsnittlig marginal av 36·4 procent förefanns. I mars 1922, då deflationen i huvudsak hade avslutats, utgjorde det sammanlagda börsvärdet av ifrågavarande aktier endast 1 165 miljoner kronor, motsvarande genomsnittligt endast 56·5 procent av be-

låningsvärdet i februari 1919. Om man sätter aktiernas börsvärde vid de två angivna olika tidpunkterna i relation till deras belåningsvärde i februari 1919, representerade börsvärdet i februari 1919 ett övervärde av 1 180 miljoner kronor, motsvarande 57·2 procent av belåningsvärdet vid samma tidpunkt, under det att börsvärdet i mars 1922 utvisade en brist av 895 miljoner kronor, motsvarande 43·5 procent av belåningsvärdet i februari 1919.

Denna utredning torde visa, att om man tar hänsyn till de belånade aktierna *såsom helhet,* någon anmärkning knappast kan göras mot den år 1919 förefintliga genomsnittliga belåningsmarginalen. Emellertid funnos bland de belånade aktierna många, som icke ens med den vidaste säkerhetsmarginal bort godtagas såsom belåningsobjekt. Detta gäller framför allt aktier i bolag, som sysslade med emissionsverksamhet eller aktiehandel. Värdet av dylika aktier, i allmänhet endast representerande den översta delen av ofta uppspekulerade börsvärden, måste nämligen vara ytterst osäkert. Större återhållsamhet hade även bort visas vid belåning av aktier, vilkas värde tid efter annan utvattnats genom gratisemissioner eller i samband med fusioner eller andra ombildningar av äldre företag. I dylika fall hade en nedsättning av belåningskurserna bort ske i mycket större omfattning än som i allmänhet ägde rum.

Bortsett från vad nu framhållits, torde man dock om den av bankerna förda politiken vid utlåning mot aktier kunna säga, att den i allmänhet icke kunde betraktas såsom oförsiktig, om man ser saken med utgångspunkt från då gällande marknadsvärden å aktierna och avkastningen å dessa. Emellertid lärer det icke kunna förnekas, att dessa värden genom samverkan av flera omständigheter drivits onaturligt i höjden. Att närmare ingå härpå skulle föra för långt; kommittén vill endast framhålla, att härtill bidrogo — förutom själva det ekonomiska läget med högkonjunktur för flertalet industriföretag och stark inflation — flera andra omständigheter, såsom bristen på andra lämpliga placeringsobjekt än aktier, skattelagarnas regler om beskattning av realisationsvinst — vilka givetvis bidrogo att tillbakahålla aktiematerial från marknaden — samt frånvaron av moment till motverkande av den rådande ensidiga haussetendensen å fondbörsen.

Vad därefter angår frågan om bankernas ställning till aktiekrediterna under den tid, då aktievärdena voro i stadigt sjunkande, torde man säkerligen vara berättigad antaga, att förlusterna kunnat i icke obetydlig mån förminskas, om bankerna även vid omsättning av en gång beviljade krediter strängare upprätthållit principen om en tillräckligt vid säkerhetsmarginal mellan marknadsvärde och belåningsvärde. Att bankerna, i den mån de sökte gå fram på denna väg, måste möta mycket motstånd är uppenbart. Såsom hindrande för en strängare politik stod nämligen den allmänt utbredda uppfattningen, att den, som en gång erhållit ett lån, hade en viss moralisk rätt att hava detsamma stående,

så länge han själv önskade och i vederbörlig ordning erlade räntor. Detta även om värdet av säkerheten väsentligt nedgick, ja kanske understeg kreditbeloppet. Det må också framhållas, att man till en början efter deflationens inträde mycket allmänt — även inom bankmännens led — hade den uppfattningen, att nedgången i aktievärdena var mera tillfällig och snart skulle följas av en återgång till det man då trodde vara de normala värdena. Om vederbörande bank eller bankledning på ett eller annat sätt var lierad med bolag, som drev emissionsrörelse eller handel med aktier, torde detta förhållande i vissa fall hava övat inflytande på det sätt, varpå banken handhade aktiebelåningen i dess helhet.

En alltför liberal kreditgivning från bankernas sida är ägnad att medföra ekonomiska olägenheter i flera hänseenden. Vad särskilt aktiekrediterna angår, torde av det redan anförda framgå, att en betydande del av de för bankerna inträffade förlusterna uppkommit på dessa krediter samt att nämnda förluster, åtminstone delvis, måste anses hava sin orsak däri att bankernas politik i detta hänseende icke varit tillräckligt restriktiv. Därutöver vill emellertid kommittén framhålla, att en alltför omfattande kreditgivning kan i viss mån påverka penningvärdet i inflationsriktning. Lättheten att få aktier belånade bereder givetvis ökad möjlighet att genomföra aktieemissioner för igångsättande av nya och utvidgning av bestående företag och föranleder såväl härigenom som genom därefter följande kreditgivning till själva företagen gärna ökad tillgång på betalningsmedel.

Om det således måste anses vara av stor vikt, att bankernas kreditgivning mot aktier hålles inom rimliga gränser, är det icke klart, vad som kan och bör göras i detta syfte. Någon ofelbar verkan lärer ej kunna påräknas av vare sig lagstiftning eller andra åtgärder. Det må medgivas, att en kraftig ränteförhöjning, särskilt för aktielån, kan, om densamma företages vid lämplig tidpunkt och icke motverkas av andra omständigheter, bidraga till förebyggande av aktiekrediternas utsvällning. I högre grad torde man dock för närvarande kunna lita därtill, att den erfarenhet, som de genomgångna krisåren erbjudit, skall göra bankerna försiktigare, då det gäller att bedöma värdet av erbjudna säkerheter. Emellertid bör man, enligt vad historien från föregående ekonomiska kriser lär, knappast räkna med att dylika erfarenheter stå tillräckligt levande för flera generationer än den, som själv genomlevt krisen. Med hänsyn härtill och då kommittén funnit en legislativ reglering i vissa avseenden av ifrågavarande kreditgivning vara ägnad att främja bankväsendets soliditet, utan att några skadliga verkningar i andra hänseenden enligt kommitténs mening behöva befaras, har kommittén stannat vid att föreslå vissa särskilda föreskrifter angående kreditgivningen mot pant av aktier.

Till en början har kommittén i detta hänseende föreslagit ett stad-

gande av innehåll, att redan vid kreditens meddelande en skälig marginal mellan de belånade aktiernas marknadsvärde och kreditbeloppet skall föreligga. Att en dylik marginal finnes är givetvis en för varje sund bankpolitik självklar regel, vars upptagande i lagen dock kan hava sitt värde genom den möjlighet, densamma giver tillsynsmyndigheten att, där så befinnes nödvändigt, i någon form inskrida. En bestämmelse av detta innehåll torde även vara ägnad att erbjuda ett stöd för bankledningarna vid avvisande av anspråk från kundernas sida på tillämpning av belåningskurser, som icke erbjuda tillräcklig säkerhet. Hur stor marginalen bör vara är naturligtvis helt beroende på vad slags aktier det är fråga om, förhållandena på aktiemarknaden och andra dylika omständigheter. I detta hänseende vill kommittén särskilt framhålla, att kraven på marginal böra vara relativt stränga beträffande aktier, som äro föremål för stark spekulation eller eljest starkt fluktuera i värde, samt överhuvudtaget under en hausseperiod på aktiemarknaden. Å andra sidan behöva ej så stränga krav uppställas beträffande aktier, som hava ett mera konstant värde.

Kommittén har icke ansett erforderligt föreskriva, att vid varje tidpunkt, under det krediten gäller, en viss marginal skall föreligga. Detta vore enligt kommitténs mening en för sträng fordran, i synnerhet som kommittén utgår från, att omsättning av en redan beviljad kredit är att anse såsom meddelande av ny kredit och således kräver iakttagande av den förut berörda regeln om skälig marginal vid kredits beviljande. Däremot har kommittén ansett denna huvudregel böra kompletteras med en föreskrift innebärande skyldighet för banken att under tiden för kreditens fortbestånd söka förebygga, att kreditbeloppet överstiger aktiernas marknadsvärde. Om en dylik regel hade iakttagits under de år, då aktievärdena voro i sjunkande, hade bankerna undgått många förluster. Naturligtvis kan det någon gång vara omöjligt att förekomma, att kreditbeloppet överstiger hypotekets värde; marknadsvärdet å aktierna sjunker kanske mycket hastigt, tilläventyrs beroende på flera samtidiga utbud från banker, som belånat aktierna till ungefär samma kurs. Kommittén har därför endast föreslagit, att banken skall tillse, att kreditbeloppet såvitt möjligt icke vid någon tidpunkt under kreditens fortbestånd överstiger marknadsvärdet å de belånade aktierna.

Om förbindelserna med emissions- och liknande bolag visat sig vara och enligt sakens natur måste vara riskfyllda, gäller detta i alldeles särskild grad krediter, för vilka aktier i bolag av nämnda slag lagts såsom säkerhet. Då dylika aktier ju i sig själva endast representera den marginal, som kan förefinnas mellan aktieportföljens inköpsvärden och den kredit, bolaget kan hava åtnjutit för inköpens finansiering, måste värdet av förstnämnda aktier vara osäkert. Härtill kommer, att värdena på de i aktieportföljen ingående aktierna ofta äro svårbedömliga, enär dessa aktier vanligen i stor utsträckning avse nystartade, utvidgade eller om-

bildade företag. Kommittén har därför ansett sig böra föreslå förbud mot belåning i bank av aktie i bolag, vars verksamhet huvudsakligen består i att förvalta eller driva handel med aktier eller som idkar emissionsrörelse. Tydligt torde vara, att därmed icke avses sådana bolag, som visserligen förvalta aktier men hava till huvuduppgift att idka annan verksamhet. Omförmälda förbud bör givetvis icke utgöra hinder för bank att mottaga aktie av ifrågavarande slag såsom fyllnad till annan säkerhet, som i och för sig prövats betryggande. En bestämmelse härom har därför tillagts.

Kommittén har även haft under övervägande, huruvida kreditgivning mot aktiesäkerhet möjligen även i ett annat hänseende bör göras till föremål för reglering genom lagstiftningen.

Den omständigheten att vissa banker, såsom framgår av utredningen om bankförlusterna, låtit aktielånen få en alltför stor plats inom utlåningsrörelsen leder onekligen tanken på en begränsning av aktielånens omfattning i förhållande till rörelsen i övrigt. En dylik begränsning kunde tänkas i förhållande antingen till inlåningen eller ock till utlåningen i dess helhet. Kommittén har emellertid icke funnit en dylik begränsning lämplig. Densamma skulle förutsätta en större likformighet i fråga om verksamhetens olika grenar bankerna emellan, än som förefinnes eller för övrigt är önskvärd, varjämte, om en dylik begränsning genomfördes i fråga om aktielånen, konsekvensen borde leda till att kreditgivningen direkt till handel och industri, vilken kreditgivning visat sig kunna vara lika riskfylld som den mot aktiesäkerhet, skulle göras till föremål för en likartad begränsning i förhållande till kreditgivningen i dess helhet — något som emellertid vore varken lämpligt eller ens genomförbart.

Ehuru kommittén således funnit en lagbestämmelse om begränsning av aktieutlåningen olämplig, vill kommittén framhålla, att det givetvis tillkommer tillsynsmyndigheten att vid tillsynens utövande hava sin uppmärksamhet fäst vid aktieutlåningens förhållande till rörelsen i övrigt. Om förhållandena i detta hänseende äro av beskaffenhet att kunna inverka på säkerheten i bankens ställning, bör bankinspektionen givetvis icke lämna dem utan erinran.

Kommittén har även haft en begränsning av annat slag under övervägande, nämligen en begränsning av den andel i aktiestocken i ett bolag, som må belånas i samma bank. Såsom framgår av bifogade översikt över banklagstiftningen i Danmark och Norge (Bilaga C), förekommer en dylik bestämmelse såväl i 1919 års *danska banklag* som i ett för danska riksdagen framlagt *förslag till ny banklag* (antaget av Folketinget den 23 mars 1926). I nämnda förslag, som innehåller en bestämmelse med något utvidgad omfattning, stadgas (§ 12), att bank icke utan bankinspektörens samtycke må under någon form belåna mera än 30 procent av aktie-, andels- eller garantikapitalen i annat bolag, som

driver ekonomisk verksamhet, och icke därtill använda större belopp än motsvarande 15 procent av bankens fonder. Såsom motiv för en bestämmelse i denna riktning skulle kunna åberopas dels önskvärdheten av riskfördelning dels angelägenheten av att förhindra uppkomsten av ett beroendeförhållande mellan bank och industriföretag. Vad förstnämnda skäl angår, torde detsamma icke vara av betydelse i andra fall, än då den eller de krediter, för vilka aktierna utgöra säkerhet, uppgå till så stort belopp, att risk kan uppkomma för säkerheten i bankens ställning. I den mån så är fallet sammanhänger spörsmålet nära med en annan fråga, maximering av kreditgivningen på en hand, och skall kommittén därför återkomma därtill i samband med behandlingen av sistnämnda fråga. Vad det senare skälet angår, finner kommittén visserligen detsamma — såsom torde framgå av kommitténs uttalanden i annat sammanhang — i och för sig beaktansvärt, men då en lagbestämmelse av nu ifrågasatt innehåll enligt kommitténs mening skulle vara förenad med allvarliga olägenheter, har kommittén icke ansett sig kunna tillstyrka en dylik bestämmelse. Det lärer nämligen icke kunna förnekas, att i många fall — särskilt beträffande mindre eller medelstora företag, där aktiemajoriteten finnes samlad på en eller ett fåtal händer — en bestämmelse av ifrågasatt innebörd skulle förhindra en fullt legitim kredit till skada för företaget och utan att detta erfordrades med hänsyn till bankens intressen. Det är därför uppenbart, att ett stadgande, varigenom banks kreditgivning mot säkerhet av samma slag av aktier begränsades till viss andel av bolagets aktiestock, icke kunde vara ovillkorligt utan måste medgiva möjlighet till undantag. Då väl beviljandet av en sådan dispens från huvudregeln skulle ankomma på tillsynsmyndigheten, finge denna en mycket svår uppgift, vilken i viss mån komme att vara densamma främmande. Tillsynsmyndigheten skulle nämligen därvid i viss mån komma att bevaka industriföretagens intressen gent emot bankerna. Vidare har kommittén funnit stora svårigheter möta att fixera den högsta andel i ett bolags aktiestock, som skulle få belånas i samma bank. Om denna andel sattes högt, bleve densamma kanske utan betydelse, under det att, om den sattes relativt lågt, tillsynsmyndigheten skulle få att pröva befogenheten av ett flertal framställningar om dispens med därav följande olägenheter. Slutligen har kommittén även ansett sig böra räkna med svårigheten att upprätthålla ett förbud av nu angivet slag. Detta skulle lätt kunna kringgås, t. ex. genom tillhandahållande av den önskade krediten mot namnsäkerhet i en eller annan form (växel eller borgen), varvid de personer, som jämte gäldenären stode i ansvar för krediten, i sin ordning finge den ifrågavarande aktieposten såsom hypotek.

Begränsning av kreditgivningen på en hand.

47 och 163 §§.

Kommittén övergår därefter till en annan fråga, som spelat en framträdande roll, då det gällt att med lagens hjälp söka förekomma olycksbringande kreditgivning från bankernas sida, frågan om fastställande av

en maximigräns för kredit på en hand. Av visst intresse i detta avseende äro en del bestämmelser, som härutinnan förekomma i utländsk banklagstiftning.

Den danska banklagen innehåller icke någon bestämmelse i förevarande ämne. Enligt det *danska banklagsförslaget* (§ 12) må bank icke lämna kredit eller ikläda sig borgen för en och samma kund till större sammanlagt belopp än motsvarande 35 procent av bankens aktiekapital och övriga fonder. I kreditbeloppet skall dock icke medräknas, bland annat, 1) vanlig remburskredit, 2) lån mot inteckning i fast egendom inom halva taxeringsvärdet, 3) lån mot danska stats- och kreditföreningsobligationer till visst kursvärde samt 4) kredit, som lämnas för finansiering av byggnadsföretag, under förutsättning att säkerheten för krediten är av första prioritet, att kreditbeloppet ligger inom $^2/_3$ av belopp, varmed hypoteksanstalt förbundit sig att efter fastighetens färdigställande belåna densamma och att kreditbeloppet utbetalas efter hand som byggnadsarbetet fortskrider, så att till varje tid i byggnaden finnes säkerhet för krediten. Genom enhälligt beslut i varje särskilt fall av bankstyrelsen kan ovannämnda maximigräns höjas till 50 procent av fonderna, men sådant beslut skall dock anmälas till bankinspektören. Anmälan till bankinspektören skall likaledes ske, om en banks sammanlagda tillgodohavanden hos eller borgen för ett bolag och dess dotterbolag överstiga 35 procent av bankens aktiekapital och fonder. Bankinspektören äger befogenhet att, där särskilda skäl föreligga, medgiva undantag från förutnämnda regler.

Den *norska banklagen* (Lov om aktiebanker den 4 april 1924) innehåller bestämmelser i förevarande hänseende av följande innehåll (§ 24): Bank får icke lämna en kund kredit till högre belopp än motsvarande 25 procent av bankens aktiekapital med tillägg av reservfond och därmed likställd fond. Vid beräkning av kreditens storlek skola kundens eventuella borgensförbindelser och andra garantiförpliktelser till banken medräknas, varjämte, om banken äger aktier i det bolag, som fått kredit, i denna skall medräknas det bokförda värdet å bankens aktier i bolaget. I krediten skall icke medräknas: 1) lån mot inteckning i fast egendom inom halva offentliga värdet (efter skattetaxering eller Hypoteksbankens värdering); 2) lån mot inteckning i fartyg inom halva normalvärdet; 3) lån, för vilka enligt av bankinspektionen fastställda regler finnes säkerhet i sådana värdepapper, som få medräknas i kassareserv; 4) vanlig remburskredit; 5) rena varuväxlar. Av tvingande skäl kan den fastställda maximigränsen tillfälligtvis överskridas efter enhälligt beslut av bankstyrelsen, men skall anmälan därom omedelbart ske till bankinspektionen och förhållandet rättas snarast möjligt. Om rättelse ej skett inom ett år, skall ny anmälan ske till bankinspektionen, som fastställer viss frist, inom vilken krediten skall nedbringas. Så snart åt en kund beviljad kredit uppgår till belopp motsvarande 20 procent av bankens

fonder, skall bankstyrelsen inberätta förhållandet till bankens kontrollkommitté, (ett särskilt organ, som har till uppgift att å delägarnas vägnar följa bankens verksamhet). För att bestämmelserna om kreditbegränsning icke skola kunna kringgås, innehåller lagen en ytterligare bestämmelse, enligt vilken åt Konungen inrymmes rätt att meddela särskilda föreskrifter i fråga om två eller flera bolag, av vilka det ena innehar aktiemajoriteten i det eller de andra eller i vilka aktiemajoriteten innehaves av ett annat bolag, samt ifråga om bolag och dess personligt ansvariga delägare.

Även i den i *Nordamerikas förenta stater* gällande banklagstiftningen förekomma stadganden, varigenom kreditgivningen till samma kredittagare begränsas. Enligt år 1925 utfärdade bestämmelser för Federal reserve banks må enskild persons, bolags, förenings eller annan sammanslutnings förbindelser till en bank icke vid något tillfälle överstiga 10 procent av bankens inbetalda aktiekapital och reservfond. Med förbindelse avses såväl kredittagarens direkta skuld till banken som i viss utsträckning ansvarsförbindelser. Nämnda begränsning gäller icke i fråga om verkliga handelsväxlar och dylikt eller beträffande skuldsedlar, för vilka säkerhet finnes i gods eller varor under transport på fartyg. För ett flertal fall gälla vidare särskilda, mindre stränga begränsningsbestämmelser än nyss nämnts, därvid hänsyn tagits till bland annat säkerhetens beskaffenhet. Detta gäller t. ex. när säkerheten utgöres av varor liggande å offentligt nederlag eller magasin, varvid det belopp, till vilket förbindelsen högst må uppgå, är beroende på förhållandet mellan skuldsumman och varornas marknadsvärde. I fråga om inhemska statspapper gäller, att belåning av dylika må ske till belopp motsvarande 25 procent av bankens aktiekapital och reservfond, men att för överskridande av denna gräns erfordras särskilt medgivande av bankinspektören (Comptroller of the Currency) och finansministern.

Den *svenska* banklagen innehåller icke någon bestämmelse i syfte att begränsa kreditgivningen på en hand. Däremot har i de av Kungl. Maj:t fastställda bolagsordningarna för bankbolag med grundfond till belopp understigande en miljon kronor plägat inrymmas föreskrift, att försträckning annorledes än mot pant, som prövas i och för sig innebära fullgod säkerhet eller genom diskontering av växlar, vilka prövas vara grundade på verkliga handelsaffärer, ej må lämnas någon till högre belopp än $^1/_{20}$ av den inbetalade grundfonden i vederbörande bankbolag. Denna bestämmelse har sin huvudsakliga betydelse därutinnan, att densamma förhindrar stora borgenskrediter.

Uti en vid 1923 års riksdag inom första kammaren väckt motion, nr 110, hemställdes, att riksdagen för sin del måtte antaga vissa tilläggsbestämmelser till 1911 års banklag, enligt vilka bankaktiebolag och solidariskt bankbolag icke skulle äga att till en och samma gäldenär bevilja kredit, för vilken ej lämnats säkerhet av inteckning i fastighet inom

hälften av senast fastställda taxeringsvärde, i den omfattning, att kreditens belopp överstege 10 procent av bankbolagets egna fonder.

Bank- och fondinspektionen, som den 27 februari 1923 avgav utlåtande över denna motion, uttalade däri, bland annat, att bland de grundsatser, vilkas tillämpning utgjorde en av betingelserna för en sund och välskött bankverksamhet, den om riskfördelningen otvivelaktigt intoge en framskjuten plats, samt att motionärens syfte vore värt all uppmärksamhet, men att inspektionen dock av anförda skäl icke utan vidare kunde förorda den bestämmelse, som motionären föreslagit till omedelbart antagande av riksdagen, utan ansåge, att ämnet, innan detsamma upptoges till vidare prövning, borde göras till föremål för utredning.

Bankoutskottet yttrade i avgivet utlåtande, nr 46, bland annat: Utskottet delade bank- och fondinspektionens mening därom att bland de grundsatser, vilkas tillämpning utgjorde en av betingelserna för en sund och välskött bankverksamhet, den om riskfördelningen onekligen intoge en framträdande plats. För riktigheten av denna uppfattning hade erfarenheten vid flera tillfällen givit otvetydiga bevis. Det i motionen angivna syftet att genom grundsatsens befästande erhålla säkerhet för dess mera allmänna tillämpning syntes därför vara värt beaktande. Utskottet instämde emellertid i bank- och fondinspektionens uttalande, att den av motionären föreslagna bestämmelsen icke utan vidare kunde förordas, utan att frågan borde göras till föremål för utredning. Under hänvisning till att dåvarande chefen för finansdepartementet ställt i utsikt en revision av banklagstiftningen i dess helhet, varvid jämväl här förevarande spörsmål komme under omprövning, ansåg sig utskottet böra avstyrka att åtgärder för det dåvarande vidtoges i motionens syfte, och hemställde därför, att motionen icke måtte föranleda till någon vidare åtgärd.

Båda kamrarna biföllo denna utskottets hemställan.

I det yttrande till statsrådsprotokollet, som vid kommitténs tillsättande avgavs av dåvarande chefen för finansdepartementet, framhöll denne, att vid den åt kommittén anförtrodda utredningen om eventuella ändringar i banklagstiftningen jämväl ifrågavarande spörsmål skulle upptagas till behandling.

Kommittén anser, i likhet med bank- och fondinspektionen och bankoutskottet vid 1923 års riksdag, att det otvivelaktigt hör till grundsatserna för en sund och välskött bankverksamhet, att en bank ej utlämnar mycket stor kredit på samma hand. Varje ekonomisk verksamhet innebär ett riskmoment icke blott för den, som utövar denna verksamhet, utan i regel även för den, som finansierar densamma. Det är därför angeläget, att bankerna, som hava sistnämnda uppgift, icke binda alltför stora belopp på ett håll. Härtill kommer, att det ofta torde förhålla sig så, att när en kredit nått en viss större omfattning, densamma lätt blir ytterligare ökad, än på grund av att de nyanläggningar, utvidg-

ningar eller förändringar, vartill krediten använts, kräva ytterligare kapital, än på grund av att kredittagaren av olika skäl anser sig böra uppehålla driften, även om densamma givit ringa eller ingen vinst eller medfört förlust. Genom dylika förhållanden blir risken för banken ytterligare ökad. Men utlämnande av anmärkningsvärt stor kredit på en eller ett fåtal händer kan icke blott innebära risker för den kreditgivande banken, det kan även medföra olägenheter för näringslivet, i det att andra näringsidkares kreditbehov kunna bliva tillbakasatta och kanske ej tillfredsställda. Starka principiella skäl tala således för angelägenheten av att söka förekomma, att bankerna lämna alltför stor kredit på samma hand.

Erfarenheten, sådan den kan hämtas från genomgångna bankkriser, bestyrker vad ovan sagts om risken av stora krediter på en hand. De bankkatastrofer, som inträffat, hava till mycket stor del just föranletts av ett fåtal mycket stora krediter. Detta gäller såväl en mångfald i utlandet uppkomna bankkatastrofer som inom Sverige inträffade bankolyckor eller större banksvårigheter (Kristianstads enskilda bank, Härnösands enskilda bank, Bankaktiebolaget Stockholm-Övre Norrland, Aktiebolaget Sundsvalls köpmansbank, Sydsvenska kreditaktiebolaget, Värmlands enskilda bank, Kopparbergs enskilda bank, Smålands enskilda bank, Aktiebolaget Mälareprovinsernas bank och Aktiebolaget Nordiska handelsbanken).

Av intresse för bedömande av förevarande spörsmål torde vara en av bank- och fondinspektionen i anledning av förutnämnda motion verkställd utredning angående antalet i förhållande till vederbörande bankbolags egna fonder större angagemang i de svenska bankbolagen. Utredningen hänför sig till förhållandena den 1 februari 1922, vid vilken tidpunkt de av den ekonomiska depressionens verkningar framkallade bankrekonstruktionerna ännu icke vidtagit i någon nämnvärd omfattning. Resultatet av denna utredning har av inspektionen sammanfattats i en tabell, angivande hela antalet engagemang, som uppgå till eller överstiga 10 procent av fonderna, hur många av dessa engagemang, som uppgå till eller överstiga 15 procent av fonderna, hur många av sistnämnda antal, som uppgå till eller överstiga 20 procent av fonderna, o. s. v. I kolumnerna I hava upptagits industri-, handels- och rederiengagemang och i kolumnerna II aktieengagemang och dylikt. Krediter till kommuner och främmande banker hava icke inräknats i de uti tabellen angivna antal.

Tabellen utvisar följande:

Bankbolag		Antal engagemang utgörande i förhållande till vederbörande kreditgivande bankbolags egna fonder:											
Egna fonder	Antal	10 % eller däröver		15 % eller däröver		20 % eller däröver		25 % eller däröver		30 % eller däröver		35 % eller däröver	
		I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II
t. o. m. 6 milj. kr.	18	71	16	35	11	22	6	12	5	5	5	5	4
över 6 milj. t. o. m. 40 milj. kr.	12	55	18	32	12	20	8	16	6	12	5	10	3
över 40 milj. kr.	8	34	10	15	8	10	7	3	3	3	3	3	3
Summa	38	160	44	82	31	52	21	31	14	20	13	18	10

Å ett mycket stort antal av dessa engagemang hava förluster uppkommit icke blott för de banker, som måst rekonstrueras, utan även för andra banker.

Då således erfarenheten torde hava givit ett kraftigt stöd för vådan av stora krediter på en hand, gäller det att tillse, huruvida och på vad sätt en rättslig reglering av hithörande förhållanden lämpligen kan genomföras.

Den viktigaste bland de invändningar, som pläga göras mot en sådan reglering av banks kreditgivning, är att större kredittagare därigenom tvingas att anlita flera banker. I denna invändning ligger otvivelaktigt något berättigat, ty det är uppenbart, att en näringsidkare som av formella skäl får avslag på ansökan om ökad kredit hos sin vanliga bankförbindelse, vänder sig till annan bank för att få sitt kreditbehov tillfredsställt. Detta åter är såtillvida olämpligt, som kreditgivaren därmed icke kommer att få den överblick över kredittagarens ekonomiska ställning, som är nödvändig för bedömande av i vad mån kredit bör lämnas honom. Uppkomsten av ett dylikt "flerbankssystem" skulle onekligen befordras, om man i lag fixerade en viss maximigräns för krediten till samme kredittagare.

Härtill kommer, att stora svårigheter måste vara förknippade med en gränsdragning av detta slag. Om gränsen sättes relativt hög, såsom till 25 à 30 procent av bankens fonder, skulle densamma ofta — i synnerhet om ett flertal dylika stora krediter finnas — bliva skäligen betydelselös. Uteslutet är för övrigt icke, att en bestämmelse om en relativt hög gräns kunde verka i alldeles motsatt riktning mot den avsedda, i det att en kredit intill den bestämda gränsen skulle anses fullt naturlig och oantastbar. Sattes gränsen åter relativt låg, kunde den komma att utgöra hinder för beviljande av en fullt legitim och även ofarlig kredit, vilket i sin ordning kunde leda till kringgående av den meddelade lagbestämmelsen.

Kommittén har därför icke ansett sig kunna förorda en i lagen angiven fix maximigräns för kredit på en hand. Å andra sidan har kommittén, med hänsyn till vad förut anförts om betydelsen av upprätthållandet av sunda grundsatser på förevarande område, icke velat lämna spörsmålet utan reglering i lagen. De invändningar, som kunna göras mot en bestämmelse, sådan som de i norsk eller amerikansk banklagstiftning samt i det danska banklagsförslaget förekommande eller som den i förutnämnda motion föreslagna, drabba icke själva principen om begränsning av kreditgivningen på en hand utan närmast det sätt, på vilket denna princip kommit till uttryck i lagstiftningen: en fix procentsats, som ej får överskridas. Kommittén har därför i 47 och 163 §§ föreslagit mera allmänt avfattade bestämmelser, varigenom inskärpes skyldighet för bankbolag att ägna särskild uppmärksamhet däråt, att åt samme kredittagare icke beviljas kredit i så stor omfattning, att därav fara kan uppkomma för bankbolagets säkerhet. Dylika bestämmelser måste, oaktat desamma icke hava karaktär av fixa normer, dock bliva av betydelse såväl för bankledningarna som för tillsynsmyndigheten. Bestämmelserna äro så avfattade, att deras huvudsyfte, förekommande av fara för bankens säkerhet, tydligt framgår. Kreditens storlek i förhållande till bankbolagens fonder skall således icke ensam vara avgörande, utan hänsyn skall tagas även till beskaffenheten av den för krediten lämnade säkerheten och kredittagarens ekonomiska ställning. Av betydelse blir även, huruvida banken lämnat flera större krediter till andra kredittagare. Med hänsyn till vikten av att nu omförmälda bestämmelser verkligen iakttagas, bör det åligga tillsynsmyndigheten att hålla noggrann uppsikt däröver. Bankinspektionen torde också genom periodiskt inkommande förteckningar eller eljest infordrade uppgifter rörande bankernas större engagemang bliva i tillfälle att övervaka bestämmelsernas efterlevnad.

Det är emellertid icke blott omfattningen av till samme kredittagare beviljad kredit, som kan innebära ett åsidosättande av grundsatsen om riskfördelning. Även belåning i allt för stor omfattning av aktier i samma bolag kan vara äventyrlig för banken. Exempel härpå finnas i rikt mått från den senaste krisperioden. Kommittén har därför åt nu avhandlade bestämmelser givit den avfattning, att därunder även inbegripits kreditgivning i större omfattning mot aktier i samma bolag. Där det ej är fråga om en mindre bank, kunna dessa bestämmelser näppeligen komma till tillämpning annat än beträffande aktier i ett relativt stort aktiebolag, då endast för dessas del belåningen kan uppgå till så stort sammanlagt belopp, att fara för bankens säkerhet kan uppkomma.

För bedömande av bankens risk på ett engagemang eller genom belåning av aktier i samma bolag torde det vara nödvändigt att hänsyn tages ej blott till kredit i egentlig mening (lämnad försträckning) utan även till vederbörande gäldenärs andra förpliktelser till banken, t. ex. på grund av borgen eller enligt växel, samt bankens eventuella garantiför-

pliktelser för gäldenären. Kommittén har därför i förslaget upptagit bestämmelser av nu angivet innehåll. Tydligt är, att om banken äger aktier i det bolag, som erhållit kredit eller vars aktier i särskild omfattning belånats i banken, detta kan innebära en utökning av bankens risk på krediten resp. belåningen. Till detta förhållande torde emellertid på grund av huvudstadgandets allmänna avfattning böra utan särskild bestämmelse tagas den hänsyn, som av förhållandena påkallas.

Såsom framgår av ovan lämnad redogörelse, innehålla de norska och amerikanska lagarna samt det danska lagförslaget en del bestämmelser, varigenom kredit av vissa slag undantages från den föreskrivna maximigränsen för kredit på en hand. I den vid 1923 års riksdag väckta motionen föreslogs även ett undantag i denna riktning, i det att den ifrågasatta bestämmelsen icke skulle äga tillämpning å kredit mot säkerhet av inteckning i fastighet inom halva taxeringsvärdet. Kommittén har funnit det ytterst vanskligt att giva dylika undantagsbestämmelser, så beskaffade att de å ena sidan undantaga den kredit, som tryggt kan lämnas ur räkningen, och å andra sidan icke göra de föreslagna bestämmelserna helt illusoriska. Att meddela dylika bestämmelser torde heller icke vara nödvändigt med det innehåll, som de i 47 och 163 §§ av förslaget upptagna stadgandena fått. Det torde nämligen med hänsyn till stadgandenas allmänna avfattning vara uppenbart, att en kredit, som lämnats mot säkerhet av t. ex. statsobligationer eller inteckning inom halva taxeringsvärdet för en hyresfastighet i stad, ej kan medföra någon fara för bankens säkerhet och därför helt kan lämnas ur räkningen. Även i andra fall kan naturligtvis, med hänsyn till kreditens eller säkerhetens beskaffenhet, i mer eller mindre grad bortses från någon viss del av den lämnade krediten.

Kommittén vill för övrigt, särskilt i anledning av innehållet i den uti förutnämnda motion föreslagna bestämmelsen, framhålla att, då fråga är om kredit till industriellt företag, till säkerhet för krediten lämnad inteckning i den industriella fastigheten ingalunda kan anses i och för sig betryggande, oaktat densamma ligger inom halva taxeringsvärdet å fastigheten. Inteckningens värde såsom säkerhet kan ofta vara helt beroende av produktionsförutsättningarna för den industriella rörelsen.

I det föregående har endast talats om kredit till *samme* kredittagare resp. mot säkerhet av aktier i *samma* bolag. De föreslagna bestämmelserna skulle emellertid förfela sin verkan, om man stannade härvid. Engagemang med flera formellt självständiga, men inbördes nära förbundna företag, innebär i allmänhet samma risk, som om dessa företag formellt haft samma ägare. Detsamma gäller om belåning av aktier i bolag, som formellt äro självständiga men dock äro nära förbundna med varandra. Det nu sagda gäller framför allt om moderbolag och dotterbolag av alla slag, vilka bilda en ekonomisk enhet. Vidare komma även de icke så få fall i betraktande, där aktiemajoriteten i ett bolag inne-

haves av enskild person. I samtliga dessa och andra liknande fall av väsentlig ekonomisk intressegemenskap bör hänsyn tagas till sammanlagda beloppet av den kredit, som kommit de olika i dylik gemenskap förbundna personerna eller bolagen till godo eller beviljats mot säkerhet av aktier i bolag, som äro med varandra på sådant sätt förbundna.

Kreditgivning till styrelseledamöter och direktörer i banken.

48 och 164 §§.

Innan kommittén lämnar frågan om bankernas kreditgivning, vill kommittén angiva sin ställning till spörsmålet, i vad mån kreditgivning till styrelseledamöter och direktörer i en bank eller till dessa närstående bolag och andra sammanslutningar bör göras till föremål för någon reglering i lagstiftningen.

Den *danska banklagen* föreskriver i § 9, att direktör i bank icke må erhålla lån i banken eller ingå borgen för skuld till banken, utan att styrelsen för varje särskilt fall lämnat tillstånd därtill. Det *danska banklagsförslaget*, som i denna del med direktör jämställer föreståndare för avdelningskontor, innehåller därjämte stadgandet, att det skall åligga banks styrelse och direktion att övervaka försvarligheten av och säkerheten hos de engagemang, som banken ingår med enskilda medlemmar av styrelsen eller representanskapet (särskilt valda representanter för bankens delägare med vissa i bolagsordningen närmare bestämda åligganden), med bolag i vilka dessa äro direktörer eller styrelsemedlemmar, med personer som äro på visst angivet sätt besläktade med direktör i banken, samt med bolag för vilket dylik släkting är direktör. Revisor i banken får icke erhålla lån i banken eller ingå borgen för skuld till banken, utan att tillstånd för varje särskilt fall erhållits såväl av bankens styrelse som av bankinspektören. Slutligen innehåller förslaget den bestämmelsen, att en direktör, kontorsföreståndare eller annan funktionär i bank icke må för egen räkning under någon form utföra eller deltaga i spekulationsaffärer, varvid såsom sådan skall betraktas varje köp eller försäljning med spekulativt syfte, som helt eller delvis sker på kredit eller med hjälp av för ändamålet upptaget lån.

Enligt den *norska banklagen* (§ 25) må bank icke lämna lån till styrelsemedlem i banken eller till bolag, vari denne är ansvarig delägare eller styrelseledamot, utan mot säkerhet av inteckning i fast egendom eller i fartyg inom halva normalvärdet eller av sådana värdepapper, som få utgöra kassareserv (huvudsakligen stats-, kommunal- och vissa hypoteksinrättningars obligationer). Panten skall godkännas såsom fullt betryggande av bankens kontrollkommitté. Vidare må bank icke lämna kredit mot borgen (inkl. å växel grundad garanti) av styrelsemedlem i banken eller av bolag, vari sådan styrelsemedlem är ansvarig delägare. Dessa bestämmelser hava dock icke avseende å rena varuväxlar.

Vad *svenska* förhållanden angår, må till en början nämnas, att uti de av Kungl. Maj:t fastställda bolagsordningarna för bankaktiebolag och solidariska banker ett stadgande förekommer, enligt vilket försträckning

icke under någon form må lämnas styrelseledamot eller tjänsteman i banken annorledes än mot pant, som prövas i och för sig innebära fullgod säkerhet, eller genom diskontering av växlar, vilka prövas vara grundade å verkliga handelsaffärer. Då något annat krav på beskaffenheten av säkerheten, än att denna skall vara "fullgod", icke uppställts, har detta stadgande sin betydelse närmast genom det förbud mot borgenskredit, som detsamma innebär.

Den svenska banklagen innehåller däremot icke några bestämmelser, varigenom kreditgivningen till styrelseledamöter eller direktörer på något sätt inskränkes. Av intresse i förevarande sammanhang är dock stadgandet i 58 och 174 §§, enligt vilket ledamot av styrelsen i bank icke äger deltaga i behandlingen av fråga rörande avtal mellan honom och banken eller av fråga om avtal mellan banken och tredje man, där han i frågan äger ett väsentligt intresse, som kan vara stridande mot bankens. På grund av detta stadgande är det givetvis förbjudet för styrelseledamot i banken att deltaga i avgörande av fråga om beviljande av kredit åt honom själv eller åt bolag eller annan sammanslutning, vari han äger ett väsentligt intresse, som kan vara stridande mot bankens. Att detta stadgande icke ens i fråga om de krediter, som därav beröras, d. v. s. de till styrelseledamöter beviljade, utgör en tillräcklig garanti för en fri och objektiv prövning av gjorda kreditframställningar ligger i öppen dag. Intet hindrar t. ex., att krediten i fråga beviljas av en direktör i banken, vilken ju, särskilt om han icke är styrelseledamot i banken, i förhållande till en sådan ledamot ofta intar en mindre självständig ställning. Vidare kan anmärkas, att stadgandet icke på något sätt berör spörsmålet, huruvida och i vad mån kreditgivning överhuvudtaget bör få förekomma till personer, tillhörande bankens ledning, närmast direktörerna i banken.

Enligt kommitténs uppfattning är det av synnerlig vikt, att de personer, som tillhöra den egentliga bankledningen, d. v. s. i banken anställda direktörer, äro i stånd att ägna förekommande kreditfrågor en fullt objektiv prövning. Det är den egentliga bankledningen, som i främsta rummet har att, innan kredit beviljas, undersöka kredittagarens ekonomiska ställning och den erbjudna säkerhetens värde ävensom att följa förhållandena under kreditens fortvaro. Det bör heller icke förbises, att bankledningen även under sin verksamhet i övrigt kan komma att ställas inför situationer, där ett fullt objektivt bedömande är av stor vikt. Det kan t. ex. gälla att fastställa belåningskurser för vissa värdepapper eller att bestämma, huruvida krediter mot säkerhet av vissa aktier böra uppsägas eller inskränkas. Om någon av de personer, som handhava bankens ledning, själv innehar lån mot samma slags aktier eller äger ett väsentligt intresse i bolag eller annat företag, som innehar dylikt lån, uppstår uppenbarligen i sådant fall som nyss nämnts fara för bristande objektivitet i bedömandet.

I Sverige hava visserligen krediter till direktörer i banker och dem närstående företag icke på långt när förekommit i den omfattning som t. ex. i Danmark, men beträffande vissa svenska banker kunna dock förhållandena i detta hänseende icke gå fria från anmärkning. Förutom stora aktiekrediter till direktörer och andra styrelseledamöter hava även förekommit betydande krediter till bolag, som drivit emissionsverksamhet och aktiehandel och vari direktörer och styrelseledamöter i banken varit huvudintressenter, krediter varå stora förluster uppkommit.

Av ovan anförda principiella skäl och då kommittén anser det angeläget, att uppkomsten av nyss antydda missförhållanden om möjligt förhindras, föreslår kommittén vissa stadganden för reglering av kreditgivning till direktörer och styrelseledamöter i bank. Bestämmelser i detta hänseende hava intagits i 48 och 164 §§.

Kommittén har härvid gjort skillnad mellan å ena sidan direktör eller tjänsteman vid banks huvud- eller avdelningskontor, åt vilken uppdragits att ensam eller i förening med annan avgöra på styrelsen ankommande ärenden, och å andra sidan vanliga ledamöter av bankens styrelse.

Den förra gruppen omfattar en banks med kreditprövning betrodda, fast anställda befattningshavare, oavsett om dessa tillhöra bankstyrelsen eller icke. Men fall torde ofta förekomma, då styrelseledamot i bank med hänsyn till naturen av sina åligganden inom banken bör i förevarande hänseende betraktas mera såsom befattningshavare i banken än såsom delägarnas förtroendeman. Om t. ex. en styrelseledamot utrustas på ett alldeles särskilt sätt med å ena sidan daglig tjänstgöring och skyldighet att avgöra eller deltaga i avgörandet av kreditärenden m. m. och å andra sidan erhåller avlöningsförmåner, som äro ytterligare ägnade att betaga hans ställning i banken karaktär av förtroendeuppdrag, bör sådan styrelseledamot hänföras till den första gruppen. För bedömandet av detta spörsmål skall sålunda naturen av styrelseledamotens åligganden och ställning i övrigt inom banken vara avgörande.

Vad först angår direktör i banken eller därmed i förevarande hänseende likställda befattningshavare, har kommittén redan angivit de principiella skäl, som enligt kommitténs mening tala för att dylika befattningshavare ej böra hava lån i banken. Det kan tilläggas, att något egentligt behov därav i allmänhet icke torde föreligga för dessa befattningshavare, enär de av sina anställningsvillkor eller de faktiska förhållandena äro förhindrade att utöva någon affärsverksamhet, för vilken kredit skulle erfordras.

Även revisorerna böra i kredithänseende stå fria i förhållande till banken; deras uppgift att granska och utöva kritik över av bankledningen beviljade krediter och dess politik i allmänhet kan förfelas, om de själva hava krediter i banken.

Emellertid har kommittén icke ansett sig böra för vare sig direktörer

eller revisorer stadga förbud mot all kredit. Den kredit, som beviljas mot säkerhet av sådan värdehandling, vari omyndigs medel utan överförmyndares samtycke må anbringas (d. v. s. stats-, kommunal- och vissa hypoteksbanksobligationer samt inteckningar inom 60 procent av taxeringsvärdet å hyres- eller jordbruksfastighet) måste betecknas såsom relativt riskfri och utan betydelse i nyss anmärkta hänseenden. Kommittén har därför föreslagit undantag för dylik kredit.

För att icke nu avhandlade förbud till sin verkan skall bliva illusoriskt, har detsamma även utsträckts att gälla bolag eller förening, vari direktör, tjänsteman eller revisor såsom delägare eller medlem äger ett väsentligt ekonomiskt intresse. Huruvida så är fallet är givetvis att bedöma med hänsyn till storleken av den andel, han äger i sammanslutningen. Att innehavaren av aktiemajoriteten i ett bolag faller härunder är uppenbart, men även den, som innehar en något mindre, men dock väsentlig andel i sammanslutningen, bör träffas av omförmälda förbud.

Att bank ej bör åt annan person bevilja kredit mot borgen eller växelförpliktelse av direktör, revisor eller sammanslutning, vari någon av dem på nyss angivet sätt är intresserad, lärer följa av förslagets ovan angivna ståndpunkt och har stadgats i 2 mom. av förevarande paragrafer.

Vad därefter angår kredit till personer, som utan att vara direktörer i banken tillhöra dess styrelse, har kommittén ansett ovan återgivna, nu i bolagsordningarna förekommande bestämmelse tillfyllest och upptagit densamma i lagen såsom ett sista stycke i 48 och 164 §§. Att för dessa styrelseledamöter införa restriktioner likartade med de för direktörer och revisorer föreslagna torde, om dessa sistnämnda restriktioner bliva genomförda, icke vara erforderligt och skulle för övrigt vara olämpligt, enär man härigenom skulle göra det så gott som omöjligt för bankerna att såsom styrelseledamöter förvärva personer, som själva utöva industri- eller annan näringsverksamhet.

Att de krediter, som enligt sålunda föreslagna bestämmelser kunna ifrågakomma till styrelseledamöter i banken, skola behandlas av styrelsen i dess helhet, därom stadgas i 56 och 172 §§ av förslaget; och får kommittén hänvisa till vad angående denna fråga i annat sammanhang uttalas. Kommittén vill här framhålla, att kommittén i fråga om krediter till personer, som utan att intaga direktörsställning äro ledamöter av sådan lokalstyrelse, som finnes inrättad vid vissa avdelningskontor, icke ansett erforderligt att meddela andra bestämmelser än att dylika krediter skola behandlas av själva bankstyrelsen — något som redan är föreskrivet i vissa bolagsordningar.

Banks verkställande organ.
56 och 172 §§.

Kommittén har, därtill närmast föranledd av en del förhållanden berörande det sätt, varpå de verkställande bankorganen utövat förvaltningen — varom mera nedan — haft under prövning huruvida några förändringar i lagstiftningen kunna anses påkallade i fråga om banks

verkställande organ, bankens styrelse, och sättet för dennas verksamhet.

I Danmark och Norge förekomma i detta ämne bestämmelser, vilka väsentligt avvika från dem, som innehållas i den svenska banklagen.

Enligt såväl 1919 års banklag som det nya banklagsförslaget i *Danmark* (§ 8) skall varje bank, vars styrelseförhållanden ej reglerats genom särskild lag, hava dels en styrelse, dels en direktion. Den förra skall bestå av minst tre aktieägare i banken. Direktionen består av en eller flera direktörer. I fråga om de olika organens befogenheter och sättet för deras tillsättande givas icke några föreskrifter i banklagen. I dessa hänseenden gälla bestämmelserna i lagen om aktiebolag. Enligt denna skall ledningen av bolaget tillkomma styrelsen, under det att direktionen — som kan tillsättas av styrelsen eller generalförsamlingen, beroende på bolagsordningens bestämmelser — skall förestå bolagets dagliga förvaltning. Det förutsättes i banklagen, att det utom styrelsen *kan* finnas ett särskilt bankråd eller representantskap, vars uppgifter enligt förslaget skola angivas i bolagsordningen.

Enligt den *norska* banklagen (§§ 11 och 13) skall i varje bank finnas en styrelse och ett representantskap. Styrelsen, som skall bestå av minst tre medlemmar, handhar ledningen av verksamheten. Representantskapet är icke någon särskilt för banker tillskapad institution utan skall finnas även i vanliga aktiebolag. Representantskapet i bank, vilket skall bestå av minst sju medlemmar, väljes till $^3/_4$ av generalförsamlingen bland aktieägarna och till $^1/_4$ av och bland bankens insättare. Enligt den allmänna aktiebolagslagens bestämmelser, vilka även gälla för banker, skall representantskapet hava till uppgift att vaka över att bolagets ändamål främjas i överensstämmelse med lag och bolagsordning samt bolagsstämmans och representantskapets egna beslut. Enligt banklagen har representantskapet vidare bland annat till uppgift att utse revisorer samt den s. k. kontrollkommittén, en delegation inom representantskapet med uppgift att närmare följa och kontrollera styrelsens förvaltning. Årsräkenskaperna med balansräkning skola, sedan de reviderats, av styrelsen framläggas för representantskapet, vilket till bolagsstämman har att avgiva förklaring om räkenskaperna och bolagets skötsel. Om bolagsordningen sådant föreskriver, kan även utdelningens bestämmande tillkomma representantskapet, eventuellt i förening med styrelsen; om föreskrift härom ej förekommer i bolagsordningen, skall representantskapet, eventuellt i förening med styrelsen, fastställa det högsta belopp, som bolagsstämman må besluta såsom utdelning.

Vad angår förhållandena i *utlandet i övrigt,* skall kommittén ej närmare ingå på dessa, särskilt som desamma närmast sammanhänga med organisationen av ledningen för ekonomiska företag i allmänhet inom respektive länder. Kommittén vill blott nämna, att i Tyskland, där bankerna äro underkastade de för aktiebolag i allmänhet gällande be-

stämmelserna, enligt dessa skall finnas utom styrelsen ett s. k. Aufsichtsrat. Detta, som i stort sett har samma ställning och uppgifter som representantskapet i Norge, skall således övervaka verksamheten och för detta ändamål göra sig underrättat om förvaltningens gång. Denna institution torde i verkligheten vara tämligen betydelselös.

Vad *svenska* förhållanden beträffar, är styrelsen det enda verkställande organ, som banklagen känner. Det ligger emellertid i sakens natur, att styrelsen, vilken ju i allmänhet till största delen består av personer, som hava sin egentliga verksamhet förlagd till andra områden, icke i sin helhet kan handlägga och besluta i alla förekommande ärenden. Styrelsen plägar därför inrymma åt den egentliga bankledningen en viss självständig beslutanderätt med eller utan skyldighet att vid nästkommande styrelsesammanträde anmäla lämnade krediter eller andra vidtagna åtgärder. Likartade anordningar förekomma i allmänhet även i vanliga aktiebolag. Vid avfattande av såväl gällande aktiebolagslag som banklagen utgick man även från att, så framt ej bolagsordning eller bolagsstämmas beslut lade hinder i vägen, styrelsen skulle äga att tillsvidare åt en eller flera av sina ledamöter eller eventuellt åt utanför styrelsen stående person uppdraga en viss beslutanderätt. På denna uppfattning vila, såsom ock i förarbetena till aktiebolagslagen uttalas, de i nämnda lagar förekommande bestämmelserna om befogenhet för styrelsen att åt ledamot av densamma eller annan uppdraga rätt till firmateckning och om skyldighet för den därmed utrustade att åtlyda styrelsens föreskrifter.

En anordning sådan som den nu berörda — med överlåtande av en viss självständig beslutanderätt åt den egentliga bankledningen — betingas av sakförhållandenas egen natur. Det kunde därför ifrågasättas, om man ej borde lagfästa den faktiskt i allmänhet förefintliga uppdelningen av den verkställande makten genom en föreskrift, att i varje bank skulle finnas dels en direktion för handhavande av den närmaste ledningen av banken och dels en styrelse eller ett förvaltningsråd, som skulle hava att besluta i frågor av större betydelse. Fördelen med en dylik anordning skulle vara, att då varje organ finge sitt bestämda kompetensområde, de inom varje organ beslutande ensamma finge bära ansvaret för vad vederbörande organ gjort eller uraktlåtit — ett förhållande som kunde vara ägnat att till gagn för bankens sunda ledning skärpa ansvarskänslan hos de beslutande.

Kommittén har emellertid icke ansett sig böra föreslå några lagbestämmelser av nu antydd innebörd, varvid följande skäl varit för kommittén bestämmande. Till en början bör bemärkas, att förhållandena äro helt olika i olika banker. I mindre banker finnes knappast behov av en uppdelning sådan som den här ifrågasatta och, vad de större bankerna angår, hava de, allt efter verksamhetsområde och arbetssätt, organiserat bankens administrerande på olika sätt. Att utforma några

allmängiltiga bestämmelser, som på samma gång tillgodosåge bankernas naturliga krav att själva få lösa rent organisatoriska spörsmål, torde knappast låta sig göra. Att inlåta sig härpå lärer för övrigt vara mindre lämpligt även ur den synpunkten, att utvecklingen lätt kan gå därhän, att platserna i ett förvaltningsråd bleve besatta mindre med tanke på bankens nytta än för beredande av platser åt representanter för bankens större kunder eller andra, vilkas tillgodoseende på dylikt sätt kunde ligga i bankledningens intresse.

Kommittén har således stannat vid att icke föreslå någon rubbning av de allmänna grundsatser, på vilka nu gällande lag i förevarande hänseende vilar och som innebära, att styrelsen i dess helhet är bankens verkställande organ och såsom sådant — givetvis dock endast de styrelseledamöter, som deltagit i de beslut, varom fråga är — ansvarig för bankens ledning, men att å andra sidan styrelsen skall äga befogenhet att åt en eller flera av styrelsens ledamöter eller utanför styrelsen stående personer delegera viss beslutanderätt.

Emellertid har kommittén funnit vissa förhållanden, som närmast gälla det *sätt,* varpå det nuvarande systemet tillämpas, påkalla uppmärksamhet. Ofta hava mycket stora engagemang ingåtts eller andra viktiga avgöranden träffats, utan att styrelsen förrän efteråt fått vetskap därom, eller i varje fall utan att densamma på ett tillräckligt tidigt stadium blivit i tillfälle att taga saken under prövning. Vidare har, när det gällt att klargöra ansvaret för åtgärder, som vidtagits av verkställande direktören eller annan direktör i banken, understundom visat sig råda en viss oklarhet om gränserna för vederbörandes befogenhet. Kommittén anser det vara synnerligen önskvärt att råda bot å dessa missförhållanden och föreslår därför i 56 och 172 §§ bestämmelser av innehåll, att styrelsen icke skall äga åt enskild styrelseledamot eller annan person uppdraga att ensam eller i förening med annan avgöra på styrelsen ankommande ärenden, med mindre föreskrifter blivit av styrelsen meddelade angående den befogenhet i olika avseenden, som uppdraget skall medföra. Dylika föreskrifter skola enligt förslaget givas uti en av styrelsen fastställd instruktion. Denna instruktion bör innehålla föreskrifter angående gränserna för vederbörandes befogenhet i fråga om rätt att bevilja kredit av olika slag och vidtaga andra förvaltningsåtgärder. Att i lagen angiva alla de olika avseenden, i vilka instruktionen bör innehålla bestämmelser, torde emellertid — med hänsyn till de växlande förhållandena i olika banker och vid olika tidpunkter — icke vara lämpligt. För att styrelsen skall få anledning att tid efter annan pröva instruktionens ändamålsenlighet, föreslås i 56 och 172 §§, att instruktionen fastställes för högst ett år i sänder. Att styrelsen skall äga att, oberoende av lämnat uppdrag om viss beslutanderätt för enskild styrelseledamot eller annan, avgöra varje ärende eller eljest åter-

kalla eller inskränka uppdraget ligger i sakens natur men har till förekommande av missförstånd ansetts böra uttryckligen stadgas.

Kommitténs förslag innehåller i fråga om styrelsens och den egentliga bankledningens förhållande till varandra ytterligare en nyhet. Vissa ärenden kunna vara av den betydelse för banken eller eljest av sådan art, att ifråga om dem någon delegering av beslutanderätten till enskild styrelsemedlem eller annan icke bör få förekomma. Kommittén har därför såsom ett sista moment i 56 och 172 §§ intagit stadganden, enligt vilka i vissa uppräknade fall en dylik delegering ej får ske. Bland de här angivna ärendena befinna sig, såsom redan i annat sammanhang blivit antytt, även frågor om kredit till styrelseledamöter i banken samt dem närstående företag.

Såsom av 57 och 173 §§ i förslaget framgår, har kommittén ifrågasatt vissa bestämmelser i fråga om rätt för direktör eller tjänsteman vid banks huvud- eller avdelningskontor, åt vilken uppdragits att ensam eller i förening med annan avgöra på styrelsen ankommande ärenden, att vara styrelseledamot i annat bolag. Det styrelseledamotskap, som en dylik befattningshavare enligt bestämmelserna i nämnda paragraf kan innehava, kan bero därpå, att banken äger eller utövar särskild kontroll över företaget i fråga, men det kan ock hava tillkommit, utan att banken äger något intresse i företaget. Vare sig styrelseledamotskapet är av det ena eller andra slaget, torde frågor om kredit till företaget böra behandlas av bankstyrelsen i dess helhet, ty uppenbart är, att den, som varit med om att besluta om de utvidgningar eller de andra åtgärder, för vilka kredit erfordras, i allmänhet icke är i stånd att vid kreditfrågans behandling i banken anlägga fullt objektiva synpunkter på frågan.

Vad därefter angår krediter till sådana styrelseledamöter, som icke äro direktörer i banken, och till dessa styrelseledamöter närstående företag, så böra ej heller dessa krediter behandlas av en direktör i banken utan av styrelsen i dess helhet, enär en bankens direktör, som ju i allmänhet tillsättes av styrelsen, i förhållande till dennas övriga ledamöter icke intager en fullt oberoende ställning.

I flera banker finnas vid större avdelningskontor å annan ort särskilda lokalstyrelser. Krediter till ledamöter av dessa lokalstyrelser liksom till företag, som stå dessa ledamöter nära, böra av helt naturliga skäl icke beviljas vid lokalkontoret — detta är, såsom tidigare framhållits, redan nu för vissa bankers del förbjudet genom bestämmelse i bolagsordningen — utan i likhet med krediter till ledamöter av själva bankstyrelsen beviljas av denna. Detta sistnämnda synes vara på sin plats närmast av det skälet, att själva bankstyrelsen, som ju enligt förslaget är ensam ansvarig för krediterna till egna ledamöter, skall bliva i tillfälle att tillse, att de principer, som därvid tillämpas, även bliva normerande för krediter till ledamöterna i lokalstyrelserna.

För att icke nu avhandlade grundsatser om vissa krediters behandling av själva bankstyrelsen skola utgöra hinder för lämnande under enkla och vanliga former av den löpande affärskredit, som kan ifrågakomma för person, bolag eller förening, som driver affärsrörelse, har till punkt 3) i 56 och 172 §§ lagts ett stadgande av innebörd, att styrelsen skall äga att beträffande person, bolag eller förening, som där angives, fastställa vissa gränser, inom vilka utan styrelsens beslut i varje särskilt fall kredit må beviljas vederbörande i och för en av honom idkad rörelse. Angående innebörden av det sålunda föreslagna stadgandet må framhållas, att det, för att enligt detsamma kredit skall kunna beviljas av annan än styrelsen, icke är tillräckligt, att krediten rymmes inom de gränser, som finnas angivna i den av styrelsen fastställda allmänna instruktionen, utan att det erfordras, att befogenheten till kreditens lämnande grundar sig på ett särskilt av styrelsen givet uppdrag, avseende just den kredittagare, varom fråga är. Anledningen till denna förslagets ståndpunkt är, att ifrågavarande slags krediter kunna vara av mera ömtålig natur, varför det såväl på grund härav som med hänsyn till de skiftande förhållanden, som kunna föreligga, torde vara lämpligast, att styrelsen får taga ställning till varje kredittagare för sig.

Böra direktörer och styrelseledamöter i bank få vara ledamöter av styrelsen i andra bolag?

57 och 173 §§.

En fråga, som intagit ett framträdande rum i diskussionen om eventuella ändringar i banklagstiftningen, är den, huruvida några inskränkningar böra genomföras i fråga om rätten för bankdirektörer, eventuellt även styrelseledamöter i bank, att vara styrelseledamöter i andra bolag. Innan kommittén angiver sin ställning till denna fråga skall kommittén med några ord beröra, hur densamma besvarats i Danmark och Norge.

Under det att 1919 års *danska banklag* i § 9 allenast föreskriver, att direktör i en bank icke samtidigt kan vara medlem av direktionen i en annan dansk bank eller sparkassa, innehåller det nya *banklagsförslaget* utförligare bestämmelser angående de ledandes inom en bank uppdrag utanför banken. Enligt huvudregeln i detta förslag må direktör eller chef för självständigt avdelningskontor icke såsom innehavare, styrelseledamot, befattningshavare eller på annat sätt själv driva eller deltaga i ledningen eller driften av annan förvärvsverksamhet än bankens. Från denna huvudregel föreslås dock det betydelsefulla undantaget, att om samtliga styrelseledamöter i banken giva sitt samtycke därtill, direktör i mindre bank (med högst 500 000 kronors aktiekapital) ävensom föreståndare för avdelningskontor med viss omslutning kan få driva eller deltaga i annan förvärvsverksamhet samt direktör och kontorsföreståndare i större bank kan under samma förutsättning få vara ledamot av styrelsen eller representantskapet i bolag, som driver förvärvsverksamhet. Vidare innehåller förslaget, att om en ledamot av banks styrelse eller direktion, en kontorsföreståndare eller någon funktionär i banken utses att på bankens

vägnar utöva tillsyn över ett av banken finansierat företag, den, som erhållit ett dylikt uppdrag, icke får uppbära något arvode av företaget.

Enligt den *norska banklagen* (§ 11) må administrerande direktör, d. v. s. bankdirektör, som är medlem av bankens styrelse, ävensom annan direktör och chef för avdelningskontor utanför huvudkontorets kommun icke själv driva handel, industri eller rederirörelse eller vara agent eller kommissionär för någon, som driver sådan verksamhet, ej heller vara ledamot av styrelsen i något bolag, som driver dylik verksamhet. I fråga om annan styrelsemedlem gäller, att han icke får vara ledamot i styrelsen för något bolag, som har lån i banken, varvid dock lån mot vissa slags säkerheter ej medräknas. Dessa förbud mot styrelseledamotskap i andra bolag gälla icke bolag, som äro under administration eller i likvidation. Därjämte kan undantag från samma förbud beviljas av bankens representantskap, varvid dock fordras $^2/_3$ majoritet inom representantskapet samt enhällig tillstyrkan av kontrollkommittén och styrelsen. För administrerande direktör, annan direktör och kontorsföreståndare i banken kan undantag beviljas endast för styrelseledamotskap i annan bank eller bolag, vars hela förmögenhet utgöres av bankaktier.

Kommittén vill till en början framhålla, att man i förevarande fråga enligt kommitténs uppfattning bör göra skillnad mellan å ena sidan direktörer i banken och å andra sidan övriga styrelseledamöter. Att för de sistnämnda föreskriva några inskränkningar beträffande deras rätt att driva egen verksamhet eller vara styrelseledamöter i andra företag skulle medföra betänkliga konsekvenser för bankstyrelsernas sammansättning. Bankerna skulle, om dylika restriktioner genomfördes, bliva förhindrade att för sin verksamhet tillgodogöra sig erfarenheten hos utövande näringsidkare. Även en bestämmelse sådan som den i norska banklagen förekommande: att en styrelseledamot i bank icke får vara ledamot i styrelsen för något bolag, som har lån i banken — en bestämmelse, vars syfte givetvis är att utgöra garanti för en fullt objektiv prövning av förekommande kreditfrågor — skulle enligt kommitténs uppfattning avsevärt försvåra möjligheten för bankerna att såsom ledamöter i styrelsen förvärva för bankens verksamhet värdefulla representanter för näringslivet. Av nu anförda skäl och då det syfte, som denna i den norska lagen förekommande bestämmelse är avsedd att tillgodose, torde hava vunnit tillräckligt beaktande genom det av kommittén föreslagna stadgandet om dylika krediters behandling av styrelsen i dess helhet, anser kommittén några restriktioner av nu omhandlad beskaffenhet icke vara erforderliga i fråga om sådana styrelseledamöter i bank, som icke äro direktörer i banken.

Vad däremot angår direktörer i banken, äro förhållandena något annorlunda. Såsom framgår av vad förut i annat sammanhang närmare utvecklats, är det verkställande direktören i banken, som har det närmaste ansvaret för bankens ledning. Den allmänna inriktning, som bankens

verksamhet får, beror i hög grad på honom; hans omdöme och beslut blir i allmänhet avgörande vid behandlingen av föreliggande frågor. Vad nu sagts gäller, om än i mindre grad, om andra direktörer i banken. Då man påyrkat införande av förbud eller åtminstone vissa restriktioner i fråga om rätten att såsom styrelseledamöter deltaga i ledningen av andra företag, hava dessa yrkanden närmast gällt dem, som tillhört själva bankledningen, direktörerna i banken.

Till stöd för härutinnan framställda förslag har framhållits, att bankdirektörernas styrelseledamotskap i andra bolag vore ägnat att inleda bankverksamheten på olämpliga vägar och äventyra bankledningens objektivitet vid bedömande av föreliggande kreditfrågor.

Kommittén vill icke förneka, att det förhållandet, att en banks direktör sitter i andra bolags styrelser, kan innebära faror av nu antydd art för bankverksamheten. Särskilt torde den nära anknytning mellan banker och emissionsföretag, som förefunnits därigenom att bankens direktör haft säte jämväl i emissionsbolagets styrelse, hava visat sig olycksbringande, varjämte även i andra fall kreditgivningen till sådana företag, vari en bankens direktör varit styrelseledamot, kan lämna rum för anmärkningar. Men att härav sluta till att bankdirektörs styrelseledamotskap i industriella företag under alla förhållanden är av ondo, torde icke vara riktigt. För en bankman är det av synnerlig vikt, att han är väl förtrogen med industriella förhållanden. I sin verksamhet blir han ständigt ställd inför frågor, som kräva dylik förtrogenhet: han skall kunna bedöma de ekonomiska förutsättningarna för en beräknad produktion, en planerad utvidgning eller annan förändring. Bristande erfarenhet i dylika frågor kan leda till att krediter beviljas utan nödig kritik från bankens sida, varigenom förlust kan förorsakas banken. Även i det avseendet kan olägenhet uppkomma, att ett företag, som kanske väl är förtjänt av kredit, på grund av bankledningens bristande förmåga att bedöma förhållandena vägras kredit eller får denna indragen. Om således kunskap och praktisk erfarenhet i industriella problem i vår tid äro nödvändiga för en bankman i ledande ställning, är det uppenbart, att dylik kunskap och erfarenhet bäst förvärvas genom att vederbörande får på nära håll följa industriella företag, vartill han kan få tillfälle genom ledamotskap i företagens styrelser. Man bör även taga i betraktande, att det kan inträffa, att en bank på grund av omfattningen av lämnade krediter nödgas öva kontroll över skötseln av ett industriellt företag, i vilket fall bankens representerande i styrelsen för företaget är fullt naturligt. Detsamma gäller i än högre grad om företag, som på grund av inträffade förändringar faktiskt kommit i den kreditgivande bankens ägo.

Av nu anförda skäl anser kommittén ett förbud för bankdirektörer att vara ledamöter i andra bolags eller föreningars styrelser icke vara att förorda. Å andra sidan anser kommittén icke heller den fulla fri-

het, som för närvarande råder i förevarande hänseende, vara lämplig. Kommittén har därför i 57 och 173 §§ föreslagit stadganden, enligt vilka direktör i bank icke må vara ledamot av styrelsen i annat bolag — aktiebolag, solidariskt bankbolag eller ömsesidigt försäkringsbolag — utan att tillstånd för varje sådant styrelseledamotskap lämnats av bankens styrelse. Härigenom blir det möjligt att taga hänsyn till de olikartade förhållanden, som i olika fall kunna föreligga. Tillstånd till styrelseledamotskap torde väl alltid lämnas i de fall, då den kreditgivande banken är att anse såsom den faktiske ägaren av företaget eller i allt fall med hänsyn till kreditens omfattning nödgas öva särskild kontroll över detsamma. I dylika fall avser ju styrelseledamotskapet ett bevakande av bankens intresse. Huruvida tillstånd skall lämnas till styrelseledamotskap i andra bolag, blir styrelsens sak att avgöra med hänsynstagande till föreliggande omständigheter. För giltigheten av styrelsens beslut om tillstånd, varom nu är fråga, har föreskrivits viss kvalificerad majoritet.

Vad nu nämnts beträffande direktör i bank gäller även i fråga om tjänsteman vid banks huvud- eller avdelningskontor, åt vilken uppdragits att ensam eller i förening med annan avgöra på styrelsen ankommande ärenden. Bestämmelserna i 57 och 173 §§ hava därför gjorts tillämpliga även på dylika befattningshavare.

Fråga om förefintligheten av bankmonopol.

Innan kommittén övergår till den speciella motiveringen för de föreslagna ändringarna i banklagen såvitt angår bankernas verksamhet m. m., har kommittén ansett sig böra i korthet ingå på ett spörsmål av principiell natur, som tid efter annan plägat framkomma i den allmänna diskussionen, nämligen frågan om förefintligheten i vårt land av någon art av bankmonopol. Det har i sådant hänseende gjorts gällande, att ett faktiskt monopol skulle förefinnas genom den svenska banklagstiftningens oktrojsystem för nybildning av banker och inrättande av avdelningskontor samt på grund av det generella förbudet för annan än bankaktiebolag och solidariskt bankbolag att driva bankrörelse, d. v. s. sådan verksamhet i vilken ingår inlåning från allmänheten på räkning, som av bank allmänneligen begagnas.

Visserligen uppställer banklagen särskilda villkor för att bankbolag skall kunna erhålla oktroj för utövande av bankrörelse, bland annat att bolaget skall befinnas vara nyttigt för det allmänna. Men för nybildning av banker utgöra dessa villkor erfarenhetsmässigt icke något egentligt hinder och prövningen av oktrojansökningar kommer otvivelaktigt att hädanefter ske efter samma grunder som tillförene. Det bör även framhållas, att banklagens ifrågavarande bestämmelser utgöra ett skydd emot tillkomsten av bankföretag, som ur en eller annan synpunkt kunna an-

tagas bliva till skada för det ekonomiska livet inom landet eller någon del därav.

Den enskilda företagsamheten synes sålunda alltjämt kunna betraktas såsom fri, då det gäller öppnande av bankrörelse, ehuru enskild man numera icke må driva inlåning från allmänheten på bankräkningar. Det i sistnämnda hänseende gällande förbudet, vilket tillkommit till förhindrande av missbruk, som visat sig skadliga, har icke föranlett invändningar eller anmärkningar av betydelse, och det har icke uppvisats eller gjorts sannolikt, att det verkat stäckande på en nyttig konkurrens med bankerna om inlåningen från allmänheten eller att det hindrat uppkomsten av en verksam sådan konkurrens. Antaganden i sistnämnda riktning hava byggts på jämförelser med främmande länder, för vilkas starkt utvecklade bankirväsen förutsättningarna varit andra än de som erbjudit sig i Sverige, bland annat med hänsyn till den svenska allmänhetens historiskt grundade förtroende till bankerna.

Vad därefter angår gällande restriktioner för öppnande av bankkontor, så hava dessa tillkommit med hänsyn till det allmännas intresse, som genom desamma beretts möjlighet att göra sig starkare gällande vid banknätets utformning.

Huruvida ett faktiskt bankmonopol råder inom vårt land, torde för övrigt förbliva omtvistat, så länge innebörden i detta icke sällan begagnade uttryck är obestämt. Vid sidan av riksbanken och sparbankerna intaga privatbankerna otvivelaktigt en mycket betydande ställning inom det svenska kreditlivet och fylla därinom speciella uppgifter, för vilka de ensamt äro särskilt anpassade. Svenska bankföreningen erbjuder tillika ett organ för inbördes samverkan. Men något envälde utövas enligt kommitténs mening icke inom eller genom bankverksamheten, och icke heller kan det sägas, att konkurrensen mellan bankerna skulle vara upphävd.

Speciell motivering.

1 och 2 §§.

Då kommittén, såsom i annat sammanhang beröres, föreslår upphävande av lagen den 5 juni 1909 angående emissionsbanker, har en jämkning måst vidtagas i 1 och 2 §§.

I 1 § har därjämte införts en hänvisning till de gällande bestämmelserna angående den av postverket bedrivna postgirorörelsen.

4 §.

I *1 mom.* har under 7) gjorts ett tillägg föranlett av den föreslagna nya 86 b §.

Till paragrafen hava dessutom lagts två nya moment.

Preferens-aktier.

2 mom. Enligt 92 § banklagen kunna aktieägare i bankaktiebolag, då så stor del av grundfonden gått förlorad, att bolaget är skyldigt att träda i likvidation, möjliggöra rörelsens fortsättande genom att tillskjuta vad som erfordras för att återställa grundfonden till dess behöriga belopp. De aktieägare, som verkställt dylikt tillskott, äga att av bolagets behållna vinstmedel erhålla åter vad de tillskjutit jämte ränta efter sex procent, innan annan utdelning får ske, varjämte de även i händelse av bankens likvidation äga viss företrädesrätt för återbekommande av tillskotten. Även i andra fall än det med denna bestämmelse avsedda kan det visa sig nödvändigt att stärka en banks kassaställning eller tillföra densamma ökat rörelsekapital. Nytt kapital har därvid stundom erhållits genom utgivande av så kallade förlagsbevis, d. v. s. skuldebrev löpande med bestämd ränta och med rätt till betalning före aktieägarna men efter bankens övriga fordringsägare. Emellertid torde det för vinnande av nu berörda syften, grundfondens återställande och stärkandet av företagets likviditet, kunna vara lämpligare att utgiva preferensaktier. Något avgörande skäl lärer icke heller kunna anföras, varför icke bankaktiebolag i likhet med andra aktiebolag skulle hava möjlighet att utgiva dylika aktier. Med hänsyn härtill har kommittén ansett sig böra föreslå sådana ändringar i banklagen, att möjlighet vinnes till utgivande av aktier med företrädesrätt.

De ändringar i banklagen, som av kommittén föreslås i avsikt att möjliggöra utgivandet av preferensaktier, ansluta sig till motsvarande bestämmelser i aktiebolagslagen. I förevarande paragraf stadgas sålunda, att, därest ej alla aktier skola medföra samma rätt, i bolagsordningen skall angivas det belopp, vartill aktier med företrädesrätt må utgivas, och det företräde, de skola medföra, ävensom, därest bolagsordningen innehåller

bestämmelser om minimi- och maximikapital, den rätt till teckning eller erhållande av nya aktier, som vid grundfondens ökning skall tillkomma varje särskilt slag av aktier.

3 mom. I fråga om detta mom. hänvisas till motiveringen till 39 a §.

18, 20, 24, 25 och 40 §§.

I 18 § banklagen föreskrives såsom villkor för registrering av bankaktiebolag, bland annat, att viss del av grundfonden blivit behörigen inbetald och att för inbetalning av återstoden avlämnats pant, som bankinspektionen prövat fullgod. I anslutning härtill föreskrives i 20 §, att vid ansökan om registrering skall fogas, jämte annat, bevis från bankinspektionen, utvisande dels huru stor del av grundfonden behörigen inbetalts, dels ock att för inbetalning av återstoden avlämnats förbindelse med pant, som bankinspektionen prövat fullgod. Aktietecknares skyldighet att ställa pant, varom nu är nämnt, fastslås i 24 §, varjämte 25 och 40 §§ innehålla vissa härmed sammanhängande bestämmelser.

Banklagen utgår sålunda från den uppfattningen, att endast pant kan godkännas såsom säkerhet för inbetalning av grundfonden. Emellertid synes denna mening onödigt sträng. Även annan säkerhet, i främsta rummet av bank ställd garanti, kan erbjuda full trygghet. Något skäl att utesluta annan säkerhet än pant lärer så mycket mindre föreligga, som bankinspektionen i varje fall har att pröva, huruvida den ställda säkerheten kan anses fullgod. Kommittén anser sig därför böra föreslå sådan ändring av ovannämnda paragrafer, att jämväl annan säkerhet än pant kan godkännas.

21 §.

Beträffande det till denna paragraf fogade tillägget hänvisas till motiveringen till 39 a §.

29, 31 och 38 §§.

Av skäl, som anförts i motiveringen till 4 §, har kommittén funnit sig böra föreslå, att möjlighet beredes bankaktiebolag till utgivande av aktier med företrädesrätt. Med hänsyn härtill har det blivit erforderligt att vidtaga vissa ändringar i förevarande paragrafer. I 29 § har sålunda tillagts att, därest aktier, som utgivas vid ökning av grundfonden, icke skola vara likställda med de förutvarande aktierna, i beslutet om ökningen skall angivas den olikhet, som skall förefinnas mellan aktiegrupperna. I 31 § 1 mom. har gjorts den modifikationen, att den där givna regeln om rätt för aktieägare att vid nyteckning av aktier erhålla det antal, som svarar mot hans andel i den förutvarande grundfonden, skall gälla ovillkorligt, endast då alla förutvarande aktier äga lika rätt. Till 2 mom. av samma paragraf har fogats sådant tillägg, att i kungörelse och meddelande till aktieägarna angående beslut om ökning av

grundfonden skola, därest ej alla aktier medföra samma rätt, intagas bolagsordningens bestämmelser om aktier av olika slag. Såsom ett nytt mom. i 38 § har intagits föreskrift, att beslut om ökning av grundfonden genom överföring till densamma av besparade vinstmedel skall, därest de nya aktierna ej skola vara likställda med de förutvarande, angiva den olikhet, som skall förefinnas mellan dem. I förutvarande 2 mom. av 38 § har föreslagits samma jämkning, som vidtagits i 31 § 1 mom.

21, 39 a och 39 b §§.

Nedsättning av grundfond.

I kungörelsen den 9 januari 1846 angående enskilda banker, vilka utgiva egna kreditsedlar, föreskrevs, bland annat, att insatt grundfond ej finge genom utdelning minskas, så länge bankens rörelse fortfore, och icke heller vid dess upplösning i vidsträcktare mån, än att återstoden fullt motsvarade beloppet av bankens utelöpande och gällande förbindelser av alla slag.

Likartade bestämmelser upptogos i kungörelserna den 20 maj 1864 och den 12 juni 1874 angående enskilda banker med rätt att utgiva egna banksedlar.

Lagen den 19 november 1886 angående bankaktiebolag stadgade, att inbetald grundfond ej finge, så länge bankrörelsen fortfore, minskas genom utdelning eller annan återbetalning till aktieägarna.

Föreskrift av samma innebörd upptogs i lagarna den 18 september 1903 angående solidariska bankbolag och angående bankaktiebolag. Förstnämnda lag innehöll därjämte förbud mot minskning av den genom tillskott av kommanditlottägare bildade särskilda fond, kommanditfonden.

I det förslag till lag om bankrörelse, som med betänkande den 13 mars 1908 avlämnades av 1907 års bankkommitté, förekommo likaledes bestämmelser av innehåll, att, så länge bankrörelsen fortfore, bankbolags inbetalda grundfond icke finge minskas genom utdelning eller annan återbetalning till aktieägarna. För solidariskt bankbolag gällde samma förbud i fråga om kommanditfond. Vid omarbetning inom finansdepartementet av berörda förslag blev i stället för nämnda bestämmelser, vilka i förslaget upptagits såsom fristående stadganden, ett tillägg infört till de i förslaget förekommande reglerna om grundfondens uppförande i balansräkningen bland skulderna, vilket tillägg innehöll, att grundfondens liksom kommanditfonds belopp ej finge minskas, så länge bankrörelsen fortfore. I samband därmed stod bestämmelsen, att till aktie- eller lottägarna ej finge utbetalas annat än den vinst, som förefunnes enligt fastställd balansräkning för sista året, i den mån vinsten ej skulle avsättas till reservfonden. Inom lagrådet framhölls, att med bestämmelsen, att grundfondens belopp icke finge i balansräkningen minskas, syntes vara avsett att angiva, att ett bankaktiebolags grundfond, i olikhet med vad som gällde om annat aktiebolags aktiekapital, aldrig finge nedsättas. Enligt

lagrådets mening borde i lagen givas ett mera direkt uttryck åt berörda förhållande. Med anledning av nämnda anmärkning uttalade dåvarande chefen för finansdepartementet, att syftet med ifrågavarande bestämmelse vore att fastställa, det grundfonden alltid skulle i balansräkningen upptagas till sitt fulla belopp, även om till följd av inträffade förluster de för grundfondens täckande erforderliga tillgångarna minskats. De belopp, varmed sagda tillgångar minskats, skulle redovisas såsom brist i balansräkningens debet. Överstege berörda brist tio procent av grundfondens belopp, vore bolaget skyldigt att träda i likvidation. Då en beslutad nedsättning av grundfonden i själva verket skulle effektueras på det sätt, att grundfondens belopp i balansräkningen minskades, varigenom en del av de tillgångar, som erfordrades för grundfondens täckande lösgjordes, syntes ett förbud i lagen att i balansräkningen någonsin, så länge bankrörelsen fortfore, minska grundfondens belopp innebära ett fullt tydligt uttryck för den för bankbolag gällande principen, att grundfonden aldrig finge nedsättas. På grund härav hade departementschefen ansett, att lagrådets anmärkning ej borde föranleda ändring i förslaget. Omförmälda i departementsförslaget upptagna bestämmelse kom därför att oförändrad inflyta i nu gällande lag om bankrörelse.

Såsom lagrådet antytt, finnas i fråga om andra aktiebolag än bankaktiebolag regler om nedsättning av aktiekapitalet. Enligt 49 § i gällande lag om aktiebolag kan i dylikt bolag, vars bolagsordning innehåller bestämmelse om minimi- och maximikapital, aktiekapitalet enligt bestämda grunder nedsättas genom inlösen av *vissa aktier*, därest förbehåll därom gjorts i stiftelseurkunden eller vid bolagsordningens antagande. Dylik nedsättning, som dock ej får ske under minimikapitalet, kan äga rum jämväl genom inlösen av aktier, som utgivits vid aktiekapitalets ökning, så framt förbehåll därom gjorts på sätt nyss nämnts eller i beslutet om ökningen. För en nedsättning av aktiekapital i nu berört fall erfordras icke under alla förhållanden särskilt beslut av bolagsstämma. Då nämligen med åtgärden ofta endast avses, att en i bolagsordningen bestämd amorteringsplan skall följas, kan densamma även beslutas av styrelsen. Förbehåll, varom nyss är sagt, må emellertid ej bringas till verkställighet, där det ej blivit intaget i bolagsordningen och registrerat. Tillika gäller, att då nedsättning verkställts, styrelsen omedelbart skall göra anmälan därom för registrering samt att sedan aktie blivit inlöst, aktiebrevet genom styrelsens försorg bör förses med påskrift om inlösandet. Inlösen, varom i 49 § är fråga, förekommer oftast beträffande preferensaktier.

Beträffande nedsättning av aktiekapital i annat fall än nu är nämnt givas regler i 50 § i aktiebolagslagen, sådan denna paragraf lyder enligt lagen den 28 mars 1924. Beslut om här avsedd nedsättning kan fattas endast av bolagsstämma. Detsamma skall angiva det belopp, varmed aktiekapitalet skall nedsättas, ändamålet med nedsättningen samt det

sätt, varpå densamma skall genomföras. Genom styrelsens försorg skall beslutet ofördröjligen anmälas för registrering. Vid anmälan skall fogas i två exemplar av notarius publicus eller med styrelseledamöternas egenhändiga, bevittnade namnunderskrifter styrkt avskrift av protokoll, som förts i ärendet. I fråga om verkställande av beslutet om nedsättning skiljes i 50 § mellan å ena sidan beslut, som tillika innefattar föreskrift, att ett mot nedsättningen svarande belopp skall avsättas till reservfonden, och å andra sidan beslut utan denna innebörd. Beslut av sistnämnda natur, vilket innebär en återbetalning av en del av aktiekapitalet, må ej bringas till verkställighet utan rättens tillstånd. Ansökan om rättens tillstånd skall åtföljas av bevis, att beslutet blivit registrerat, samt förteckning å bolagets samtliga kända borgenärer. Sedan ansökan gjorts, skall rätten utfärda årsstämning å bolagets okända borgenärer. Styrkes inför rätten, att de borgenärer, som äro upptagna å förteckningen eller givit sig an hos rätten, blivit till fullo förnöjda för sina fordringar eller medgivit aktiekapitalets nedsättning, eller att säkerhet, som godkännes av rätten, ställts för deras fordringar, skall ansökningen bifallas.

Vidkommande åter sådant beslut om nedsättning, som tillika innefattar föreskrift om motsvarande belopps avsättning till reservfonden — en åtgärd, som vidtages för att bereda möjlighet till avskrivningar — erfordras till själva nedsättningsåtgärden icke något rättens tillstånd utan gäller, att aktiekapitalet skall anses nedsatt, då beslutet om nedsättningen blivit registrerat. Emellertid må *vinstutdelning* icke äga rum förrän rättens tillstånd därtill erhållits eller aktiekapitalet enligt verkställd registrering ökats med ett mot nedsättningen svarande belopp. Ansökan om rättens tillstånd till vinstutdelning skall vara åtföljd av bevis, att beslutet om nedsättning blivit registrerat, ävensom av förteckning å bolagets samtliga kända borgenärer. Rätten skall utfärda kallelse å bolagets borgenärer, såväl kända som okända, med föreläggande för den, som vill bestrida ansökningen, att sist före klockan tolv å viss dag näst efter tre månader skriftligen hos rätten göra anmälan därom, vid äventyr att han eljest anses hava medgivit ansökningen. Vissa föreskrifter meddelas i fråga om sättet för kallelsens kungörande och borgenärernas underrättande. Bland annat skola kronans ombudsman i orten samt alla kända borgenärer särskilt underrättas om kallelsen. Styrkes inför rätten, att de borgenärer, vilka hos rätten bestritt ansökningen, blivit till fullo förnöjda för sina fordringar eller medgivit vinstutdelning, eller att säkerhet, som rätten godkänner, ställts för deras fordringar, skall ansökningen bifallas. Sedan rättens tillstånd till nedsättning eller vinstutdelning erhållits, liksom då nedsättning, som ej är förenad med motsvarande belopps avsättning till reservfonden, verkställts, skall anmälan därom för registrering göras genom styrelsens försorg. Nedsättning av aktiekapitalet, som ej är förenad med motsvarande belopps avsättning till reservfonden, d. v. s.

återbetalning av kapital, är, därest bolagets egendom avträdes till konkurs, som börjar inom ett år från det rättens beslut efter verkställd registrering kungjordes, utan verkan mot borgenär, som ej samtyckt till nedsättningen eller vid fordringens tillkomst hade kännedom om rättens beslut. Om till fullgörande av beslutet om nedsättningen aktie blivit inlöst eller dess belopp minskats, bör aktiebrevet genom styrelsens försorg förses med påskrift därom.

Syftet med bestämmelsen, att bankaktiebolags grundfond icke må nedsättas, är givetvis att skydda bolagets borgenärers, i främsta rummet insättarnas, intresse. Emellertid kunna fall förekomma, då en nedsättning av grundfonden ur olika synpunkter kan vara ändamålsenlig. Därest formerna för sådan nedsättning på lämpligt sätt avvägas, synes densamma även kunna ske utan kränkning av borgenärernas berättigade intressen.

Vid övervägande av frågan, huruvida möjlighet bör beredas för nedsättning av bankaktiebolags grundfond, bör först beaktas sådan nedsättning, som sker genom inlösen av aktier efter utlottning eller efter annan grund. De skäl, som tala för medgivande av dylik inlösen i fråga om andra aktiebolag, synas i viss mån vara för handen även beträffande bankaktiebolag. Som redan berörts vid 4 §, har kommittén ansett sig böra föreslå sådan ändring i banklagen, att bankaktiebolag skall äga möjlighet att utgiva aktier med företrädesrätt. Emission av dylika aktier torde företrädesvis komma i fråga, då bankföretag vid rekonstruktion eller eljest i följd av tillfälliga svårigheter är i behov av nytt kapital. Det synes med hänsyn härtill lämpligt, att möjlighet beredes företaget att, då dylikt tillfälligt kapitalbehov upphört, inlösa de utgivna preferensaktierna. Enligt aktiebolagslagen kan inlösen, varom nu är fråga, äga rum av såväl aktier med företrädesrätt som andra aktier. Emellertid torde såvitt angår bankaktiebolag möjlighet till dylik inlösen böra införas endast beträffande preferensaktier. Något praktiskt behov att kunna på detta sätt inlösa även stamaktier lärer nämligen i fråga om dylika bolag icke föreligga.

Vad angår nedsättning av grundfonden i andra fall än nu nämnts, är att märka, att dylik nedsättning antingen är förenad med återbetalning till aktieägarna av viss del av kapitalet eller innefattar nedskrivning av kapitalet till täckande av lidna förluster. Nedsättning med kapitalåterbetalning torde understundom kunna visa sig önskvärd, då ett bankaktiebolag icke längre har behov av hela det kapital, som införts i rörelsen. Detta kan bero på olika omständigheter. Det kan tänkas, att en höjning av penningvärdet eller en minskning av affärsbankernas roll i kreditförmedlingen kan komma att medföra en nedgång i omslutningen med därav följande minskat behov av eget kapital. För någon bank kan exempelvis kapitalbehovet visa sig mindre av den anledningen att banken fått sitt verksamhetsområde minskat eller sin verksamhet eljest

inskränkt. Till följd av den minskning i omslutningen, som sålunda kan uppkomma, kan svårighet finnas att nöjaktigt förränta hela det investerade kapitalet. Det torde därför kunna komma att föreligga skäl att nedbringa detsamma genom återbetalning till aktieägarna.

Av större betydelse är givetvis frågan om nedsättning av aktiekapital till täckande av uppkommen förlust. Erfarenheten från den efter världskriget följande depressionstiden har tydligt ådagalagt, att behov kan föreligga av dylik kapitalnedsättning. Sådan nedsättning har också i stor omfattning förekommit inom andra aktiebolag än bankaktiebolag. Då för banks del så stora förluster uppkommit, att en nedsättning av grundfonden visat sig erforderlig, har det med hänsyn till gällande förbud mot nedsättning av nämnda fond blivit nödvändigt att bilda ett nytt bolag för övertagande av det gamla bolagets rörelse. En dylik åtgärd är emellertid förenad med betydande olägenheter. Densamma är ägnad att framkalla oro bland bankens kunder och minskning av allmänhetens förtroende för företaget. Dessutom är densamma förenad med avsevärda kostnader, såväl direkt för själva bildningen av det nya bolaget som indirekt genom de kostnader av olika slag, som bankrörelsens övergång till nytt bolag medför.

På grund av det anförda anser sig kommittén böra föreslå sådana ändringar i banklagen, att möjlighet beredes till nedsättning av bankaktiebolags grundfond. De föreslagna bestämmelserna ansluta sig i huvudsak till de föreskrifter, som, på sätt ovan berörts, enligt aktiebolagslagen gälla för nedsättning av aktiekapital. Med hänsyn till de olikheter, som förefinnas mellan bankaktiebolag och annat aktiebolag, har emellertid föreslagits vissa modifikationer i sistnämnda föreskrifter.

I 39 a § hava införts bestämmelser angående grundfondens minskning genom inlösen. Desamma överensstämma i huvudsak med föreskrifterna i 49 § aktiebolagslagen. Såsom redan berörts, har emellertid möjligheten till inlösen begränsats till aktier med företrädesrätt. Förbehåll om inlösen skall, för att kunna tillämpas å aktier, som utgivits i samband med bolagets bildande, hava intagits i den därvid stadfästa bolagsordningen och för att gälla senare utgivna aktier antingen förekomma i berörda bolagsordning eller ock hava intagits i beslutet om aktiernas utgivande och införts i bolagsordningen. Beträffande införande i bolagsordningen av dylikt förbehåll gälla vanliga regler om ändring i bolagsordningen och Konungens fastställelse därå.

I samband härmed har i 21 § såsom ett nytt moment införts en från aktiebolagslagen hämtad bestämmelse, att om förbehåll träffats om grundfondens nedsättning genom inlösen av aktier, dylikt förbehåll skall angivas i aktiebrevet.

Kommittén vill här framhålla, att genom berörda tillägg den i 252 § förekommande straffbestämmelsen för styrelseledamot, som underlåter att iakttaga föreskriften i 21 §, får en vidare omfattning. I straffrättsligt

hänseende kommer detta att medföra en olikhet i förhållande till motsvarande straffbestämmelser i aktiebolagslagen. Sistnämnda lag, vilkens straffbestämmelser fördelats på två paragrafer, 132 och 133 §§, den förra med strängare, den senare med mildare straffskala, stadgar nämligen för styrelseledamot, med vars begivande utfärdas aktiebrev, i vilket mot föreskriften i 26 § 2 mom. i samma lag ett träffat förbehåll om aktiekapitalets nedsättning genom inlösen av aktier icke angivits, straff efter den strängare straffskalan, under det att motsvarande förseelse enligt banklagen — vilken lag även innehåller straffbestämmelser fördelade på två paragrafer med olika straffskalor, en strängare i 251 § och en mildare i 252 § — skulle komma att bestraffas efter den mildare straffskalan. Det bör emellertid framhållas, att såvitt angår förseelse bestående i underlåtenhet att ställa aktie- eller lottbrev till viss man, redan nu förefinnes skillnad mellan de båda lagarna, i det att enligt aktiebolagslagen för styrelseledamot med vars begivande utfärdas aktiebrev, vilket utan Konungens lov är ställt till innehavaren, straffet skall utmätas efter den strängare skalan, under det att enligt banklagen underlåtenhet att ställa aktie- eller lottbrev till viss man är belagt med ansvar enligt den mildare straffskalan. Vid sådant förhållande och då underlåtenhet att i aktiebrev införa ett träffat förbehåll av ovan angivet slag synes böra närmast jämställas med underlåtenhet att ställa aktie- eller lottbrev till viss man, har kommittén icke funnit anledning att av hänsyn till aktiebolagslagens straffbestämmelser låta förevarande tillägg till 21 § medföra ändring i den till 21 § anknutna straffbestämmelsen i 252 §.

Föreskrifter om nedsättning av grundfonden i annat fall, än i 39 a § omförmäles, givas i 39 b §. Desamma motsvara i huvudsak bestämmelserna i 50 § aktiebolagslagen. Liksom i sistnämnda lagrum föreskrives sålunda i 39 b § 1 mom., att beslut om dylik nedsättning kan fattas endast av bolagsstämma, samt att detsamma skall angiva det belopp, varmed grundfonden skall nedsättas, ändamålet med nedsättningen och det sätt, varpå densamma skall genomföras. Tillika stadgas, att för den händelse nedsättningsbeslutet förutsätter ändring av bolagsordningen, vid ansökningen om fastställelse av dylik ändring skall fogas sådana protokollsavskrifter, som avses i 50 § aktiebolagslagen. För registrering skola därefter gälla de i 87 § givna bestämmelserna. Därest ändring av bolagsordningen icke erfordras, åligger det styrelsen att, såsom stadgas i 50 § aktiebolagslagen, anmäla nedsättningsbeslutet för registrering.

Vid anmälan i statsråd den 14 december 1923 av det förslag, som ligger till grund för nu gällande lydelse av 50 § aktiebolagslagen, erinrade föredragande departementschefen, att därest man såge frågan om kapitalnedsättningen ur borgenärernas synpunkt, en väsentlig skillnad förelåge, allt eftersom nedsättningen vore förenad med kapitalåterbetalning eller ej. Genom en nedsättning, som vore förenad med återbetalning,

frånhändes bolaget en kapitaltillgång, och detta kunde vara synnerligen menligt för borgenärerna. Skedde däremot endast en nedskrivning av kapitalet till täckande av förlust, vore själva nedsättningen endast en bokföringsåtgärd som i och för sig icke kunde medföra någon skada för borgenärerna. Men sedan nedsättningen verkställts, finge det nedsatta aktiekapitalet läggas till grund för beräkning av vinst. Hade nedsättningen icke skett, skulle ingen utdelning fått äga rum, förrän balansräkningen med det gamla aktiekapitalet, uppfört såsom skuld, utvisat vinst. Om nedsättning enligt då gällande bestämmelser verkställts, finge däremot utdelning ske, så snart en behållning, överstigande det nedsatta aktiekapitalet, förefunnes. Först genom att vinstutdelning efter nedsättningen ägde rum, kunde sålunda skada tillskyndas borgenärerna. All tillbörlig hänsyn till deras intressen syntes förty vara iakttagen, om det stadgades, att nedsättning av aktiekapital, som avsåge täckande av förlust, finge verkställas utan rättens tillstånd, men att vinstutdelning icke finge ske utan sådant tillstånd med därmed sammanhängande proklamaförfarande. En sådan bestämmelse kunde till en början bliva av värde för ett bolag, som eljest hotades med likvidation på grund av att två tredjedelar av dess aktiekapital gått förlorat. Vid avgörandet av frågan om skyldigheten att likvidera hade man efter nedsättningsbeslutet endast att räkna med det nedsatta aktiekapitalet. Men framför allt ur en annan synpunkt medförde anordningen fördel. Utan att inhämta rättens tillstånd kunde man få nedskriva aktierna och därigenom öppna möjlighet att åter öka kapitalet. Ökades då aktiekapitalet med ett mot nedsättningen svarande belopp, syntes något proklamaförfarande icke vidare vara behövligt. När aktiekapitalet ökats till sitt förutvarande belopp, finge nämligen utdelning ej ske, därest icke balansräkningen utvisade en behållning, överstigande det gamla aktiekapitalet. Förhållandet bleve sålunda detsamma, som om varken nedsättning eller ökning någonsin ägt rum.

De synpunkter, som sålunda anförts beträffande nedsättning av aktiekapital, torde böra vinna beaktande jämväl i fråga om nedsättning av bankaktiebolags grundfond. Med hänsyn härtill har kommittén ansett sig böra förorda, att olika regler skola tillämpas, då nedsättning är förenad med kapitalutbetalning till aktieägarna och då nedsättningen sker för att bereda möjlighet till avskrivning av gjorda förluster.

Rörande sådan nedsättning av grundfonden, som är förenad med kapitalutbetalning, föreslås i 39 b § 2 mom. en bestämmelse av innehåll, att beslutet icke må bringas till verkställighet utan rättens tillstånd, ävensom att ansökan om dylikt tillstånd skall vara åtföljd av bevis, att beslutet blivit registrerat. Dessa regler överensstämma med motsvarande föreskrifter i aktiebolagslagen. Vidkommande kallelseförfarandet har emellertid kommittén funnit, att de i aktiebolagslagen härutinnan givna reglerna icke böra i oförändrat skick komma till användning i fråga om bankbolag. Bestämmelserna om särskilda kallelser till samtliga kända

borgenärer och skyldighet för bolaget att sedermera styrka, att såväl dessa som de andra borgenärer, vilka efter årsstämningen givit sig an hos rätten, blivit till fullo förnöjda, medgivit nedsättningen eller erhållit fullgod säkerhet, skulle, därest de vunne tillämpning rörande bankaktiebolag, medföra sådana olägenheter, att nedsättning icke komme till stånd. Tillämpandet av dylika bestämmelser skulle, då fråga vore om en bank med dess talrika insättare, föranleda avsevärda kostnader och dessutom tvinga banken att offentliggöra hela sitt insättarebestånd. Ej heller synes behov föreligga att beträffande bankaktiebolag kräva iakttagande av samma regler, som i förevarande hänseende gälla för andra aktiebolag. Till skyddande av borgenärernas intresse givas nämligen i 49 § banklagen föreskrifter om det förhållande, som skall förefinnas mellan bankaktiebolags inlåning och beloppet av dess egna fonder, vilka föreskrifter givetvis äga tillämpning jämväl efter det grundfonden nedsatts. Bankaktiebolag äro även, i motsats till andra bolag, föremål för särskild tillsyn, vilket förhållande givetvis är ägnat att skydda borgenärernas intresse. Beaktas bör vidare, att flertalet av bankernas skulder äro av kortfristig natur, och att sålunda borgenärerna i regel äga möjlighet att, då grundfonden nedsättes, påfordra förbindelsernas fullgörande. På grund av det anförda har kommittén ansett sig böra förorda införande av ett i vissa hänseenden förenklat kallelseförfarande. Föreskrifter härom återfinnas i 39 b § 2 mom. senare delen. Kommittén har sålunda föreslagit bestämmelser av innehåll, att rätten skall utfärda kallelse å bolagets borgenärer med föreläggande för den, som vill bestrida ansökningen, att inom ett år göra anmälan därom, vid äventyr att han eljest anses hava medgivit ansökningen, samt att skyldigheten att styrka, att borgenärerna blivit till fullo förnöjda, medgivit nedsättningen eller erhållit betryggande säkerhet, skall avse endast sådan borgenär, som hos rätten bestritt ansökningen. Särskilda kallelser skola sålunda icke förekomma vare sig i fråga om kronans ombudsman eller bolagets kända borgenärer. Då med hänsyn till de föreslagna ändringarna hänvisning icke kan göras till bestämmelserna om årsstämning, hava i paragrafen införts närmare föreskrifter om inställelsedag och sättet för kallelsens kungörande. Dessa föreskrifter överensstämma med motsvarande regler i fråga om årsstämning med allenast den avvikelse, att då personliga kallelser icke erfordras, ansetts lämpligt, att kungörelse sker jämväl i tidning inom orten.

Jämväl i fråga om sådan nedsättning av grundfonden, som sker till beredande av möjlighet till avskrivning av lidna förluster, har kommittén ansett sig böra i huvudsak upptaga aktiebolagslagens bestämmelser. Liksom i aktiebolagslagen har dylik nedsättning angivits skola ske därigenom, att nedsättningsbeslutet innefattar föreskrift om motsvarande belopps avsättning till reservfond. Tydligt är, att i dylikt fall nedsättningen icke i och för sig medför någon försämring av borgenärernas ställning. Den-

samma innebär endast en bokföringsåtgärd, betingad av redan lidna förluster. Ej heller försämras i verkligheten borgenärernas rätt genom nedsättningen, i varje fall icke därest grundfonden därefter genom tillskott av nytt kapital ökas med ett mot nedsättningen svarande belopp. Av betydelse för borgenärerna blir nedsättningen först då den nedsatta grundfonden lägges till grund för vinstutdelning. I följd härav har kommittén, i anslutning till aktiebolagslagen bestämmelser, i förslaget upptagit regler, enligt vilka i fall, varom här är fråga, rättens tillstånd icke erfordras för själva nedsättningsåtgärden utan endast till en på grundval av det nedsatta kapitalet verkställd vinstutdelning. De skäl, som enligt vad ovan berörts tala för införande av ett enklare kungörelseförfarande vid meddelande av tillstånd till nedsättning, kunna emellertid åberopas även beträffande sådant tillstånd, varom nu är fråga. Med hänsyn härtill förordar kommittén i 39 b § 3 mom. sådan avvikelse från aktiebolagslagens bestämmelse, att ej heller vid nu omförmälda förfarande personliga kallelser skola förekomma.

Från aktiebolagslagen hava i 39 b § 4—6 mom. upptagits bestämmelser om registrering av nedsättningsbeslut och om verkan av bolagets försättande i konkurs ävensom rörande skyldighet för styrelsen att, då aktie blivit inlöst eller dess belopp minskat, låta förse aktiebrevet med påskrift därom.

41 §.

Denna paragraf har jämkats med hänsyn till de föreslagna bestämmelserna om nedsättning av grundfonden, varjämte hänvisning gjorts till de i 39 b § givna reglerna om utdelning av vinst, beräknad efter den nedsatta grundfonden.

43 §.

Då kommittén, på sätt angivits vid 39 a och 39 b §§ föreslagit införande av bestämmelser om nedsättning av grundfonden, har ur 5) av förevarande paragraf uteslutits föreskriften, att grundfondens belopp ej får minskas så länge bankrörelsen fortfar.

44 §.

Denna paragraf innehåller de bestämmelser, som för närvarande äro meddelade i 44 och 48 a §§.

45 §.

Såsom anförts i den allmänna motiveringen, har kommittén ansett sig böra föreslå avskaffande av den bankerna nu tillkommande rätten att förvärva aktier. Med hänsyn härtill har företagits en fullständig omarbetning av de i 46 och 48 §§ banklagen givna bestämmelserna. Häremot svarande stadganden hava sammanförts i 45 § av förslaget.

I första momentet av denna paragraf har intagits den från 46 § hämtade regeln, att bankaktiebolag i allmänhet ej äger förvärva sådan egendom, varmed bolaget ej må driva handel för egen räkning. Såsom undantag från denna huvudregel hava till en början upptagits bestämmelser i huvudsak motsvarande de nu gällande om rätt för bankaktiebolag att förvärva fastighet för bankens inrymmande, aktier i bolag med ändamål att förvalta dylik egendom samt inventarier erforderliga för rörelsen eller till bankbolaget tillhörig fastighet.

Vidare har kommittén ansett sig böra föreslå vissa undantag från det allmänna förbudet mot bankers aktieförvärv. Understundom kan det för såväl bankverksamheten som samhället vara fördelaktigt, att bankerna erhålla möjlighet att åtaga sig viktiga uppgifter, vilkas fullgörande lämpligen kan ske genom förvärv av aktier. Erinras bör, att banker på detta sätt deltagit i bildandet av Aktiebolaget lånekassan av år 1914, Svenska kronkreditaktiebolaget, Aktiebolaget kreditkassan av år 1922 och Svenska obligationskreditaktiebolaget. Vidare må framhållas, att det för det svenska näringslivet kan vara av betydelse, att svenska banker få möjlighet att deltaga i bildandet av utländska bankföretag, ägnade att stödja den svenska utrikeshandeln eller eljest främja svenska ekonomiska intressen. Tillfälle synes sålunda böra beredas bankaktiebolag att i vissa fall genom aktieförvärv medverka vid bildande eller rekonstruktion av annat svenskt bankaktiebolag, utländskt bankföretag eller svenskt aktiebolag, vars ändamål kan anses gagneligt för bankväsendet eller det allmänna. Rätten att förvärva aktier i dylikt företag torde, i likhet med vad för närvarande gäller beträffande förvärv av aktier i in- eller utländskt bankföretag, böra göras beroende av Konungens tillstånd.

Bestämmelser om bankaktiebolags rätt att förvärva egendom, som nu angivits, hava infogats i 2 mom. av förevarande paragraf.

Enligt 46 § i banklagen må bankaktiebolag, till skyddande av fordran, å offentlig aktion eller fondbörs inköpa egendom, som är för fordringen utmätt eller pantsatt, så ock såsom betalning övertaga lös egendom, där uppenbart är, att bolaget eljest skulle lida avsevärd förlust. Egendom, som bolaget sålunda till skyddande av fordran inköper eller övertager, skall åter avyttras, så snart det kan ske till belopp, som täcker fordringen. Därest bankaktiebolag övertager egendom såsom betalning enligt vad nu är sagt, skall anmälan därom ofördröjligen göras hos bankinspektionen.

Enligt kommitténs mening saknas tillräckliga skäl för vidhållande av lagens ståndpunkt att begränsa övertagande, varom nu är fråga, till lös egendom. I många fall torde det för bankaktiebolag vara fördelaktigt att såsom betalning för fordran övertaga jämväl fast egendom. En rätt till dylikt övertagande lärer icke vara ägnad att väcka betänklighet, då densamma föreligger endast när det är uppenbart, att banken eljest

skulle lida avsevärd förlust, samt övertagandet ofördröjligen skall anmälas hos bankinspektionen.

Formuleringen av nuvarande 46 § har givit anledning till viss tvekan, huruvida övertagande, som nyss nämnts, får ske jämväl av pantsatt egendom. Bestämmelsen har dock icke ansetts omöjliggöra övertagande även av sådan egendom. Ett förtydligande av stadgandet så att därav klart framgår, att ett dylikt övertagande må kunna äga rum, torde vara önskvärt, närmast med hänsyn till sådana fall, då ett utbjudande av pantsatt egendom å offentlig auktion eller fondbörs skulle vara ägnat att skada bankens intressen såsom fordringsägare. Såsom förutsättning för övertagande av egendomen i denna ordning i stället för å offentlig auktion eller fondbörs bör dock givetvis gälla, att det är uppenbart, att *avsevärd* förlust eljest skulle åsamkas banken. Det är nämligen av vikt att uppehålla principen, att bank endast i undantagsfall må förvärva egendom, varmed banken ej äger driva handel.

Om bankaktiebolag till skyddande av fordran övertagit fastighet, gruva, fabrik eller annan liknande anläggning eller fartyg, torde det ofta vara fördelaktigt för banken att överlåta förvaltningen av nämnda egendom jämte tillhörande lös egendom eller fortsättandet av den därmed bedrivna rörelsen till ett för ändamålet bildat bolag. Med tillhörande lös egendom avser kommittén sådan lös egendom, som erfordras för driften, t. ex. inventarier, redskap, verktyg och lösa maskiner, ävensom lager, fordringar och dylikt. Därest aktiebolagets bildande äger rum, innan övertagande från bankens sida sker, möter intet hinder för banken att under nyss angiven förutsättning övertaga aktier i det nya bolaget, och skäl lärer saknas att förhindra banken att efter förvärv av den ifrågavarande egendomen utbyta densamma mot aktier. En dylik besittningsform torde ur synpunkten av bankens likviditet vara att föredraga framför ett direkt innehav av den ifrågavarande egendomen. Aktie, som erhålles på detta sätt, bör givetvis i likhet med annan egendom, som inköpts eller övertagits för skyddande av fordran, åter avyttras, så snart det kan ske till belopp, som täcker fordringen.

Med hänsyn till borttagandet av den allmänna aktieförvärsrätten torde det vara nödvändigt att föreskriva, att därest aktiebolag, i vilket bankaktiebolag är delägare, överlåter sina tillgångar å annat aktiebolag, bankaktiebolaget må i utbyte mot aktie i förstnämnda bolag förvärva aktie i det bolag, som övertager det förra bolagets tillgångar. Ett dylikt utbyte torde i regel icke medföra någon ökad risk för bankaktiebolaget. Tydligt är, att därest aktie på detta sätt erhålles i utbyte mot aktie, som bankaktiebolaget har skyldighet att avyttra, samma skyldighet bör gälla i fråga om den nyförvärvade aktien.

Om bankaktiebolag, på sätt nu angivits, förvärvat aktie i utbyte antingen mot egendom, som bankaktiebolaget inköpt till skyddande av fordran eller övertagit såsom betalning för dylik, eller mot aktie, som

bankbolaget tidigare innehaft, bör bankinspektionen erhålla tillfälle att pröva, huruvida i det föreliggande fallet sådana omständigheter varit för handen, att dylikt utbyte enligt lag är medgivet. Med hänsyn därtill synes böra föreskrivas, att — liksom vid övertagande av egendom — anmälan skall göras till bankinspektionen.

Föreskrifter utformade i överensstämmelse med vad nu anförts hava intagits i 3, 4 och 5 mom. av förevarande paragraf.

46—48 §§.

I fråga om dessa paragrafer hänvisas till den allmänna motiveringen.

51 §.

Enligt förevarande paragraf må bankaktiebolag ej *utfärda* tryckta eller graverade, till innehavaren eller till viss man eller order ställda förbindelser. Det har någon gång inträffat, att bank iklätt sig betalningsansvar för obligationer, som utfärdats av annan. Ett dylikt förfarande, torde strida mot grunderna för ifrågavarande paragraf, vartill kommer, att bank därigenom ådrager sig förpliktelser av icke bankmässig natur, vilka kunna medföra fara för dess soliditet. Med hänsyn härtill föreslår kommittén ett tillägg till förevarande paragraf, varigenom ovannämnda förbud utsträckes att gälla även tecknande av ansvarighet för av andra utfärdade förbindelser, varom här är fråga.

52 §.

Under diskussionen rörande ändringar i banklagstiftningen har framhållits, bland annat, att åtgärder borde vidtagas för att förhindra utgivandet av så kallade konstgjorda depositionsbevis. Dylika bevis uppkomma därigenom, att personer, vilka av bank beviljats lån, erhålla valuta för lånet i form av depositionsbevis, som kunna uppsägas till betalning först efter lång tid. Låntagarna förskaffa sig därefter penningar genom att belåna de mottagna bevisen. Tydligt är, att dylika transaktioner kunna vara ägnade att ogynnsamt påverka penningvärdet. För bankerna, som vid lånens beviljande icke behöva utbetala något belopp, föreligger frestelse att icke underkasta kreditfrågan en tillräckligt noggrann prövning. Erfarenheten har också visat, att banker utfärdat dylika bevis i sådan omfattning, att dessa, då de förfalla till betalning, kunna vålla svårigheter.

Då man önskar förhindra transaktioner av den art, som nu angivits, synes den närmast till hands liggande åtgärden vara att förbjuda utfärdandet av depositionsbevis i samband med beviljandet av lån. Ett dylikt förbud torde emellertid icke vara lämpligt. Detsamma skulle lätt

kunna kringgås och komme dessutom att lägga hinder i vägen för fullt berättigade transaktioner. Det avsedda syftet synes lättare kunna uppnås genom bestämmelser rörande förfallotid för depositionsbevis. Därest förfallotiden bestämmes till viss, jämförelsevis kort tid efter medlens insättande eller uppsägning, torde ifrågavarande syfte vinnas. Med dylika bestämmelser kunna visserligen vissa olägenheter vara förbundna, men dessa torde dock icke vara av väsentlig betydelse. På grund av det anförda har kommittén funnit sig böra föreslå ett tillägg till förevarande paragraf av innehåll, att förfallotiden för insatta medel icke må bestämmas annorlunda än till viss dag, högst ett år, efter medlens insättande eller till viss tid, högst ett år, efter uppsägning samt att förfallotiden skall angivas i depositionsbeviset. Tydligt är, att denna bestämmelse innefattar förbud mot att inskränka rätten till uppsägning genom föreskrift att sådan ej får ske förrän efter viss tid. Densamma hindrar emellertid icke bank att på annan räkning än depositionsräkning mottaga penningar bundna för längre tid än nyss angivits.

54 och 55 §§.

Dessa paragrafer överensstämma med nuvarande 57 och 58 §§.

56 och 57 §§.

Beträffande dessa paragrafer hänvisas till den allmänna motiveringen.

58 §.

I denna paragraf 1 och 2 mom. hava intagits föreskrifterna i 56 § och 59 § 1 mom. enligt nu gällande lydelse. Med hänsyn till den omflyttning av lagens bestämmelser, som föreslagits av kommittén, har det blivit erforderligt att verkställa en mindre omformulering av bestämmelserna i nuvarande 56 §.

Enligt föreskrift i den danska banklagen liksom i förslaget till ny dansk banklag kräves för att handling skall vara förpliktande för en bank, att den underskrivits av minst två därtill i vederbörlig ordning bemyndigade personer. Någon motsvarighet till denna bestämmelse finnes icke i den svenska banklagen. Dylik handling kan sålunda med för banken bindande verkan utfärdas av envar, som är berättigad att ensam teckna firman för banken. Denna frihet har emellertid visat sig innebära en viss fara. Det har hänt, att firmatecknare i en bank iklätt banken förbindelse, utan att någon annan inom banken ägt kännedom därom och utan att förbindelsen redovisats i bankens böcker. Åtgärder synas böra vidtagas för att förhindra ett dylikt förfarande. Det torde vara lämpligt att i detta syfte föreskriva, att å skriftlig handling, varigenom

bank iklädes förpliktelse, firman alltid skall tecknas av minst två personer. Bestämmelse härom har intagits i 3 mom. av förevarande paragraf. I detta sammanhang må erinras därom, att person kan hava erhållit rätt att teckna firma allenast såsom kontrasignant och att således den skriftliga handling, varom fråga är, icke nödvändigtvis behöver vara underskriven av två med allmän befogenhet utrustade firmatecknare. I förevarande moment har slutligen intagits föreskriften i nuvarande 60 §.

59 §.

Förevarande paragraf överensstämmer med nuvarande 61 §.

60 §.

Denna paragraf motsvarar 55 § och den i 59 § sista momentet gjorda hänvisningen till 55 § enligt lagens nu gällande lydelse. Då det emellertid kan tänkas, att styrelseledamöter och personer utanför styrelsen, vilka erhållit uppdrag att avgöra på styrelsen ankommande ärenden, icke tillika äro berättigade att teckna bolagets firma, hava dylika personer i nu förevarande hänseende jämställts med firmatecknare.

61 §.

Förevarande paragraf har i nu gällande lag sin motsvarighet i 54 § och den i 59 § sista momentet intagna hänvisningen till 54 §. Det må emellertid framhållas, att föreskriften att inskränkning i den befogenhet, som tillkommer styrelsen, styrelseledamot eller person utom styrelsen, i visst fall är utan verkan mot tredje man, *i den mån ej annat följer av vad i lagen stadgas,* erhållit ett förändrat innehåll, därigenom att i 56 och 58 §§ införts ytterligare begränsningar i omförmälda befogenhet.

74 §.

I denna paragraf har föreslagits en mindre jämkning, sammanhängande med den i 24 § vidtagna ändringen, varigenom med pant jämställts annan säkerhet.

75 §.

Med hänsyn till de av kommittén föreslagna bestämmelserna rörande utgivande av aktier med företrädesätt och om villkoren för giltighet av beslut i vissa fall, då särskild röstpluralitet erfordras å bolagsstämma, har en mindre ändring föreslagits i de föreskrifter angående kallelse till bolagsstämma, vilka återfinnas i 2 mom. av förevarande paragraf.

86, 86 a och 86 b §§.

Såsom förut vid 4 § samt 39 a och 39 b §§ angivits, har kommittén föreslagit sådana ändringar i banklagen, att jämväl i bankaktiebolag må förekomma aktier med företrädesrätt, och att möjlighet beredes till nedsättning av bankaktiebolags grundfond. Med hänsyn härtill har det blivit erforderligt att göra vissa jämkningar i nu gällande regler om ändring av bolagsordningen och att angiva villkoren för giltigheten av nedsättningsbeslut. Föreskrifter i dessa ämnen hava dels infogats i banklagens 86 § dels ock upptagits i två nya paragrafer, 86 a § och 86 b §. De föreslagna bestämmelserna ansluta sig till de för aktiebolag givna reglerna, vilka återfinnas i 91—93 §§ aktiebolagslagen, sådana dessa lagrum lyda enligt åren 1916 och 1924 genomförda ändringar.

92 §.

Såsom redan berörts, stadgas i 92 §, att därest så stor del av bankbolags grundfond gått förlorad, att bolaget är skyldigt att träda i likvidation, aktieägarna kunna möjliggöra rörelsens fortsättande genom att teckna vad som erfordras för att återställa grundfonden till dess behöriga belopp. Dylik teckning skall verkställas senast å den bolagsstämma, vid vilken styrelsen lämnar meddelande om den lidna förlusten, och inbetalning av tecknat tillskott skall vara verkställd inom tre månader från stämman.

Enligt kommitténs mening torde nu angivna bestämmelser icke erbjuda sådan trygghet, att rörelsens fortsättande alltid bör medgivas. Det torde vara nödvändigt att såsom villkor för undgående av tvångslikvidation kräva, att tecknat belopp genast inbetalas eller att betryggande säkerhet ställes för dess gäldande. Kommittén har därför ansett sig böra föreskriva, att dylikt belopp omedelbart skall inbetalas eller att för detsamma skall ställas pant eller annan säkerhet, som bankinspektionen prövar fullgod. Därigenom bringas paragrafens föreskrifter i närmare överensstämmelse med stadgandet i 18 §.

Enligt 2 mom. äga de aktieägare, vilka verkställt tillskott, varom nu är fråga, att av bolagets blivande behållna vinstmedel erhålla åter vad av dem blivit tillskjutet jämte ränta, innan utdelning å aktierna må äga rum. Däremot finnes ingen bestämmelse angående företrädesrätten mellan aktieägare, som vid olika tillfällen gjort dylika tillskott. Då en föreskrift i detta hänseende synes vara erforderlig, föreslår kommittén ett tillägg till paragrafen, enligt vilket aktieägare, som verkställt senare tillskott, skola äga företrädesrätt framför aktieägare, som förut verkställt tillskott.

94 §.

Ändringen har föranletts därav, att den bestämmelse, vartill i förevarande paragraf hänvisas, i förslaget återfinnes under 4 mom. i 86 §.

96 §.

Därest, oaktat sådant förhållande inträtt, att bankaktiebolag är pliktigt att träda i likvidation, ej inom viss tid blivit anmält, att så skett, skall enligt denna paragraf rätten, efter bolagets hörande, förklara, att likvidation skall verkställas. Såsom förutsättning för rättens förordnande kräves emellertid, att ansökan därom gjorts av aktieägare eller styrelseledamot. Däremot är bankinspektionen icke behörig att hos rätten göra framställning om dylikt förordnande. Nu anförda omständighet torde innebära en brist i lagen. Aktieägare och styrelseledamöter kunna finna med sitt intresse förenligt, att rörelsen fortsättes, eller av annan anledning vara obenägna att göra ansökan till rätten, ehuru hänsyn till det allmännas intresse kräver, att likvidation kommer till stånd. Under dylika förhållanden synes bankinspektionen böra äga rätt att ingripa. Med hänsyn härtill har kommittén föreslagit sådan ändring av paragrafen, att framställning, varom nu är fråga, må kunna göras jämväl av nämnda myndighet.

118 §.

Till denna paragraf, vilken, såvitt angår bankaktiebolag, svarar emot 4 §, föreslår kommittén ett nytt moment.

För bankaktiebolag har kommittén föreslagit införande av bestämmelser avseende rätt att utfärda aktier med företrädesrätt. I fråga om solidariska bankbolag äger detta redan enligt gällande lag sin motsvarighet i huvudlottägares rätt att med sig förena kommanditlottägare. Det föreslagna sista momentet av förevarande paragraf sammanhänger med kommitténs förslag om nedsättning av kommanditfond genom inlösen av kommanditlotter, vilket närmare behandlas under 155 a §.

129, 131, 132, 139 och 140 §§.

Beträffande dessa paragrafer hänvisas till vad tidigare, såvitt angår bankaktiebolag, anförts i motiveringen till resp. 18, 20, 21, 24 och 25 §§.

154 a och 155 a §§.

Under 39 a och 39 b §§ har kommittén föreslagit vissa bestämmelser, varigenom möjlighet skulle beredas för bankaktiebolag att verkställa nedsättning av grundfonden dels genom inlösen av aktier med företrädesrätt (39 a §) och dels på vissa andra sätt (39 b §). Vad kommittén i motiveringen till nämnda paragrafer anfört, och vartill kommittén här hänvisar, äger motsvarande tillämpning å nedsättning av solidariskt bankbolags kommanditfond och grundfond. Bestämmelser om nedsätt-

ning av grundfond äro sammanförda i 154 a § och stadganden om nedsättning av kommanditfond genom inlösen av kommanditlotter i 155 a §.

Genom de föreslagna bestämmelserna möjliggöres icke nedsättning av redan befintliga kommanditfonder. Bestämmelser varigenom nedsättning av dylik kommanditfond skulle medgivas, torde vara obehövliga. För de fyra solidariska bankbolag, som för närvarande hava kommanditfonder, uppgående till resp. 7.5, 1.0, 0.75 och 1.0 miljoner kronor, synes någon nedsättning av kommanditfonden icke kunna ifrågakomma.

156, 157, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 167, 168, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 190 och 202 a §§.

Av dessa paragrafer överensstämma 170, 171 och 175 §§ med nuvarande 173, 174 och 177 §§.

I fråga om övriga paragrafer hänvisas till vad kommittén i det föregående, beträffande bankaktiebolag, anfört i motiveringen till resp. 40, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 51, 52, 56, 57, 58, 60, 61, 74 och 86 b §§. Avvikelserna hänföra sig till förekommande bestämmelser om kommanditfond och nedsättning av dylik fond.

207 §.

Genom en i 5 § av 1874 års kungörelse angående enskilda banker förekommande bestämmelse, att solidarisk bolagsman ej vore berättigad att under oktrojtiden från bolaget avgå, med mindre bolaget därtill samtyckt, hade indirekt uttalats, att dylik bolagsman ägde att vid oktrojtidens slut ur bolaget utträda. I de för de enskilda bankerna före år 1903 fastställda bolagsordningarna hade vidare meddelats vissa detaljbestämmelser för det fall att solidarisk bolagsman ville begagna sig av en dylik rätt. Bland annat innehöllo bolagsordningarna stadganden, som huvudsakligen inneburo, att huvudlottägare, som icke önskade kvarstå under ny oktrojperiod, skulle äga utbekomma vad av vederbörande banks grundfond och reservfond honom efter behörigen reviderat bokslut rätteligen tillfalla borde.

I 1903 års lag angående solidariska bankbolag blev i 63 § uttryckligen föreskrivet, att huvudlottägare, som ej ville under förlängd oktroj kvarstå i solidariskt bankbolag, ägde, efter anmälan i viss ordning till styrelsen, att, sedan den löpande oktrojen tilländagått, ur bolaget utträda samt av bolagets behållning enligt behörigen reviderat bokslut utbekomma vad på honom belöpte.

Även 1911 års banklag innehåller i nu förevarande paragraf bestämmelser, som berättiga huvudlottägare att utträda ur solidariskt bankbolag

vid löpande oktrojtids utgång samt att vid utträdet av bolagets behållning enligt vederbörligen fastställd balansräkning utbekomma vad på honom belöper.

De särskilda bestämmelserna om rätt för huvudlottägare att utträda ur solidariskt bankbolag hava föranletts av den med delägarskap i dylika bolag förenade särskilda ansvarigheten. För delägare i bankaktiebolag finnas icke några liknande bestämmelser; om sådan delägare önskar utträda ur bolaget, kan han förverkliga denna önskan endast genom att överlåta sina aktier till annan person.

Bestämmelsen om rätt för huvudlottägare i solidariskt bankbolag att vid utträde ur bolaget utbekomma sin andel i bolagets behållning har under den med år 1925 senast tilländagångna oktrojperioden för de solidariska bankbolagen visat sig kunna medföra avsevärda olägenheter. Under den då rådande konjunkturen understeg kursvärdet i allmänna marknaden å huvudlotterna i vissa solidariska bankbolag mer eller mindre det värde å lotterna, som kunde utläsas ur vederbörande bolags balansräkning. Denna situation utnyttjades av vissa lottägare på sådant sätt, att de, i stället för att använda sig av den alltid öppna utvägen att före oktrojtidens utgång försälja lotterna i den allmänna marknaden, gjorde sin rätt gällande att av bolaget utbekomma vad enligt balansräkningen belöpte på de uppsagda lotterna. Genom särskilda överenskommelser hava visserligen i samtliga fall uppgörelser träffats med de utträdande lottägarna. Om så icke kunnat ske och särskilt därest huvudlottägare i någon större omfattning framställt liknande anspråk, skulle detta dock givetvis hava kunnat förorsaka vederbörande bankbolag svåra rubbningar såväl i likviditets- som andra hänseenden.

Det må också framhållas, att ifrågavarande bestämmelse icke står i god överensstämmelse med den i 159 § 4) i dess nuvarande lydelse uttalade grundsatsen, att grundfondens belopp ej må minskas, så länge bankrörelsen fortfar.

Enligt kommitténs mening bör man söka förebygga sådana eventualiteter, som nyss antytts, och kommitténs förslag innebär därför sådan ändring i förevarande paragraf, att huvudlottägares rätt att vid utträde ur solidariskt bankbolag i samband med förlängd oktroj från bolaget utbekomma sin andel i dess behållning skall upphöra. Därigenom skulle huvudlottägare i solidariskt bankbolag och delägare i bankaktiebolag komma att i förevarande hänseende intaga samma ställning. Någon anledning att bereda de förra en förmånligare ställning synes icke förefinnas.

Efter genomförande av den föreslagna ändringen skulle huvudlottägare bibehållas vid den rätt, varpå, såsom redan antytts, bestämmelserna egentligen torde syfta, nämligen att vid oktrojtidens utgång bliva befriad från det solidariska ansvaret för vederbörande bankbolags förbindelser.

209 och 213 §§.

Beträffande dessa paragrafer hänvisas till vad kommittén förut, såvitt angår bankaktiebolag, anfört under 92 och 96 §§.

243 och 244 §§.

De i dessa paragrafer vidtagna ändringarna hava föranletts av de till 4 och 118 §§ fogade nya momenten.

251 §.

I 1 mom. under 4) hava vissa ändringar föranletts av de föreslagna nya bestämmelserna i där upptagna lagrum. Beträffande övriga ändringar i paragrafen hänvisas till vad kommittén därom under Avd. V anför.

252 §.

Ändringarna i denna paragraf hava föranletts av de nya bestämmelserna i 39 a, 39 b, 154 a och 155 a §§ samt därav att de nuvarande bestämmelserna i 61 och 177 §§ överflyttas till 59 och 175 §§.

254 §.

Ändringarna under 7) äro en följd av de föreslagna bestämmelserna ifråga om bankbolags rätt att förvärva egendom.

260 §.

Ändringen i sista momentet har endast föranletts därav att stadgandena i nuvarande 54, 55, 170 och 171 §§ överflyttats till resp. 61, 60, 177 och 176 §§.

Övergångsbestämmelser.

Kommitténs författningsförslag är avsett att träda i tillämpning med 1929 års ingång.

För tiden närmast efter lagens ikraftträdande erfordras vissa särskilda bestämmelser, föranledda av kommitténs förslag om den allmänna aktieförvärvsrättens upphörande, om förbud mot belåning av vissa slag av aktier och om särskilt tillstånd för vissa befattningshavare hos bankbolag i fråga om uppdrag såsom ledamot av annat bolags styrelse.

I 40 § 1 mom. och 156 § 1 mom. föreskrives, bland annat, att avsättning av årsvinst till reservfonden må kunna upphöra, sedan reservfonden uppgått till ett belopp motsvarande femtio procent av grundfonden. Emellertid hava flera banker reservfonder, betydligt överstigande det sålunda bestämda minimum. Att reservfonderna ökats och tillgängliga medel icke avsatts till dispositionsfonder eller annorledes ställts till förfogande, torde stå i visst sammanhang med reglerna om bankers rätt till aktieförvärv. Enligt 48 och 164 §§ banklagen i deras lydelse före den 1 januari 1922 skulle nämligen till grund för beräkning av den aktieförvärvsrätt, som skulle tillkomma vissa större banker, läggas skillnaden mellan reservfonden och halva grundfonden eller med andra ord det belopp, som blivit avsatt till reservfonden utöver i lagen föreskrivet minimum. Vid den förändring i bankernas rätt till aktieinnehav, som genomfördes genom lagen den 22 juni 1921 och som trädde i kraft nämnda den 1 januari 1922, fick bank, som vid tiden för lagens ikraftträdande ägde rätt till aktieförvärv, med vissa inskränkningar bibehålla sin rätt därutinnan. Berörda överskjutande belopp har sålunda ansetts intaga en annan ställning än reservfonden i övrigt, och skäl föreligger att i viss mån jämställa detsamma med andra disponibla medel. Vid sådant förhållande synes billigheten kräva, att därest i enlighet med kommitténs förslag aktieförvärvsrätten borttages, bankerna erhålla en viss frihet att förfoga över detta överskott. Inom kommittén har den tanken då framkommit, att omförmälda överskjutande belopp under vissa villkor skulle kunna användas till särskilda avskrivningar å bankbolags fordringar.

I avseende å upprättande av balansräkning gäller enligt 43 § 3) och 159 § 3), att osäkra fordringar skola upptagas endast till de belopp, varmed de beräknas komma att inflyta, samt att värdelösa fordringar skola avskrivas. Enligt 40 § 3 mom. och 156 § 3 mom. får nedsättning av reservfonden beslutas allenast för täckande av förlust, som enligt fastställd balansräkning finnes hava uppstått å rörelsen i dess helhet och som icke kan ersättas av andra befintliga, till framtida förfogande avsatta medel. På grund av föreskrift i 41 och 157 §§ får till delägarna ej utbetalas annat än den vinst, som förefinnes enligt fastställd balansräkning för sista året, i den mån vinsten ej skall avsättas till reservfonden.

En sammanställning av nu anförda regler giver vid handen, att avgörandet av frågorna, huruvida reservfonden får nedsättas eller vinstutdelning ske, kan bliva beroende av de grunder, enligt vilka de stadgade avskrivningarna verkställas. Därest avskrivningarna företagas i sådan omfattning, att någon vinst icke kommer till synes i balansräkningen, får utdelning till aktieägarna icke äga rum, även om själva rörelsen givit överskott, och först då samtliga disponibla medel befinnas otillräckliga för täckande av den enligt balansräkningen förefintliga bristen, kan

någon del av reservfonden tagas i anspråk för avskrivningar. Tydligt är emellertid, att tillämpningen av lagens regler om avskrivningar kan erbjuda betydande svårigheter. Hur mycket som kan komma att inflyta av en fordran, är ofta beroende av ett flertal omständigheter, vilka var för sig äro svåra att bedöma. Många av dessa, såsom växlingar i det allmänna konjunkturläget eller förändrade förhållanden inom det område av näringslivet, varom fråga är, hava särskilt under de senare åren varit av den art, att de icke kunnat med säkerhet förutsägas. Tillämpningen av berörda regler har därför blivit i viss mån subjektiv. Om man därvid förfar med sådan stränghet, att alla fordringar, om vilkas värde tvekan kan råda, av- eller nedskrivas, även om detta icke kan anses ovillkorligen krävas av lagens bestämmelser, samt i följd därav reservfonden måste anlitas, medför detta tillika, att för det år, i vars bokslut nedskrivningen verkställes, någon utdelning av den eljest uppkomna årsvinsten icke kan ske. Då emellertid ett helt inställande av utdelningen givetvis är ägnat att vålla oro bland allmänheten och minska förtroendet för banken, är det naturligt, att man ej vidtager åtgärder, som leda till en dylik konsekvens, i annat fall än då lagens bestämmelser om avskrivning göra det nödvändigt. Emellertid vore det enligt kommitténs mening önskvärt, om avskrivandet av fordringar, beträffande vilka ovan antydd ovisshet råder, kunde i viss mån underlättas. Härtill skulle av redan anfört skäl befintligt överskott i reservfonden kunna anlitas.

På grund av vad nu anförts och med hänsyn till kommitténs förslag om aktieförvärvsrättens borttagande, har kommittén ansett sig böra föreslå en bestämmelse av provisorisk karaktär, varigenom bankbolag, som avsatt reservfond uppgående till mera än femtio procent av bolagets grundfond, medgives rätt att utan hinder av vad i 40 § 3 mom. och 156 § 3 mom. stadgas nedsätta reservfonden intill belopp motsvarande femtio procent av grundfonden för verkställande av avskrivning å osäkra fordringar utöver den avskrivning, som ägt rum enligt 43 § 3) eller 159 § 3). Dylik nedsättning har föreslagits kunna ske allenast om beslut därom fattas sist å den ordinarie bolagsstämma, som hålles näst efter lagens ikraftträdande. Vidare har stadgats, att överskottet å reservfonden får tagas i anspråk endast i den mån bankinspektionen det medgiver. Denna har sålunda att pröva, huruvida förutsättningarna för dylik nedsättning äro för handen.

På grund av den karaktär, som ifrågavarande särskilda avskrivning skulle få, kommer densamma icke att inverka på det enligt balansräkningen framträdande resultatet av bolagets verksamhet. Möjlighet finnes sålunda att utdela vinst, därest balansräkningen utvisar överskott. Det ankommer dock givetvis på bankinspektionen att tillse, att icke utdelning verkställes på bekostnad av nödvändiga avskrivningar. Tydligt är

också, att anlitande av reservfonden icke kan medgivas, innan andra medel, som stå till förfogande, i erforderlig mån tagits i anspråk.

Vad kommittén anfört såsom skäl för borttagande av själva rätten till aktieförvärv, gäller även banks innehav av aktier vid tiden för lagens ikraftträdande, i den mån detta omfattar aktier, som banken jämlikt 45 eller 161 § i förslaget icke må förvärva. Kommittén har därför såsom övergångsbestämmelse föreslagit ett stadgande, som avser att avgränsa tiden för innehav av tidigare förvärvade dylika aktier. För att bereda bankerna rådrum att anpassa sig efter de nya bestämmelserna föreslår kommittén, att bank under en tid av högst fyra år efter lagens ikraftträdande skall äga rätt att innehava sådan aktie, även om densamma kunnat försäljas utan förlust eller kanske med vinst. För tiden därefter innebär den av kommittén föreslagna övergångsbestämmelsen, att bank endast må behålla sådan före lagens ikraftträdande förvärvad aktie av nämnda slag, vilken icke förut utan förlust kunnat avyttras, men att försäljning av dylik aktie dock skall ske, så snart detta kan äga rum utan förlust.

Samma övergångstid av fyra år har föreslagits för belåning, som före lagens ikraftträdande ägt rum, av aktie i bolag, vars verksamhet huvudsakligen består i att förvalta eller driva handel med aktier eller som idkar emissionsrörelse.

Ett omedelbart tillämpande av de i 57 och 173 §§ föreslagna bestämmelserna, att direktörer och vissa tjänstemän hos bankbolag skola för utövande av uppdrag såsom ledamot av styrelsen i annat bolag hava erhållit särskilt medgivande därtill av bankbolagets styrelse, skulle för det fall, att bankstyrelsen skulle vägra lämna dylikt medgivande, kunna medföra olägenheter för det bolag, inom vilket befattningshavaren vid lagens ikraftträdande innehar uppdrag såsom styrelseledamot. Kommittén har därför föreslagit den övergångsbestämmelsen, att uppdrag såsom styrelseledamot i annat bolag må innehavas intill den efter lagens ikraftträdande närmast infallande ordinarie bolagsstämman i nämnda bolag, utan att därför kräves sådant tillstånd, som i berörda paragrafer föreskrives.

I detta sammanhang har kommittén velat beröra några frågor, vilka varit föremål för kommitténs behandling, men vilka icke föranlett något förslag från kommitténs sida.

Minoritetsrevisor m. m.

I 73 § aktiebolagslagen givas vissa föreskrifter om tillsättande i aktiebolag av en särskild revisor att jämte övriga revisorer deltaga i dem

åliggande granskning av styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper eller i granskning av vissa räkenskaper. Berörda föreskrifter äro i främsta rummet avsedda att tillgodose en minoritets inom bolaget intresse mot majoriteten. Förslag om utseende av dylik revisor skall väckas å bolagsstämma. Har förslaget å stämma antagits eller ock biträtts av aktieägare med ett sammanlagt aktiebelopp, utgörande minst en femtedel av hela aktiekapitalet, åligger det styrelsen att inom en vecka hos Kungl. Maj:ts befallningshavande göra framställning om utseende av revisor. Underlåter styrelsen detta, står det varje aktieägare fritt att göra dylik framställning. I samband härmed står bestämmelsen i 107 § aktiebolagslagen, att då aktiebolag trätt i likvidation, rätten eller domaren på ansökan av aktieägare med ett sammanlagt aktiebelopp av minst en tiondel av hela aktiekapitalet skall förordna en god man att öva tillsyn över likvidatorernas förvaltning.

Under förarbetet till banklagen var fråga uppe om införande jämväl i nämnda lag av bestämmelser i angivna hänseenden. I sitt utlåtande över det till grund för lagen liggande förslaget framhöll emellertid lagrådet, att något behov härav icke syntes föreligga, då enligt förslaget dels ett av bankinspektionen förordnat allmänt ombud skulle deltaga i revisorernas granskning av styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper, dels ock bankinspektionen hade att, då bankbolag trädde i likvidation, förordna ett ombud att övervaka likvidationen.

Jämväl under den diskussion, som de senaste åren förts rörande ändringar i banklagstiftningen, har ifrågasatts, huruvida icke i banklagen borde införas bestämmelser rörande en dylik särskild revisor för tillvaratagande i främsta rummet av minoritetens intresse. I anslutning därtill borde enligt denna mening föreskrivas, att en minoritet av viss styrka ägde påkalla förordnande av god man att övervaka likvidatorernas förvaltning.

Kommittén, som icke vill bestrida, att teoretiskt sett ett visst fog kan finnas för det sålunda framställda förslaget, har emellertid ansett sig sakna anledning att föreslå någon ändring i gällande bestämmelser. De skäl, som av lagrådet anförts mot upptagande i lagen av föreskrifter i dessa hänseenden, synas fortfarande äga giltighet och förlora icke i betydelse därigenom att kommittén, såsom framgår av motiveringen till 233 och 238 §§, föreslagit ändringar i banklagen, varigenom bestämmelserna om obligatoriskt åliggande för bankinspektionen att förordna ombud hos bankbolag skulle utbytas emot stadganden om rätt för inspektionen dels att hos i verksamhet varande bankbolag förordna en särskild revisor och dels att hos bankbolag, som trätt i likvidation, förordna ett ombud. Givetvis har den extra revisorn eller ombudet icke till huvudsaklig uppgift att bevaka en minoritets intresse mot majoriteten, men faktiskt komma de, därest de samvetsgrant utföra sina uppdrag, att verka såsom mino-

ritetsrevisorer. Att meddela föreskrifter rörande förordnande av ytterligare en granskningsman, vilkens åligganden skulle komma att i viss mån sammanfalla med den av bankinspektionen utsedde revisorns eller inspektionsombudets, synes icke vara lämpligt. Tydligt är emellertid, att därest en minoritet inom ett bankbolag gör framställning om förordnande av revisor eller ombud under likvidationen, denna omständighet kan utgöra skäl för bankinspektionen att begagna sin rätt i sådant hänseende. Framhållas bör jämväl, att aktiebolagslagens föreskrifter rörande särskild revisor visat sig äga mycket ringa praktisk betydelse. Desamma hava endast ytterst sällan tillämpats och torde mestadels hava kommit till användning icke för främjande av företagets bästa utan för vinnande av bolaget ovidkommande syften.

I visst samband med nu berörda fråga står spörsmålet om rätt för en minoritet att föra talan mot bankbolags styrelse och revisorer. Kommittén har icke heller funnit anledning att i dessa delar föreslå någon ändring i banklagen.

Yrkesrevisorer.

Uti de till kommittén överlämnade skrivelserna från bankkamreraren Hedman samt från revisorerna Svensson och Egnell har framhållits behovet av specialutbildade yrkesrevisorer. I förstnämnda framställning har anhållits, att i vårt land måtte realiseras tanken på edsvurna offentliga revisorer. I sistnämnda skrivelse har hemställts om utfärdande av föreskrift, att auktoriserade revisorer i regel skola anlitas vid revision i banker och vissa aktiebolag. Sålunda borde ifråga om banker föreskrivas, att därest en auktoriserad revisor ej väljes av bankens delägare, det av bankinspektionen förordnade allmänna ombudet i regel skall vara en auktoriserad revisor. Kommittén har givetvis att taga framställningarna i övervägande allenast såvitt de däri framställda förslagen hava avseende å banker.

I likhet med förslagsställarna anser kommittén synnerligen viktigt, att revisionen i banker anordnas på sådant sätt, att densamma blir effektiv. Erfarenheten har visat, att bankernas revisorer icke alltid haft förmåga att på tillfredsställande sätt fullgöra dem åliggande uppgifter. Givetvis skulle vissa fördelar kunna vinnas, därest bland revisorerna funnes särskilt utbildade yrkesmän. Emellertid torde frågan om anlitande av yrkesrevisorer i banker böra ses i större sammanhang. Behov av dylika revisorer torde i mindre grad sägas föreligga i fråga om banker än beträffande andra företag. Märkas bör nämligen, att anlitandet av yrkesrevisorer företrädesvis är av värde, då för revisionen kräves särskild kännedom om bokföring, och att i flertalet banker finnes anordnad en fortlöpande, noggrann sifferrevision. Vad åter angår fullgörandet av revisorernas uppgift att bedöma värdet av bankens engagemang och att granska styrelsens allmänna förvaltning, torde yrkesrevisorer icke hava större förmåga än andra, med affärsförhållanden förtrogna personer. Det kan även ifråga-

sättas, huruvida den nu förefintliga revisorsinstitutionen nått sådan fasthet, att därtill kan knytas bestämmelser om skyldighet att anlita auktoriserad revisor. Innan föreskrifter härom meddelas, synes frågan om yrkesrevisorernas kompetens och rättsliga ställning böra upptagas till legislativ behandling. På grund av det anförda har kommittén ansett sig icke böra för närvarande biträda de framställda förslagen, så vitt nu är ifråga. Tydligt är emellertid att, då skäl därtill föranleda, bankinspektionen vid förordnande av revisor för bankbolag bör därtill utse en auktoriserad revisor.

Avd. V.

Utredning angående tillsynen över bankerna samt ändringar i banklagen såvitt angår nämnda tillsyn.

Historik.

I kommitténs uppgift ingår, såsom ovan berörts, att granska de stadganden i banklagen, som gälla tillsynen över bankerna och vad därmed äger sammanhang. Därvid bör enligt departementschefens uttalande till statsrådsprotokollet särskilt klarläggas tillsynsmyndighetens ställning till bankväsendet samt innebörden och omfattningen av dess uppgifter. Ett fullgörande av kommitténs uppdrag i denna del förutsätter, att redogörelse lämnas för uppkomsten och utvecklingen av den statliga tillsynen över bankerna.

Tiden före år 1868.

Enligt Kungl. Maj:ts brev den 19 april 1659 skulle i Palmstruchs år 1656 bildade bank finnas en funktionär med benämningen: överinspektor vid bankoväsendet. Hans uppgift skulle vara att hålla uppsikt över verket, förhindra missbruk och i allmänhet tillse, att Konungens intention att befordra bankväsendet behörigen förverkligades.

I fråga om det år 1773 inrättade diskontkompaniet förekom icke något särskilt organ för kontroll över verksamheten från det allmännas sida. Den av diskontkompaniet bedrivna verksamheten övertogs sedermera av det år 1787 inrättade generaldiskontkontoret, som helt och hållet var ett statens verk. I denna inrättning, som förvaltades av fem av Konungen utsedda direktörer, skulle enligt reglementet den 13 april 1787 av Konungen förordnas ett särskilt ombud, som utan att taga befattning med utlåningsrörelsen skulle äga att, när och så ofta Konungen det funne nödigt, inhämta underrättelse och meddela Konungen, huruvida inrättningen förvaltades på sådant sätt, att ändamålet därmed vunnes och säkerheten för kronan behörigen iakttoges. Med hänsyn härtill skulle ombudet äga tillträde till alla generaldiskontkontorets handlingar och räkenskaper. Denna särskilda tillsyn torde hava föranletts därav, att generaldiskontkontoret åtnjöt kredit i riksbanken. Det var sålunda riksbankens intresse, att säkerheten för lämnade försträckningar icke äventyrades, som därvid främst tillvaratogs.

Vad åter angår det den 26 oktober 1789 oktrojerade diskontoverket, riksgäldsdiskonten, vars rörelse bedrevs av staten och enskilda för gemensam räkning, utövades från samhällets sida ingen annan kontroll än den,

som kunde anses ligga däri, att flertalet medlemmar i direktionen utsågs av Kungl. Maj:t. Ej heller var det nya diskontkontor, som bildades för övertagande av riksgäldsdiskontens verksamhet och som i likhet med denna ägdes till en del av staten och till en del av enskilda aktieägare, föremål för särskild tillsyn. Någon dylik torde icke heller hava förekommit i fråga om de rent privata diskonter, som inrättades i Göteborg, den ena 1783 och den andra 1797.

Genom kungörelsen den 26 augusti 1800 angående inrättningen av ett allmänt riksdiskontverk lämnades tillika medgivande för privata associationer att uti en och annan av rikets avlägsna större och folkrikare städer öppna särskilda diskontinrättningar, vilka skulle äga erhålla försträckningar i riksbanken inom vissa gränser. I de för dylika diskonter meddelade reglementena föreskrevs, bland annat, att riksbanken skulle utse ombud att deltaga i de årliga revisionerna inom diskontinrättningarna. Det torde huvudsakligen hava varit riksbankens intresse såsom långivare, som gav anledningen till denna kontrollanordning. Möjligen erhöll densamma även ett visst värde därigenom, att den beredde riksbanken tillfälle att värdesätta de löpande förbindelser och anvisningar på riksbanken, vilka av de uppkomna diskonterna i relativt stora mängder utgåvos och vilka cirkulerade i landet såsom betalningsmedel vid sidan av riksbankens sedlar.

Sedan diskonterna under år 1815 kommit i brydsam belägenhet, fann sig Kungl. Maj:t böra bistå desamma med försträckningar till betydande belopp. Såsom villkor för denna hjälp fordrades emellertid, bland annat, att den understödda diskonten skulle undersökas genom vederbörande landshövdings försorg, och att diskonten varje månad skulle till handels- och finansexpeditionen insända rapport om sin ställning. Genom kungl. brevet den 16 oktober 1816 erhöllo bankofullmäktige även tillstånd att beträffande en av diskonterna vid behov tillsätta ett ombud i diskontens styrelse med uppgift att tillse, att gällande föreskrifter för diskontens verksamhet bleve vederbörligen iakttagna. Efter det diskonterna under år 1817 kommit på obestånd, omhändertog staten utredningen av desamma. Denna utredning medförde ej obetydliga kostnader för statsverket.

Kungörelsen den 14 januari 1824 angående inrättande av enskilda banker eller diskonter, med vilken författning åsyftades att underlätta upprättandet av privata bolag för bedrivande av in- och utlåningsrörelse, upptog icke några föreskrifter angående kontroll över bankrörelsen. Märkas bör, att man vid utfärdandet av denna författning torde hava avsett, att de enligt densamma bildade bankerna icke skulle hava rätt att utfärda sedlar. Av intresse är författningens föreskrift, att vid varje oktroj, som av Konungen meddelades för nya banker, skulle fogas en uttrycklig förklaring, att dessa banker "varken nu eller någonsin framdeles skola kunna påräkna något understöd av allmänna medel, samt

att, under ingen förevändning, staten må kunna bliva mera i deras än i andra enskilda företag inblandad eller på något sätt komma att bidraga till deras upprätthållande eller utredning". I det utskottsutlåtande, som låg till grund för ständernas skrivelse den 29 november 1823, nr 346, vilken gav anledning till utfärdandet av nämnda kungörelse, uttalades den förmodan, att en dylik förklaring ej allenast å ena sidan skulle giva nödig spänning åt den enskilda omtankan och verksamheten, då den funne all sin förkovran, bestånd eller ofärd beroende endast av dess eget noggranna iakttagande av skyldigheter, utan ock å den andra fullkomligen lugna alla de sinnen, vilka, ännu livligt ihågkommande diskonternas förfall och upplösning, svårligen skulle kunna skilja sig från misstroendet till de nya inrättningarna och från farhågan, att de kunde komma att dela de gamlas öde.

De den 14 oktober 1830 av Kungl. Maj:t fastställda bolagsreglerna för Skånska privatbanken, sedermera Skånes enskilda bank, meddelade ej heller några föreskrifter om kontroll från det allmännas sida, och för Wermlands provincialbank, som erhöll oktroj den 17 november 1832, föreskrev Kungl. Maj:t allenast skyldighet att till Kungl. Maj:t insända den årliga revisionsberättelsen, varförutom vissa bestämmelser meddelades om förvaring hos länsstyrelsen av de säkerhetshandlingar, som tillhörde grundfonden.

Förslag om anordnande av en effektivare kontroll över bankerna väcktes emellertid inom ständerna. Vid riksdagarna såväl 1828—30 som 1834—35 framlades sålunda i motioner förslag till banklagar, vilka bland annat innehöllo regler rörande viss kontroll över bankerna från det allmännas sida. I anslutning härtill antog även 1834—35 års riksdag ett förslag till lag för enskilda banker. Förslaget, som avsåg endast banker med rättighet att utgiva sedlar, stadgade, så vitt nu är i fråga, att i revisionen skulle deltaga ett av Kungl. Maj:t utsett allmänt ombud, samt att revisionsberättelsen skulle insändas till Kungl. Maj:t. Direktionen skulle vidare vara skyldig så väl att inom åtta dagar efter varje månads slut till Kungl. Maj:t insända en översikt av bankens ställning som ock att ofördröjligen meddela alla de upplysningar i ämnet, Kungl. Maj:t läte infordra. Därest direktionen eller bolaget ej ställde sig till efterrättelse vad i lagen föreskreves — bland annat angående grunderna för och omfattningen av sedelutgivningen samt om inlåningen — skulle det bero av Kungl. Maj:t att genom vite i penningar tillhålla bolaget att rätta det felaktiga eller ock upphäva det för bolaget meddelade privilegiet. Tillika gåvos regler rörande prövning och förvaring av vissa värdehandlingar. Förslaget blev icke stadfäst av Kungl. Maj:t.

I bolagsordningar för sådana banker, som senare under 1830-talet erhöllo Kungl. Maj:ts oktroj, förekommo även bestämmelser angående viss kontroll från statens sida. Vederbörande länsstyrelse hade sålunda sig ålagt att å bestämda tider eller då så befunnes lämpligt företaga

undersökning hos bank och i förekommande fall lämna meddelande till Kungl. Maj:t om anledningen till dylik åtgärd. Grundfondshypoteken skulle i regel på visst sätt förvaras i lantränteriet. Revisorernas årliga berättelser skulle översändas till Kungl. Maj:t, varjämte banken för varje månad eller kvartal skulle till Kungl. Maj:t ingiva översikter över sin ställning. I övrigt voro föreskrifterna något växlande för olika banker.

Särskilt stränga voro kontrollbestämmelserna rörande Östgöta privatbank, vilken den 24 februari 1837 fick oktroj såsom aktiebank i modern mening, det vill säga med bolagsmännens ansvarighet begränsad till insatserna. Sålunda föreskrevs i bolagsordningen, förutom att revisionsberättelsen skulle insändas till Kungl. Maj:t, att direktionen skulle, när Kungl. Maj:ts befallningshavande det äskade, lämna fullständiga upplysningar om bankens tillstånd. Därjämte stadgades bland de allmänna oktrojvillkoren, att månatliga uppgifter rörande bankens ställning skulle överlämnas till befallningshavanden, som efter att hava undersökt deras riktighet skulle insända dem till Kungl. Maj:t, att befallningshavanden skulle genast till Kungl. Maj:t inberätta de anledningar, som förmått honom att i följd av ovannämnda föreskrift i bolagsordningen särskilt under loppet av en månad äska upplysningar om bankens tillstånd, samt att befallningshavanden dessutom skulle vid varje sex månaders förlopp undersöka bankens tillstånd i alla dess delar och till Kungl. Maj:t avgiva berättelse därom med tillkännagivande, huru de för dess rörelse stadgade begränsningar och övriga villkor blivit iakttagna.

Ett av 1840—41 års riksdag antaget förslag till lag för enskilda banker, vilket innehöll föreskrifter rörande statlig kontroll över bankerna, föranledde ingen Kungl. Maj:ts ågärd.

Genom kungörelsen den 9 januari 1846 (nr 1), vilken kan betraktas som vår första egentliga banklag, gåvos emellertid allmänna bestämmelser om kontroll över bankerna. Nämnda författning uppdrog åt Kungl. Maj:ts befallningshavande eller dess ombud att tillsammans med bankens direktion pröva värdet av sådana tillgångar, grundfondshypotek, som motsvarade den ej inbetalade delen av bankens grundfond. Nämnda hypotek, som finge tagas i beräkning vid bestämmande av bankens sedelutgivningsrätt, skulle förvaras i lantränteriet eller annat allmänt förvaringsrum under vård av direktionen och ett av befallningshavanden utsett ombud. Vidare skulle direktionen vara skyldig att genast efter varje kvartals slut i närvaro av befallningshavanden eller dennes ombud uppgöra och sedermera ofördröjligen till Kungl. Maj:t insända översikt av bankens ställning, varjämte befallningshavanden skulle äga att, jämväl under tiden mellan kvartalsuppgifterna, av direktionen äska upplysningar om bankens tillstånd. Likaledes skulle direktionen vara förbunden att när som helst hålla bankens räkenskaper och handlingar tillgängliga för den undersökning, som Kungl. Maj:t möjligen kunde finna för gott att låta anställa, dock finge icke i någotdera av dessa fall enskildas för-

hållanden till banken yppas för allmänheten. Om Kungl. Maj:ts befallningshavande vid prövning av grundfondshypotek funne anledning till anmärkning och rättelse icke bleve vidtagen, eller om bank i ett eller annat avseende avvikit från de föreskrifter, som i kungörelsen vore givna eller i fastställd bolagsordning överenskomna, skulle det åligga befallningshavanden att anmäla sådant hos Kungl. Maj:t, som då skulle pröva, vilka medel kunde vara att vidtaga för att tillhålla bankstyrelsen att rätta det felaktiga eller huruvida, i svårare fall, banken gjort sig förlustig det till bankrörelsens bedrivande erhållna tillstånd.

Genom kungörelsen den 10 november 1855 (nr 86 s. 1) om vissa ändringar i och tillägg till kungörelsen den 9 januari 1846 föreskrevs, bland annat, att det skulle bero på Kungl. Maj:ts befallningshavande att låta ett av honom förordnat ombud deltaga i den revision, som enskild banks revisorer årligen borde verkställa.

Särskilda bestämmelser gällde beträffande de s. k. filialbankerna, vilka saknade sedelutgivningsrätt men ägde att erhålla för rörelsen nödigt kapital genom försträckning från riksbanken. Enligt kungörelsen den 30 september 1851 (nr 39 s. 1) i anledning av Rikets Ständers beslut angående bankoverkets styrelse och förvaltning skulle riksbanksfullmäktige utöva viss kontroll över dylik bank genom ett särskilt utsett ombud, som bland annat hade att deltaga i den årliga revisionen av banken. Denna kontroll torde hava avsett huvudsakligen att tillgodose riksbankens intresse såsom långivare.

I kungörelsen den 20 maj 1864 (nr 31) angående enskilda banker med rätt att utgiva egna banksedlar, vilken författning trädde i stället för 1846 års kungörelse, bibehöllos i huvudsak de anordningar för tillsyn över de sedelutgivande bankernas verksamhet, som tidigare tillämpats. Kungörelsen, som i övrigt innehöll bestämmelser om inbetalning av grundfond och den omfattning i vilken bank finge utgiva egna sedlar samt angående påföljd då bank brustit i skyldigheten att vid anfordran inlösa egna sedlar, föreskrev sålunda, bland annat, att Kungl. Maj:ts befallningshavande eller den han i sitt ställe förordnade skulle jämte bolaget pröva grundfondshypoteken, samt att ett av befallningshavanden utsett allmänt ombud skulle tillsammans med styrelsen hava vård om nämnda hypotek. I 19 § stadgades, så vitt nu är i fråga, att bankens styrelse skulle åligga, *att* när som helst hålla bankens räkenskaper och handlingar tillgängliga för befallningshavanden eller dess ombud samt för den särskilda undersökning, Kungl. Maj:t kunde finna för gott att låta anställa, *att* genast efter varje kvartals slut i närvaro av befallningshavanden eller dess ombud upprätta och därefter ofördröjligen till Kungl. Maj:t insända en översikt av bankens ställning, vilken översikt jämväl borde innehålla uppgift om upp- och utlåningsränta samt diskonto, som under den tid översikten omfattade varit gällande i banken, *att* efter verkställd revision insända revisionsberättelsen till finansdepartementet,

samt att ställa sig till noggrann efterrättelse vad kungörelsen och de fastställda bolagsreglerna föreskreve. Skedde avvikelse därutinnan och bleve det anmärkta förhållandet ej inom en månad rättat, skulle det ankomma på Kungl. Maj:t att i svårare fall förklara bolaget hava förverkat rättigheten att driva bankrörelse. Befallningshavanden hade även att noggrant tillse, att beslut, som med anledning av lidna förluster fattats om grundfondens återställande till behörigt belopp, vederbörligen fullgjordes, vid äventyr att bolaget ställdes under utredning.

I det ständernas författningsförslag, som låg till grund för 1846 års kungörelse, fanns intagen en bestämmelse, att i avseende på enskilda banker, som icke utgåve egna sedlar, skulle gälla vad om bolag i allmänhet vore eller framdeles bleve stadgat. Det var alltså endast de sedelutgivande bankernas rörelse, som ansågs böra regleras genom särskilda lagföreskrifter och stå under speciell kontroll. Vid 1862—63 års riksdag antogo ständerna två lagförslag, det ena, som föranledde förutnämnda kungörelse den 20 maj 1864, avseende enskilda banker med rätt att utgiva egna banksedlar och det andra avseende enskilda banker utan dylik rätt. I fråga om prövning och förvaring av grundfondshypoteken samt kontroll över rörelsen voro förslagen likalydande. Förslaget till lag rörande icke sedelutgivande banker blev av Kungl. Maj:t avslaget, och allmänna bestämmelser om kontroll över de icke sedelutgivande bankerna utfärdades icke.

Kontrollföreskrifter, liknande dem, som gällde för de sedelutgivande bankerna, kommo emellertid att tillämpas även för vissa banker utan sedelutgivningsrätt. Vid ansökan om oktroj för Skandinaviska kreditaktiebolaget förklarade nämnda bolags stiftare, att bolaget vore villigt att underkasta sig offentlig myndighets kontroll samt att i övrigt på regelbundna tider offentliggöra så fullständiga uppgifter om bolagets ställning som möjligt. I den för nämnda bolag den 6 november 1863 fastställda bolagsordningen föreskrevs också, bland annat, att styrelsen skulle vara skyldig att inom fjorton dagar efter varje kvartals slut i närvaro av ett av Kungl. Maj:ts befallningshavande förordnat ombud uppgöra och till bemälda ämbetsmyndighet avlämna en översikt av bolagets ställning, vilken handling därefter genast skulle insändas till finansdepartementet. Oberoende av nämnda översikt skulle ock de upplysningar, som befallningshavanden äskade, genom styrelsen meddelas, varjämte bolagets övriga räkenskaper och handlingar alltid skulle hållas tillgängliga för den undersökning, som Kungl. Maj:t kunde finna för gott låta anställa. Om vid sådan undersökning eller eljest utröntes, att styrelsen icke ställt sig bolagsreglerna till noggrann efterrättelse, och det anmärkta förhållandet icke inom en månad rättades, skulle det ankomma på Kungl. Maj:t att i svårare fall förklara, att bolaget förverkat rättigheten att fortsätta rörelsen.

Likartade kontrollbestämmelser intogos sedermera i bolagsordningarna för andra banker.

Vid 1868 års riksdag väckta motioner om skärpt kontroll över privatbankernas verksamhet avslogos av riksdagen såsom icke erforderliga, under hänvisning till att de föreskrifter i ämnet, som redan funnes, syntes vara tillfyllestgörande både för att vederbörlig tillsyn kunde hållas däröver, att bankerna uppfyllde de för dem föreskrivna villkor, och för att noggranna, i avseende på bedömandet av bankernas inflytande på den allmänna rörelsen viktiga statistiska upplysningar kunde vinnas.

En förändring i fråga om den statliga tillsynen över bankerna inträdde emellertid, då Kungl. Maj:t den 18 juni 1868 förordnade en särskild befattningshavare att inom finansdepartementet biträda med handläggningen av hithörande göromål. För tiden efter nämnda dag torde man lämpligen böra skilja mellan den centrala och den lokala tillsynen.

Den centrala tillsynen efter år 1868.

Tiden före år 1903.

Såsom redan berörts var enligt bestämmelser i 1846 och 1864 års kungörelser banks direktion skyldig att när som helst hålla bankens räkenskaper och handlingar tillgängliga för den undersökning, Kungl. Maj:t kunde finna gott att låta anställa. Dylika undersökningar plägade verkställas av tjänstemän inom finansdepartementet efter av Kungl. Maj:t meddelat förordnande. Undersökningarna, vilka emellertid endast undantagsvis företogos, synas hava varit av huvudsakligen formell art. Inom finansdepartementet skedde även bearbetning av bankernas periodiskt insända ställningsöversikter.

Allteftersom arbetet med tillsynen över bankväsendet inom finansdepartementet ökades, uppstod behov av särskild personal för ändamålet. I statsråd den 18 juni 1868 gjorde dåvarande chefen för finansdepartementet framställning i ämnet hos Kungl. Maj:t. Departementschefen anförde därvid följande:

"Till området för det mig nådigst anförtrodda departements ämbetsverksamhet hörer ock handhavandet av den uppsikt och kontroll över enskilda banker och kreditanstalter, vilken ansetts böra från det allmännas sida utövas. I samma mån som en tilltagande affärsrörelse ökat antalet av dylika anstalter och inträffade tilldragelser ådagalagt angelägenheten av att denna kontroll med eftertryck handhaves och ej inskränkes blott till en granskning i departementet av de kvartalsrapporter, årsöversikter och revisionsberättelser, som från ifrågavarande anstalter insändas, utan utsträckes jämväl till sådana undersökningar av förhållandena på ort och ställe, vartill 19 § i 1864 års lag för enskilda banker giver anledning, — i samma mån visar det sig ock svårare att med de icke egentligen för sådana förrättningar beräknade arbetskrafter, varöver departementets expedition nu äger förfoga, motsvara de anspråk, som i berörda hänseende kunna å departementet ställas. Jag finner mig därföre böra i underdånighet hemställa om nådig tillåtelse att för den omedelbara handlägg-

ningen av de till förevarande ämne hörande göromål få, till en början på försök, vid expeditionen anställa ett särskilt biträde, åt vilket lämpligen torde kunna tillsvidare uppdragas:

att i avseende å de uppgifter och revisionsberättelser, som från ifrågavarande kreditanstalter enligt gällande föreskrifter skola till departementet insändas, tillse, att desamma behörigen inkomma och äro upprättade i ändamålsenlig ordning;

att, sedan berörda uppgifter och berättelser inkommit, underkasta dem en sorgfällig granskning och, om anledning till anmärkning därvid förekommer, sådant för departementschefen anmäla;

att upprätta de tabellariska sammanställningar av omförmälda uppgifter, som dels redan nu äro brukliga, och dels i övrigt kunna finnas lämpliga för beredande av en fullständig översikt över bank- och kreditväsendet i sin helhet;

att till underdånig föredragning bereda och utarbeta inkommande ärenden angående sökt fastställelse å nya reglementen eller bolagsreglor för banker eller andra hithörande kreditanstalter eller ändringar i förut fastställda dylika reglementen eller bolagsreglor; samt

att, när så av departementschefen förordnas, på ort och ställe förrätta sådana särskilda undersökningar av enskilda bankers ställning, som i § 19 av 1864 års banklag omförmäles, och däröver till departementschefen avgiva berättelser."

Denna departementschefens framställning bifölls av Kungl. Maj:t, och därmed tillkom ett särskilt organ för den centrala tillsynen över bankväsendet. Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 15 december 1876 skulle den sålunda särskilt anställde befattningshavaren från och med år 1877 benämnas bankinspektör.

Med tillsättandet av denne befattningshavare genomfördes även ett mera fortlöpande förfarande beträffande den centrala tillsynen över bankerna. Berättelse över verkställd undersökning avgavs av undersökningsförrättaren till chefen för finansdepartementet, som sedermera, då skäl därtill förefunnos, anmälde densamma inför Kungl. Maj:t.

Någon ändring gjordes emellertid ej beträffande tillsynens omfattning. I kungörelsen den 12 juni 1874 (nr 44) angående enskilda banker med rätt att utgiva egna banksedlar upptogos i huvudsak samma regler, som förekommit i 1864 års kungörelse. Emellertid föreskrevs ytterligare, att bankbolags styrelse skulle vara skyldig att hålla bankens räkenskaper och handlingar tillgängliga jämväl för undersökning, som chefen för finansdepartementet kunde finna för gott att låta anställa, samt att styrelsen skulle vara pliktig att utöver månadsöversikterna meddela chefen för nämnda departement alla de upplysningar rörande banken, som av honom äskades.

Lagen den 19 november 1886 (nr 84) angående bankaktiebolag medförde, så vitt nu är i fråga, allenast den ändringen, att räkenskaper och

handlingar skulle vara tillgängliga även för bankinspektören, samt att denne vore berättigad att erhålla äskade upplysningar. Därjämte föreskrevs, att det skulle åligga styrelsen att upprätta bokslut och kalla revisorerna att granska detsamma, därest chefen för finansdepartementet funne anledning till antagande, att viss del av bolagets fonder förlorats. Vid anmälan i statsråd den 2 februari 1886 av det förslag, som låg till grund för sistnämnda lag, yttrade dåvarande chefen för finansdepartementet, bland annat, att den kontroll, som enligt förslaget skulle utövas av bankinspektören, aldrig kunde bliva tillräcklig. Den måste huvudsakligen gälla sättet för bokföringen, överensstämmelsen mellan bankens räkenskaper och de meddelade månatliga uppgifterna samt de stora dragen av bankens verksamhet. Däremot kunde vid en dylik granskning någon noggrann kontroll över beskaffenheten av en banks säkerheter eller innehållet i dess portföljer ej äga rum, dels emedan inspektionerna då skulle bliva för tidsödande och dels enär det naturligtvis icke stode i *en* persons förmåga att äga den fullständiga kännedom om personer och affärsförhållanden i hela riket, som erfordrades för ett dylikt bedömande. För att emellertid från det allmännas sida åstadkomma en kontroll jämväl i sistnämnda avseende hade departementschefen föreslagit, att i de årliga revisionerna skulle jämte de av banken utsedda revisorerna deltaga en av Kungl. Maj:ts befallningshavande förordnad person.

Vid 1888 års riksdag föreslogs i en inom första kammaren väckt motion, nr 25, att riksdagen måtte anvisa visst belopp till avlöning åt bankinspektörer i varje län, som skulle hava till skyldighet att minst en gång varannan månad inspektera varje sedelutgivande bank, aktiebank eller sparbank inom länet samt om dessa inspektioner lämna fullständiga rapporter till bankinspektionsbyrån i finansdepartementet, uppställda efter en förut bestämd plan och så detaljerade, att all slags läsning emellan raderna bleve obehövlig. Såsom särskilt skäl för sin framställning framhöll motionären statens skyldighet att ytterligt noga kontrollera bankverksamheten, så att den stora allmänheten och hela landets kredit och anseende i utlandet måtte kunna bibehållas synnerligast åt de banker, som vore svaga och sålunda beroende av allas fullkomliga förtroende.

Riksdagen avslog motionen men framhöll i skrivelse till Kungl. Maj:t den 15 maj 1888, nr 63, att då den kontroll, som ålåge ombuden hos de enskilda bankinrättningarna, icke syntes tillräckligt omfattande för att kunna förebygga möjliga oregelbundenheter i bankverksamheten samt den mångfald av löpande göromål, bankinspektören hade att förvalta, ej lämnade honom tid att annat än undantagsvis företaga sådana inspektioner, som krävde längre uppehåll å något ställe, ville det synas, som borde anslaget för kontroll vid enskilda banker och kreditanstalter ökas, helst behovet av ökad kontroll påvisades genom ständigt återkommande beklagliga tilldragelser; och ju större understöd staten lämnade åt dylik kontroll, desto större möjlighet bleve staten beredd att, åtmin-

stone i vidsträcktare mån än då vore fallet, tillse, att bankverksamheten vore anordnad och bedreves på ett sätt, som motsvarade allmänhetens förtroende.

Med anslutning till riksdagens berörda uttalande föreslogs i den till 1889 års riksdag avlåtna statsverkspropositionen, bland annat, att å finansdepartementets bankbyrå skulle inrättas en assistentbefattning, vilkens innehavare skulle hava till särskild uppgift att verkställa bankundersökningar i landsorten. Till det vid statsverkspropositionen fogade protokollet över finansärenden för den 12 januari 1889 anförde dåvarande chefen för finansdepartementet, bland annat: En bankinspektion hade icke till huvudsakligt ändamål att inventera kassa och värdehandlingar. När portfölj och kassa vid inspektionerna granskades, skedde det icke så mycket för att tillse, att allt funnes, som i böckerna vore upptaget, utan fast hellre för att dels granska kontrollerna vid förvaltning och förvar av kassan m. m. och dels, så vitt ske kunde, få ett begrepp om portföljens beskaffenhet — om utsträckningen av borgenskrediten, om grunderna för fastighetskrediten, om stora krediters utlämnande på enskilda namn m. m. — vilket allt bidroge att bilda ett omdöme om bankens skötsel. Vid bankinspektionerna vore vidare att tillse, att de till finansdepartementet inkommande månadsrapporterna vore uppställda så, att de riktigt angåve bankens verkliga ställning; att banklagen och bankens reglemente i alla avseenden efterlevdes; att bankens bokslut uppgjordes efter riktiga grunder och särskilt att nödiga avskrivningar verkställdes; att vid bestämmande av utdelning åt bankens delägare behörig hänsyn toges till bankens soliditet; och i allmänhet att banken förvaltades enligt sådana grunder, att allmänhetens förtroende icke gäckades.

Framställningen bifölls av riksdagen, varefter befattningen tillträddes av dess förste innehavare med början av år 1890.

Sedan Kungl. Maj:t i den för 1900 års riksdag framlagda statsverksproposition föreslagit en förhöjning av arvodet för den å finansdepartementets bankbyrå anställde assistenten, framhöll riksdagen i skrivelse den 9 maj 1900, nr 78, att den då förestående indragningen av de enskilda bankernas sedelutgivningsrätt möjligen kunde föranleda en förändring i bankinspektionens organisation och att en sådan förändring jämväl kunde betingas därav att anordningar syntes böra vidtagas till åstadkommande av samarbete mellan bankinspektören och de av Kungl. Maj:ts befallningshavande förordnade ombuden hos bankerna.

1903 års banklagar.

Då Kungl. Maj:t, som förut berörts, den 18 oktober 1901 uppdrog åt en kommitté att avgiva yttrande och förslag beträffande vissa frågor rörande den för enskilda bankinrättningar gällande lagstiftningen, framhölls i de för utredningen angivna riktlinjerna, bland annat, att tillsynen över bankerna så vitt möjligt borde göras mera verksam. I sina den 4 februari 1902 avlämnade förslag till, bland annat, lagar angående bankbolag med solidarisk ansvarighet för delägarna samt angående bank-

aktiebolag framhöll kommittén, att önskvärdheten av att den kontroll över bankerna, som utövades genom av staten anordnad tillsyn, gjordes mera effektiv, väl icke kunde bestridas. Men det vore av vikt, att man därvid icke lämnade ur sikte, att de banker, om vilka vore fråga, vore enskilda affärsföretag, som med iakttagande av lagligen gällande föreskrifter skulle ledas icke av något statens organ utan av dem, delägarna själva utsett till sina förtroendemän. Man borde se sig för, att man icke stängde dessa banker inom så snäva gränser, att man hindrade deras sunda utveckling. Den, som å statens vägnar närmast utövade tillsyn över bankerna, bankinspektören, borde därför allt framgent icke äga makt att framtvinga ändring av andra förhållanden än dem, som strede mot de i lag och reglementen meddelade föreskrifter. De missförhållanden, som han i övrigt ansåge förefinnas, ägde han visserligen påvisa för bankstyrelsen, men dylika erinringar kunde givetvis endast hava karaktären av råd. Och det vore vidare tydligt, att sådana av bankinspektören gjorda erinringar i regel icke kunde bringas till offentlighet; dels låge det nämligen i sakens natur, att sådana uttalanden av bankinspektören oftast berörde enskildes förhållanden till banken, vilka ju icke finge yppas för allmänheten, och dels kunde det inträffa, att dessa uttalanden vore av den art eller gjordes under sådana förhållanden, att deras offentliggörande skulle mera skada än gagna ej blott den bank, som vore i fråga, utan ock det allmänna.

Beträffande kontrollens anordnande föreslog kommittén införande av bestämmelser om åtgärder mot sådana av styrelse eller bolagsstämma fattade beslut, som ej överensstämde med lag eller bolagsordning, samt om rätt för bankinspektören att i vissa fall sammankalla styrelse och bolagsstämma. Därjämte föreslogos vissa regler angående samverkan mellan bankinspektören och de av Kungl. Maj:ts befallningshavande utsedda ombuden.

I anslutning till kommitténs förslag meddelades i lagarna den 18 september 1903 (nr 101 s. 1 och 30) angående solidariska bankbolag och angående bankaktiebolag följande bestämmelser berörande tillsynsmyndighetens verksamhet. Bankinspektören erhöll befogenhet att, där han så prövade nödigt, sammankalla bankstyrelsen. Jämväl skulle bankinspektören äga att på uppdrag av chefen för finansdepartementet sammankalla extra bolagsstämma, där styrelsen icke efterkommit av bankinspektören framställd begäran om utfärdande av kallelse till sådan stämma. Bankinspektören skulle även vara berättigad att närvara vid bolagsstämma och vid av honom utlyst styrelsesammanträde samt att deltaga i överläggningarna. Vidare erhöll bankinspektören möjlighet att genom framställning hos Kungl. Maj:ts befallningshavande påkalla ingripande mot sådana beslut av bankstyrelse eller bolagsstämma rörande bankbolags förvaltning och bokföring, som stode i strid med lag eller den för bolaget fastställda bolagsordningen. Ehuru uttrycklig bestämmelse därom ansågs

obehövlig, förutsattes, att av bankinspektören framställd anmärkning mot sådan av styrelse eller bolagsstämma vidtagen åtgärd, som stode i strid med lag eller den för bolaget fastställda ordningen, skulle kunna bringas till allmänhetens kännedom. Liksom i 1886 års lag ålades styrelsen skyldighet att hålla bankens räkenskaper och handlingar tillgängliga för undersökning, att insända månadsöversikter och revisionsberättelse, att meddela upplysningar samt att, då viss del av bankens fonder gått förlorade, låta upprätta bokslut och kalla revisorerna att granska detsamma. Därjämte föreskrevs, att styrelsen skulle till finansdepartementet insända även styrelseberättelse och balansräkning.

Bankinspektionen såsom särskild tillsynmyndighet.

Vid 1905 års riksdag väcktes inom andra kammaren en motion, nr 20, däri hemställdes, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan om förändrad organisation av den över bankverksamheten utövade kontrollen. Såsom stöd härför anfördes i motionen — efter en redogörelse för det svenska bankväsendets utveckling och den statliga kontrollens organisation — bland annat, att om man med beaktande av bankinspektionens ändamål jämförde bankverksamhetens utveckling med utvecklingen av finansdepartementets bankbyrå, kunde man näppeligen värja sig för den tanken, att den senare utvecklingen icke hållit jämna steg med den förra. Om bankinspektionen i avseende å organisation och arbetskrafter kvarstode oförändrad, under det att bankverksamheten stadigt utvecklades till allt större omfattning och mångsidighet, vore det klart, att inspektionen skulle möta allt större svårigheter vid fyllandet av sitt grannlaga värv. Då bankverksamheten, såsom utgörande själva nerven i landets hela affärsrörelse, borde stå under en möjligast effektiv och tillfredställande kontroll, och då vidare denna kontroll ådroge staten ett slags moralisk proprieborgen för bankverksamheten, vore det av största vikt, att kontrollen vore så anordnad, att den förmådde hålla jämna steg med bankverksamhetens utveckling.

Med anledning av motionen anförde riksdagen i skrivelse den 21 mars 1905, nr 24, att det för vinnande av det med bankinspektionen avsedda huvudsakliga ändamålet att tillse, det bankerna förvaltades efter sådana grunder, att allmänhetens förtroende till desamma ej rubbades, vore nödvändigt, att bankinspektionen i avseende å organisation och arbetskrafter vore så ordnad, att den utövade kontrollen bleve fullt effektiv och utvecklades i samma mån som bankverksamheten både till innehåll och omfattning utvidgades. Med hänsyn till det svenska bankväsendets synnerligen kraftiga utveckling syntes det därför uppenbart, att då samtidigt bankinspektionen kvarstått huvudsakligen oförändrad, det för denna måste möta allt större svårigheter att tillfredsställande fylla sitt mål. En omorganisation av bankinspektionen vore därför, såsom även erfarenheten syntes hava utvisat, i hög grad påkallad. På grund därav anhöll riksdagen, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda frågan om

förändrad organisation av den utav staten över bankverksamheten utövade kontrollen.

Med anledning av nämnda skrivelse tillkallade chefen för finansdepartementet, jämlikt honom den 30 juni 1905 givet bemyndigande, särskilda sakkunniga att inom departementet biträda med utredning och avgivande av förslag i det av riksdagen angivna syftet. Dessa avgåvo den 15 november 1905 betänkande i ämnet jämte förslag till, bland annat, ändringar i 1903 års banklagar. Däri föreslogo de sakkunniga, att den centrala tillsynen över bankerna skulle anförtros åt en därför särskilt anordnad myndighet bestående av flera personer och benämnd bankinspektionen.

De av de sakkunniga avlämnade förslagen blevo med vissa ändringar genom proposition, nr 21, framlagda för 1906 års riksdag. Förslagen godkändes av riksdagen, varefter den 6 juli 1906, (nr 65 s. 1 och 4) utfärdades lagar om ändrad lydelse av vissa paragrafer i 1903 års banklagar. Enligt berörda lagar den 6 juli 1906 skulle tillsyn över bankbolag utövas av en för hela riket gemensam bankinspektion. Närmare bestämmelser om bankinspektionens organisation och verksamhet skulle meddelas av Konungen. De befogenheter, som tidigare tillkommit bankinspektören, överflyttades på bankinspektionen eller den ledamot därav, som enligt av Konungen meddelade bestämmelser skulle utöva desamma. Med hänsyn härtill skulle sådana handlingar, som förut skolat insändas till finansdepartementet, avlämnas till bankinspektionen. Därjämte föreskrevs, att till nämnda myndighet skulle insändas, förutom revisionsberättelsen, jämväl annan handling angående bolagets förvaltning eller räkenskaper, vilken revisorerna kunde hava avlämnat till styrelsen.

Sedan instruktion för det nya ämbetsverket utfärdats den 16 november 1906 (nr 104 s. 1), trädde detsamma i verksamhet från och med den 1 januari 1907. Jämlikt berörda instruktion tillkom det ämbetsverket att enligt 1903 års lagar angående solidariska bankbolag och angående bankaktiebolag utöva tillsyn över dylika bankinrättningar, i vilket avseende det ålåg bankinspektionen *att* meddela de föreskrifter angående bankbolags bokföring, som för inspektionens ändamål kunde finnas nödiga, *att* anställa bankundersökning så ofta sådan av inspektionen ansåges erforderlig eller av Kungl. Maj:t anbefalldes, *att* tillse, att de handlingar, som skulle ingivas till bankinspektionen, behörigen inkomme och vore upprättade i ändamålsenlig ordning, *att*, med ledning av dessa handlingar samt vid bankundersökning eller annorledes inhämtade upplysningar, övervaka, att gällande författningar och fastställda bolagsordningar behörigen iakttoges, *samt att*, där så ej skedde eller andra förhållanden, som påkallade rättelse, förekomme, meddela de erinringar eller vidtaga de åtgärder, som funnes erforderliga. Slutligen hade bankinspektionen att meddela vederbörande banker begärda upplysningar i fråga om deras verksamhet.

Angående betydelsen av den kontroll, som sålunda ålåg bankinspektionen, uttalade nämnda myndighet i ett den 23 september 1907 avgivet utlåtande rörande inrättande av emissionsanstalter, bland annat: Det förhölle sig nog så, att värdet av den kontroll, bankinspektionen utövade, icke sällan överskattades. Det förbisåges så lätt, att bankerna inom de gränser, som av gällande föreskrifter vore för dem utstakade, ägde och måste äga fria händer. Bankinspektionen kunde t. ex. hysa den mening, att en bank i allt för hög grad baserade sin verksamhet på kredit hos andra banker, att den allt för djupt sänkte sig i ett eller annat företag eller att den icke utövade tillräcklig kontroll över vissa sina funktionärer. En sådan mening jämte de skäl, som talade för densamma, borde givetvis meddelas bankstyrelsen. Men om denna icke ginge med på bankinspektionens uppfattning, finge styrelsen naturligtvis göra sin egen gällande. Det borde därför vara uppenbart, att bankinspektionen, även om det högsta mått av klokhet och insikt vore där representerat, icke kunde förhindra, att en banks ledning toge en äventyrlig riktning. Väl inträffade det icke sällan, att bankinspektionen även på detta område, där bankerna ägde fritt röra sig, kunde på övertygelsens väg utöva ett gagnande inflytande, men den påtagligaste nyttan av bankinspektionens verksamhet bestode i övervakande av de för bankerna fastställda föreskrifternas efterlevnad. Därvid vore det nog av särskild vikt, att de handlingar, på vilka allmänheten hade att grunda sitt omdöme om en bank, nämligen månadsrapporterna och bokslutet, vore upprättade i behörig ordning, ty om förhållandet icke vore sådant, bleve dessa handlingar, såsom missledande, mera till skada än till gagn. Så borde månadsrapporterna upprättas i den form, innehålla de rubriker, som bäst åskådliggjorde bankens ställning. Vidare vore att tillse, det tillgångar och skulder riktigt inrangerades under de fastställda rubrikerna, så att under de rubriker, som det vore opportunt att hava tomma eller med låga belopp, såsom fastigheter, aktier, skulder till andra banker, fordringar beroende på lagsökning eller konkursutredning, verkligen redovisades alla poster, som hörde dit, liksom att de rubriker, där man gärna visade höga siffror, såsom fordringar hos andra banker, icke finge mera än de skulle hava. Och beträffande bokslutet, som för banks delägare och för allmänheten komme till synes i styrelsens förvaltningsberättelse och i den v bankbyrån årligen utarbetade översikten av bankboksluten, vore det uppenbarligen nyttigt, att tillsynen utövades däröver att de föreskrifter, som banklagstiftningen innehölle om balanserade fordringars nedskrivande till deras verkliga värden m. m., behörigen iakttoges.

1911 års banklag.

Lagen den 22 juni 1911 (nr 74) om bankrörelse medförde i fråga om den centrala tillsynen ingen ändring i förut gällande bestämmelser. Emellertid innebar densamma en väsentlig utvidgning av bankinspektionens befogenheter, i det att de kontrolluppgifter, som tidigare åvilat Kungl. Maj:ts befallningshavande överflyttades på bankinspektionen.

1911 års lag har, så vitt angår den centrala tillsynen, undergått ändringar genom lagarna den 21 mars 1919 (nr 106) och den 22 juni 1921 (nr 413).

De nu gällande reglerna rörande den centrala tillsynen återfinnas i banklagens III kapitel. Berörda kapitel innehåller enligt sin nuvarande lydelse i huvudsak följande bestämmelser i ämnet.

Tillsynen över bankbolagen utövas av en för hela riket gemensam bankinspektion. Närmare bestämmelser om bankinspektionens organisation och verksamhet meddelas av Konungen. Underrättelse om dagen, när bankbolag börjar sin rörelse, så ock när bankbolag träder i likvidation, skall insändas till bankinspektionen. Bankinspektionen äger sammankalla bankstyrelse, när sådant prövas nödigt. Där styrelsen icke efterkommit av bankinspektionen framställd begäran om utfärdande av kallelse till extra bolagsstämma, må sådan stämma sammankallas av bankinspektionen. Vid bolagsstämma eller av bankinspektionen utlyst styrelsesammanträde må å bankinspektionens vägnar närvara och i överläggningarna deltaga den ledamot av bankinspektionen, som enligt de av Konungen meddelade bestämmelser har befogenhet därtill. Det åligger styrelsen *att* för den ledamot av bankinspektionen, som enligt de av Konungen meddelade bestämmelserna har att i sådant avseende företräda inspektionen, samt för den särskilda undersökning, Konungen kan finna för gott att låta anställa, när som helst hålla bolagets kassa och övriga tillgångar, ävensom böcker, räkenskaper och andra handlingar tillgängliga för granskning, *att* genast efter varje månads slut enligt formulär, som meddelas av bankinspektionen, upprätta och till nämnda myndighet insända en översikt, utvisande bolagets tillgångar och skulder jämte uppgift om räntesatserna för bolagets in- och utlåning samt diskonto, som under den tid, översikten omfattar, varit gällande hos bolaget, *att* jämväl i övrigt meddela bankinspektionen alla de upplysningar rörande bolaget, som av inspektionen äskas, *att*, så snart det kan ske, till bankinspektionen insända styrelsens förvaltningsberättelse jämte vinst- och förlusträkningen samt balansräkningen ävensom efter verkställd revision den däröver avgivna berättelsen tillika med annan handling angående bolagets förvaltning eller räkenskaper, vilken revisorerna må hava avlämnat till styrelsen, *samt att* där bankinspektionen finner anledning till antagande, att viss del av grundfonden förlorats, på bankinspektionens anmodan ofördröjligen låta upprätta bokslut och kalla revisorerna att granska detsamma. Därest styrelse eller bolagsstämma fattat beslut, som står i strid med lag eller bolagsordning, må bankinspektionen kunna förbjuda verkställighet av beslutet. Bankinspektionen äger jämväl förelägga styrelsen att, i händelse dylikt beslut gått i verkställighet, göra rättelse, där så kan ske, så ock fullgöra vad styrelsen enligt lag eller bolagsordning åligger. Sådant föreläggande må dock, utom vad angår innehållet av vinst- och förlusträkning eller balansräkning, icke meddelas i fråga om

i lag givna föreskrifter, vilkas överträdande är belagt med straff. Sker svårare avvikelse från banklagen eller bolagsordningen, ankommer det på Konungen att förklara bolaget hava förverkat oktrojen. Yppas i andra fall så allvarliga missförhållanden beträffande bankbolags ledning, att bolagets verksamhet kan befaras komma att bliva till skada för det allmänna, äger inspektionen förelägga styrelsen att vidtaga de åtgärder, som finnas erforderliga för rättelses vinnande, vid äventyr att Konungen må förklara bolaget hava förverkat oktrojen. Bankinspektionen äger att vid meddelande av föreskrifter eller förbud förelägga vite samt fälla till sådant vite. Under bankbolags likvidation äger bankinspektionen i avseende å likvidatorer och bolagsstämma enahanda befogenhet, som dessförinnan tillkommer inspektionen beträffande styrelse och bolagsstämma.

Bankinspektionens instruktion.

I bankinspektionens första instruktion gjordes genom kungörelsen den 26 november 1909 (nr 151) den ändring, som föranleddes av inspektionens nytillkomna uppgift att öva tillsyn jämväl över emissionsbanker. Ytterligare ändringar verkställdes genom kungörelserna den 17 februari (nr 10) och den 22 augusti (nr 87 s. 1) 1911. Dessa författningar, av vilka den sistnämnda avsåg att bringa instruktionens föreskrifter i överensstämmelse med den samma år utfärdade banklagen, gjorde ingen ändring i fråga om bankinspektionens uppgifter. I skrivelse till Konungen den 17 december 1919 framhöll emellertid ämbetsverket, att bestämmelserna härutinnan erhållit en mindre tillfredsställande avfattning. Å ena sidan innehölle sålunda instruktionen vissa föreskrifter av tämligen självklar natur, såsom att bankinspektionen hade att tillse, att de handlingar, som skulle ingivas till inspektionen, behörigen inkomme och voro upprättade i ändamålsenlig ordning. Å andra sidan ålåge inspektionen uppgifter, vilka icke särskilt inrymts i bestämmelserna, t. ex. förordnande av allmänt ombud vid bankbolag eller i bankbolags konkurs. Därtill komme, att bestämmelserna i den del desamma ålade inspektionen att övervaka, att gällande författningar och fastställda bolagsordningar behörigen iakttoges, givit anledning till missuppfattning om den verkliga innebörden av bankinspektionens ämbetsplikt. Det hade sålunda t. ex. av aktieägare i ett bankbolag påfordrats, att bankinspektionen skulle ingripa i frågor av formell art, vilka endast berört aktieägareintressen, och med avseende å vilka banklagen anvisade aktieägare att vid domstol söka rättelse.

Med hänsyn härtill infördes i den instruktion, som fastställdes den 31 december 1919 (nr 881), i samband med utvidgning av ämbetsverkets uppgift till att omfatta jämväl tillsyn över fondkommissionärer och fondbörser, mera vidsträckta bestämmelser om ämbetsverkets allmänna skyldigheter. I nu gällande instruktion, fastställd den 7 april 1922 (nr 206) samt i vissa delar ändrad genom kungörelserna den 13 juni 1924 (nr 221) och den 18 juni 1925 (nr 240) hava dessa bestämmelser bibehållits oförändrade. Enligt berörda föreskrifter åligger det inspektionen,

såvitt angår bankväsendet, *att* öva den tillsyn över bankbolag, varom i gällande eller blivande författningar och föreskrifter finnes stadgat, *att*, där vid undersökning eller eljest befinnes, att i bank förekomma förhållanden, som påkalla rättelse, meddela de erinringar eller vidtaga de åtgärder i övrigt, som finnas erforderliga, *att* meddela vederbörande banker begärda upplysningar ifråga om deras verksamhet, *samt att* hos Kungl. Maj:t föreslå de åtgärder, vilka ämbetsverket anser påkallade för främjande av de frågor, som tillhöra dess ämbetsbefattning eller därmed äga samband.

Den lokala tillsynen efter år 1868.

Den lokala tillsynen, sådan densamma reglerats genom 1864 års kungörelse, undergick icke någon förändring genom kungörelsen den 12 juni 1874. Jämväl sistnämnda författning stadgade, att Kungl. Maj:ts befallningshavande eller den han i sitt ställe förordnade skulle deltaga i prövningen av grundfondshypoteken, samt att dessa skulle förvaras under gemensam vård av styrelsen och ett av befallningshavanden utsett allmänt ombud. Tillika föreskrevs, att bankens räkningar och handlingar skulle hållas tillgängliga för befallningshavanden eller dess ombud, samt att endera av dessa skulle närvara vid upprättandet av de månadsöversikter, som styrelsen hade att insända till finansdepartementet.

Lagen den 19 november 1886, vilken hade avseende endast å bankaktiebolag utan sedelutgivningsrätt, saknade bestämmelser angående grundfondshypotek och uppsikt över desamma, men innehöll i övrigt vidkommande den lokala tillsynen i huvudsak samma regler som 1874 års kungörelse. Tillika föreskrevs emellertid, som redan angivits, att i den årliga revisionen skulle deltaga jämväl en av befallningshavanden förordnad person.

Genom lagarna den 18 september 1903, varigenom, såvitt angick solidariska bankbolag, borttogos bestämmelserna rörande grundfondshypotek, utvidgades området för den lokala tillsynen. I berörda lagar föreskrevs, i anslutning till äldre författningar, att räkenskaper och handlingar skulle hållas tillgängliga för Kungl. Maj:ts befallningshavande och det allmänna ombud, som av nämnda myndighet förordnades, samt att månadsöversikterna skulle upprättas i närvaro av det allmänna ombudet. I granskningen av styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper skulle deltaga jämväl en av befallningshavanden förordnad revisor. Därjämte infördes en del nya bestämmelser. Styrelsen skulle sålunda vara pliktig att meddela befallningshavanden och allmänna ombudet alla de upplysningar rörande bolaget, som av dem äskades. Nämnda ombud hade, som redan berörts, i sin tur skyldighet att tillhandagå bankinspektören med de upplysningar angående bolaget, han kunde begära. Därest styrelsen underlåtit att inom föreskriven tid utlysa extra bolagsstämma, då sådant påfordrats av bolagsmän med visst delaktighetsbelopp, eller att i föreskriven ordning kalla bolagsmännen till ordinarie

bolagsstämma, hade befallningshavanden att på anmälan av bolagsman ofördröjligen utlysa bolagsstämma. Om styrelse eller bolagsstämma fattat beslut, som stode i strid med lag eller den för bolaget fastställda ordningen, ägde befallningshavanden förbjuda verkställighet av beslutet. Befallningshavanden kunde ock förelägga styrelse att, i händelse beslut av omförmälda beskaffenhet gått i verkställighet, göra rättelse, där så kunde ske, så ock fullgöra vad styrelsen enligt lag och bolagsordning ålåge. Sådant föreläggande kunde dock icke av befallningshavanden meddelas beträffande i lag givna föreskrifter, vilkas överträdande vore belagt med straff. I frågor, som anginge bankbolags förvaltning och bokföring, fick förbud eller föreläggande, som nu nämnts, icke meddelas av befallningshavanden, med mindre bankinspektören gjort framställning därom. Befallningshavanden ägde att vid meddelande av föreskrift eller förbud förelägga vite ävensom fälla till sådant vite.

Nu angivna bestämmelser blevo föremål för ändringar genom lagarna den 6 juli 1906 om ändrad lydelse av vissa paragrafer i 1903 års banklagar. Omförmälda lagar den 6 juli 1906, vilka tillkommit närmast med anledning av den förändrade organisationen av den centrala tillsynsmyndigheten, berörde nämligen även den lokala tillsynen. Under det att Kungl. Maj:ts befallningshavande tidigare kunnat för varje bank förordna två ombud, det ena för den fortlöpande granskningen av bankens räkenskaper och kontroll över upprättandet av månadsöversikter, och det andra för deltagande i den årliga revisionen, vilka uppdrag emellertid kunnat förenas hos samma person, skulle enligt 1906 års lagar befallningshavanden för varje bank förordna ett allmänt ombud för det närmaste handhavandet av den lokala tillsynen. Nämnda ombud hade icke skyldighet att taga befattning med upprättandet av de föreskrivna månadsöversikterna. Däremot ålåg det ombudet att minst en gång under varje kvartal inventera kassan vid bolagets huvudkontor samt undersöka om berörda översikter överensstämde med räkenskaperna och vore uppställda i behörig ordning. Tillika hade ombudet skyldighet att ofördröjligen delgiva bankinspektionen anmärkning, som därvid kunde hava förekommit, ävensom att i övrigt meddela bankinspektionen alla de upplysningar angående bolaget, som av bankinspektionen äskades.

Med 1911 års banklag upphörde Kungl. Maj:ts befallningshavandes befattning med den lokala tillsynen och de befogenheter i detta hänseende, som förut tillkommit nämnda myndighet, överflyttades till bankinspektionen. Enligt banklagen skulle sålunda bankinspektionen för varje bankbolag förordna ett allmänt ombud. Därvid skulle inspektionen dock inhämta förslag från vederbörande befallningshavande. Genom lagen den 26 juni 1918 (nr 413) om ändring i vissa delar av banklagen gjordes härutinnan den ändringen, att då bankbolag utövar verksamhet vid kontor å annan ort än där huvudkontoret är beläget, bankinspektionen må för

granskning av sådant kontors förvaltning och räkenskaper förordna särskilt allmänt ombud.

Det allmänna ombudet har till uppgift att deltaga i den årliga granskningen av styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper samt att minst en gång under varje kvartal inventera kassan vid bolagets huvudkontor och undersöka om bolagets senaste månadsöversikt överensstämmer med räkenskaperna och är uppställd i behörig ordning. Anmärkning, som härvid förekommit, skall ombudet ofördröjligen delgiva bankinspektionen, varjämte ombudet i övrigt skall meddela bankinspektionen alla de upplysningar angående bolaget, som av bankinspektionen äskas. Bankstyrelse är skyldig att för allmänna ombudet när som helst hålla bolagets kassa och övriga tillgångar ävensom böcker, räkenskaper och andra handlingar tillgängliga för granskning. Därjämte åligger det styrelsen att meddela allmänna ombudet alla de upplysningar rörande bolaget, som av ombudet äskas. Om bankbolag träder i likvidation, skall bankinspektionen förordna ombud, som har att närvara vid likvidatorernas sammanträden med rätt att yttra sig till protokollet samt att i övrigt övervaka likvidationen. Likvidatorerna skola bereda ombudet tillfälle att när som helst inventera bolagets kassa och övriga tillgångar samt granska bolagets alla böcker, räkenskaper och handlingar. Av ombudet begärd upplysning angående förvaltningen får ej förvägras av likvidatorerna.

Allmän motivering.

Tillsynings-myndighetens uppgifter och befogenheter.

Den sålunda lämnade redogörelsen för den statliga tillsynens historiska utveckling visar, att tillsynen under olika perioder kommit att bliva inriktad på olika huvudmål. Man torde kunna bortse från den tidigaste perioden, då den från statens sida anordnade kontrollen uteslutande hade till ändamål att tillvarataga rent statliga intressen. Vidare torde erinras, att för de äldsta privata bankerna någon tillsyn från det allmännas sida icke var från början ifrågasatt. Allmänheten fick själv bevaka sina intressen. Med tillkomsten av rätten för privatbankerna att utgiva egna sedlar hade det emellertid befunnits erforderligt att från det allmännas sida anordna en kontroll, som hade till huvuduppgift att tillse, att säkerheten för banks utelöpande sedlar stod i överensstämmelse med givna föreskrifter och att hithörande säkerhetshandlingar förvarades på ett tillfredsställande sätt. I den mån de sedelutgivande bankerna bedrevo inlåning från allmänheten, kom tillsynen även att bereda skydd för insättarna. Sistnämnda synpunkt blev även lagd på den tillsyn, som banker utan sedelutgivningsrätt sedermera blevo underkastade. Efter det lagstiftning tillkommit med närmare bestämmelser angående banker och bankverksamhet, kom tillsynen att omfatta ett övervakande, att dessa bestämmelser ävensom i reglementen eller bolagsordningar givna föreskrifter blevo behörigen iakttagna.

Numera, sedan de privata bankernas rätt att utgiva egna sedlar upphört, framstår såsom tillsynens främsta, historiskt givna uppgift att övervaka, att bankbolagen i sin verksamhet ställa sig till efterrättelse i lag och bolagsordning givna föreskrifter. Då dessa föreskrifter närmast tillkommit med hänsyn till den av bankerna bedrivna inlåningen från allmänheten och äro avsedda att utgöra ett skydd för det kapital, som sålunda upplånas, kommer tillsynen att i främsta rummet framstå såsom ett tillvaratagande av insättarnas intressen. Vid sidan av denna tillsynens uppgift att övervaka iakttagande av banklagstiftning och bolagsordning har under utvecklingens gång framvuxit en icke mindre viktig uppgift, nämligen att ur säkerhetssynpunkt granska bankernas verksamhet, även om denna icke går utom de av lag och bolagsordning angivna gränserna. Denna uppgift omnämnes redan i det förut återgivna statsrådsyttrandet till protokollet över finansärenden den 12 januari 1889, och en föregående innehavare av bankinspektörsbefattningen har i en år 1914 utgiven uppsats angående "Den statliga bankkontrollen" framhållit, att tillsynsmyndigheten vid fullföljandet av denna uppgift kan komma

att vända sin kritik "mot beviljande av krediter, som i förhållande till bankens fonder äro allt för stora; mot för höga belåningsvärden å värdepapper och fastigheter; mot för långt utsträckt kreditgivning på namn; mot svag kassaställning; mot en lånepolitik, som genom höga krediter eller låg ränta obehörigen gynnar en viss, bankledningen måhända nära stående klientel eller mot andra förhållanden, som kännetecknа en oförståndig eller partisk ledning". Den nu åsyftade uppgiften har icke särskilt omnämnts i banklagen, men enligt gällande instruktion för tillsynsmyndigheten har denna att beträffande förhållanden, som påkalla rättelse, meddela de erinringar, som finnas erforderliga. Det må för övrigt framhållas, att övervakandet av att banklagens regler om värdering av banks tillgångar iakttagas (43 och 159 §§) även kan föra in på frågor, som gälla de allmänna grunderna för bankens utlåningsverksamhet.

Nu berörda huvuduppgifter för tillsynen gälla icke blott redan vidtagna åtgärder utan syfta även till att förhindra, att bankernas verksamhet tager en osund, felaktig och för dem själva farlig riktning. En med dessa uppgifter verkande tillsyn bidrager att bereda sundhet och soliditet åt bankväsendet och innebär ett skydd för bankinsättarna.

I fråga om möjligheten för tillsynsmyndigheten att giva eftertryck åt sin mening angående förekommande missförhållanden eller vidtagna åtgärder ställer det sig väsentligt olika, allteftersom det gäller den ena eller den andra av de nu nämnda sidorna av tillsynsmyndighetens verksamhet.

Har styrelse eller bolagsstämma fattat beslut, vilket står i strid med lag eller bolagsordning, kan, såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen för banklagens bestämmelser om tillsynen, förbud meddelas mot verkställighet av beslutet; och om beslutet redan gått i verkställighet, kan styrelsen föreläggas att göra rättelse, där så kan ske, så ock att fullgöra, vad styrelsen enligt lag eller bolagsordningen åligger. Föreskriften eller förbudet kan skärpas genom föreläggande av vite. Vidare äger tillsyningsmyndigheten att sammankalla bankens styrelse samt i förekommande fall bolagsstämma för att där framlägga sina erinringar och anmärkningar. Ett sammankallande av bolagsstämma genom tillsyningsmyndighetens föranstaltande har emellertid alltid ansetts vara en så allvarlig åtgärd, att den borde tillgripas endast, då mycket tungt vägande skäl talade för densamma, enär åtgärden lätt kunde rubba allmänhetens förtroende för banken och därigenom lända till skada i stället för till nytta. Redan då den centrala tillsynens organ erhöll befogenhet att sammankalla bolagsstämma, framhölls också att det knappast vore att antaga, att befogenheten någonsin skulle komma att utnyttjas, men att befintligheten av ett stadgande om en dylik befogenhet kunde innebära "ett värdefullt medel att komma till tals med en äventyrlig och egenmäktig bankstyrelse". Tillsyningsmyndigheten äger vidare i enlighet med föreskrift i sin instruktion, där laga hinder ej möter, offentliggöra an-

märkning mot åtgärd, som av bank vidtagits i strid mot gällande föreskrifter. Slutligen har tillsynsmyndigheten den möjligheten att, om svårare avvikelse från banklagen eller från bolagsordningen ägt rum, hos Kungl. Maj:t göra anmälan, att anledning finnes att förklara den bank meddelade oktrojen förverkad.

Därest de i lag och bolagsordning meddelade föreskrifterna icke blivit iakttagna, har tillsyningsmyndigheten sålunda enligt banklagen ett flertal medel till sitt förfogande för att åstadkomma rättelse.

Då det gäller förhållanden eller åtgärder, som icke stå i strid mot bestämmelse i lag eller bolagsordning men som dock anses farliga för bankens säkerhet, har tillsynsmyndigheten däremot i regel icke möjlighet att framtvinga rättelse. Skyldigheten för tillsynsmyndigheten att meddela erinringar omnämnes, såsom redan framhållits, icke i banklagen, och denna lag har därför icke heller lagt i tillsynsmyndighetens hand några medel, som särskilt avsetts att användas för åstadkommande av vederbörligt beaktande av erinringarna. Banklagens bestämmelser om rätt för tillsynsmyndigheten att sammankalla styrelse och bolagsstämma liksom även föreskriften i instruktionen om rätt för tillsynsmyndigheten att offentliggöra en framställd anmärkning äga dock tillämplighet även för nu ifrågavarande fall, ehuru givetvis förutsättningarna för en användning av något av dessa medel här äro ännu mindre, än om det gäller åstadkommande av rättelse i sådana fall. då överträdelse av lag eller bolagsordning ägt rum.

Om beträffande banks ledning så allvarliga missförhållanden yppat sig, att bankens verksamhet kan befaras komma att bliva till skada för det allmänna, kan tillsynsmyndigheten numera, enligt en år 1919 tillkommen bestämmelse i 235 a § banklagen, förelägga bankens styrelse att vidtaga de åtgärder, som finnas erforderliga för rättelses vinnande, och, därest styrelsen underlåter att ställa sig sådant föreläggande till efterrättelse, hos Kungl. Maj:t anmäla, att anledning finnes att förklara den banken meddelade oktrojen förverkad. På grund av den angivna förutsättningen för detta stadgandes tillämplighet är det tydligt, att det medel att söka föranleda ändring i anmärkta förhållanden, som därigenom givits tillsynsmyndigheten, icke kan komma till tillämpning i andra fall, än då genom bankledningens åtgärder insättarnas rätt är utsatt för uppenbar fara.

Vidare bör nämnas, att tillsynsmyndigheten jämlikt sin instruktion äger rätt att lämna fullmäktige i riksbanken meddelande angående sådana förhållanden i fråga om en banks förvaltning, vilka utan att strida mot gällande bestämmelser anses påkalla rättelse. Värdet av den ifrågavarande utvägen är givetvis helt beroende av, huruvida fullmäktige fästa avseende vid det erhållna meddelandet och huruvida fullmäktige i så fall finna sig böra i anledning av meddelandet för sin del vidtaga någon åtgärd. I detta hänseende må framhållas, att tillsynsmyndighetens rätt att meddela upplysningar icke motsvaras av någon skyldighet för full-

mäktige i riksbanken att taga ställning till de spörsmål, som upplysningarna avse.

I övrigt har tillsynsmyndigheten ingen annan utväg att söka vinna rättelse i förhållanden, som, utan att innebära överträdelse av lag eller bolagsordning, ansetts vara anmärkningsvärda, än att med sina erinringar vända sig till bankstyrelsen. Erinringarna hava därför mera karaktär av råd, vilka kunna beaktas eller lämnas utan avseende, och huruvida ett resultat kan ernås genom erinringarna beror på, såsom den förutnämnde tidigare innehavaren av bankinspektörsbefattningen i den angivna uppsatsen framhållit, "om de motiveras på ett övertygande sätt och om vederbörande direktör eller en pluralitet inom bankstyrelsen är mottaglig för kritik". Det ligger i sakens natur, att möjligheten för tillsynsmyndigheten att vinna beaktande för sin mening i hög grad blir beroende av anmärkningens beskaffenhet, liksom även tidsomständigheterna kunna inverka. Erfarenheten torde hava visat, att under mera normala tider tillsynsmyndighetens erinringar i allmänhet lett till åsyftade åtgärder. Under starkt växlande ekonomiska konjunkturer åter, då skilda uppfattningar måste göra sig gällande angående den sannolika utvecklingen av det ekonomiska läget, kunna helt naturligt olika meningar i uppkommande frågor råda. Särskilt under den period med växlande penningevärde, vilken övergått vårt land under det senaste decenniet, har det givetvis varit synnerligen vanskligt för tillsynsmyndigheten att vid handhavande av den ifrågavarande delen av sin uppgift med anspråk på hörsamhet framställa erinringar.

Till de nu nämnda båda huvuduppgifterna för tillsynen kommer en annan, vilken emellertid nära sammanhänger med de förra. Denna härflyter ur den av ålder för svensk banklagstiftning karaktäristiska publiciteten, varigenom man sökt bereda allmänheten möjlighet att bilda sig en om också endast översiktlig uppfattning angående bankernas ställning. Tillsynens organ hava att övervaka, att de upplysningar i detta hänseende, vilka genom det allmännas försorg ställas till allmänhetens förfogande, äro riktiga. Av den historiska redogörelsen framgår, att denna uppgift, som tidigare varit den för den centrala tillsynen mest framträdande, vid flere tillfällen blivit framhållen såsom särskilt betydelsefull, bland annat i meromnämnda statsrådsyttrande den 12 januari 1889. Den granskning, som tillsynsmyndigheten har att verkställa, bör, såsom även framgår av det åberopade yttrandet, icke vara av enbart formell utan även materiell art. Den bör sålunda avse att utröna, att i bankernas räkenskapsföring och förvaltning sådana principer iakttagas, att de å räkenskaperna grundade, för allmänheten avsedda periodiska översikterna och berättelserna giva en, såvitt möjligt, tillfredsställande bild av den verkliga ställningen.

Slutligen har tillsynsmyndigheten jämlikt sin instruktion de mera sidoliggande uppgifterna att meddela vederbörande banker begärda upplys-

ningar i fråga om deras verksamhet, vilka upplysningar torde kunna sägas huvudsakligen avse rent formella förhållanden, samt att hos Kungl. Maj:t föreslå de åtgärder, vilka ämbetsverket anser påkallade för främjande av de frågor, som tillhöra dess ämbetsbefattning eller därmed äga samband.

Kan tillsynsmyndigheten anses hava fyllt sin uppgift?

Från allmänhetens sida har tillsynsmyndighetens verksamhet under olika tider blivit bedömd på olika sätt. Efter varje ekonomisk krisperiod och i samband därmed uppkommande svårigheter och förluster för bankerna hava anmärkningar framkommit, att den statliga tillsynen icke varit tillräckligt effektiv eller i varje fall att tillsynsmyndigheten icke tillräckligt kraftigt utnyttjat sina befogenheter eller ingripit för sent. Med särskild skärpa hava dylika anmärkningar framställts under den nyss förflutna efterkrigsperioden och i anledning av därunder inträffade stora förluster för bankerna. Å andra sidan har under en tidigare del av sistnämnda period tillsynsmyndigheten med lika stor skärpa gjorts till föremål för angrepp för att den skulle hava obehörigen ingripit i bankernas kreditgivning och utdelningspolitik. Vid denna kritik har till och med ifrågasatts, huruvida det vore till någon nytta att bibehålla en statlig tillsyn över bankväsendet.

Att en institution med så grannlaga uppgifter som dem, vilka tillkomma det centrala organet för tillsynen över bankväsendet, blir olika bedömd i sin verksamhet, ligger i sakens natur. Uppfattningarna i detta hänseende torde sålunda icke kunna undgå att röna inflytande av bedömarens egen ställning — huruvida han är kredittagare eller bankdelägare eller ser problemen från den insättande allmänhetens synpunkt. Kredittagaren är i allmänhet benägen att bedöma sina egna förhållanden optimistiskt och anser därför gärna anmärkningar, som riktats mot eller kunna beröra hans egna krediter, såsom obefogade. Bankdelägare och insättare i bank hava såtillvida gemensamma intressen, att de äro angelägna, att den bank, vari de äro delägare eller hava insatt medel, ej skall lida förluster, som kunna inverka på bankens ställning och därigenom äventyra deras rätt. Men de hava såtillvida olika intressen, att bankdelägarna därutöver önska, att rörelsen skall lämna så gott resultat som möjligt och medgiva god utdelning. I den mån av tillsynsmyndigheten framställda anmärkningar kunna föranleda beskärning av årsvinst och utdelning, ses tillsynsmyndighetens verksamhet ofta med oblida ögon av bankdelägarna och deras förtroendemän i bankledningarna. Det torde ock förtjäna framhållas, att det här gäller en tillsyn från statens sida över enskild förvärvsverksamhet, en omständighet som givetvis kan leda till kritik från dem, som vilja motsätta sig varje statens inblandning i näringslivet.

Det ankommer icke på kommittén att närmare ingå på de anmärkningar, som framförts beträffande tillsynsmyndighetens verksamhet. Kom-

mittén vill emellertid framhålla några omständigheter, som böra beaktas vid bedömande av dessa spörsmål. Att någon bankkalamitet, direkt föranledd av överträdelse av banklagstiftningens regler för bankverksamhets utövande, hittills icke förekommit, och att de bankfallissemang, som under det moderna svenska bankväsendets historia inträffat — bortsett från ett par fall, där brottsligt förfarande eller andra särskilda omständigheter förelegat — icke medfört förlust för insättarna, torde säkerligen i ej ringa mån kunna räknas den statliga tillsynen till förtjänst. Vidare kan framhållas, att det svenska bankväsendet utgått ur de senaste årens kris med dess av deflationsprocessen föranledda utomordentliga påfrestningar — låt vara i några fall med bistånd av staten — i stort sett bättre bevarat än bankväsendet i andra länder med lika stark deflation, särskilt Danmark och Norge. Detta torde bero icke blott på den svenska banklagstiftningens allmänna regler för bankverksamhets utövande, på det svenska bankväsendets i det stora hela bättre ställning och på gott samarbete bankerna emellan utan även på det förhållandet, att en statlig myndighet haft tillsyn över bankbolagen och verkat för bankväsendets utveckling efter sunda grundsatser. Kommittén anser därför, att ur de synpunkter, som man enligt kommitténs mening bör anlägga vid bedömandet av tillsynsmyndighetens verksamhet, sådan denna genom lag och eljest givna föreskrifter blivit reglerad, tillsynsmyndigheten måste anses hava fyllt de anspråk, som man rimligen kan ställa på densamma.

Det kan tilläggas, att det endast är få yttringar av tillsynsmyndighetens verksamhet, som komma till allmän kännedom. Detta gäller särskilt de för visso talrika fall, då denna verksamhet varit till påtagligt gagn, såsom då tillsynsmyndigheten genom erinringar till bankledningen lyckats förhindra eller begränsa en olycksbringande kreditgivning.

Fråga är nu, huruvida erfarenheten från den gångna tiden kan giva anledning till några förändrade bestämmelser angående den statliga tillsynen.

Kommitténs förslag.

Den centrala tillsynen.

Under den allmänna diskussionen angående tillsynsmyndigheten och dess verksamhet har, såsom redan nämnts, ifrågasatts, huruvida det kan vara till någon nytta att bibehålla en statlig tillsyn över bankväsendet. Det torde emellertid kunna antagas, att en dylik uppfattning, åtminstone numera, icke har någon egentlig utbredning. I varje fall omfattas den icke av bankmännen själva. Gentemot densamma torde det vara tillfyllest att framhålla, att så länge det finnes en för bankverksamhet särskilt avsedd lagstiftning med vissa regler för denna verksamhets utövande, det också måste ankomma på staten att tillse, att lagstiftningens föreskrifter bliva behörigen iakttagna. På grund av lagstiftningens speciella art måste tillsynen häröver anförtros åt en för ändamålet särskilt organiserad fristående myndighet. Vidare torde böra erinras, att i

samtliga de nordiska länderna numera efter svenskt mönster skapats en central statlig tillsyn på bankväsendets område samt att i flera andra europeiska länder förslag lära hava framkommit om inrättande av särskilda inspektionsmyndigheter på nämnda område.

I fråga om tillsynsmyndighetens uppgifter föreslår kommittén icke någon förändring i vad, enligt vad ovan utvecklats, för närvarande får anses gälla. Kommittén utgår således från, att det i främsta rummet skall tillkomma tillsynsmyndigheten att övervaka iakttagandet av banklagstiftningen. Kommittén vill emellertid framhålla, att i den mån — såsom kommitténs förslag i vissa avseenden innebär — i banklagstiftningen upptagas nya föreskrifter i fråga om bankernas verksamhet, tillsynsmyndighetens uppgift i denna del får större räckvidd.

Beträffande den förut omförmälda andra huvuduppgiften: att ur säkerhetssynpunkt granska bankernas verksamhet, måste fasthållas, att tillsynsmyndigheten icke får göras till någon överstyrelse över bankväsendet, som skulle hava att pröva och taga ställning till bankernas förvaltningsåtgärder. Det måste nämligen ihågkommas, att det är bankdelägarnas förtroendemän, som skola leda och bära ansvaret för bankernas verksamhet.

Å andra sidan böra tillsynsmyndighetens befogenheter icke för starkt begränsas. Då tillsynsmyndigheten har större förutsättningar än varje särskild bank att betrakta bankväsendet såsom en totalitet och bankernas verksamhet så att säga på lång sikt, måste det vara till gagn, att en bankledning får se sina handlingar bedömda från denna vidare synpunkt och får kännedom om tillsynsmyndighetens efter samma synpunkt bildade uppfattning om bankens ställning, även om uppfattningen visar sig vara sträng.

Ehuru den tillsyn, som ankommer på tillsynsmyndigheten, närmast utövas ur synpunkten av dess betydelse för säkerheten i bankernas ställning, måste det fastslås, att den statliga tillsynen över bankväsendet lika litet som banklagstiftningen aldrig kan bliva effektiv i den mening, att den skall kunna alldeles förhindra bankfallissemang. Vid tillkomsten av banklagstiftningen har detta icke heller förutsatts.

Såsom redan anförts, föreslår kommittén icke någon utvidgning av tillsynsmyndighetens uppgifter utöver vad som följer av ett införande i banklagen av vissa nya bestämmelser i fråga om bankrörelsen, och kommittén ifrågasätter icke heller någon inskränkning av tillsynsmyndighetens befogenheter, sådana dessa enligt kommitténs mening redan nu böra uppfattas. Emellertid torde det vara önskvärt, att inom de nuvarande, låt vara i viss mån flytande gränserna, tillsynsmyndighetens uppgifter och befogenheter klarare angivas. Från allmänhetens synpunkt bör detta vara till gagn, enär därigenom värdet av tillsynen kan bliva riktigare bedömt. Jämväl från inspektionsmyndighetens synpunkt torde en dylik precisering vara önskvärd.

Vid kommitténs tillsättande avsågs, att kommitténs utredning angående tillsynsmyndighetens ställning till bankväsendet samt innebörden och omfattningen av dess uppgifter skulle utmynna i ett förslag till instruktion för tillsynsmyndigheten. Under arbetets gång har emellertid kommittén kommit till den uppfattningen, att ett klarläggande av tillsynsmyndighetens åligganden och befogenheter är av sådan vikt och betydelse, att bestämmelser härom böra erhålla plats i banklagen.

Stadganden angående tillsynsmyndighetens eller, enligt banklagens terminologi, bankinspektionens åligganden har kommittén sammanfört i en ny paragraf, vilken i kommitténs förslag erhållit beteckningen 230 a §.

Såsom inspektionens främsta uppgift har därvid angivits att tillse, att bankerna i sin verksamhet ställa sig till efterrättelse dels banklagen och andra författningar, såvitt dessa hava särskilt avseende å bankbolag, dels ock de för bankbolagen gällande bolagsordningarna. Med författningar, som hava särskilt avseende å bankbolag, åsyftas exempelvis lagen angående solidariskt bankbolags, bankaktiebolags och sparbanks konkurs. Däremot bör det icke påvila inspektionen någon skyldighet att vaka över, att bankerna iakttaga sådan allmän lagstiftning, som i ett eller annat avseende äger tillämplighet jämväl å bankbolag. En så vidsträckt uppgift har givetvis icke varit avsedd att tilläggas tillsynsmyndigheten, och det skulle ej heller vara lämpligt, att så skedde, enär det då lätt skulle kunna inträffa, att tillsynsmyndigheten ställdes inför situationer, där tillgodoseendet av *ett* intresse skulle komma i strid med ett annat.

Vidare skall bankinspektionen enligt kommitténs förslag hava att övervaka efterlevnaden av de föreskrifter, som med stöd av stadgande i lag eller bolagsordning blivit av bolagsstämma eller styrelse meddelade. Såvitt angår av styrelse med stöd av lag meddelade föreskrifter sammanhänger bestämmelsen i förevarande ämne särskilt med kommitténs under 56 och 172 §§ upptagna förslag, att bankstyrelse icke må åt enskild styrelseledamot eller annan person uppdraga att ensam eller i förening med annan avgöra på styrelsen ankommande ärenden, med mindre föreskrifter blivit av styrelsen meddelade angående den befogenhet i olika avseenden, som uppdraget skall medföra.

I förslaget har såsom ett undantag från inspektionens åligganden angivits, att inspektionen icke skall vara pliktig övervaka iakttagandet av sådana bestämmelser, som avse enskild delägares rättigheter eller skyldigheter i förhållande till bankbolaget eller till annan delägare eller som angå bankbolags inre angelägenheter. Ett dylikt undantag överensstämmer med grunderna för de nuvarande instruktionsstadgandena angående tillsynsmyndighetens åligganden. Då nämnda stadganden i sin nu gällande form första gången infördes i tillsynsmyndighetens instruktion — den 31 december 1919 — förelåg nämligen i förut omförmälda skrivelse den 17 december 1919 ett uttalande av bankinspektionen, enligt vilket stadgandet vore avsett att giva uttryck åt den uppfattningen, att inspek-

tionens ingripande icke borde kunna påfordras i frågor av formell art, vilka endast berörde delägareintressen och med avseende å vilka banklagen anvisade delägare att vid domstol söka rättelse. Den av kommittén föreslagna bestämmelsen har emellertid så avfattats, att inspektionen, där den så finner nödigt, kan taga befattning även med sådana förhållanden, som i bestämmelsen avses.

Slutligen har såsom en generell uppgift för inspektionen upptagits att jämväl i övrigt såvitt angår förhållanden, som kunna inverka på bankbolagens säkerhet, med uppmärksamhet följa dessas verksamhet. Härunder inrymmes den andra av de båda förut angivna huvuduppgifterna, nämligen skyldigheten att ur säkerhetssynpunkt verkställa en granskning av banks verksamhet, även om denna icke går utom de av banklagen, bolagsordning eller eljest meddelade föreskrifter angivna gränserna. Kommittén har icke ansett erforderligt att i lagen närmare angiva de förhållanden, som i detta hänseende böra vara föremål för inspektionens uppmärksamhet, enär dessa förhållanden kunna växla efter tidsomständigheterna och för övrigt icke kunna uttömmande angivas. Föremål för uppmärksamhet kan exempelvis bliva den omfattning, vari olika slags kredit beviljas och grunderna för kreditgivningen mot olika slag av säkerhet.

Då kommittén angivit bankinspektionens skyldigheter så som skett, har kommittén åsyftat att jämväl göra en avgränsning i nedan angivna hänseenden av dess åligganden. Med den allmänna läggning, som givits den statliga tillsynen, skulle då till en början utanför inspektionens direkta åligganden falla att granska sådana förhållanden, som icke beröra det allmännas, särskilt insättarnas intressen. Vidare kan uppdagandet av förskingringar, förfalskningar eller andra brott ej heller anses ankomma på bankinspektionen, som ju måste kunna utgå ifrån, att vederbörande bankbolags böcker och handlingar kunna läggas till grund för ett bedömande av bankens verkliga ställning och vidtagna åtgärders lagenlighet. Detsamma är förhållandet med inventering, siffergranskning och själva anordnandet av den inre kontrollen. Däremot skall inspektionen givetvis tillse, att inom bankerna inventering och siffergranskning förekomma och att det finnes ett tillfredsställande inre kontrollsystem. Vad nu sagts utesluter icke, att inspektionen, därest i nu berörda hänseenden anmärkningsvärda förhållanden befinnas föreligga, äger att till bankbolaget göra erforderliga erinringar.

Beträffande sättet för tillsynens utövande har i förslaget angivits, att tillsynen skall ske med ledning av de handlingar, som jämlikt banklagen insändas till bankinspektionen, samt de upplysningar, som vid bankundersökning eller annorledes inhämtas. Av de handlingar, som inkomma till inspektionen, torde — vid sidan av de månatliga ställningsöversikterna samt uppgifter, som stå i samband med banks bokslut — de uppgifter angående större krediter, som periodiskt dit insändas, vara betydelsefullast vid utövande av inspektionens tillsyn. Vad angår bankundersök-

ning, har i förslaget stadgats, att sådan skall anställas så ofta densamma av bankinspektionen anses erforderlig eller av Kungl. Maj:t anbefalles. Att undersökning bör på inspektionens initiativ anställas med någon periodicitet eller då eljest särskild anledning förefinnes, torde ligga i sakens natur. Det är sålunda endast på något av nu angivna sätt inhämtade förhållanden, som kunna läggas till grund för bankinspektionens åtgöranden i ett eller annat avseende. Ehuru detta kan förefalla naturligt, har kommittén funnit ett klarläggande stadgande i ämnet vara önskvärt med hänsyn till den uppfattning, som någon gång kommit till synes, nämligen att enbart det förhållandet, att det finnes en särskild myndighet för tillsyn över bankväsendet, skall utgöra en borgen för att inom en bank allt städse är så, som det bör vara. Av den föreslagna bestämmelsen framgår då även, att den statliga tillsynen icke är avsedd att vara fortlöpande i den meningen, att den skall utgöra en kontroll så att säga dag för dag av bankernas verksamhet. Det ligger i sakens natur, att en dylik form av kontroll icke är möjlig eller ens lämplig för ett centralt statsorgan.

Om bankinspektionen funnit, att bankbolag överträtt lag eller bolagsordning eller att beträffande bankbolags ledning yppat sig så allvarliga missförhållanden, att bolagets verksamhet kan befaras komma att bliva till skada för det allmänna, äger inspektionen, såsom förut utförligt framhållits, redan enligt gällande lag vissa befogenheter för att åvägabringa rättelse. I dessa avseenden ifrågasätter kommittén icke någon ändring i nu gällande bestämmelser. Beträffande tillsynsmyndighetens rätt att, även om något av nu nämnda fall icke föreligger, framställa erinringar emot bankbolags förvaltningsåtgärd föreslår kommittén, att den bestämmelse i detta hänseende, som finnes upptagen i den för bankinspektionen gällande instruktion, överflyttas till banklagen. Stadgande i ämnet har upptagits såsom ett nytt moment till 235 §.

Särskild revisor i stället för allmänt ombud.

Beträffande den lokala tillsynen, har kommittén ansett sig böra föreslå en omläggning.

Av den historiska utredningen framgår, att under bankväsendets tidigare skeden de allmänna ombuden, stundom flera för varje bank, hade olika betydelsefulla uppgifter såsom lokala kontrollorgan. För banker med egen sedelutgivningsrätt gällde det tillsyn över, att de för denna rätt meddelade bestämmelserna blevo på ett betryggande sätt iakttagna, vartill kom en ren vårdnadsuppgift beträffande grundfondshypoteken. För banker över huvud taget, vare sig de ägde sedelutgivningsrätt eller ej, ankom det vidare på allmänna ombud dels att deltaga i de årliga revisionerna och dels att tillse, att vissa av bankerna för publicitetsändamål meddelade uppgifter voro överensstämmande med räkenskaperna. I sistnämnda hänseenden voro de allmänna ombuden givetvis av betydelse, så länge det fanns en mångfald mindre banker, enär ju de allmänna ombuden ägde

särskild möjlighet att följa och kontrollera de rent lokala förhållandena inom vederbörande bank och dess verksamhetsområde.

Sedan bankernas rätt att utgiva egna sedlar upphört och efter det den centrala tillsynens organ år 1906 erhållit förändrad organisation, torde emellertid de allmänna ombudens insats såsom ett led i den statliga tillsynsverksamheten i allmänhet hava blivit av allt mindre betydelse. Vad särskilt angår den ombuden enligt lag påvilande uppgiften att inventera kassan vid banks huvudkontor, torde denna efter den stora utvidgningen av bankernas filialnät och tillkomsten av avdelningskontor med rörelse, som till omfattningen stundom kan överträffa huvudkontorets, i regel vara utan betydelse ur tillsynssynpunkt. Ombudens granskningsverksamhet har, enligt vad kommittén inhämtat, alltmera blivit av endast formell art, och i övervägande antalet fall torde ombuden icke hava tillfört den centrala tillsynens organ något material av vikt, som icke bankinspektionen själv kunnat förskaffa sig.

Dessa omständigheter hava föranlett kommittén att föreslå, att skyldigheten för bankinspektionen att förordna allmänna ombud för bankbolag, så länge de driva bankrörelse, måtte såsom obligatoriskt åliggande upphöra, och att de bestämmelser i banklagen, som avse dylika allmänna ombud, måtte utgå ur densamma. Då det i vissa fall torde kunna vara av värde för bankinspektionen att hava ett ombud vid de årliga revisionerna i bankbolag, har kommittén emellertid samtidigt funnit sig böra under 233 § föreslå, att bankinspektionen skall erhålla befogenhet att förordna en särskild revisor att med de av bankbolag utsedda revisorerna deltaga i granskningen av styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper. Det torde böra nämnas, att försäkringsinspektionen enligt gällande lag om försäkringsrörelse har en liknande rätt i fråga om försäkringsbolag.

Speciell motivering.

230 §.

Första momentet har allenast undergått en redaktionell ändring.

I andra momentet av paragrafen enligt dess nuvarande lydelse föreskrives, att ledamot av bankinspektionen ej må deltaga i styrelsen av eller vara anställd vid bankbolag, över vilket bankinspektionen har att öva tillsyn. Vid tiden för tillkomsten av nämnda bestämmelse ägde samtliga de befattningshavare, vilka bestämmelsen var avsedd att träffa, ledamots ställning inom inspektionen. Då ämbetsverket sedermera fick sig anförtrott att utöva jämväl den tillsyn, som omförmäles i lag den 19 maj 1919 om fondkommissionsrörelse och fondbörsverksamhet, erhöll ämbetsverket ny organisation. Enligt denna organisation finnes inom ämbetsverket befattningshavare, vilka icke äga ledamots ställning, t. ex. byråinspektörer, men å vilka den nu förevarande bestämmelsen bör göras tillämplig. Med hänsyn härtill har bestämmelsen givits en sådan avfattning, att den avser även annan befattningshavare än ledamot.

Inom kommittén har ifrågasatts att utbyta den i banklagen förekommande beteckningen "bankinspektionen" för den myndighet, vilken skall handhava tillsynen över bankbolagen, mot "tillsynsmyndigheten". Anledningen härtill har varit den, att nämnda myndighet, vilken tidigare såsom ämbetsverk benämnts bankinspektionen, numera, sedan ämbetsverket fått sig anförtrodd tillsynen över fondkommissionärer och fondbörser, fått sin benämning ändrad till bank- och fondinspektionen, i samband varmed emellertid genom kungörelse den 31 december 1919 (nr 882) förordnades, att de befogenheter och skyldigheter, vilka enligt utfärdade allmänna författningar eller eljest meddelade föreskrifter tillhörde bankinspektionen, skulle överflyttas på bank- och fondinspektionen. Den ifrågasatta nya lagbeteckningen skulle emellertid medföra ändring av en mångfald paragrafer i banklagen, vilka icke av annan anledning behöva ändras. Vid sådant förhållande har kommittén ansett sig böra avstå från att föreslå en ny beteckning i förevarande hänseende. Kommittén har emellertid, såvitt särskilt angår den föreslagna bestämmelsen i andra momentet av förevarande paragraf, utgått ifrån, att bestämmelsen skall gälla samtliga befattningshavare inom tillsynsmyndigheten, sådan denna för närvarande såsom ämbetsverk är organiserad.

230 a, 233, 235 och 239 §§.

Beträffande de i dessa paragrafer införda stadgandena hänvisas till vad kommittén anfört i den allmänna motiveringen angående tillsynsmyndig-

heten och dess verksamhet samt angående uteslutandet ur banklagen av bestämmelser om allmänna ombud hos bankbolag och införande av stadgande om rätt för bankinspektionen att för bankbolag förordna särskild revisor.

234 §.

De i denna paragraf vidtagna ändringarna föranledas av ändringarna i 230 och 233 §§.

238 §.

I första momentet av denna paragraf i dess nu gällande lydelse föreskrives, att bankinspektionen *skall,* då bankbolag träder i likvidation, förordna ombud, som har att närvara vid likvidatorernas sammanträden, med rätt att yttra sig till protokollet, samt att i övrigt övervaka likvidationen.

I nämnda bestämmelse synes böra ske en mindre ändring av skäl, liknande dem, som föranlett kommitténs förutnämnda förslag att utbyta skyldigheten för bankinspektionen att hos bankbolag, som utövar bankrörelse, förordna allmänt ombud mot en rätt att i dylika bankbolag förordna en revisor. Särskilt i sådana fall, då ett bankbolag träder i likvidation samtidigt som hela dess rörelse med tillgångar och skulder övertages av ett annat bankbolag, kommer likvidationen att avse endast sådana angelägenheter, som beröra delägarna, och något egentligt intresse för det allmänna att vara representerat under likvidationen förefinnes sålunda icke. Kommittén har därför föreslagit, att i det förevarande stadgandet ordet "skall" måtte utbytas mot "äge".

251 §.

Med hänsyn till den betydelse, som av bankbolag lämnade uppgifter hava för den statliga tillsynsverksamheten, har kommittén ansett det vara erforderligt, att straff stadgas för den, som mot bättre vetande lämnar oriktig eller ofullständig uppgift. En omständighet, som även talar härför, är den, att enligt kommitténs förslag allmänna ombud, vilka enligt nu gällande bestämmelser hava till uppgift, bland annat, att minst en gång under varje kvartal undersöka, om banks månadsrapport överensstämmer med räkenskaperna och är uppställd i behörig ordning, icke vidare skulle förordnas hos bankbolag.

En bestämmelse i nu angivet hänseende, vilken äger sin motsvarighet i gällande sparbankslag, har i kommitténs förslag inskjutits såsom 6) i 251 §. Bestämmelsen har föranlett en omnumrering i paragrafens efterföljande delar.

Avd. VI.

Samarbete mellan riksbanken och tillsynsmyndigheten.

I kommitténs uppdrag ingår att undersöka möjligheterna för ett utvidgat samarbete mellan tillsynsmyndigheten och riksbanken i syfte att bereda riksbanken tillfälle att mera ingående än hittills följa de privata bankernas allmänna politik.

Redan tidigare har detta spörsmål varit föremål för behandling. I en vid 1908 års riksdag inom andra kammaren väckt motion, nr 251, hemställdes om vidtagande av åtgärder för sådan ändring i § 2 mom. 4 tryckfrihetsförordningen, att nämnda lagrum icke måtte utgöra hinder för att ålägga bankinspektionen att till fullmäktige i riksbanken utlämna till inspektionen inkomna meddelanden jämväl i vad de rörde enskildas förhållande till bank. Till stöd för denna framställning anförde motionären bland annat följande: På grund av dess ställning såsom centralbank och ensam sedelutgivande bank inom landet tillkomme det riksbanken att hava ledningen av landets penningväsen samt att tillhandahålla de för rörelsen erforderliga omsättningsmedlen. I det stora hela överfördes dessa till allmänheten av de privata bankerna, vilka genom rediskontering av varuväxlar och andra krediter från riksbanken erhölle försträckningar för att därefter kunna tillgodose den allmänna rörelsens krav. För att riksbanken skulle kunna fylla denna sin så betydelsefulla uppgift erfordrades helt naturligt vid riksbankens ledning en synnerligt stor omtanke och urskillning vid bestämmandet av gränserna för nämnda kreditgivande, så att å ena sidan den lojala affärsrörelsen tillräckligt understöddes och å andra sidan bankens egen säkerhet ej äventyrades. Därför vore det helt naturligt, att riksbankens styrelse måste eftersträva att vinna en, såvitt möjligt, tillförlitlig kännedom om de privata penningeanstalterna, både beträffande deras ekonomiska ställning och angående sättet för deras allmänna skötsel. I det förra avseendet kunde upplysningar erhållas dels genom direkt från vederbörande bank infordrade uppgifter, dels ock genom de rapporter, som enligt lag skulle ingivas till bankinspektionen och som skulle genom dess försorg offentliggöras. Men även om dessa rapporter icke gåve någon anledning till anmärkning beträffande en banks ställning, uteslöte detta ingalunda möjligheten,

att bankens skötsel och ledning varit och vore sådan, att dess till synes tillfredsställande ställning till följd av mindre goda affärsförbindelser helt oförmodat kunde förändras och följas av fullständigt fallissemang med därav uppkommande oberäknelig skada för det allmänna. Det syntes icke vara möjligt för riksbankens styrelse att med säkerhet i tillräckligt god tid erhålla kännedom om dylika missförhållanden. Enligt motionärens mening borde riksbankens styrelse beredas medel att något närmare, än dittills kunnat ske, få kännedom om de privata bankernas skötsel. Sättet härför hade motionären trott kunna sökas genom någon samverkan mellan nämnda styrelse och bankinspektionen, som hade överinseendet över de privata bankerna i landet. På grund av gällande föreskrifter syntes bankinspektionen icke äga rätt att vare sig till riksbanken utlämna de meddelanden angående bankerna, som inspektionen genom inkomna rapporter eller verkställda undersökningar kunnat erhålla, eller att därom lämna någon närmare redogörelse. Det vore dock uppenbart, att det för det allmänna skulle vara till stort gagn, om riksbankens styrelse kunde beredas tillfälle att i vissa fall erhålla kännedom om dylika till bankinspektionen gjorda meddelanden. Riksbanken skulle nämligen på grund härav i tid kunna vidtaga sådana åtgärder, som kunde anses erforderliga för att skydda både riksbankens och en stor allmänhets intressen samt eventuellt härigenom påverka vederbörande enskilda banks ledning att övergiva en farlig bankpolitik. Den föreslagna vägen syntes dock skola beträdas med viss varsamhet, så att de enskilda bankernas berättigade intressen ej träddes för nära därigenom att, utan att behovet därav vore påtagligt, riksbankens styrelse lämnades kännedom om sådana intima affärsförhållanden, med avseende å vilka föreskriven sekretess både på grund av lagbestämmelse och enligt sakens natur borde hållas okränkt. Slutligen framhöll motionären, att föreskrifter om rätt och skyldighet för bankinspektionen att till fullmäktige i riksbanken meddela sådana underrättelser, som åsyftats, icke kunde utfärdas, förrän den i tryckfrihetsförordningens § 2 mom. 4 förekommande bestämmelsen om förbud för bankinspektionen att utlämna till inspektionen inkomna meddelanden, i vad de rörde enskildes förhållande till bank, bleve ändrad.

Konstitutionsutskottet fann, att det ur flera synpunkter skulle vara önskvärt, att ett samarbete i den riktning, motionären angivit, måtte komma till stånd mellan riksbankens styrelse och bankinspektionen och föreslog, att riksdagen måtte antaga ett upprättat förslag till ändring i tryckfrihetsförordningens ifrågavarande bestämmelse.

Reservanter funnos emellertid, vilka inom utskottet och i kamrarna yrkade avslag å såväl motionen som utskottets förslag. Å ena sidan ansågs en förändring onödig, enär redan de gällande bestämmelserna medgåve ett samarbete mellan riksbanken och bankinspektionen, nämligen såvitt anginge delgivande av meddelanden, som, utan att beröra enskildes förhållanden, gällde de allmänna förhållandena och den allmänna ledningen av ban-

kernas verksamhet. Å andra sidan ifrågasattes, huruvida icke de föreslagna bestämmelserna skulle kunna medföra, att förhållandet mellan bankinspektionen och de privata bankerna icke förbleve lika förtroendefullt och lika öppet, som det under tidernas fortgång blivit. Utskottets förslag blev ej heller av kamrarna godkänt.

I skrivelse den 28 augusti 1908 gjorde bankinspektionen sedermera framställning om införande i ämbetsverkets instruktion av en bestämmelse, som berättigade inspektionen att lämna fullmäktige i riksbanken meddelande angående de privata bankernas verksamhet. Därvid framhöll inspektionen, bland annat, att inspektionen i frågor, som rörde principerna för en banks skötsel, såsom utlåningens baserande på kredit hos andra banker inom eller utom landet, beloppet av kreditgivning på en hand, grunderna för aktiers och andra pappers belåningsvärde, aktiebelåningens förhållande till låneportföljen i dess helhet, fortsatt kreditgivning åt en icke likvid gäldenär m. m., väl hade att till vederbörande framställa och motivera sina anmärkningar men knappast kunde endast på övertygelsens väg skaffa gehör för sin mening. Och detta i regel nog med rätta. Ty det borde ju tillkomma de av bankens delägare utsedde sysslomän, styrelsen, att inom de av lag och bolagsordning utstakade gränser utlägga bankens verksamhetslinjer. En bankpolitik kunde emellertid för bankinspektionen med dess möjligheter att skaffa sig inblick i bankens ställning te sig så uppenbart oförståndig, att kraftigare medel att påverka banken än resonemang funnes påkallade. Och fråga hade då uppstått, om icke bankinspektionen i slika fall borde kunna söka riksbankens bundsförvantskap gent emot bank, med vilken riksbanken samarbetade. Det syntes nämligen vara påtagligt, att om riksbanken skulle pröva lämpligt att lägga sitt tungt vägande ord i vågskålen, därmed skulle kunna uppnås vad bankinspektionen icke ensam mäktade åstadkomma. Inspektionen avsåg då, att till fullmäktige eller närmast förste deputeraden i riksbanken skulle muntligen eller skriftligen lämnas meddelanden angående de förhållanden, som befunnits anmärkningsvärda. Tryckfrihetsförordningens förutnämnda bestämmelse ansågs icke utgöra hinder för det ifrågasatta tillvägagångssättet, även om ett meddelande till fullmäktige komme att beröra enskildes förhållanden, enär det icke gällde ett publicerande av ifrågavarande upplysningar utan endast att desamma ur en myndighets hemliga handlingar meddelades till en annan myndighet, där de jämväl vore undandragna offentligheten. Då fråga inom inspektionen uppstått att lämna riksbanken ett meddelande av dylik art, hade man emellertid dittills, framhöll inspektionen vidare, ansett sig därifrån förhindrad. Man hade funnit den åtgärden att gent emot en bankstyrelse vädja till en annan bankinstitution, låt vara själva Sveriges riksbank, så pass egenartad och till sina möjliga konsekvenser så ingripande, att den icke bort företagas, utan att ett sådant tillvägagångssätt angivits såsom behörigt i de för inspektionens verksamhet gällande föreskrifter.

Med anledning av berörda framställning infördes genom kungörelse den 9 oktober 1908 (nr 111) i bankinspektionens instruktion en bestämmelse, enligt vilken inspektionen ägde att lämna meddelande till fullmäktige i riksbanken angående sådana förhållanden i fråga om banks förvaltning, vilka, utan att strida mot gällande bestämmelser, ansåges påkalla rättelse. En dylik bestämmelse har sedermera alltjämt förekommit i ämbetsverkets instruktion.

En möjlighet till samarbete mellan riksbanken och bankinspektionen förefinnes sålunda redan nu. Bankinspektionen har också med anlitande av den i dess instruktion angivna utvägen understundom lämnat riksbanken meddelanden i sådana fall, då inspektionen ansett det önskvärt att söka stöd från riksbankens sida, eller beträffande sådana spörsmål i övrigt, som inspektionen ansett böra bringas till riksbankens kännedom.

Att de uppgifter, vilka de båda institutionerna äro satta att handhava, skulle befrämjas genom ett samarbete, förefaller kommittén uppenbart. Om t. ex. en privatbank utnyttjar sitt goda växelmaterial till rediskontering hos riksbanken och använder de sålunda erhållna rörelsemedlen till en kreditgivning, som i ett eller annat avseende kan anses vara särskilt riskfylld, kan därigenom bankens soliditet bliva lidande. För dylika ändamål bör riksbanken, principiellt sett, givetvis icke tillhandahålla medel. Exemplet, som icke torde vara av uteslutande teoretisk natur, visar önskvärdheten av, att riksbanken får kännedom om bankernas allmänna ställning och förhållanden, samt att riksbanken och bankinspektionen i vissa fall gemensamt söka i god tid vidtaga anstalter för att förmå en bank att överge en inslagen väg, som anses kunna leda till svårigheter för banken och därigenom kanske till rubbningar i det ekonomiska livet i allmänhet.

I annat sammanhang har kommittén framhållit, att arbetsdelningen mellan riksbanken och privatbankerna förutsätter ett ständigt samarbete dem emellan. Jämväl från riksbankens sida har uttryck givits åt samma mening. I sitt den 26 september 1918 i anledning av det av tillkallade sakkunniga den 30 juli 1918 avgivna betänkande rörande åtgärder för penningvärdets reglering framhöllo sålunda fullmäktige, efter att hava erinrat, att den ojämförligt största delen av näringslivets kapitalbehov tillgodosåges genom försträckningar från de privata bankerna, att riksbanken enligt sakens natur utövade viss kontroll över bankernas verksamhet, varjämte det av berörda utlåtande i övrigt synes framgå, att fullmäktige ansåge det vara av intresse för riksbanken att under samarbete med privatbankerna följa dessas verksamhet.

Det torde även böra framhållas, att sedermera stundom konferenser förekommit mellan riksbanksledningen och de ledande inom vissa banker.

Även i Danmark har från olika håll (bland annat f. d. Nationalbankdirektören C. Th. Ussing: "Nationalbanken 1914—1925", s. 354—355) framhållits vikten för landets sedelutgivande centralbank att på ett tidigt

stadium få kännedom om sådana av centralbanken oavhängiga omständigheter, som kunna vara av betydelse för utvecklingen av landets penningeförhållanden. Vidare torde böra erinras, att det nuvarande banksystemet i Nordamerikas förenta stater (Federal Reserve System) är byggt på ett intimt samarbete mellan de i olika distrikt av landet inrättade sedelutgivande centralbankerna och till dessa anslutna lokala banker, ävensom att i det gemensamma organet för hela banksystemet (Federal Reserve Board) innehavaren av bankinspektörsbefattningen (Comptroller of the Currency) har säte och stämma.

Även om på frivillighetens väg ett samarbete mellan riksbanken och de privata bankerna skulle kunna tillföra riksbanken sådant material, som kunde vara av betydelse för fullgörandet av riksbankens uppgift, synes dock även bankinspektionen vara en källa, från vilken riksbanken borde beredas större möjlighet att erhålla dylikt material. Det torde nämligen kunna inträffa, att bank icke är benägen att meddela riksbanken tillräckliga upplysningar rörande förhållanden, som kunna vara av betydelse för riksbanken att känna. Emellertid förutsätter kommittén, att de upplysningar, som inspektionen på grundval av vad vid bankundersökning eller eljest inhämtats efter eget bedömande skulle lämna, endast skulle avse den allmänna kreditgivningspolitik, som är gällande inom en bank.

Syftet med samarbetet skulle sålunda främst vara att bereda möjlighet för riksbanken att från centralbankssynpunkt följa de privata bankernas allmänna kreditgivningspolitik. Vidare skulle ett dylikt samarbete bereda möjlighet för bankinspektionen att i sin tillsynsverksamhet vinna stöd från riksbankens sida, då inspektionen finner detta påkallat.

Av vad kommittén anfört angående den första tillkomsten av en instruktionsbestämmelse på detta område för bankinspektionen framgår, att tryckfrihetsförordningen icke bör anses lägga hinder i vägen för en sådan anordning. De meddelanden, som av bankinspektionen lämnas riksbanken, måste nämligen på grund av sin natur falla under de i lagen om Sveriges riksbank givna sekretessbestämmelserna.

Ett samarbete mellan riksbanken och bankinspektionen efter nyss angivna linjer lärer icke heller, såsom fallet var vid behandlingen inom 1908 års riksdag av det i förutnämnda motion framförda förslaget om samarbete, möta den invändningen, att det skulle kunna föranleda rubbning i det förtroendefulla förhållandet mellan bankinspektionen och de privata bankerna.

Nu gällande bestämmelser äro emellertid icke tillräckliga för ett i ovanberörda syfte anordnat samarbete mellan riksbanken och bankinspektionen. Visserligen ligger det i sakens natur, att riksbankens ledning beaktar sådana från bankinspektionen erhållna upplysningar, som den finner av betydelse för fullgörandet av sin egen uppgift, liksom det bör ligga i bankinspektionens intresse att i sin verksamhet lämna riksbanks-

ledningen upplysningar om sådana förhållanden, där det kan vara av betydelse för inspektionen att få stöd hos riksbanken. Men däremot motsvaras icke, såsom redan i annat sammanhang framhållits, bankinspektionens rätt att meddela upplysningar av någon skyldighet för fullmäktige att taga ställning till de spörsmål, som upplysningarna avse, och något åliggande för bankinspektionen att lämna fullmäktige i riksbanken upplysningar i de hänseenden och den utsträckning, som förut nämnts, förefinnes icke heller.

Ett utbyggande av själva anordningen för samarbetet synes därför böra ske. Lämpligen bör därvid i bankinspektionens instruktion införas en bestämmelse, varigenom inspektionen ålägges att meddela riksbanken upplysning om sådana vid bankundersökning eller eljest inhämtade förhållanden, som angå bankbolags allmänna kreditgivningspolitik och som inspektionen finner vara av betydelse för riksbanken. Kommittén förutsätter, att då inspektionen jämlikt sin nu gällande instruktion till riksbanken lämnar meddelanden i andra än nyss angivna hänseenden, dessa upplysningar utan särskild föreskrift bliva beaktade.

Avd. VII.

Fråga om reglering av emissionsverksamheten.

Då emissionsverksamheten utgör en form för kapitalanskaffning åt industrien och även står i ett visst samband med bankverksamheten, har kommittén, såsom förut nämnts, ansett sig böra beröra frågan, huruvida emissionsverksamheten påkallar någon rättslig reglering. Innan kommittén angiver sin mening härutinnan, vill kommittén lämna en kortfattad redogörelse för den behandling, för vilken detta spörsmål redan tidigare varit föremål i vårt land.

Historik.

1901 års bankkommitté föreslog i sitt år 1902 avgivna betänkande, att — medan då gällande förbud för bankerna att förvärva aktier för de egentliga bankernas del borde upprätthållas — en ny banktyp, industriförlagsbanker, borde skapas. Dylika banker skulle äga rätt att under offentlig kontroll och enligt i banklagen stadgade former driva, förutom vanlig bankrörelse, även aktiehandel. Vissa fordringar borde i lagen uppställas i fråga om sådan bank, bland annat att grundfonden borde uppgå till visst minimibelopp samt att inlåningen från allmänheten icke finge överstiga bankens egna fonder. Förslaget, som framlades för 1903 års riksdag, föll emellertid.

Såsom redan förut utförligare framhållits upptogs frågan i anledning av enskild motion ånyo vid 1907 års riksdag och föranledde en riksdagsskrivelse med begäran om utredning och förslag i ämnet. Bankinspektionen avgav därefter ett utlåtande i frågan, vari hemställdes om lagstiftning angående särskilda emissionsanstalter, vilka borde inrättas såsom banker och med endast banker såsom delägare. 1907 års bankkommitté anslöt sig till dessa grunder för en lagstiftning i ämnet, varefter för 1909 års riksdag framlades ett förslag till lag om emissionsbanker, vilket förslag även antogs och upphöjdes till lag den 5 juni 1909 (nr 64). Med denna lag avsågs att, utan upphävande av det då gällande allmänna förbudet för banker att driva handel med aktier, underlätta bildande av en särskild banktyp, som var på en gång bank och emissionsanstalt.

Enligt lagen förstås med emissionsbank sådant aktiebolag, som har till ändamål att jämte drivande av bankrörelse medverka vid bildande och ombildande av aktiebolag för ekonomisk verksamhet. De, som vilja stifta emissionsbank, skola därom göra ansökan hos Konungen, som, där banken finnes vara för landet nyttig, prövar bolagsordningens överens-

stämmelse med lag. Endast bankbolag — till antalet minst fyra — äro berättigade stifta emissionsbank. Ingen delägare får besitta större andel än en tredjedel i bankens grundfond. Denna grundfond skall utgöra minst åtta miljoner kronor. Av årsvinsten skola 25 procent avsättas till reservfonden, intill dess denna når ett belopp motsvarande grundfonden. Emissionsbank får ej mottaga penningar å sparkasse- eller därmed likartad räkning. Å annan räkning än avistaräkning få penningar ej emottagas i mindre poster än tiotusen kronor, varjämte insättningarna å allmänna bankräkningar ej vid någon tidpunkt få överstiga sammanlagda beloppet av grund och reservfonderna. Emissionsbank äger köpa och sälja aktier och, i den mån det står i samband med dess ändamål, förvärva och avyttra annan egendom. I övrigt skall vad angående bankaktiebolag är stadgat lända till efterrättelse för emissionsbank.

I samband med tillkomsten av 1911 års banklag skedde sedermera en formell ändring i emissionsbankslagen.

I det föregående har redan omnämnts, att 1915 års sakkunniga i sitt den 8 januari 1916 avgivna betänkande ifrågasatte vissa ändringar i sistnämnda lag, avseende att underlätta bildandet av emissionsbanker. De sakkunnigas förslag innebar, att även enskilda personer skulle medgivas rätt att vara stiftare av och delägare i dylik bank samt att bankens grundfond skulle kunna bestämmas till minst fem miljoner kronor. De sakkunnigas förslag vann anslutning från styrelsen för svenska bankföreningen och förordades, om ock med tvekan, jämväl av bankinspektionen. Ett förslag till lag om ändring i vissa delar av emissionsbankslagen i överensstämmelse med de sakkunnigas förslag överlämnades till lagrådets granskning och lämnades av lagrådet utan anmärkning, men förslaget blev icke framlagt för riksdagen.

Emellertid har, såsom redan i annat sammanhang framhållits, någon emissionsbank aldrig kommit till stånd och 1909 års lag har således endast blivit en lag på papperet. Emissionsverksamhet har i stället bedrivits av särskilda emissionsbolag, bildade såsom vanliga aktiebolag, samt av enskilda personer och handelsbolag (bankirföretag). Därjämte hava även bankerna i viss mån kunnat ägna sig åt emissionsverksamhet, sedan förbudet för banker att innehava aktier lättats genom 1911 års banklag.

Frågan om särskild lagstiftning angående emissionsrörelse upptogs sedermera, såsom förut omnämnts, enligt Kungl. Maj:ts uppdrag av 1917 års bankkommitté. Dess betänkande, nr 4, innehöll dels en redogörelse för emissionsbolagens uppkomst samt för de olika typerna av dylika bolag, dels en utredning om de olika i emissionsrörelsen ingående verksamhetsgrenarna och dels vissa riktlinjer för en lagstiftning i frågan jämte motiv härför.

Såsom skäl för den föreslagna lagstiftningen åberopade kommittén huvudsakligen, att från det allmännas sida åtgärder borde vidtagas för att motverka och om möjligt förhindra, att emissionsanstalterna vid sin

kapitalförmedling genom vanskött förvaltning eller genom avsikligt missbruk av allmänhetens förtroende förslösade sparkapitalet (kapitalskyddsprincipen), samt att en dylik lagstiftning särskilt påkallades av den nära intressegemenskapen mellan bankerna och emissionsanstalterna.

Huvuddragen i kommitténs förslag voro följande:

Då närmast den yrkesmässiga emissionsverksamheten vore förenad med de antydda farorna för sparkapitalet, behövde lagstiftningen endast avse den yrkesmässigt bedrivna emissionsverksamheten. Då vidare de redan existerande emissionsanstalter, som bedreve yrkesmässig emissionsverksamhet, vore organiserade såsom aktiebolag eller kommanditbolag, och det icke vore antagligt, att enskilda personer eller firmor skulle komma att upptaga konkurrens med dessa bolag, vore det enligt kommitténs uppfattning tillräckligt, om lagstiftningen endast komme att gälla emissionsverksamhet, bedriven av aktiebolag eller kommanditbolag.

Den av kommittén förordade regleringen av dessa bolags verksamhet innebar, bland annat, att bolag, som ville idka emissionsrörelse, skulle göra anmälan hos en tillsynsmyndighet — vartill föreslogs bankinspektionen — som skulle pröva bolagsordningens överensstämmelse med gällande lag och, om intet i detta avseende vore att anmärka, meddela tillstånd till rörelsens bedrivande. Någon viss tidsbegränsning för tillståndets giltighet skulle icke förekomma, men tillståndet skulle under vissa omständigheter — t. ex. om bolaget överträdde meddelade bestämmelser eller om bolagets verksamhet visade sig vara av den art, att den kapitalplacerande allmänhetens intressen sattes på spel — genom beslut av Kungl. Maj:t kunna återkallas. Bolaget skulle hava visst minimikapital, föreslaget till 10 miljoner kronor, dock med möjlighet till dispens av Kungl. Maj:t. Bolaget skulle icke få ikläda sig förbindelser till högre belopp än som motsvarade tre gånger beloppet av bolagets egna fonder. Ordet "emission" skulle ingå i bolagets firmanamn. Därjämte skulle bolagets verksamhet vara underkastad en fortlöpande kontroll av tillsynsmyndigheten, vilken skulle hava att övervaka, att alla uppgifter i prospekt, balansräkningar, förvaltningsberättelser och andra för offentligheten avsedda handlingar vore riktiga och fullständiga samt att bestämmelserna i aktiebolagslagen och emissionslagen efterlevdes.

Kommittén föreslog vidare, att emissionsbolagen på grund av den kontroll, som de sålunda skulle komma att bli underkastade, skulle i vissa avseenden få en undantagsställning. I detta hänseende föreslog kommittén, bland annat, att emissionsbolagen skulle fritagas från den skyldighet att i balansräkningen specificera aktieinnehavet, som enligt 56 § 8) aktiebolagslagen ålåge aktiebolag, samt att de skulle befrias från den i 69 § aktiebolagslagen stadgade skyldigheten att i förvaltningsberättelsen lämna redogörelse för verkställda avskrivningar.

Slutligen ansåg kommittén, att i samband med antagande av en lag om emissionsrörelse 1909 års lag om emissionsbanker borde upphävas.

Sedan vissa handelskamrar, styrelsen för svenska bankföreningen, kommerskollegium och bankinspektionen avgivit yttranden över det av 1917 års bankkommitté framställda förslaget om lagstiftning angående emissionsrörelse, utarbetades inom finansdepartementet ett lagförslag i ämnet, vilket i huvudsak byggde på de grunder för lagstiftningen, som bankkommittén förordat. Förslaget avsåg emellertid icke endast emissionsverksamhet, bedriven av aktiebolag och kommanditbolag utan även den emissionsverksamhet, som utövades av andra sammanslutningar eller enskilda personer. Dock innehöll lagförslaget väsentligt strängare regler för aktiebolag, som dreve emissionsrörelse.

Med emissionsrörelse förstods enligt förslaget yrkesmässigt idkad verksamhet, som avsåg att inbjuda till aktieteckning eller att utsläppa aktier, som tillkommit i anledning av aktiebolags bildande eller på grund av ökning av aktiebolags kapital. Emissionsrörelse finge endast utövas av enskild man, handelsbolag utan kommanditdelägare eller med högst två kommanditdelägare, emissionsaktiebolag eller bankbolag, av bankbolag dock endast i viss begränsad omfattning. Att kommanditbolag med flera än två kommanditdelägare förbjudits idka emissionsrörelse berodde enligt motiven därpå, att ett dylikt bolag närmade sig aktiebolagets typ och att i fråga om detsamma icke funnes några bestämmelser motsvarande de för aktiebolag gällande, som kunde tjäna till grundval för en reglering liknande den för emissionsaktiebolag föreslagna.

Förslaget uppställde vidare vissa fordringar med avseende å emissionsaktiebolag. För enskilda personer och handelsbolag, som idkade emissionsrörelse, saknades motsvarande stadganden. De voro således endast underkastade de bestämmelser om verksamheten och tillsynen över densamma, som funnos i förslaget. Denna skillnad i behandlingen av de olika slagen av företag motiverades därmed, att den emissionsverksamhet, som bedreves av enskilda personer och handelsbolag, i allmänhet brukade äga rum i relativt ringa omfattning och att dessa yrkesutövare icke skulle kunna bliva en faktor av betydelse i det ekonomiska livet.

De viktigaste av de sålunda meddelade särskilda föreskrifterna för emissionsaktiebolag voro, att bolagsordningen skulle stadfästas av Kungl. Maj:t, att bolagets aktiekapital skulle uppgå till minst 10 miljoner kronor, att bolagets ansvarsförbindelser icke finge överstiga tre gånger bolagets egna fonder, samt att bolaget skulle vara skyldigt träda i likvidation redan då en tredjedel (eventuellt mindre del enligt bolagsordningen) av aktiekapitalet gått förlorad. Däremot skulle emissionsaktiebolag vara befriat från skyldighet att i balansräkningen specificera aktieinnehavet och i förvaltningsberättelsen redogöra för avskrivningar.

Med avseende å verksamheten innehöll förslaget vissa bestämmelser om skyldighet för emissionsföretag, såväl emissionsaktiebolag som andra utövare av emissionsverksamhet, att vid varje aktieemission utfärda ett prospekt angående de aktier, varom fråga vore. I prospektet skulle

finnas angivna de omständigheter, som kunde anses erforderliga för bedömande av värdet av aktierna. Prospektet skulle godkännas av tillsynsmyndigheten, som skulle granska dess fullständighet och överensstämmelse med de böcker och handlingar, varå det grundades. Prospektet skulle införas i posttidningen samt fogas vid varje teckningslista och dessutom tillhandahållas envar, som önskade få del av detsamma.

Samtliga idkare av emissionsrörelse skulle enligt förslaget vara underkastade en fortlöpande offentlig kontroll av en tillsynsmyndighet. Denna myndighets befogenheter och rörelseidkarens förpliktelser gent emot densamma reglerades i lagförslaget.

Över detta lagförslag avgav lagrådet den 12 november 1920 infordrat utlåtande. Samtliga ledamöter av lagrådet avstyrkte, att lagförslaget i dess framlagda skick lades till grund för lagstiftning i ämnet. En ledamot framhöll i sitt yttrande, att det vore föga konsekvent att föreskriva preventiv kontroll i fråga om emissionsrörelse, bedriven av emissionsaktiebolag, men däremot icke alls meddela några motsvarande bestämmelser i fråga om emissionsrörelse, bedriven av enskilda personer och handelsbolag, i synnerhet som den sistnämnda rörelsen vore farligare ur synpunkten att verka kapitalförstörande. Det remitterade förslaget borde därför enligt denna ledamots mening icke läggas till grund för lagstiftning i ämnet, förrän däri inarbetats bestämmelser angående de förutsättningar, under vilka emissionsrörelse finge utövas av enskild person och handelsbolag.

De övriga ledamöterna av lagrådet anförde i ett gemensamt utlåtande, att, om man ville bibehålla rättigheten för andra än emissionsaktiebolag att bedriva emissionsrörelse, lagförslaget borde underkastas sådan omarbetning, att jämväl beträffande dessa andra kategorier behörighet att utöva rörelsen gjordes beroende av vissa i lagen uppställda villkor. Dessa ledamöter ansågo emellertid för sin del, att yrkesmässig emissionsrörelse endast borde få bedrivas av kapitalstarka aktiebolag, med vilka solidariska bankbolag borde likställas, och hemställde därför i första hand, att lagförslaget måtte ändras därhän, att yrkesmässig emissionsverksamhet bleve tillåten endast för emissionsaktiebolag, vars bolagsordning blivit av Kungl. Maj:t godkänd, samt för bankaktiebolag och solidariska bankbolag. Om rätten till utövande av ifrågavarande verksamhet lämnades öppen även för andra, borde förslaget underkastas sådan omarbetning, att däri infördes bestämmelser om de förutsättningar och villkor, varunder emissionsrörelse finge utövas av enskilda personer och handelsbolag.

Det ifrågavaranda lagförslaget blev emellertid icke framlagt för riksdagen. När dåvarande chefen för finansdepartementet den 4 mars 1921 i statsrådet anmälde, bland annat, ett upprättat förslag till lag om ändring i vissa delar av banklagen, anförde departementschefen härom följande: "Förslaget till lag om ändring i vissa delar av lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse, i vad detsamma angår banks aktieförvärvs-

rätt, har förutsatt, att den nuvarande lagen den 5 juni 1909 angående emissionsbanker skulle upphävas och att samtidigt en lagstiftning om emissionsrörelse skulle genomföras. Ett förslag till lagstiftning i sistnämnda ämne har även varit överlämnat till granskning av lagrådet, som mot detsamma gjort vissa erinringar, vilka skulle fordra en omarbetning av förslaget i olika delar, innan detsamma kunde framläggas för riksdagen. Sedan lagrådet avgivit sitt utlåtande, hava emellertid förhållandena på det ekonomiska området utvecklat sig på ett sätt, som givit anledning till en viss tvekan, huruvida det nuvarande tidsläget kan anses betinga, att en lagstiftning på området nu genomföres. Ett flertal emissionsbolag hava nämligen under sistförflutna tiden helt upphört med sin verksamhet, och de ännu befintliga torde för närvarande endast i ringa mån ägna sig åt emissionsrörelse. Under sådana omständigheter har det spörsmålet trängt sig fram, huruvida icke frågan om emissionslagstiftning skulle kunna och böra underkastas en förnyad och mera ingående prövning, därvid på grund av vissa invändningar, som framställts emot det redan upprättade förslagets principiella läggning, särskilt borde tagas under förnyat övervägande, huruvida icke de system för kontroll över emission av aktier, som förekomma i vissa andra länder, skulle kunna i något avseende tjäna såsom förebild för en lagstiftning på det nu nämnda området i vårt land. Med hänsyn till dessa omständigheter har det redan upprättade förslaget till lag om emissionsrörelse ansetts icke böra, åtminstone för närvarande, framläggas till riksdagens prövning. Då det nyssnämnda upphävandet av lagen angående emissionsbanker närmast skulle vara föranlett av en lagstiftning om emissionsrörelse, har på grund av vad jag nyss anfört angående sistnämnda lagstiftning skälet för emissionsbankslagens upphävande förfallit."

I samband därmed framhöll departementschefen, att lagen om emissionsbanker, bland annat på grund av den däri förekommande bestämmelsen att allenast bankaktiebolag eller solidariska bankbolag finge vara stiftare av och delägare i emissionsbank, visat sig icke inbjuda till bildande av någon emissionsbank och att inrättande av dylika banker med lagens dåvarande avfattning syntes vara praktiskt taget uteslutet, samt erinrade om 1915 års sakkunnigas förslag till ändring av berörda lag i syfte att undanröja, bland annat, nyss antydda olägenhet. Enligt departementschefens mening kunde det emellertid med största sannolikhet antagas, att även med en sålunda ifrågasatt ändring av emissionsbankslagen någon emissionsbank på grund av de rådande ekonomiska förhållandena icke skulle komma att inrättas. Med hänsyn, bland annat, till denna omständighet syntes skäl icke föreligga att verkställa någon revision av emissionsbankslagen.

Kommittén. Kommittén har sökt bilda sig en uppfattning om den verksamhet, som bedrivits av emissionsbolagen, och för sådant ändamål verkställt en

undersökning beträffande samtliga de under krigsperioden verkställda emissioner av någon betydenhet, i vilka emissionsbolag medverkat. Kommittén har därvid kommit till det resultatet, att den av emissionsbolagen under nämnda tidsperiod bedrivna verksamheten varit för landets ekonomiska liv synnerligen olycksbringande. Aktierna i de företag, vilka varit föremål för emissionsbolagens intresse, hava så gott som undantagslöst efter hand blivit helt eller delvis värdelösa, och vad särskilt angår bankerna hava dessa, såsom kommittén jämväl tidigare framhållit, genom kreditgivning till emissionsbolag samt belåning eller förvärv av aktier i bolagen kommit att lida mycket ansenliga förluster. Det måste emellertid medgivas, att den olyckliga utgången icke uteslutande är att tillskriva emissionsbolagens verksamhet såsom sådan utan i första hand föranletts av tidsförhållandena. Å ena sidan lockade nämligen den under kriget rådande högkonjunkturen till en optimistisk syn på utvecklingen med ty åtföljande benägenhet hos allmänheten för penningplaceringar i företag, som kunde antagas bereda god vinst, under det att å andra sidan det senare inträffade omslaget gjorde sig gällande med oförutsedd styrka och omfattning.

Numera hava emissionsbolagen, med ett undantag, trätt i likvidation eller rekonstruerats, och på grund av de rådande förhållandena på det ekonomiska området förekommer icke någon emissionsverksamhet i egentlig mening. Något behov av en emissionslagstiftning kan därför för närvarande icke sägas vara för handen. Detta är en av anledningarna till att kommittén icke ansett sig böra upptaga denna fråga till ingående behandling. Behovet av en dylik lagstiftning kan emellertid återuppstå, och man synes därför böra i god tid klarlägga, på vilken väg man bör framgå med en eventuell lagstiftning.

En väg är den, som följdes vid upprättandet av 1920 års förslag, vilket var avsett för då föreliggande förhållanden. Detta förslag, som var påkallat, bland annat, av den nära intressegemenskapen mellan bankerna och emissionsanstalterna, särskilt de förras kreditgivning till de senare, mötte, utöver vad tidigare angivits, den invändningen, att omsorgen om bankernas likviditet icke nödvändiggjorde, att emissionsbolagen ställdes under statskontroll, men att, om särskilda garantier erfordrades mot en bankernas osunda kreditgivning till dylika bolag, detta spörsmål hörde hemma inom banklagstiftningens område. Kommitténs nu förevarande förslag till ändringar i banklagen, vilket är byggt på en av den senare erfarenheten betingad uppfattning om riskerna i emissionsbolagens förbindelser hos bankerna, kan sägas vara ett steg i den angivna riktningen. Kommittén syftar då särskilt på borttagandet av bankernas aktieförvärvsrätt samt de föreslagna bestämmelserna om kreditgivning mot säkerhet av aktier och kreditgivning på en hand, ävensom det i 46 och 162 §§ av kommitténs lagförslag upptagna stadgandet om förbud mot kreditgivning mot säkerhet av aktier i emissionsbolag.

En annan väg är den, som antytts i nyssnämnda departementschefsyttrande, nämligen att, efter förebild av vad som gäller i vissa främmande länder, i aktiebolagslagstiftningen införa bestämmelser om prospekttvång vid varje bildande av aktiebolag och ökning av aktiebolags kapital. Eventuellt borde i samband därmed i börslagstiftningen införas stadganden om skyldighet att vid ansökan om värdepappers introduktion å allmän fondbörs lämna utförliga uppgifter rörande de omständigheter, som kunde vara av vikt för bedömande av vederbörande bolags beskaffenhet och värdet av aktierna i detsamma.

Dessa frågor har kommittén emellertid ansett icke stå i sådant samband med det kommittén meddelade uppdraget att det skulle ankomma på kommittén att verkställa närmare utredning angående desamma. Lämpligen synes dylik utredning kunna ske i samband med en revision av gällande aktiebolagslagstiftning.

Oberoende av den sålunda ifrågasatta utredningen torde 1909 års lag om emissionsbanker redan nu kunna upphävas. Såsom kommittén redan framhållit, har någon emissionsbank icke hittills bildats, och det torde även vara uteslutet, att någon dylik bank med den i lagen angivna organisationen någonsin kommer till stånd. Enligt kommitténs mening torde knappast heller efter sådana ändringar, som, på sätt förut nämnts, ifrågasatts, och som avsågo att bereda möjlighet även för andra än bankbolag att vara stiftare av och delägare i emissionsbank samt att sänka minimum för emissionsbanks grundfond, numera vara att förvänta, att någon emissionsbank bildas. Då således ifrågavarande lag varken fyller eller kan väntas komma att fylla något behov, och då det av kommittén i annat sammanhang föreslagna upphävandet av bankers aktieförvärvsrätt synes böra medföra, att även rätten till förvärv av aktier i emissionsbank borttages, föreslår kommittén att ifrågavarande lag upphäves.

Bilaga A.

Redogörelse

för organisationen av »Industri-Hypoteksbanken i Finland Aktiebolag» och dess hittillsvarande verksamhet.

Under år 1924 bildades i Finland en särskild hypoteksbank för den finländska industrien med ovannämnda namn. Banken är organiserad såsom ett aktiebolag. Dess bolagsordning har fastställts i statsrådet den 5 juni 1924 och finnes intagen i Finlands författningsamling nr 147/1924. Vissa ändringar hava stadfästs den 10 juli 1924.

Bankens ändamål är att tillgodose den finländska industriens behov av långvarig kredit genom att bevilja amorteringslån åt industriella inrättningar mot inteckning i dem tillhöriga fastigheter.

Bankens aktiekapital är 50 miljoner mark men kan ökas till 100 miljoner mark. För ytterligare ökning erfordras ändring av bolagsordningen. Av aktierna höra 80 procent till serien A och 20 procent till serien B. Serien A har övertagits av de banker, som grundat Industri-Hypoteksbanken (Aktiebolaget Nordiska Föreningsbanken, Kansallis-Osake-Pankki och Hälsingfors Aktiebank), medan serien B är avsedd att övertagas av de industriidkare, som erhålla lån i banken. Serierna äro likaberättigade utom i det avseendet, att ägare av aktier tillhörande serien A välja fyra medlemmar i styrelsen och ägare av aktier hörande till serien B två medlemmar. Serien B är således privilegierad i fråga om antalet styrelseledamöter.

Beträffande styrelsens sammansättning föreskrives för övrigt, att den skall bestå av sju medlemmar, valda å bolagsstämma för två år i sänder. Om staten ikläder sig garanti för obligationslån, som banken upptar i utlandet, bör en medlem av styrelsen utses "enligt anvisning av" finansministeriet; om staten ej ikläder sig dylik garanti, utses den sjunde styrelsemedlemmen av aktieägarna inom serien A.

Bankens inlåning skall enligt bolagsordningen ske genom utgivande av obligationer. Om dessa utställas i utländsk valuta, bör även utlåningen ordnas på motsvarande sätt.

Beträffande utlåningsverksamheten givas en del bestämmelser i bolagsordningen, varjämte i särskilda cirkulär lämnats en del närmare regler. Enligt bolagsordningen skola lånen beviljas mot inteckningssäkerhet till högst 50 procent av det värde, vartill styrelsen enligt verkställd värdering uppskattat fastigheten. Värderingen verkställes av två utav styrelsen utsedda ojäviga fackmän; vid denna skall tagas i betraktande icke allenast fastighetens värde såsom sådant utan även den säkerhet för ränta och amortering, som inrättningen genom sin räntabilitet erbjuder. Amorteringstiden är högst 25 år. Bankens utlåning till en och samma låntagare får under inga omständigheter överstiga 15 procent av bankens hela inlåning.

Samtidigt med intecknad skuldsedel å lånets nominella belopp skall till banken avlämnas en särskild räntebärande garantiförbindelse å ett belopp, motsvarande fem procent av den nominella lånesumman, vilken förbindelse även skall intecknas i fastigheten. Denna förbindelse får endast tagas i anspråk vid inträffad förlust. I detta hänseende gäller, att om bankens räkenskaper något år utvisa förlust, denna i första rummet skall täckas av oanvända vinstmedel samt reservfonden; om förlusten icke härigenom blir fullt täckt, är banken berättigad att för bristen hålla sig till garantiförbindelserna, pro rata parte i förhållande till då utestående lånebelopp. Vad låntagarna på detta sätt kunna få tillskjuta, äga de få åter ur följande års vinster.

I fråga om fördelning av uppkommen årsvinst skall gälla, att $^1/_4$ av årsvinsten skall överföras till en reservfond, tills denna uppgår till $^1/_4$ av aktiekapitalet. Därefter utdelas sex procent å aktierna. Av eventuellt återstående belopp av årsvinsten skall hälften överföras till en fond för amortering av garantiförbindelserna samt den andra hälften stå till bolagsstämmans förfogande.

Redan vid förberedelserna till bildandet av banken förutsattes, att densamma skulle anskaffa kapital från utlandet genom upptagande av obligationslån. I början av juli 1924 avslöts kontrakt med ett amerikanskt konsortium om ett 7 procent obligationslån å 12 miljoner dollars, för vilket staten, i enlighet med medgivande av riksdagen, iklätt sig garanti.

Därefter fastställdes lånevillkoren, vilka angåvos i till landets industriidkare riktade prospekt. Skuldförbindelserna till banken skola utfärdas i dollars och löpa med 7 $^1/_2$ procent ränta samt amorteras genom halvårsvis skeende lika stora avbetalningar under samma tid som bankens obligationslån, d. v. s. 20 år, räknat från den 1 juli 1924. På grund av villkoren för obligationslånet skola beviljade lån endast utbetalas med 88 $^1/_4$ procent av det nominella beloppet. Låntagaren bör, enligt prospektet, teckna aktier i banken för cirka 2 $^1/_2$ procent av det belopp i finska mark, som utfaller på hans lån.

Banken började sin verksamhet i slutet av augusti 1924. Sedan principerna för värdering av den egendom, som skulle utgöra säkerhet för lånen, blivit fastställda, uppmanades landets industriidkare i cirkulär och annonser att inlämna ansökningar om lån före den 15 oktober 1924. Banken fick med anledning härav mottaga ansökningar om lån å tillhopa 560 miljoner finska mark. Under åren 1925 och 1926 disponerades hela det genom obligationslånet influtna beloppet genom utlämnande av amorteringslån. Efter planmässiga amorteringar uppgick vid 1926 års utgång beloppet å utestående amorteringslån till 414·7 miljoner mark.

De beviljade lånen uppgå i medeltal till omkring 37 procent av inteckningssäkerhetens uppskattade värde.

Bilaga B.

Redogörelse

för frågan om belåning av växande skog.

Vid föreningens för skogsvård årsmöte år 1910 höll numera landshövdingen N. G. Ringstrand ett föredrag om belåning av skog, vari, efter en redogörelse för huru skogsbelåning vore ordnad i vissa främmande länder, framlades några synpunkter i frågan. Ringstrand utvecklade därvid, att ifrågavarande kredit, med hänsyn till det för skogsbruket egenartade förhållandet att så lång tid förflöte mellan sådd och skörd, borde lämnas i form av ouppsägbara amorteringslån med tämligen utsträckt återbetalningstid, att den belånade skogens virkestillgång borde bliva föremål för en efter förhållandena avpassad ordnad hushållning och att man måste tillse, att skogsmarken genom åtgärder, som befordrade föryngringen, bibehölles i produktivt skick. Skogsbelåning kunde därför ej tänkas, utan att dels skogsegendomen varit föremål för en ingående undersökning i avsikt att konstatera dess värde såsom hypotek och dels en plan för den framtida skogshushållningen upprättades. I anslutning till detta föredrag blev frågan om skogsbelåning enligt av föreningen fattat beslut överlämnad till Kungl. Maj:t för vidare behandling.

Sedan frågan av Kungl. Maj:t remitterats till domänstyrelsen, uttalade denna uti ett den 20 december 1920 avgivet utlåtande, bland annat, att skogsbelåningsfrågan ur skogshushållningssynpunkt ägde sin egentliga betydelse däri, att möjlighet för skogsägare att belåna sin skog samtidigt komme att medföra skyldighet för honom att under kontroll från låneanstaltens sida för framtiden införa ordnad hushållning på sin skog i enlighet med plan, som upprättades efter särskild skogsundersökning och som i låneanstaltens intresse avsåge att bevara virkesförrådet och förhindra skogsvärdets nedsättning.

Styrelsen för Sveriges allmänna hypoteksbank, som därefter fick tillfälle avgiva yttrande i frågan, uttalade i utlåtande den 19 januari 1921 såsom sin mening, att en enskild långivare, vare sig hypoteksinstitution eller annan, icke ägde tillräcklig förutsättning för att utöva erforderlig kontroll över skogshushållningen samt att föreliggande fråga därför icke kunde lösas förr än genom lagstiftning om uthålligt skogsbruk nödig statskontroll av skogshushållningen åstadkommits.

Frågan om skogsbelåning blev därefter under år 1921 överlämnad till 1921 års fastighetskreditsakkunniga. Dessa hunno emellertid ej behandla frågan före sakkunnigeutredningens upphörande med 1922 års utgång. De sakkunniga hade emellertid samlat åtskilligt material, bland annat under studieresor till Norge och Finland, varjämte statskonsulenten August

Östergren, som var ledamot av och sekreterare hos de sakkunniga, senare utgivit en broschyr i ämnet.

Slutligen har frågan om belåning av skog varit föremål för behandling vid 1927 års riksdag, som i skrivelse den 17 maj 1927 (nr 196) i anledning av inom vardera kammaren väckta motioner anhållit, bland annat, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en allsidig utredning rörande den primära jordbruksfastighetskrediten, även vad angår den primära skogskrediten.

Med ledning av nyssnämnda av fastighetskreditsakkunniga och statskonsulenten Östergren samlade material, vilket ställts till bankkommitténs förfogande, må här lämnas en redogörelse för, huru skogsbelåning anordnats i Norge och Finland, samt några synpunkter på frågan för Sveriges del anföras.

I *Norge* förekommer sedan lång tid tillbaka skogsbelåning i rätt stor utsträckning. Till en början må nämnas, att Norges hypoteksbank vid sin utlåning mot inteckning i lantfastigheter även tager hänsyn till värdet av växande skog. Vid beräkning av lånevärdet hos den fastighet, som skall ifrågakomma till belåning, utgår man nämligen från värdet ej blott å den odlade jorden och skogsmarken utan även å den i lag skyddade underskogen; och må i detta hänseende nämnas, dels att enligt lag den 7 juni 1916 ingenstädes avverkning till försäljning eller industriell produktion får ske av barrträd, som 1·5 meter från högsta rotgrenen hålla mindre tvärmått än 20 centimeter utanpå barken, dels ock att enligt särskilda, för olika härader gällande förordningar (vedtaekter) vissa andra minimidimensioner för avverkningsbar skog finnas föreskrivna. Hypoteksbanken lämnar lån intill 60 procent av det enligt dessa grunder beräknade värdet å fastigheten med underskog. Enligt en annan metod åsättes vid en i särskild ordning företagen uppskattning på platsen skogsmarken ett visst värde med utgångspunkt från den årliga avkastning, som skogsmarken vid försvarlig drift kan anses lämna; och sker i detta fall belåning intill 30 procent av det sålunda beräknade värdet. Denna senare metod förekommer mera sällan, enär det visat sig, att den förra metoden, vilken med hänsyn till att särskild taxering på platsen ej kräves är enklare, i stort sett leder till samma resultat. Högsta lånesumma, som Hypotoksbanken på en fastighet må utlämna, är 25 000 kronor.

Utlåning mot säkerhet i skogsfastighet bedrives även av Norges kreditförening för lant- och skogsbruk. Denna förening, som bildades år 1915, beviljar lån intill 60 procent av uppskattningsvärdet å brandförsäkrad skog i härader, varest av föreningens styrelse godkända häradsförordningar för skogen (skogvedtaekter) finnas införda, eller där det eljest träffas anstalter för skogens bevarande, som godkännas av föreningsstyrelsen. Före låns beviljande verkställes värderingsförrättning,

varvid angives, huruvida och i vad mån kulturarbeten skola vidtagas å den belånade skogen. När avverkning för avsalu skall företagas i skog, beträffande vilken det vid belåningen tagits hänsyn till timmerträd över den gällande minimidimensionen, måste anmälan därom ske till föreningsstyrelsen, vars medgivande erfordras, därest avverkningen skulle gå utöver det maximum, som vid lånets beviljande blivit fastställt.

Det juridiska underlaget för belåningen är vanlig penninginteckning i vederbörlig fastighet, vilken dock, såsom nyss angivits, förstärkes med bestämmelser, som inskränka ägarens förfoganderätt över skogen. I de använda skuldförbindelserna äro även intagna en del bestämmelser, som möjliggöra för långivaren att i vissa fall snabbt utsöka sin fordran. Oavsett avtalad förfallotid är sålunda lånet omedelbart förfallet, om gäldenären skulle underlåta att anmäla avverkning, om avverkning sker utöver medgiven kvantitet, om brandförsäkringen icke hålles i kraft eller gäldenären på annat sätt underlåter att iakttaga sina förpliktelser.

Utom nu nämnda kreditinrättningar lämna även affärsbankerna samt en del försäkringsbolag lån mot säkerhet i skogsfastigheter.

Om vid den belåning, som sålunda av de norska kreditanstalterna bedrives, även värdet å den växande avverkningsbara skogen inräknas i belåningsvärdet, måste givetvis, såsom framgår av det anförda, avverkningsregler fastställas och kontroll över reglernas efterlevnad utövas av den långivande anstalten. De svårigheter, som härutinnan yppa sig, föranleda, att dylik belåning icke tagit större omfattning. Där den användes, sker belåningen intill ett värde av 90 à 100—200 kronor per hektar.

Allmännast sker belåningen utan någon särskild reglering av eller kontroll över avverkningen med utgångspunkt från värdet å skogsmarken och med tillägg endast av värdet å den enligt allmänna skogslagen eller vederbörande häradsförordning skyddade underskogen. Med denna beräkningsgrund utgör skogens belåningsvärde i allmänhet omkring 100 kronor per hektar. Vid denna belåningsform litar man på den kontroll över skogens skötsel, som utövas av det allmänna, samt på skogsbrandförsäkringen.

I fråga om denna sistnämnda må framhållas, att den i Norge är mycket allmänt tillämpad. I främsta rummet meddelas brandförsäkring av skog av det år 1912 bildade Norska ömsesidiga skogsbrandförsäkringsbolaget — vanligen benämnt Skogbrand — vilket även uppbyggt en särskild organisation i syfte att söka förebygga uppkomsten och utbredningen av skogseld.

I *Finland* har särskilt Landfastighetsbanken — en fastighetskreditinrättning, som år 1917 börjat sin verksamhet — sysslat med skogsbelåning. Liksom i Norge sker belåningen på grundval av vanlig penninginteckning i fastigheten såsom säkerhet. Även här är denna säkerhet

förstärkt med särskilda förpliktelser för låntagaren att inhämta bankens medgivande till skogsavverkning, att underkasta sig kontroll och att hava skogen brandförsäkrad. Eventuellt kan låntagaren få underkasta sig en särskild av banken godkänd hushållningsplan.

Även Aktiebolaget andelskassornas centralkreditanstalt lämnar genom de lokala andelskassor (motsvarande jordbrukskassorna i Sverige), för vilka den är förläggare, s. k. skogslån åt andelskassornas medlemmar. Dylika skogslån lämnas endast till sådana medlemmar i andelskassorna, som samtidigt äro medlemmar i en legaliserad skogshushållningsförening i vilken å ena sidan medlem i fråga om försäkringen av sina skogsprodukter är skyldig ställa sig till efterrättelse föreningsstyrelsens anvisning och å andra sidan föreningsstyrelsen är skyldig övervaka användningen av lämnad kredit och göra anmälan till vederbörlig myndighet i händelse av skogsskövling. Låntagaren får vidare förbinda sig att följa en hushållningsplan angående skogen, stadfäst av styrelsen för skogshushållningsföreningen.

Finlands hypoteksförening har på grund av intill 1917 gällande bestämmelser varit förhindrad att vid beräkning av värdet å en belånad fastighet taga någon hänsyn till värdet å den växande skogen. Enligt det nu gällande reglementet, fastställt den 4 maj 1917, må däremot skogsmark med därå växande skog inräknas i fastighetsvärdet, om skogen är brandförsäkrad och skogen i fråga om dess brukande — där direktionen finner det nödigt — är underkastad tillsyn enligt föreskrifter, som blivit av föreningens fullmäktige godkända.

Slutligen må nämnas, att sparbanksföreningen i Finland — en sammanslutning mellan landets sparbanker — låtit utarbeta ett helt nytt system med intecknat avverkningskontrakt såsom juridiskt underlag för krediten. Enligt detta system skulle den lånesökande skogsägaren låta värdera den till säkerhet erbjudna skogen samt, sedan värderingsinstrument upprättats, upplåta avverkningsrätt till skogen enligt ett kontrakt, gällande i bankens eller dennes rättsinnehavares hand. Sedan detta kontrakt i vederbörlig ordning intecknats, skulle detsamma ligga såsom säkerhet för lånet enligt av låntagaren upprättad pantförskrivning. Dessutom skulle vissa bestämmelser meddelas, enligt vilka — oaktat den i avverkningskontraktet innefattade upplåtelsen — möjlighet att i viss utsträckning göra avverkning skulle beredas låntagaren. Såsom villkor för belåning skulle vidare gälla, att skogen blivit tillfredsställande brandförsäkrad.

Det nu berörda systemet för skogsbelåning har enligt senast tillgänglig upplysning ännu icke kommit till någon användning.

Det är uppenbart, att ett närmare kontrollerande av skogsskötseln från kreditinrättningens sida ur flera synpunkter kan vara förenat med svårigheter. Att i detalj upprätta en hushållningsplan är besvärligt och

kostsamt, och detsamma torde kunna sägas om den kontroll, som givetvis måste finnas över efterlevnaden av planen. En kreditinrättning är i allmänhet ej utrustad för dylika uppgifter. Härtill kommer, att det kan vara mindre lämpligt att bygga den kredit, varom här är fråga, d. v. s. en kredit, som skulle vara att hänföra till s. k. primärkredit med prima säkerhet i ett beständigt värde, på en enskild hushållningsplan. Dylik kredit torde i största möjliga omfattning böra byggas på den allmänna lagstiftningen om skogsvård. Möjligheterna härför hava i väsentlig mån ökats efter tillkomsten av 1923 års skogsvårdslag. Enligt huvudstadgandet i denna lag får ju "yngre skog" ej avverkas annorledes än för gallring och i vissa närmare angivna undantagsfall. Vidare innehåller lagen det redan i 1903 års skogsvårdslag förekommande stadgandet om skyldighet för skogsägaren att vid avverkning tillse, att skogens återväxt ej äventyras. Kontrollen över efterlevnaden av lagens bestämmelser är lagd i handen på offentlig myndighet, som organiserats just för dessa uppgifter: länens skogsvårdsstyrelser. Genom denna lagstiftning har skogen på ett helt annat sätt än förr knutits till själva fastigheten. Den lagskyddade yngre skogen samt den i lag påbjudna föryngringskulturen kan numera sägas utgöra en del av själva det bestående fastighetsvärdet. Vid beräkning av en skogsfastighets belåningsvärde bör man således alltid kunna utgå från, såsom ett minimivärde, värdet på skogsmarken med tillägg av det värde, som den lagskyddade yngre skogen samt den i lag påbjudna föryngringskulturen äga.

Ovan anförda synpunkter torde hava betydelse särskilt för den belåning av skogsfastigheter, som för närvarande bedrives av hypoteksföreningarna, och böra föranleda vissa ändringar i gällande bestämmelser.

Enligt 5 § i 1890 års förordning angående hypoteksföreningarna må vederbörande vid bestämmande av det värde, i förhållande vartill lån å fast egendom meddelas, taga i beräkning endast jordvärdet men icke åbyggnad, skog eller annat, som kan från egendomen skiljas. Här bortses således alldeles från värdet av den växande skogen. Efter tillkomsten av 1923 års skogsvårdslag torde en dylik föreskrift, vilken för övrigt knappast blivit efter ordalagen efterlevd, vara alldeles för sträng. Till värdet av själva skogsmarken bör kunna läggas värdet av den lagskyddade ungskogen jämte i lag påbjuden föryngringskultur.

Även i ett annat avseende torde gällande bestämmelser tarva ändring. Enligt de för hypoteksföreningarnas låneverksamhet gällande bestämmelser skall belåningsvärdet av fastighet, som belånas i hypoteksförening, antingen bestämmas efter fastighetens taxeringsvärde eller ock fastställas vid särskild hypoteksvärdering, vilken sistnämnda verkställes antingen vid besiktning å marken eller, enligt en år 1924 genomförd ändring, med ledning av förefintliga handlingar. Vad taxeringsvärdet angår, så föreskrives i förordningen den 7 juli 1921 om allmän fastighetstaxering, att vid taxering av en jordbruksfastighet såsom särskilda värden skola

upptagas: 1) fastighetens *jordbruksvärde*, varmed förstås fastighetens värde för jordbruk med binäringar ävensom värdet av skogsmark, betesvärde däri inberäknat, och övrig till fastigheten hörande mark; 2) *skogsvärde*, varmed förstås värdet av växande skog samt 3) *tomt- och industrivärde*. Sedan denna ändring i taxeringsbestämmelserna genomförts, torde hypoteksföreningarna, om taxeringsvärdet skall läggas till grund vid bestämmande av belåningsvärdet, vara nödsakade att endast taga hänsyn till det s. k. jordbruksvärdet, d. v. s. vad skogsfastighet angår, endast själva skogsmarken. Jämväl denna bestämmelse i taxeringsförfattningen torde därför med hänsyn till vad förut anförts böra ändras i nyss angiven riktning.

De bestämmelser, som reglera hypoteksföreningarnas verksamhet, hava givetvis sin huvudsakliga betydelse för jordbrukfastigheter. Emellertid torde det även finnas industriföretag, särskilt mindre sådana, som kunna vilja anlita hypoteksföreningarna för erhållande av en billig fast kredit med användande av sina skogsfastigheter såsom säkerhet, och förestående synpunkter angående önskvärda ändringar i nu gällande bestämmelser hava därför ansetts böra framhållas.

Det torde böra tilläggas, att om en ordnad hushållningsplan å skogen blivit upprättad och kreditinrättningen är i tillfälle kontrollera efterlevnaden av en dylik plan, skogsfastighetens värde bör kunna beräknas högre än som skulle följa av den lagskyddade yngre skogens och den i lag påbjudna föryngringskulturens inräknande i fastighetsvärdet.

Vilket beräkningssätt i fråga om skogsfastighetens värde som än användes, synes man alltid, så snart någon del av den växande skogen tages med i beräkning, böra fordra, att skogen är på betryggande sätt brandförsäkrad.

Bilaga C.

Översikt

över banklagstiftningen i Danmark och Norge.

Den danska banklagstiftningen.

Den första danska banklagen, Lov om banker, tillkom den 4 oktober 1919. Förslag till väsentliga ändringar framlades i regeringsproposition år 1923, men detta förslag blev ej slutbehandlat under då pågående riksdagssession. Förslaget med ett flertal tillägg och ändringar framlades ånyo år 1925 såsom regeringsproposition för riksdagen och antogs med vissa ändringar den 23 mars 1926 av Folketinget. I oktober 1926 överlämnades sistnämnda förslag med ifrågavarande ändringar till Landstinget, men har icke där blivit slutligt behandlat.

Den danska banklagen bygger på samma huvudgrunder som de svenska och norska lagarna: vissa lagbestämmelser om banks organisation, om inlåning, kassareserv, kreditgivning m. m. samt en statens bankinspektion för övervakande av att de givna bestämmelserna efterlevas.

Enligt 1919 års lag liksom enligt det nya banklagsförslaget står det envar fritt att driva bankverksamhet, men varje bolag, i vilket ingen delägare står i personligt ansvar för bolagets förpliktelser, och som driver bankverksamhet (d. v. s. varje bankaktiebolag), skall vara underkastat utöver aktiebolagslagens bestämmelser de i banklagen givna föreskrifterna (§ 1). Samtidigt hava bankaktiebolag fått ensamrätt till att i sitt namn använda ordet "bank" men äro även pliktiga att använda nämnda ord i sin firma (§ 2).

Enligt § 5 i 1919 års lag kan ett bankaktiebolag icke träda i verksamhet, förrän dess bolagsordning blivit stadfäst av handelsministern. De tidigare förslagen till ny banklag, vilka även gällde andra bankföretag än aktiebolag, voro byggda på koncessionsprincipen, men i det av Folketinget godkända förslaget har denna princip frångåtts. Visserligen stadgas i § 4, att för upprättande av en bank erfordras tillstånd av handelsministern, men tillstånd skall lämnas, om den påtänkta bankens bolagsordning står i överensstämmelse med gällande lag och föreskrifter.

För en banks sammanslutning med eller övertagande av en annan bank eller sparkassa erfordras enligt § 4 i 1919 års lag tillstånd av handelsministern. I det nya förslaget har tillagts, att dylikt tillstånd även erfordras för övertagande av banks eller sparkassas filialkontor samt för upprättande av filialkontor utanför den kommun, där huvudkontoret är beläget, eller närmaste trakten däromkring. Dessa tillägg hava föreslagits i syfte att värna de mindre lokala bankerna och de intressen, dessa tjäna, för en alltför stark koncentrationstendens från storbankernas sida.

För bankaktiebolag föreskrives i § 6 såväl i 1919 års lag som i det nya förslaget 200 000 kronor såsom minimikapital. Enligt det nya förslaget erfordras för nedsättning av banks aktiekapital tillstånd av handelsministern.

I fråga om organen för banken stadgas i § 8 av 1919 års lag, att varje bank, vars styrelseförhållanden ej ordnats genom särskild lag, skall hava en styrelse och en direktion. Styrelsen skall bestå av minst tre aktieägare i banken, direktionen av en eller flere direktörer. Ställningen såsom medlem av styrelsen kan icke förenas med ställningen såsom medlem av direktionen.

Vidare förutsättes i lagen, att det utom styrelsen kan finnas ett särskilt bankråd eller representantskap.

Det nya förslaget innehåller utöver de nu nämnda vissa bestämmelser om representantskap, styrelse, direktion och andra funktionärer i banken.

Beträffande de olika bestyrelseorganens befogenheter föreskrives i det nya förslaget, att om i bolagsordningen icke angives, i vilken omfattning för lämnande av lån erfordras beslut av styrelsen eller ett utskott av denna, bestämmelser härom skola meddelas i en av bankinspektören godkänd instruktion. Minimiantalet för styrelsens medlemmar är tre, men om antalet endast är tre, skall en suppleant även utses. Om representantskap finnes, skola dess uppgifter framgå av bolagsordningen, varvid särskilt skall angivas, huruvida representantskapet är pliktigt pröva årsresultatets riktighet. Representantskapets medlemmar äro beträffande de uppgifter, som åligga dem, underkastade samma ansvar som styrelsemedlemmarna.

Under det att 1919 års banklag i § 9 allenast föreskriver, att direktör i en bank icke samtidigt kan vara medlem av direktionen i en annan dansk bank eller sparkassa, innehåller det nya banklagsförslaget utförligare bestämmelser angående de ledandes inom en bank uppdrag utanför banken. Direktör eller föreståndare för självständigt avdelningskontor må sålunda icke såsom innehavare, styrelsemedlem, tjänsteman eller på annat sätt driva eller deltaga i ledningen eller driften av annan förvärvsverksamhet än den bank, där han är anställd. Dock kan direktör i bank med aktiekapital av högst 500 000 kronor samt föreståndare för avdelningskontor med en omslutning under fem miljoner kronor, därest samtliga medlemmar i bankstyrelsen samtycka därtill, själv driva eller deltaga i annan förvärvsverksamhet. Under samma förutsättning må direktör eller kontorsföreståndare i större bank vara medlem av styrelsen eller representantskapet i annat bolag, som driver förvärvsverksamhet. Om en medlem av bankens styrelse eller direktion eller annan funktionär i banken utses till att å bankens vägnar hava tillsyn över ett av banken finansierat företag, får han icke mottaga något arvode av företaget. Vidare innehåller förslaget förbud för direktörer och andra funktionärer i bank

att för egen räkning under någon form utföra eller deltaga i spekulationsaffärer, varvid såsom spekulationsaffär betraktas varje köp eller försäljning av spekulationsobjekt, som helt eller delvis sker på kredit eller med hjälp av för ändamålet upptaget lån.

Beträffande revisionen innehåller 1919 års lag i § 14 följande bestämmelser: bolagsstämman skall välja minst två i bokföring kunniga revisorer, som icke få stå i bankens tjänst. De skola kontrollera den dagliga bokföringens tillförlitlighet, såvida icke bankinspektören anser, att tillräcklig kontroll häröver utövas av bankens personal.

I det nya förslaget föreskrives, att en av revisorerna skall vara auktoriserad revisor. Handelsministern skall äga rätt att utfärda närmare föreskrifter om revisionens utförande. Handelsministern kan avskeda en revisor, om denne skulle visa sig uppenbart olämplig för sin uppgift, och i den avskedades ställe utse en auktoriserad revisor, vilken fungerar tills nytt val kan av bolagsstämman förrättas. Bestämmelserna till skyddande av revisors oberoende ställning hava i det nya förslaget skärpts: revisor får icke själv tillhöra representantskapet eller styrelsen och ej heller stå i tjänsteförhållande till eller vara på visst närmare angivet sätt besläktad med medlem av styrelsen, representantskapet eller direktionen eller bokhållare eller kassör i banken.

I fråga om rörelsen innehåller 1919 års lag till en början i § 2 den allmänna föreskriften, att bank icke må driva annan verksamhet än bankverksamhet. Härunder hänföres — förutom inlånings- och utlåningsrörelse o. d. — bland annat även handel med värdepapper. Således äger bank utan någon inskränkning driva handel med aktier även för egen räkning. I det nya förslaget meddelas i annat sammanhang bestämmelser, varigenom banks rörelsefrihet i nu nämnda hänseende väsentligt inskränkes.

För avveckling av förut ingånget engagemang äger bank tillfälligtvis driva annan verksamhet än bankverksamhet. Enligt det nya förslaget skall banken, om dylik avveckling sträcker sig över längre tidrymd än ett år, anmäla förhållandet till bankinspektören.

Beträffande förhållandet mellan egna fonder och inlåningen stadgas i § 7 i 1919 års lag, att det inbetalta aktiekapitalet med tillägg av andra fonder skall utgöra minst $^1/_{10}$ av bankens sammanlagda förpliktelser. Enligt det nya förslaget skola bland förpliktelserna även inräknas garantiförpliktelser. Beträffande dessa stadgas tillika i det nya förslaget, att de icke få överstiga 75 procent av aktiekapital med tillägg av andra fonder, varvid dock bland garantiförpliktelser icke inräknas remburskredit eller garantier, för vilka insättning i banken eller annat jämställt värde ställts såsom säkerhet.

Angående kassareserv meddelas bestämmelser i § 11. Enligt denna paragraf, sådan den lyder i 1919 års lag, skall varje bank, som icke

upprättats genom särskild lag, vid varje tidpunkt hava en kassabehållning (vari inräknas på anfordran betalbara tillgodohavanden hos Nationalbanken) av sådan storlek, att den tillsammans med behållningen av säkra, lätt säljbara, obelånade värdepapper utgör minst 15 procent av bankens på anfordran betalbara förpliktelser.

I det nya förslaget har detta stadgande väsentligt skärpts. Procenten skall räknas på samtliga förbindelser, som banken är skyldig att fullgöra icke blott på anfordran utan även efter kortare uppsägningstid än en månad. Vidare har i det nya förslaget tillagts en bestämmelse om själva kassabehållningens (inklusive på anfordran betalbara tillgodohavanden hos in- och utländska banker samt tillgodohavande på postgirokonto men oberäknat de övriga likvida tillgångarna) förhållande till bankens förpliktelser över huvudtaget, i det att där föreskrivits, att nämnda kassabehållning skall utgöra:

om aktiekapitalet ej överstiger 5 miljoner kronor minst 1 procent
» » överstiger 5 men ej 20 miljoner kronor minst 2 »
» » överstiger 20 miljoner kronor minst 3 »
av bankens samtliga skuldförbindelser.

Om banken på grund av inträffade omständigheter nödgas taga i anspråk den likvida behållningen, så att densamma nedgår under den stadgade storleken, skall enligt såväl lagen som förslaget anmälan därom ske till bankinspektören, som fastställer viss termin, inom vilken behållningen skall hava bragts upp till föreskriven storlek.

I fråga om utlåningsrörelsen och placerandet i övrigt av bankens medel innehåller 1919 års lag endast några få bestämmelser, huvudsakligen beträffande belåning och förvärv av egna aktier och aktier i andra banker. I detta hänseende stadgas i § 12, att ingen bank må förvärva eller belåna egna aktier eller andelar till större belopp än motsvarande 10 procent av det inbetalda aktiekapitalet samt att dylik belåning icke utan bankinspektörens tillstånd må överstiga 75 procent av de pantsatta aktiernas nominella belopp eller, om aktierna äro föremål för offentlig börsnotering, 75 procent av den vid varje tidpunkt noterade kursen. Vidare stadgas i samma paragraf, att ingen bank må utan bankinspektörens tillstånd förvärva eller med åtföljande rösträtt belåna mer än 30 procent av aktie- eller andelskapitalet i annan bank eller i en sparkassa. För att bankinspektören skall kunna kontrollera, att dessa bestämmelser efterlevas, föreskrives, att uppgift om nu omhandlade förvärv och belåningar skall periodvis lämnas bankinspektören.

Det nya förslaget innehåller väsentliga ändringar i denna paragraf. Till en början har föreskrivits, att belåningen av icke börsnoterade värdepapper icke utan bankinspektörens tillstånd må överstiga 75 procent av papperets värde i allmänna marknaden. Det nya förslaget innehåller vidare en del bestämmelser, till vilka motsvarighet saknas i 1919 års lag.

Beträffande kreditgivning på en hand föreskrives, att en bank icke

må lämna kredit eller ikläda sig borgen för en och samma kund till större sammanlagt belopp än motsvarande 35 procent av bankens aktiekapital och övriga fonder. I kreditbeloppet skall dock icke medräknas, bland annat, 1) vanlig remburskredit, 2) lån mot inteckning i fast egendom inom halva taxeringsvärdet, 3) lån mot danska stats- och kreditföreningsobligationer till visst kursvärde samt 4) kredit, som lämnas för finansiering av byggnadsföretag, under förutsättning att säkerheten för krediten är av första prioritet, att kreditbeloppet ligger inom $^2/_3$ av belopp, varmed hypoteksanstalt förbundit sig att efter fastighetens färdigställande belåna densamma och att kreditbeloppet utbetalas efter hand som byggnadsarbetet fortskrider, så att vid varje tid i byggnaden finnes säkerhet för krediten. Genom enhälligt beslut i varje särskilt fall av bankstyrelsen kan ovannämnda maximigräns höjas till 50 procent av fonderna, men sådant beslut skall dock anmälas till bankinspektören. Anmälan till bankinspektören skall likaledes ske, om en banks sammanlagda tillgodohavanden hos eller borgen för ett bolag och dess dotterbolag överstiga 35 procent av bankens aktiekapital och fonder. Bankinspektören äger befogenhet att, där särskilda skäl föreligga, medgiva undantag från dessa regler.

Såsom förut nämnts innehåller 1919 års lag bestämmelser angående begränsning av banks aktieförvärvsrätt samt av utlåningen mot pant av aktier endast beträffande förvärv och belåning av egna aktier och aktier eller andelar i andra banker eller i sparkassor. Begränsningen har i förslaget utsträckts att gälla för aktier i alla bolag, som driva ekonomisk verksamhet. I detta hänseende stadgas i förslaget, att bank icke utan bankinspektörens tillstånd i någon form må äga eller belåna mer än tillsammans 30 procent av aktie-, andels- eller garantikapitalen i dylikt företag och att härtill icke må användas högre belopp än 15 procent av bankens eget aktiekapital med tillägg av andra fonder. Vidare må banken enligt förslaget icke utan bankinspektörens tillstånd äga aktier till högre sammanlagt bokfört värde än motsvarande 50 procent av bankens egna kapital.

I förslaget har jämväl införts en bestämmelse innefattande en viss begränsning av placering i fastighet, i det att där föreskrives, att bank icke utan bankinspektörens samtycke må äga fast egendom eller aktier (resp. andelar) i fastighetsbolag till högre sammanlagt bokfört värde än motsvarande 20 procent av bankens egna kapital.

Beträffande kreditgivning till styrelseledamöter och direktörer i banken innehåller 1919 års lag och det nya förslaget särskilda bestämmelser.

Enligt § 9 i 1919 års lag må direktör i banken icke erhålla lån i banken eller ingå borgen för skuld till banken, utan att styrelsen för varje särskilt fall lämnat tillstånd därtill.

I det nya förslaget återfinnes denna bestämmelse, därvid med direktör jämställts föreståndare för avdelningskontor. Därjämte hava vissa stadganden tillkommit.

Beträffande lån till revisorer i banken eller borgen av dem skall — utöver vad som stadgats i fråga om lån till direktörer eller borgen av dem — gälla, att bankinspektörens tillstånd i varje särskilt fall måste inhämtas.

I fråga om engagemang med medlemmar av styrelsen och representantskapet stadgas i det nya förslaget, att det skall åligga styrelse och direktion att med särskild uppmärksamhet övervaka försvarligheten av och säkerheten i de engagemang, som banken ingår med enskilda medlemmar av styrelsen eller representantskapet eller med bolag, i vilka dessa äro direktörer eller styrelsemedlemmar. Detsamma skall även gälla engagemang med personer, vilka äro knutna till direktör i banken genom äktenskap eller viss närmare släktskap eller med bolag, för vilka sådana personer äro direktörer.

Angående balansräkning m. m. meddelas några bestämmelser i § 13. I denna paragraf, sådan den lyder i 1919 års lag, stadgas, att handelsministern bestämmer en gemensam form för bankernas »aarlige Regnskab» (innefattar balansräkning samt vinst- och förlusträkning). Värdepapper, som äro föremål för offentlig notering, må icke uppföras till högre kurs än köpkursen vid balansräkningens uppgörande. Andra värdepapper skola uppföras till deras antagliga värde, dock icke utan bankinspektörens medgivande till högre belopp än inköpspriset. Omkostnader, som stå i samband med bankens stiftande, liksom betalning, som vid förvärv av en affärsrörelse erlagts för själva rörelsen (good-will), skall föras på särskilt konto, varå årligen skall avskrivas minst $^1/_5$ av det ursprungliga beloppet.

I det nya förslaget hava utöver nu återgivna bestämmelser (av vilka den sista så tillvida ändrats, att årlig avskrivning skall ske med minst $^1/_3$ av det ursprungliga beloppet) tillagts följande:

Fast egendom må icke utan bankinspektörens medgivande upptagas till högre värde än anskaffningsvärdet.

Av nettovinsten skall minst 20 procent föras till reservfonden. Denna skyldighet påvilar dock icke banker, vilkas aktiekapital och andra fonder tillhopa uppgå till minst 15 procent av bankens samfällda förpliktelser.

Under bankens tre första räkenskapsår må till aktieägarna utdelas högst sex procent och till styrelse och direktion i tantième högst två procent av det inbetalda aktie- eller andelskapitalet; återstoden av överskottet skall föras till reservfonden.

Om en bank icke i bokslut verkställer de avskrivningar, som bankinspektören, efter undersökning av bankens förhållanden, ansett erforliga, må utbetalning av utdelning icke ske utan bankinspektörens medgivande.

I fråga om banks skyldighet att träda i likvidation meddelas bestämmelser i § 16. Enligt denna paragraf, sådan den lyder i 1919 års lag,

skall styrelsen, om banken förlorat, utom reservfonden, mer än 50 procent av det registrerade aktiekapitalet, genast sammankalla bolagsstämma och redogöra för ställningen. Kan aktiekapitalet senast å stämman uppbringas till 50 procent av det registrerade aktiekapitalet, får banken fortsätta verksamheten, dock med nedskrivet kapital. Därest det erforderliga tillskottet ej sker, är banken skyldig träda i likvidation eller konkurs, om ej handelsministern medger dispens därifrån. Så snart styrelse eller direktion får kännedom om, att mer än 50 procent av aktiekapitalet förlorats, skall omedelbart anmälan ske till bankinspektören.

Dessa bestämmelser hava i det nya förslaget huvudsakligen så tillvida ändrats, att anmälan till bankinspektören skall ske redan då banken kan antagas hava förlorat mer än 35 procent av aktiekapitalet, varjämte tillagts vissa bestämmelser om likvidationens verkställande, vilka enligt motiven särskilt syfta dels till att förhindra, att enskilda fordringsägare genom att hota med konkurs skaffa sig fördelar på andras bekostnad, dels till att möjliggöra en fördelaktigare och mera affärsmässig avveckling än konkursförfarandet medför. I fråga om likvidationen föreskrives i förslaget, bland annat, att likvidatorerna skola utses av handelsministern, varvid skall iakttagas, att såväl insättare som aktieägare bliva representerade; att ministern är berättigad att, med avvikelse från bolagsordningens bestämmelser, fastställa regler för likvidationen; samt att banken under likvidationen icke kan begäras i konkurs.

Såsom redan blivit nämnt, står även det danska bankväsendet under tillsyn av en statlig myndighet, bankinspektören. Kostnaderna för denna tillsyn bestridas, liksom i Sverige, av bankerna genom proportionella bidrag.

Bankinspektören har enligt § 18 till uppgift att övervaka, att de i banklagen givna föreskrifterna efterlevas av bankerna. Hans beslut kunna överklagas hos handelsministern.

Bankinspektören skall låta företaga periodiska undersökningar av samtliga banker, varvid bankerna äro skyldiga lämna alla begärda upplysningar.

Bankinspektören och hans underordnade äro, vid laga ansvar, skyldiga att hemlighålla vad de genom sin verksamhet erfara. I det nya förslaget har tillagts, att detta stadgande icke skall utgöra hinder för bankinspektören att fästa en banks uppmärksamhet på de större förpliktelser till annat penninginstitut, vari en bankens kund kan stå.

En del bankinspektören tillkommande uppgifter framgå av den föregående redogörelsen. Därutöver må följande bestämmelser här återgivas:

Enligt § 15 i 1919 års lag skola bokslutsräkningarna för året (d. v. s. vinst- och förlust- samt balansräkningarna) insändas till bankinspektören inom sex månader efter räkenskapsårets utgång, varjämte varje bank vid räkenskapsårets slut skall meddela bankinspektören alla de upplysningar,

som, enligt vad handelsministern bestämmer, erfordras för uppgörande av bankstatistik. Bankerna skola vidare till bankinspektören insända månatliga balansräkningar.

De vid slutet av varje kvartal ingivna månadsbalanserna samt bokslutsräkningarna för året skola offentliggöras i den eller de tidningar, som i bolagsordningen föreskrivas.

Bankinspektören skall årligen till handelsministern avgiva berättelse över samtliga bankers verksamhet. Handelsministern bestämmer, i vilken omfattning denna berättelse skall offentliggöras.

I det nya förslaget hava dessa bestämmelser så tillvida ändrats, att dels bokslutsräkningarna skola inom tio dagar efter bolagsstämman och senast fyra månader efter räkenskapsårets slut insändas till bankinspektören, dels de tidningar, vari räkenskapsutdragen offentliggöras, skola väljas med hänsyn tagen till bankens verksamhetsområde vid huvudkontor och avdelningskontor och angivas genom anslag i banklokalerna.

Det må i detta sammanhang nämnas, att enligt det nya förslaget pressen skall ha tillträde till bolagsstämmor, såväl ordinarie som extra.

I § 21 av 1919 års lag upptagas bestämmelser om straff och andra påföljder vid överträdelse av banklagens föreskrifter. Såsom en egendomlighet må nämnas, att om styrelse, direktion eller revisorer — liksom enligt förslaget kontorsföreståndare — underlåter fullgöra förpliktelse enligt banklagen, bolagsordningen eller bolagsstämmans beslut, handelsministern kan vid vite förelägga den eller de försumliga att fullgöra sin skyldighet, liksom att handelsministern kan ställa under åtal medlemmar av styrelse eller direktion, som gjort sig skyldiga till svikligt förfarande eller grov vårdslöshet.

Enligt det nya förslaget kan handelsministern till och med döma till böter, nämligen vid underlåtenhet att göra någon föreskriven anmälan till bankinspektören. Samtidigt som bötesmaximum höjts från nuvarande 2 000 kronor till 10 000 kronor, har dessutom i förslaget upptagits en bestämmelse av innehåll, att vinst, som uppkommer genom handling i strid mot bestämmelse i banklagen, genom dom kan indragas till staten. I motiven säges, att denna bestämmelse kan antagas komma att göra förbudet för banks direktör och personal att göra spekulationsaffärer effektivt.

Den norska banklagstiftningen.

Före 1924 års banklag fanns icke någon allmän banklag i Norge. Av banklagstiftning fanns endast dels lag om Norges bank, dels särskilda lagar för Norges Hypoteksbank och några andra liknande banker samt för auktoriserade sparbanker, dels ock några särskilda bestämmelser för

bankverksamhet i 1910 års lag om aktiebolag och kommanditbolag (ändrad 1916) och i några andra lagar. För affärsbankernas del hava endast den sistnämnda gruppen av lagbestämmelser haft betydelse.

Lagen den 4 april 1924 om aktiebanker grundar sig på ett år 1920 framlagt förslag, utarbetat av en år 1919 tillsatt tremannakommitté. Över detta förslag avgavs år 1921 yttrande av en större kommitté (15 medlemmar). Sedan förslaget i vissa delar omarbetats i finansdepartementet, framlades detsamma 1923 i proposition till stortinget.

I sin principmotivering yttrade den första kommittén, att dess lagförslag är grundat på den huvudåskådningen, att privatbankerna på grund av sina funktioner i samhället mera än de flesta andra privatföretag hava halvoffentlig karaktär. Sedan kommittén avvisat tanken på statsdrift eller statsmonopol på bankväsendets område, uttalade sig kommittén även beträffande frågan om koncession borde krävas för idkande av bankverksamhet. Kommittén avstyrkte detta under anförande, bland annat, dels att statens organ icke hade förutsättningar för att kunna avgöra, om upprättande av en bank tjänade ett berättigat ekonomiskt intresse eller icke, dels att en koncession meddelad efter ett bedömande av företagets framtidsmöjligheter, kunde komma att giva företaget en stämpel av offentligt förtroende, som företaget kanske icke förtjänade och som företaget, av hänsyn till allmänheten, icke borde hava.

I den förstärkta bankkommittén gjorde sig delade meningar i denna fråga gällande. Finansdepartementet föreslog emellertid i propositionen koncessionsplikt och anförde till motivering härav, att koncessionsplikten vore en konsekvens av kommitténs ovannämnda grundåskådning om bankernas ställning i samhället ävensom av de bindande regler om bankernas organisation och verksamhet samt om offentlig kontroll över dem, som förslaget innehöll. Finansdepartementet anförde därutöver, att det ur flera synpunkter skulle vara olycksdigert, om det utan vidare kunde upprättas en ny bank på plats, där redan förefintliga banker vore fullt tillräckliga. Olyckliga följder kunde i sådant fall inträda icke blott för intressenterna i den nya banken utan även för andra banker och hela det ekonomiska livet i distriktet. Denna fara vore särskilt stor under en ekonomisk uppgångstid med riklig tillgång på pengar.

Lagen, som, bortsett från Norges bank och andra på grund av särskild lag upprättade banker samt sparbanker, är tillämplig å bolag, vilka skaffa sig medel för sin verksamhet genom inlåning från en obestämd krets av insättare, är grundad på koncessionsplikt. Bank kan nämligen enligt § 6 icke registreras, förrän den av Konungen erhållit tillstånd att driva bankverksamhet. (Registrering åter är förutsättning för att banken kan träda i verksamhet och gentemot tredje man förvärva rättigheter och ikläda sig skyldigheter.) Tillstånd skall vägras, om bolagsordningen innehåller någon bestämmelse stridande mot lag eller mot föreskrift, utfärdad med stöd av lag, och om bankens kapital icke kan

antagas stå i rimligt förhållande till dess tillämnade verksamhet, samt om bankens inrättande icke kan anses stå i överensstämmelse med allmänna intressen. Beträffande det sista fallet säges i propositionen, att vid den ifrågavarande prövningen huvudvikten bör läggas vid, huruvida den nya banken kan antagas tillfredsställa ett "rimligt behov".

Över koncessionsansökan skall enligt föreskrift i § 7 direktionen för Norges bank yttra sig, varjämte i propositionen och vid stortingsbehandlingen förutsattes, att yttranden över koncessionsansökan skulle inhämtas från myndigheter och näringslivets organisationer i den ort, där verksamheten skulle drivas.

Såsom konsekvens av koncessionsplikten för själva bankföretaget fordras i lagen Konungens tillåtelse för inrättande av avdelningskontor utanför huvudkontorets kommun, för förhöjning av bankens aktiekapital, och för ändring av bolagsordningen (§ 7).

Vidare stadgas (§ 7 sista st.) att tillstånd till inrättande av bank eller avdelningskontor förfaller, om det icke tages i anspråk inom två år från det tillståndet givits.

Tillstånd till bankverksamhets bedrivande meddelas icke för någon bestämd tid, men tillståndet kan av Konungen i vissa fall återkallas. Detta kan äga rum, om bankens styrelse, representantskap eller tjänstemän gjort sig skyldiga till grov eller upprepad överträdelse av sina förpliktelser enligt lag eller bolagsordning eller om det eljest finnes missförhållanden i bankens ledning eller om det finnes anledning befara, att bankens fortsatta verksamhet icke skulle stå i överensstämmelse med allmänna intressen. I motiveringen i propositionen säges, att ett sådant tillbakakallande av koncession givetvis icke bör ifrågakomma, utan att avgörande skäl finnas för ett så allvarligt steg och i regel icke förrän en varning av bankinspektionen visat sig resultatlös. Vid återkallande av koncession förlorar banken omedelbart rätten till inlåning och skall träda i likvidation (§ 29).

Bankrörelse får endast idkas av aktiebolag (§ 3).

Minimikapital för en bank är enligt den norska lagen 400 000 kronor med rätt för Konungen att medgiva mindre kapital, dock ej lägre än 100 000 kronor (§ 8).

Bank kan endast stiftas efter offentlig inbjudan till teckning (§ 5) och kan ej registreras, förrän minst hälften av aktiebeloppen inbetalts (§ 10).

Beträffande bankorganen innehåller den norska lagen bestämmelser, som delvis sammanhänga med reglerna i den allmänna aktiebolagslagen.

Styrelsen skall bestå av minst tre medlemmar (§ 11). "Administrerende direktör", d. v. s. bankchef, som är medlem av styrelsen, samt andra direktörer i banken och föreståndare för avdelningskontor utanför huvudkontorets kommun få icke driva handel, industri eller rederirörelse

eller vara agent eller kommissionär för någon, som driver dylik verksamhet. Vidare får sådan befattningshavarare icke vara medlem i styrelsen för något bolag, som driver sådan verksamhet. Representantskapet kan dock efter enhällig tillstyrkan av styrelsen och kontrollkommittén medge undantag beträffande styrelseledamotskap i bank eller i bolag, vars hela förmögenhet består av aktier i bank. Representantskapets beslut om dylikt undantag skall fattas med $^2/_3$ majoritet.

Beträffande *annan* styrelsemedlem än direktör i banken gäller, att han icke får vara medlem i styrelsen för något bolag, som har lån i banken, för såvitt icke (§ 25) ifrågavarande lån lämnats mot säkerhet av inteckning i fast egendom eller fartyg inom halva värdet eller mot pant av sådana värdepapper, som få räknas såsom kassareserv, och säkerheten godkänts av kontrollkommittén. Undantag kan medges av representantskapet (vartill kräves $^2/_3$ majoritet) efter enhällig tillstyrkan av kontrollkommittén och styrelsen.

De nu nämnda inskränkningarna för bankdirektörer, styrelsemedlemmar med flera att vara ledamöter i andra styrelser gälla icke styrelseledamotskap i bolag, som är under administration eller i likvidation.

Representantskapet skall bestå av minst sju medlemmar (§ 13). En fjärdedel av antalet medlemmar (om totalantalet ej är jämnt delbart med fyra, sker förhöjning av det uppkomna talet till närmast högre hela tal) väljes av och bland insättarna i banken på särskilt möte. Bolagsordningen reglerar det minimibelopp, som berättigar till rösträtt, likaså vilken eller vilka kommuners insättare, som skola ha rösträtt. Återstående $^3/_4$ väljas av och bland aktieägarna å bolagsstämma (generalförsamling).

Representantskapet är icke någon särskilt för banker tillskapad institution. Det finnes även i vanliga aktiebolag och dess ställning regleras således i första hand av den allmänna aktiebolagslagen. Utöver dess bestämmelser innehåller emellertid banklagen en del särskilda föreskrifter med avseende å representantskapet för en bank.

Bland de viktigaste uppgifterna för representantskapet torde vara att utse revisorer och medlemmar av kontrollkommittén.

Vidare tillkomma representantskapet vissa befogenheter i fråga om beslut om utdelning till aktieägarna. I sistnämnda hänseende gäller följande: Om bolagsordningen ej föreskriver annat, tillkommer det bolagsstämman att bestämma om utdelning skall ske och dess belopp. Dock är bolagsstämmans makt begränsad så tillvida, att utdelningen ej får bli högre än ett visst maximibelopp, som bestämmes av representantskapet eller — om bolagsordningen så föreskriver — av representantskapet och styrelsen tillsammans. Därest bolagsordningen innehåller föreskrift därom, skall representantskapet avgöra utdelningen, dock inom ett av styrelsen fixerat maximibelopp. Om bolagsordningen det föreskriver, bestämmes utdelningen av representantskap och styrelse tillsammans.

Kontrollkommittén är ett utskott inom representantskapet. Kommittén skall bestå av minst tre medlemmar och väljes av och inom representantskapet för ett år i sänder (§ 15). Kontrollkommittén skall ständigt hålla sig underrättad om bankens verksamhet och för detta ändamål undersöka protokoll, böcker och korrespondens samt värdehandlingar. Representantskapet utfärdar instruktion för kontrollkommittén, vilken instruktion skall godkännas av bankinspektionen.

Representantskapet utser, såsom redan antytts, en eller flera revisorer, vilka skola hava till uppgift att företaga en räkenskapsmässig revidering av bankens bokföring samt undersöka kassabehållning och värdehandlingar och kontrollera den fasta personal, som kan vara anställd för att utföra den dagliga revideringen (§ 14). Om i bolagsordningen eller av bolagsstämman så föreskrives, kunna de utsedda revisorerna även utföra den dagliga revideringen i banken. Även för revisorerna utfärdar representantskapet instruktion, som fastställes av bankinspektionen. Revisorerna avlämna sin berättelse genom kontrollkommittén till representantskapet, som överlämnar densamma jämte de från styrelsen mottagna årsräkenskaperna till generalförsamlingen med egen förklaring om räkenskaperna och bankens skötsel.

I fråga om själva rörelsen innehåller den norska banklagen flera bestämmelser av intresse.

En bank får ej driva andra slags affärer än sådana, som av bank vanligen bedrivas. En utförlig uppräkning av dylika lämnas i § 17, varvid fullständighet dock ej åsyftas. Det må nämnas, att bank äger: åtaga sig garanti för teckning eller försäljning av obligationer och aktier, som utbjudas till allmänheten; (för egen räkning) driva handel med eller, som uttrycket lyder, köpa och sälja obligationer (men ej aktier) samt för andras räkning köpa eller sälja aktier och fastigheter.

Tillfälligtvis äger bank driva annan verksamhet än bankverksamhet, nämligen i den utsträckning det är nödvändigt för att få betalning för bankens fordran.

Bank får icke såsom betalning mottaga aktier eller andra inkomstgivande rättigheter, ej heller betinga sig villkor, som gör banken delaktig eller medansvarig i för densamma främmande verksamhet. Undantag från denna bestämmelse kan göras av representantskapet efter förslag av kontrollkommittén. Dylikt undantag skall anmälas för bankinspektionen.

Såsom nämndes gäller såsom regel, att bank icke äger för egen räkning "driva handel med" aktier (§ 21). Emellertid äger bank enligt § 23 placera ("anbringe") en del av sina medel i aktier och äger även rätt att sedan sälja dessa aktier och t. ex. köpa andra aktier i stället; i avseende å banks aktieförvärv gäller dock den inskränkningen, att det bokförda värdet å bankens aktier (med tillägg av eventuellt felande in-

betalning å dem) icke vid någon tidpunkt må överstiga 20 procent av bankens egna fonder.

I fråga om aktier i sådant bolag, som för egen räkning driver handel med aktier eller fastigheter, gäller ytterligare den inskränkningen, att banken icke äger förvärva dylika aktier i större utsträckning än motsvarande 10 procent av bolagets aktiestock; i sådant bolag äger banken vidare ej rösträtt för mer än högst $^1/_{10}$ av de vid bolagsstämma representerade aktier. Utan hinder av denna bestämmelse kan bank förvärva aktie i Norges bank eller i bolag med av norska staten garanterade aktier ävensom, med Konungens samtycke, aktier i norsk eller utländsk bank eller i bolag, vars hela förmögenhet består av bankaktier.

Enligt § 22 må bank icke förvärva annan fast egendom än sådan, som erfordras för dess drift. Dylik fast egendoms värde må icke överstiga 10 procent av bankens egna fonder. Dessa bestämmelser gälla även i fråga om aktier i fastighetsbolag.

Beträffande inlåningens omfattning innehåller § 19 den föreskriften, att en banks samlade förbindelser (icke garantiförbindelser) icke må överstiga tio gånger egna fonder. Garantiförbindelser må såsom regel icke uppgå till mer än 75 procent av egna fonder.

Kassareserven skall enligt § 20 utgöra minst 20 procent av bankens vid anfordrån förfallna förpliktelser och minst 5 procent av dess samtliga förpliktelser. Såsom kassareserv få räknas: penningar, banktillgodohavanden efter avdrag av bankskulder, norska stats- och kommunalobligationer, vissa hypoteksinrättningars obligationer, utländska statsobligationer, som äro noterade på norsk eller utländsk börs, aktier i Norges bank och aktier garanterade av norska staten.

I fråga om banks kreditgivning stadgas i § 24, att bank icke må lämna en kund kredit till högre belopp än motsvarande 25 procent av bankens egna fonder. Vid beräkning av kreditens storlek skola förefintliga borgensförbindelser eller andra garantiförbindelser medräknas, varjämte såsom kredit till ett bolag skall räknas det bokförda värdet å de aktier i bolaget, som banken kan äga. Däremot skola icke medräknas lån mot inteckning i fast egendom inom halva taxeringsvärdet, lån mot inteckning i fartyg inom halva normalvärdet, lån mot pant av sådana värdepapper, som få inräknas i kassareserven, enligt det belåningsvärde å dessa papper, som bankinspektionen bestämmer, remburskredit samt rena varuväxlar.

Av tvingande skäl kan den fastställda maximigränsen tillfälligtvis överskridas efter enhälligt beslut av bankstyrelsen, men förhållandet, som omedelbart skall anmälas till bankinspektionen, skall snarast möjligt rättas. Om detta icke skett inom ett år, skall ny anmälan göras till bankinspektionen, som äger fastställa viss frist, inom vilken slutlig rättelse skall ske.

Så snart åt en kund beviljad kredit uppgår till 20 procent av fonderna, skall styrelsen inberätta förhållandet till kontrollkommittén.

För att bestämmelsen om kreditbegränsning icke skall kunna kringgås, har det givits Konungen rätt att i administrativ ordning meddela särskilda föreskrifter i fråga om sådana bolag, av vilka ett innehar aktiemajoriteten i det eller de andra eller i vilka aktiemajoriteten innehaves av ett annat bolag, samt i fråga om bolag och dess personligt ansvariga medlemmar.

Enligt § 25 må bank icke lämna lån till styrelsemedlem i banken eller till bolag, vari styrelsemedlem är ansvarig delägare eller ledamot av styrelsen, utan mot säkerhet av inteckning i fast egendom eller i fartyg inom halva normalvärdet eller av sådana värdepapper, som få utgöra kassareserv. Panten skall av kontrollkommittén godkännas såsom fullt betryggande.

Vidare må banken icke lämna kredit mot borgen av styrelsemedlem i banken eller av bolag, vari sådan styrelsemedlem är ansvarig delägare.

Nu återgivna bestämmelser gälla icke rena varuväxlar.

För överlåtande av en bank å annan bank fordras enligt § 26 Konungens tillstånd.

Skyldighet att träda i likvidation inträder enligt § 27 om enligt reviderad balansräkning 25 procent av aktiekapitalet kan anses förlorat.

Även enligt den norska lagen (§ 30) skall bankväsendet stå under offentlig tillsyn, vilken utövas av bankinspektionen, en nyhet som infördes genom 1924 års lag. Inspektionens uppgift är tydligt angiven i § 31, vari stadgas, att inspektionen skall tillse, att bankerna ställa sig till efterrättelse "banklovgivningen" (varmed menas alla i banklagen och andra lagar givna bestämmelser om banker) och med stöd av denna utfärdade bestämmelser ävensom bankernas egna bolagsordningar, beträffande dessa sistnämnda dock endast i den mån de beröra det allmännas eller allmänhetens intressen.

Beträffande banks skyldighet att tillhandahålla inspektionen räkenskaper, handlingar och upplysningar finnas i den norska banklagen (§ 31) bestämmelser, som äro ungefär lika de i den svenska banklagen upptagna. Detsamma är förhållandet i fråga om banks skyldighet att till inspektionen insända periodiska översikter över ställningen och uppgifter om räntesatser.

Beträffande bankinspektionens befogenheter må i övrigt anmärkas, att inspektionen enligt § 32 äger förelägga styrelse eller representantskap, som handlat i strid med lag eller bolagsordning, att vidtaga rättelse samt sammankalla styrelse, kontrollkommitté och representantskap, när inspektionen anser det nödvändigt, och bolagsstämma, när representantskapet ej efterkommit inspektionens anmodan att utlysa stämma. Bankinspektionen äger dessutom ålägga bank att inrätta sin bokföring efter de regler och i den form, som inspektionen bestämmer; giva föreskrifter

om offentliggörande av de "årlige regnskaper" (= vinst- och förlusträkning) och balansräkning med tillhörande förklaringar av revisorerna; meddela föreskrifter om formen för insättningsbevis och motböcker, varjämte det enligt § 31 tillkommer inspektionen att vägleda bankerna i fråga om innebörden av banklagstiftningen.

Enligt § 35 hava ledamöter av styrelse, representantskap, kontrollkommitté och revision ävensom tjänstemän i bank tysthetsplikt beträffande allt vad de i sin nämnda egenskap få veta om bankens, dess kunders eller annan banks eller dennas kunders förhållanden. Detta gäller dock icke, när de enligt banklagen eller annan lag äro skyldiga lämna upplysningar, ej heller för styrelses medlemmar vid konferens i bankärenden med annan bank eller Norges bank. Överträdelse av tysthetsplikten är belagd med straff i § 36.

Vinst som uppstått på affär, som avslutats i strid med lagen, kan enligt den allmänna strafflagen indragas till statskassan.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sid.

Skrivelse till Konungen 3

Lagtext:

Förslag till Lag om ändring i vissa delar av lagen den 22 juni 1911 (nr 74) om bankrörelse 9

Förslag till Lag om upphävande av lagen den 5 juni 1909 (nr 64) angående emissionsbanker 38

Motiv:

Avd. I. Inledning 41

Avd. II. Förhållandet mellan industrien och bankerna 47

Avd. III. Bankernas roll i det ekonomiska livet samt industriens kapitalbehov och dettas tillgodoseende 66

Avd. IV. Ändringar i banklagen såvitt angår bankernas verksamhet m. m.:

Historik 74

Allmän motivering 94

Speciell motivering 132

Avd. V. Utredning angående tillsynen över bankerna samt ändringar i banklagen såvitt angår nämnda tillsyn:

Historik 159

Allmän motivering 178

Speciell motivering 189

Avd. VI. Samarbete mellan riksbanken och tillsynsmyndigheten 191

Avd. VII. Fråga om reglering av emissionsverksamheten 197

Bilagor:

A. Redogörelse för organisationen av »Industri-Hypoteksbanken i Finland Aktiebolag» och dess hittillsvarande verksamhet 205

B. Redogörelse för frågan om belåning av växande skog 207

C. Översikt över banklagstiftningen i Danmark och Norge:

Den danska banklagstiftningen 213

Den norska banklagstiftningen 220

Statens offentliga utredningar 1927

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättskipning. Fångvård.

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Utredning med förslag till ändrade bestämmelser rörande allmänna handlingars offentlighet. [2]
1926 års pensionsutredning. Betänkande med förslag till ny civil pensionslag m. m. [8]

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Politi.

Socialpolitik.

Utredningar till belysande av arbetsfredsfrågan. [4]

Hälso- och sjukvård.

Betänkande med förslag till lag om vissa av landsting eller kommuner drivna sjukhus m. m. [3]
Betänkande med förslag till lag om sinnessjuka och om undersökning angående sinnesbeskaffenhet m. m. [10]

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Betänkande ang. åtgärder för tryggande av skogsvårdsstyrelsernas ekonomi m. m. [1]

Industri.

Hussvampen och konservering av trä mot röta. [9]

Handel och sjöfart.

Betänkande ang. sjöfartsavgifter. [7]

Kommunikationsväsen.

Bank-, kredit- och penningväsen.

1924 års bankkommittés betänkande. [11]

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Betänkande och förslag rörande den andliga vården vid armen. [5]
Supplement nr 3 till Sverges familjenamn 1920. [6]

Försvarsväsen.

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

Sthlm 1927, Isaac Marcus' Boktr.-A.-B.